

P. VIRGILII

MARONIS

BUCOLICA,

GEORGICA,

ET

AENEIS.

Ex recensione

ALEXANDRI CUNINGAMII

SCOTI,

cujus emendationes subjiuntur.

EDINBURGI

Apud G. HAMILTON & J. BALFOUR.

M.DCC.XLIII.

166 6/12

T. VIRGILII

IN OMNIBUS

COLICIS

ET GASTRICIS

LIBRARY OF THE

UNIVERSITY OF MICHIGAN

ANN ARBOR, MICHIGAN

1880

1880

1880

1880

1880

1880

TYPOGRAPHUS LECTORI S.

HABES hic Virgiliana poemata praecepta ex recensione Alexandri Cuningamii, cujus curis in Horatium orbi jamdudum innotuit erudito, quantum ille inter criticos eminuerit. Poëtarum Latinorum principem, etiam post Heinsianos labores, auxiliatrici indigere manu in praefatione ad Horatium a se emendatum monuit ille hisce verbis. “ Non ingratus fuit labor quem in excutiendis castigationibus et varietatibus Virgilianae lectionis a Pierio Valeriano, singularis judicii viro, evulgatis posui; nam animadverti regulas, quas e vetustissimo Blandinio erueram, eas ipsas e codice Mediceo, Virgilianorum omnium et antiquissimo et castigatissimo, ad divini poëtae opera emaculanda desumi posse; quas omnes si Nicol. Heinsius, vir in hac arte exercitatissimus, percognitas habuisset, et ad easdem in recensendis Maronis codicibus cogitationes et curas suas direxisset, maximi poëtarum carmina emendatius legerentur, quam adhuc lecta sunt. Illud vero dissimulandum non est, quod in editione Heinsiana, reliquis omnibus fidelior, loci haud pauci observationibus adversentur: verum ex notis criticis, quae una cum Horatii poematis in majore forma in lucem prodibunt, aequo et perito lectori,

ni

“ ni fallor, apparebit, virum magnum in aliis locis op-
 “ timas veterum codicum lectiones secutum non esse, in
 “ aliis pravas, quod eae in omnibus antiquis membra-
 “ nis extarent, quodque vias emendandi non novisset,
 “ retinuisse.”

QUO jure hanc viro clarissimo dicam impeggerit, te-
 stis idoneus erit ipse Heinsius, qui in nota ad Claudian.
 de bello Gildon. v. 136. tres Virgilianas lectiones me-
 morabiles e codice Mediceo adfert. “ Virgil. Ecl. IX.
 “ Usque ad aquam et veteres jam fracta cacumina fa-
 “ gos, non veteris fagi. Initio Aeneid. Italiam fato pro-
 “ fugus Lavinia venit litora, non Lavinaque. Geo. II.
 “ At rabidae tigres absunt et saeva leones semina non
 “ leonum. Sic tribus illis locis optimus ac vetustissimus
 “ Mediceus.” Et has quidem lectiones, quas Heinsius
 ibidem mirifice probat deliciisque annumerat, ut verissi-
 mas reponi debuisse monstrat regula critica quae indicat
 ex ignorata constructione plurimos ab ineptis correctoribus
 auctorum locos depravari: in Virgilio tamen Heinsiano,
 qui multis annis post Claudianum prodiit, earum lectio-
 num optimarum ac fide vetustissimi codicis nitentium lo-
 cum obtinent vulgatae corruptiones.

QUOD Cl. Cuningamii curae in Horatium postero-
 res, majusque opus in pandectas juris civilis lucem non
 aspexerint, dolet, neque immerito, respublica literaria;
 si hisce enim laboribus per fata frui licuisset, parum ab-
 fuisset quin ad summum fastigium eversa fuerit ea cri-
 tices pars quae auctoribus corruptis pristinum nitorem
 promittit.

promittit. *Ad Virgilium quod attinet, varias lectiones*
 • *codicibus manu exaratis et vetustissimis impressis con-*
jecturasque suas et alienas ad oras editionis Heinſianae ce-
lebratissimae, anni nempe 1676, adleverat vir doctissi-
mus; quibus accurate, quantum potui, observatis, banc
adornavi editionem. Lectiones ab Heinſianis diversas
eodd. veterum auctoritate suffultas, viroque sagacissimo
probatas, in contextum incunctanter admisi; non tamen
eandem libertatem qua ipse in Horatio emendando usus
est, ut conjecturis liberius indulgerem, mihi permitti ju-
dicavi: paucas admodum, easque certiores, in locos ali-
quot manifeste corruptos, recepi, quas vel morosissimis
haud displiciturus auguror. Quibus vero instructus sub-
sidiis castigationes hasce in Maronem molitus sit Cl. Cu-
ningamius, ex notulis subjectis apparebit. Praeter u-
berrimam lectionum messem quam ex MSS. suppeditarunt
Pierius Valerianus, Geo. Fabricius, Greg. Bersmanus,
Fulv. Ursinus et Jo. Henr. Boeclerus, duos codices
MSS. quos Hulsianos vocat, alterum vetustiore non
malae notae; tertiumque Geo. Waddeli ipse contulisse
videtur. Lectiones quoque quamplurimas e codd. Pari-
sienſi regio et Markiano, nescio an ex collatione quam
edidit Masuicius, profert. Editiones vetustae quas con-
suluit quinque omnino sunt, anni nempe 1470, quam
principem vocat, quaeque annis 1472, 1474, et 1476
prodicunt, alia denique sine loco et anno: recentiores
alicujus nominis non videtur neglexisse. Quo fonte lec-
tiones a vulgaribus diversae deriventur, quantum fieri
 licuit,

licuit, fideliter indicavi, lectiones autem Virgilianas Pierii, ubique obvias, brevitati studens omisi, quas ideo prae oculis habeas velim consulasque ubi lectioni novae desideratur auctoritas.

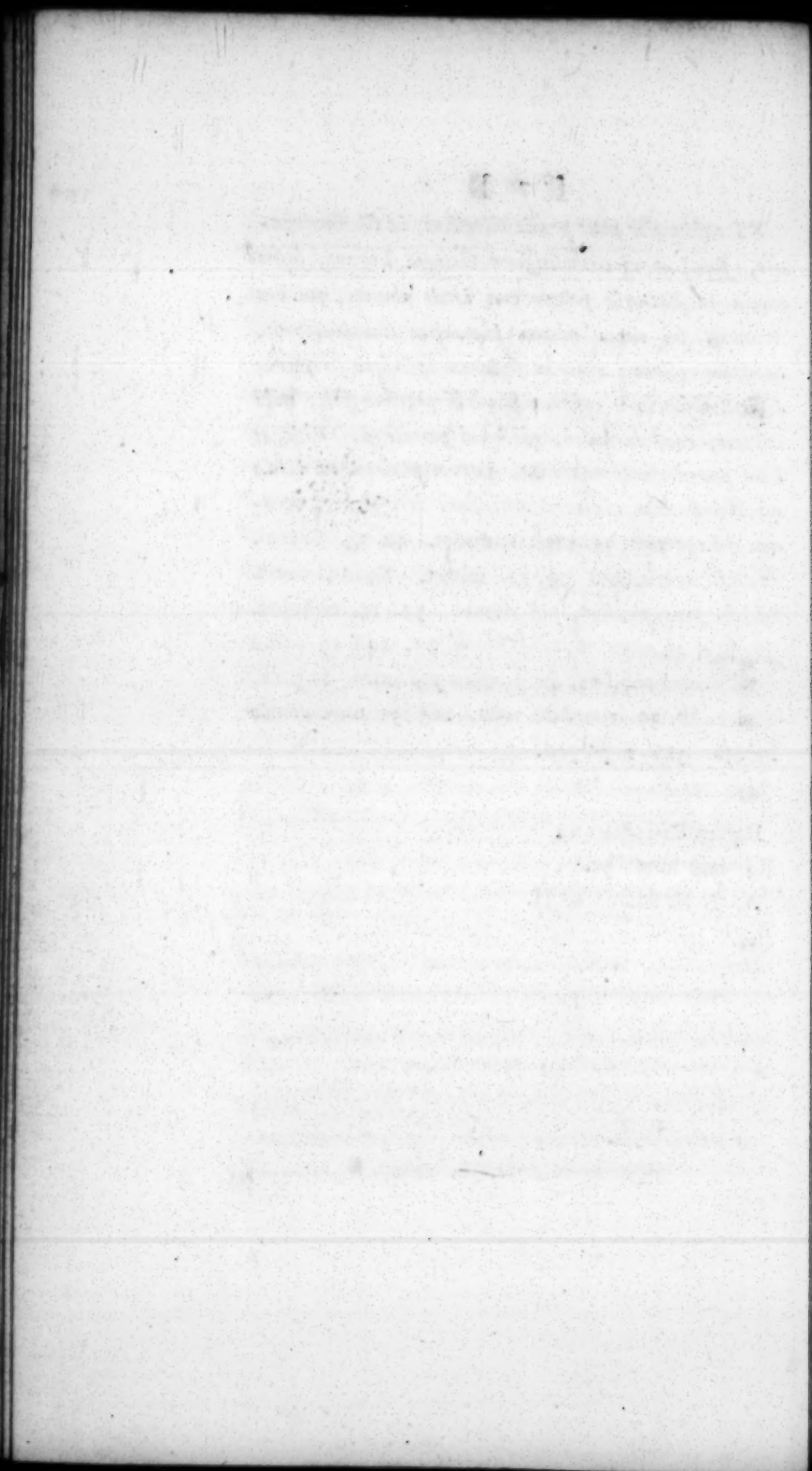
CUM jam ad finem properaret haec editio, venit ad manum Virgilius Mediceus typis impressus Florentiae anno proxime elapso: neque mediocriter gavisus sum lectiones quamplurimas, nonnullas etiam conjecturas, Cl. Cuningamio placitas codicis veterrimi auctoritate muniri comperiens. Eum consensum ubique adnotavi, simul et lectiones aliquot insigniores nondum, quod sciam, observatas inserui. Hasce notulas, paucaque alias communicatas, ne cum Cuningamianis confundantur, uncinulis inclusi. Ne quid autem codicis Medicei pretio detrahbam, haud dissimulandum est veriorem saepe exhibere lectionem membranas multo recentiores, etiam Heinsio iudice qui vetustissimum hunc MS. praecipue sequi profitetur: quin et animadvertere licet scripturae rationem ad saeculi quinti (quo vixisse videtur librarius) quam Augustei orthographiam propius accedere, adeo ut codici, utcunque venerandae antiquitatis, tantum in ea re a viris doctissimis tribui mirari subeat. Alium vero omnino codicem Medicei titulo donasse Pierium Valerianum, nisi quis virum doctissimum summae oscitantiae aut malae fidei incusare velit, collatis utriusque lectionibus nimis manifestum est. An et de Romano idem pronunciandum sit me quidem latet, Vaticanum quippe codicem Romae nuper quoque vulgatum nondum videre contigit.

SI castigatior nunc prodit Virgilius, id Cl. Cuningamio, simul et viro eruditissimo Georgio Logano, sacra munia in hac urbe summa cum laude obeunti, qui has avunculi sui curas mecum humaniter communicavit, acceptum referas; utque in siglarum ipsiusque scripturae difficili obscuritate nusquam non labi proclive fuit, mihi imputes, candide lector, quidquid peccati est. Vale, et haec pauca operarum errata, quorum pleraque ex nimia ad Heinfsianam editionem attentione irrepserunt, emendes. Lege pag. 33. vers. 1. denset. 42. 15. filicem. 57. 26. vorticibus. 59. 31. mittet. 84. 14. vincit. 86. 8. pone punctum post omnis. 91. 14. turbabat. 96. 6. et 39. nate. 102. dele vers. 25. 105. 19. posset cum Donato. 107. 13. dele punctum post auras. 113. 11. Circae. ib. 39. quondam vasta. 169. 31. nunc deinde sinistra. 326. 2. properi.

Datum EDINBURGI

ipsis Idib. Dec.

A. C. N. MDCCXLII.

[1]

P. VIRGILII MARONIS
BUCOLICON
LIBER.

TITYRUS, ECLOGA I.

MELIBOEUS, TITYRUS.

MELIBOEUS,

TITYRE, tu patulae recubans sub tegmine fagi
Silvestrem tenui musam meditaris avena :

Nos patriae finis, et dulcia linquimus arva ;
Nos patriam fugimus : tu, Tityre, lentus in umbra
Formosam resonare doces Amaryllida silvas.

TI. O Meliboe, deus nobis hæc otia fecit.

Namque erit ille mihi semper deus : illius aram

Saepe tener nostris ab ovilibus inbuet agnus.

Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum

Ludere, quae vellem, calamo permisit agresti.

ME. Non equidem invideo : miror magis. undique totis

Usque adeo turbatur agris. en ipse capellas

Protenus aeger ago : hanc etiam vix, Tityre, duco.

Hic inter densas corulos modo namque gemellos,

Spem gregis, ah ! silice in nuda connixa reliquit.

Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,

De coelo tactas memini praedicere quercus.

Sed tamen, iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.

TI. Urbem, quam dicunt Romam, Meliboe, putavi

Stultus ego huic nostrae similem, quo saepe solemus

Pastores ovium teneros depellere foetus.

A

Sic

Sic canibus catulos similis, sic matribus haedos
 Noram: sic parvis componere magna solebam.
 Verum haec tantum alias inter caput extulit urbis,
 Quantum lenta solent inter viburna cupressi.
 MÆ. Et quae tanta fuit Romam tibi caussa videndi?
 T1. Libertas: quae sera tamen respexit inertem;
 Candidior postquam tondenti barba cadebat;
 Respexit tamen, et longo post tempore venit,
 Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
 Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
 Nec spes libertatis erat, nec cura peculî,
 Quamvis multa meis exiret victima septis,
 Pinguis et ingratae premeretur caseus urbi,
 Non umquam gravis aere domum mihi dextra redibat.
 MÆ. Mirabar, quid moesta deos, Amarylli, vocares:
 Cui pendere sua patereris in arbore poma.
 Tityrus hinc aberat. ipsae te, Tityre, pinus,
 Ipsi te fontes, ipsa haec arbuta vocabant.
 T1. Quid facerem? neque servitio me exire licebat,
 Nec tam praesentis alibi cognoscere divos.
 Hic illum vidi juvenem, Meliboeë, quot annis
 Bis fenos cui nostra dies altaria fumant.
 Hic mihi responsum primus dedit ille petenti:
 Pascite, ut ante, boves, pueri: submitte tauros,
 MÆ. Fortunatè senex, ergo tua rura manebunt?
 Et tibi magna satis: quamvis lapis omnia nudus,
 Limosoque palus obducatur pascua junco;
 Non insueta gravis tentabunt pabula foetas:
 Nec mala vicini pecoris contagia laedent.
 Fortunatè senex, hic inter flumina nota,
 Et fontis sacros, frigus captabis opacum.
 Hinc tibi, quae semper vicino ab limite sepes,
 Hyblaeis apibus florem depasta salicti,
 Saepe levi somnum suadebit inire susurro.
 Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.
 Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
 Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.
 T1. Ante leves ergo pascentur in aethere cervi,
 Et freta destituent nudos in litore piscis:

Ante,

BUCOLICA. Eccl. I.

3

Ante, pererratis amborum finibus exsul,
 Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrin,
 Quam nostro illius labatur pectore voltus.
 Mæ. At nos hinc alii sitientis ibimus Afros:
 Pars Scythiam, et rapidum Cretæ veniemus Oaxen,
 Et penitus toto divisos orbe Britannos.
 En umquam patrios longo post tempore finis,
 Pauperis ac tugurii congestum cespitem culmen,
 Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas?
 Inpius hæc tam culta novalia miles habebit?
 Barbarus has segetes? en quo discordia civis
 Produxit miseros! en quis consecvimus agros!
 Inferere nunc, Meliboeæ, puros; pone ordine vitis.
 Ite meae, felix quondam pecus, ite capellæ.
 Non ego vos posthac, viridi projectus in antro,
 Dumosa pendere procul de rupe videbo.
 Carmina nulla canam. non, me pascente, capellæ,
 Florentem cytisum, et salices carpetis amaras.
 Tr. Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem
 Fronde super viridi. sunt nobis mitia poma,
 Castaneæ molles, et pressi copia lactis.
 Et jam summa procul villarum culmina fumant,
 Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.

ALEXIS, Ecloga II.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
 Delicias domini: nec, quid speraret, habebat.
 Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
 Adsidue veniebat. ibi hæc incondita solus
 Montibus et silvis studio jactabat inani.
 O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
 Nil nostri miserere? mori me denique coges.
 Nunc etiam pecudes umbras ac frigora captant:
 Nunc viridis etiam occultant spineta lacertos:
 Thestylis et rapido fessis messoribus aestu
 Allia serpullumque herbas contundit olentis.
 At me cum raucis, tua dum vestigia lustris,
 Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
 Nonne fuit fatius, tristis Amaryllidis iras

A 2

Atque

Atque superba pati fastidia? nonne Menalcan?
 Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.
 O formosè puer, nimium ne crede colori.
 Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
 Despectus tibi sum, nec qui sim quaeris, Alexi:
 Quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans.
 Mille meae Siculis errant in montibus agnae.
 Lac mihi non aestate, novom non frigore desit.
 Canto, quae solitus, si quando armenta vocabat,
 Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.
 Nec sum adeo informis: nuper me in litore vidi,
 Cum placidum ventis staret mare. non ego Daphnin
 Iudice te metuam, si numquam fallit imago.
 O tantum libeat mecum tibi sordida rura,
 Atque humilis habitare casas, et figere cervos,
 Haedorumque gregem viridi compellere hibisco!
 Mecum una in silvis imitabere Pana canendo.
 Pan primus calamos cera conjungere plaris
 Instituit: Pan curat ovis, oviumque magistros.
 Nec te poeniteat calamo trivisse labellum.
 Haec eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas?
 Est mihi disparibus septem compacta cicutis
 Fistula, Damoetas dono mihi quam dedit olim,
 Et dixit moriens: Te nunc habet ista secundum.
 Dixit Damoetas: invidit stultus Amyntas.
 Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
 Capreoli sparsis etiam nunc pellibus albo,
 (Bina die siccant ovis ubera) quos tibi servo.
 Jam pridem à me illos abducere Thestylis orat:
 Et faciet: quoniam sordent tibi munera nostra.
 Huc ades, ô formosè puer. tibi lilia plenis
 Ecce ferunt nymphae calathis: tibi candida Nais,
 Pallentis violas et summa papavera carpens,
 Narcissum et florem jungit bene olentis anethi.
 Tum, casia atque aliis intexens suavis herbis,
 Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
 Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,
 Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
 Addam cerea pruna: hos erit huic quoque pomo.

Et vos, ô lauri, carpam, et te, proxima myrte.
 Sic positæ quoniam suavis miscetis odores.
 Rusticus es, Corydon. nec munera curat Alexis:
 Nec si muneribus certos, concedat Iolas.
 Eheu, quid volui misero mihi? siccibus austrum
 Perditus, et liquidis inmisci fontibus apros.
 Quem fugis, ah, demens! habitarunt dî quoque silvas,
 Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, arces
 Ipsa colat. nobis placeant ante omnia silvæ.
 Torva leaena lupum sequitur, lupus ipse capellam;
 Florentem cytisum sequitur lasciva capella:
 Te Corydon, ô Alexi. trahit sua quemque voluptas.
 Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuveni,
 Et sol crescentis decedens duplicat umbras:
 Me tamen urit amor. quis enim modus adfit amor?
 Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!
 Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est.
 Quin tu aliquid saltem, potius quorum indiget usus,
 Viminibus mollique paras detexere iunco?
 Invenies alium, si te hic fastidit, Alexin.

PALAEMON, ECLOGA III.

MENALCAS, DAMOETAS, PALAEMON.

MENALCAS,

Dic mihi, Damoeta, cujum pecus? an Melibœi?
 DA. Non: verum Aegonis. nuper mihi tradidit
 ME. Infelix ô semper oves pecus! ipse Neaeram [Aegon.
 Dum fovet, ac, ne me sibi præferat illa, veretur;
 Hic alienus ovis custos bis mulget in hora:
 Et succus pecori, et lac subducitur agnis.
 DA. Parcius ista viris tamen obijcienda memento.
 Novimus et qui te, transversa tuentibus hircis,
 Et quo, sed faciles, Nymphae risere facello.
 ME. Tum, credo, cum me arbutum videre Myconis,
 Atque mala vitis incidere falce novellas.
 DA. Aut hic ad veteres fagos, cum Daphnidos arcum
 Fregisti et calamos: quæ tu, perverse Menalca,
 Et cum vidisti puero donata, dolebas,

Et,

Et, si non aliqua nocuisses, mortuus esses.

ME. Quid domini faciant, audent cum talia fures ?

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum

Excipere insidiis, multum latrante Lycisca ?

Et cum clamarem : Quo nunc se proripit ille ?

Tityre, coge pecus : tu post carecta latebas.

DA. An mihi cantando victus non redderet ille,

Quem mea carminibus meruisset fistula, caprum ?

Si nescis, meus ille caper fuit ; et mihi Damon

Ipse fatebatur : sed reddere posse negabat.

ME. Cantando tu illum ? aut umquam tibi fistula cera

Iuncta fuit ? non tu in triviis, indocte, solebas

Stridenti miserum stipula disperdere carmen ?

DA. Vis ergo inter nos, quid possit uterque, vicissim

Experiamur ? ego hanc vitulam, ne forte recuses,

Bis venit ad mulctram, binos alit ubere foetus,

Depono : tu dic, mecum quo pignore certes.

ME. De grege non ausim quidquam deponere tecum.

Est mihi namque domi pater, est injusta noverca :

Bisque die numerant ambo pecus, alter et hædos.

Verum id, quod multo tute ipse fatebere majus,

Insanire libet quoniam tibi, pocula ponam

Fagina, caelatum divini opus Alcimedontis :

Lenta quibus torno facili superaddita vitis

Diffusos edera vestit pallente corymbos.

In medio duo signa, Conon : et quis fuit alter,

Descripsit radio totum qui gentibus orbem,

Tempora quae messor, quae curvus arator haberet ?

Necdum illis labra admovi, sed condita servo.

DA. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,

Et molli circum est ansas amplexus acantho,

Orpheaue in medio posuit, silvasque sequentis.

Necdum illis labra admovi, sed condita servo.

Si ad vitulam spectas, nihil est quod pocula laudes.

ME. Nunquam hodie effugies. veniam quocunque vocaris.

Audiat haec tantum vel qui venit, ecce, Palaemon :

Efficiam posthac quemquam ne voce laceffas.

DA. Quirage, si quid habes ; in me mora non erit ulla,

Nec quemquam fugio. tantum, vicine Palaemon,

Scnsibus

Sensibus haec imis (res est non parva) reponas.

PA. Dicite: quandoquidem in molli confedimus herba.

Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos,

Nunc frondent silvae, nunc formosissimus annus.

Incipe, Damoeta; tu deinde sequere, Menalca.

Alternis dicetis: amant alterna Camenae.

DA. Ab Jove principium Musae: Jovis omnia plena:

Ille colit terras, illi mea carmina curae.

ME. Et me Phoebus amat: Phoebus sua semper apud me

Munera sunt lauri, et suave rubens hyacinthus.

DA. Malo me Galatea petit lasciva puella;

Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.

ME. At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas:

Notior ut jam sit canibus non Delia nostris.

DA. Parta meae Veneri sunt munera: namque notavi

Ipse locum, aëriae quo congersere palumbes.

ME. Quod potui, puero silvestri ex arbore lecta

Aurea mala decem misi: cras altera mittam.

DA. O quoties, et quae nobis Galatea locuta est!

Partem aliquam, venti, divam referatis ad auris. [ta,

ME. Quid prodest, quod me ipse animo non spernis, Amyn-

Si, dum tu sectaris apros, ego retia servo?

DA. Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iola:

Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

ME. Phyllida amo ante alias; nam me discedere flevit:

Et, Longum formose vale, vale, inquit, Iola.

DA. Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres,

Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.

ME. Dulce satis humor, depulsis arbutus haedis,

Lenta salix foeto pecori; mihi solus Amyntas.

DA. Pollio amat nostram, quamvis est rustica, Musam:

Pierides, vitulam lectori pascite vestro.

ME. Pollio et ipse facit nova carmina. pascite taurum,

Jam cornu petat, ac pedibus qui spargat arenam.

DA. Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet.

Mella fluant illi, ferat et rubus asper amomum.

ME. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi:

Atque idem jungat volpes, et mulgeat hircos.

DA. Qui legitis flores, et humi nascentia fraga,

Frigidus,

Frigidus, ô pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

ME. Parcite oves nimium procedere : non bene ripae
Creditur. ipse aries etiam nunc vellera ficit.

DA. Tityre, pascentis à flumine reice capellas :

Ipse, ubi tempus erit, omnis in fonte lavabo.

ME. Cogite ovis, pueri : si lac praeceperit aestus,
Ut nuper, frustra pressabimus ubera palmis.

DA. Eheu, quam pingui macer est mihi taurus in ervo !

Idem amor exitium pecori est pecorisque magistro.

ME. His certe neque amor causa est : vix ossibus haerent.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

DA. Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
Tris pateat coeli spatium non amplius ulnas.

ME. Dic, quibus in terris inscripti nomina regum
Nascuntur flores : et Phyllida solus habeto.

PA. Non nostrum inter vos tantas componere litis :

Et vitula tu dignus, et hic : et quisquis amores

Aut metuet dulcis, aut experietur amaros.

Claudite jam rivos, pueri. fat prata biberunt.

POLLIO, ECLOGA IV.

Sicelides Musae, paullo majora canamus.

Non omnes arbuta juvant, humilesque myricae.

Si canimus silvas, silvae sint Consule dignae.

Ultima Cumaei venit jam carminis aetas :

Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo.

Jam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna :

Jam nova progenies coelo demittitur alto.

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum

Definet, ac toto surget gens aurea mundo,

Casto fave Lucina : tuus jam regnat Apollo.

Teque adeo decus hoc aevi, te Consule, inibit,

Pollio : et incipient magni procedere menses.

Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,

Inrita perpetua solvent formidine terras.

Ille deum vitam accipiet, divisque videbit

Permixtos heroas, et ipse videbitur illis,

Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.

Ac tibi prima, puer, nullo munuscula cultu

Errantis ederas passim cum baccare tellus,
Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho.
Ipsae lacte domum referent distenta capellae
Übera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet et serpens, et fallax herba veneni
Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum.
Ac simul heroum laudes et facta parentis
Jam legere, et quæ sit poteris cognoscere virtus:
Molli paullatim flavescent campus arista,
Incultisque rubens pendeat sentibus uva:
Et duræ quercus sudabunt roscida mella.
Pauca tamen suberunt priscae vestigia fraudis,
Quæ tentare Thetin ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ jubeant telluri insindere sulcos.
Alter erit tum Tiphys, et altera quæ vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella;
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet et ipse mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non rastris patietur humus, non vinea falcem:
Robustus quoque jam tauris juga solvet arator.
Nec varios discet mentiri lana colores.
Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto.
Sponte sua sandyx pascentis vestiet agnos.
Talia faecula, suis dixerunt, currite, fuis
Concordes stabili fatorum numine Parcae.
Adgredere ô magnos (aderit jam tempus) honores,
Cara deum suboles, magnum Jovis incrementum.
Aspice convexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, coelumque profundum:
Aspice, venturo laetantur ut omnia faeclo.
O mihi tum longæ maneat pars ultima vitæ,
Spiritus et quantum sat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater adsit,
Orphi Calliopea, Lino formosus Apollo.

Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet,
 Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.
 Incipe, parve puer; risu cognoscere matrem:
 Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
 Incipe, parve puer: qui non risere parentes,
 Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

DAPHNIS, ECGLOGA V.

MENALCAS, MOPSUS.

CUr non, Mopse, boni quoniam convenimus ambo,
 Tu calamos inflare levis, ego dicere versus,
 Hic corulis mixtas inter confidimus ulmos?
 Mo. Tu major. tibi me est aequum parere, Menalca:
 Sive sub incertas Zephyris motantibus umbras,
 Sive antro potius succedimus. aspice, ut antrum
 Silvestris raris sparsit labrusca racemis.
 Me. Montibus in nostris solus tibi certat Amyntas.
 Mo. Quid si idem certet Phoebum superare canendo?
 Me. Incipe, Mopse, prior; si quos aut Phyllidis ignes,
 Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.
 Incipe: pascentis servabit Tityrus haedos.
 Mo. Immo haec, in viridi nuper quae cortice fagi
 Carmina descripsi, et modulans alterna notavi,
 Experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas.
 Me. Lenta salix quantum pallenti cedit olivae,
 Puniceis humilis quantum saliuuca rosetis:
 Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.
 Mo. Sed tu desine plura, puer: successimus antro.
 Exstinctum nympphae crudeli funere Daphnin
 Flebant: vos coruli testes, et flumina nymphis:
 Cum, complexa sui corpus miserabile gnati,
 Atque deos atque astra vocat crudelia mater.
 Non ulli pastos illis egere diebus
 Frigida, Daphni, boves ad flumina: nulla neque amnem
 Libavit quadrupes, nec graminis adtiguit herbam.
 Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuisset leones
 Interitum, montesque feri silvaeque loquuntur.
 Daphnis et Armenias curru subungere tigris

Insti-

Instituit, Daphnis thiafos inducere Bacchi,
 Et foliis lentas intexere mollibus hastas.
 Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvae,
 Ut gregibus tauri, segetes ut pinguibus arvis;
 Tu decus omne tuis. postquam te fata tulerunt,
 Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo.
 Grandia saepe quibus mandavimus hordea fulcis,
 Infelix lolium, et steriles nascuntur avenae.
 Pro molli viola, pro purpureo narcisso,
 Carduus, et spinis surgit paliurus acutis.
 Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras,
 Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis.
 Et tumulum facite, et tumulo superaddite carmen.
 Daphnis ego in silvis, hinc usque ad sidera notus,
 Formosi pecoris custos, formosior ipse.
 ME. Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
 Quale sopor fessis in gramine: quale per aestum
 Dulcis aquae saliente sitim restringere rivo.
 Nec calamis solum aequiparas, sed voce magistrum.
 Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
 Nos tamen haec quocunque modo tibi nostra vicissim
 Dicemus; Daphninque tuum tollemus ad astra:
 Daphnin ad astra feremus. amavit nos quoque Daphnis.
 MO. An quidquam nobis tali sit munere majus?
 Et puer ipse fuit cantari dignus: et ista
 Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.
 ME. Candidus insuetum miratur limen Olympi,
 Sub pedibusque videt nubes et sidera Daphnis.
 Ergo alacris silvas, et cetera rura voluptas,
 Panaque, pastoresque tenet, Dryadasque puellas.
 Nec lupo insidias pecori, nec retia cervis
 Ulla dolum meditantur. amat bonus otia Daphnis.
 Ipsi laetitia voces ad sidera jactant
 Intonsi montes: ipsae jam carmina rupes,
 Ipsa sonant arbusta: Deus, deus ille, Menalca.
 Sis bonus, ô felixque tuis! en quatuor aras:
 Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phoebo.
 Pocula bina novo spumantia lacte quot annis,
 Craterasque duo statuam tibi pinguis olivi:

Et multo in primis hilarans convivium baccho,
 Ante focum, si frigus erit, si messis, in umbra;
 Vina novum fundam calathis Ariusia nectar.
 Cantabunt mihi Damoetas, et Lyctius Aegon:
 Saltantis Satyros imitabitur Alphefiboëus.
 Haec tibi semper erunt, et cum solennia vota
 Reddemus Nymphis, et cum lustrabimus agros.
 Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
 Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadae,
 Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.
 Ut Baccho Cererique, tibi sic vota quot annis
 Agricolae facient: damnabis tu quoque votis.
 Mo. Quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona?
 Nam neque me tantum venientis sibilus austru,
 Nec percussa juvant fluctu tam litora, nec quae
 Saxosae inter decurrunt flumina valles.
 Me. Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.
 Haec nos, Formosum Corydon ardebat Alexin:
 Haec eadem docuit, Cujum pecus? An Meliboei?
 Mo. Ac tu sume pedum, quod, me cum saepe rogaret,
 Non tulit Antigenes, (et erat tum dignus amari)
 Formosum paribus nodis atque aere, Menalca.

SILENUS, ECLOGA VI.

FAUNORUM, SATYRORUM ET SILVANORUM,
DELECTATIO.

Prima Syracosio dignata est ludere versu,
 Nostra neque erubuit silvas habitare Thalia.
 Cum canerem reges et praelia, Cynthius aurem
 Vellit, et admonuit: Pastorem, Tityre, pinguis
 Pascere oportet ovis, deductum dicere carmen.
 Nunc ego (namque super tibi erunt, qui dicere laudes,
 Vare, tuas cupiant, ac tristia condere bella)
 Agrestem tenui meditabor arundine musam.
 Non iniussa cano, si quis tamen haec quoque, si quis
 Captus amore leget; te nostrae, Vare, myricae,
 Te nemus omne canet. nec Phoebo gratior ulla est,
 Quam sibi quae Vari praescriptis pagina nomen.
 Pergite, Pierides. Chromis et Mnasylos in antro

Sile-

Silenum pueri somno videre jacentem,
Inflatum hesterno venas, ut semper, iaccho,
Serta procul tantum capiti delapsa jacebant :
Et gravis adtrita pendebat cantharus ansa.
Adgressi (nam saepe senex spe carminis ambo
Luserat) injiciunt ipsis ex vincula fertis.
Addit se socios, timidisque supervenit Aegle :
Aegle Naiadum pulcherrima. jamque videnti
Sanguineis frontem moris ac tempora pingit.
Ille dolum ridens, Quo vincula neſtitis ? inquit.
Solvite me, pueri. fatis est potuisse videri.
Carmina quae voltis, cognoscite : carmina vobis ;
Huic aliud mercedis erit. simul incipit ipse.
Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phoebos gaudet Parnasia rupes :
Nec tantum Rhodope mirantur et Ismarus Orphea.
Namque caneſcit, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque, animaeque, marisque fuissent,
Et liquidi simul ignis : ut his exordia primis
Omnia, et ipse tener mundi concreverit orbis.
Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
Coeperit, & rerum paullatim sumere formas.
Jamque novum ut terrae stupeant luſcere ſolem,
Altius utque cadant ſubmotis nubibus imbres :
Incipiant ſilvae cum primum ſurgere, cumque
Rara per ignotos errent animalia montis.
Hinc lapides Pyrrhae jactos, Saturnia regna,
Caucasiaſque refert volucres, furtumque Promethi.
His adjungit, Hylan nautae quo fonte relictum
Clamaſſent : ut litus, Hyla, Hyla, omne ſonaret.
Et fortunatam, ſi nunquam armenta fuissent,
Paſiphæen nivei ſolatur amore juveni.
Ah, virgo infelix, quae te dementia cepit ?
Proetides inplerunt falſis mugitibus agros :
At non tam turpis pecudum tamen ulla ſecuta eſt
Concubitus, quamvis collo timuiſſet aratrum,
Et ſaepe in levi quaſiſſet cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras !

Ille

Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
 Ilice sub nigra pallentis ruminat herbas,
 Aut aliquam in magno sequitur grege. claudite nymphae,
 Dictaeae nymphae, nemorum jam claudite saltus:
 Si qua forte ferant oculis sese obvia nostris
 Errabunda bovis vestigia. forsitan illum
 Aut herba captum viridi, aut armenta secutum,
 Perducant aliquae stabula ad Gortynia vaccae.
 Tum canit Hesperidum miratam mala puellam:
 Tum Phaëthontidas musco circumdat amaræ
 Corticis, atque solo proceras erigit alnos.
 Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
 Aonas in montis ut duxerit una sororum;
 Utque viro Phoebi chorus adsurrexerit omnis;
 Ut Linus haec illi divino carmine pastor,
 Floribus atque apio crinis ornatus amaro,
 Dixerit, Hos tibi dant calamos (en accipe) Musae,
 Ascræo quos ante seni: quibus ille solebat
 Cantando rigidas deducere montibus ornos.
 His tibi Grynæi nemoris dicatur origo:
 Ne qui sit lucus, quo se plus jactet Apollo.
 Quid loquar ut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est,
 Candida succinctam latrantibus inguina monstros
 Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto
 Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis:
 Aut ut mutatos Teri narraverit artus?
 Quas ille Philomela dapes, quae dona pararit?
 Quo cursu deserta petiverit, et quibus ante
 Infelix sua tecta supervolitaverit alis?
 Omnia quae, Phoebæ quondam meditante, beatus
 Audiit Eurotas, jussitque ediscere lauros,
 Ille canit. pulsæ referunt ad sidera valles.
 Cogere donec ovis stabulis, numerumque referre
 Jussit, et invito processit Vesper Olympo.

MELIBŒUS, ECLOGA VII.

MELIBŒUS, CORYDON, THYRSIS.

ME. F^{orte} sub arguta confederat ilice Daphnis, [num;
 Compulerantque greges Corydon et Thyrsis in u-
 Thyrsis

Thyrsis ovis, Corydon distentas lacte capellas.
 Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
 Et cantare pares, et respondere parati.
 Hic mihi, dum teneras defendo à frigore myrtos,
 Vir gregis ipse caper deerraverat. atque ego Daphnin
 Aspicio: ille ubi me contra videt; Ocius, inquit,
 Huc ades, ô Meliboe: caper tibi salvus, et haedi.
 Et, si quid cessare potes, requiesce sub umbra.
 Huc ipsi potum venient per prata juvenci:
 Hic viridis tenera praetexit arundine ripas
 Mincius, eque sacra resonant examina quercu.
 Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida habebam,
 Depulsos a lacte domi quae clauderet agnos:
 Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.
 Posthabui tamen illorum mea seria ludo.
 Alternis igitur contendere versibus ambo
 Coepere: alternos Musae meminisse volebant.
 Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.
 Co. Nymphae, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
 Quale meo Codro, concedite: proxima Phoebi
 Versibus ille facit. aut, si non possumus omnes,
 Hic arguta sacra pendeat fistula pinus.
 Th. Pastores, edera crescentem ornate poetam,
 Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro.
 Aut si ultra placitum laudarit, baccare frontem
 Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
 Co. Setosi caput hoc apri, tibi Delia, parvus
 Et ramosa Mycon vivacis cornua cervi.
 Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
 Puniceo stabis furas evincta cothurno.
 Th. Sinum lactis, et haec te liba, Priape, quot annis
 Expectare sat est: custos es pauperis horti.
 Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
 Si foetura gregem suppleverit, aureus esto.
 Co. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,
 Candidior cygnis, edera formosior alba:
 Cum primum pasti repetent praesepia tauri,
 Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
 Th. Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,

Hor.

Horridior rusco, projecta vilior alga ;
 Si mihi non haec lux toto jam longior anno est.
 Ite domum pasti, si quis pudor, ite juvenci.
 Co. Muscosi fontes, & somno mollior herba,
 Et quae vos rara viridis tegit arbutus umbra,
 Solstitium pecori defendite. jam venit aestas
 Torrida : jam laeto turgent in palmitē gemmae.
 TH. Hic focus, ac taedae pingues, hic plurimus ignis
 Semper, et adsidua postes fuligine nigri.
 Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum
 Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
 Co. Stant et juniperi, et castaneae hirsutae :
 Strata jacent passim sua quaeque sub arbore poma.
 Omnia nunc rident. at si formosus Alexis
 Montibus his abeat, videas et flumina sicca.
 TH. Aret ager : vitio moriens sitit aëris herba :
 Liber pampineas invidit collibus umbras.
 Phyllidis adventu nostrae nemus omne virebit :
 Juppiter et laeto descendet plurimus imbri.
 Co. Populus Alcidae gratissima, vitis Iaccho,
 Formosae myrtus Veneri, sua laurea Phoebō.
 Phyllis amat corulos. illas dum Phyllis amabit,
 Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phoebi.
 TH. Fraxinus in silvis pulcherrima, pinus in hortis,
 Populus in fluviis, abies in montibus altis.
 Saepius at si me, Lycida formosae, revisas,
 Fraxinus in silvis cedat tibi, pinus in hortis.
 ME. Haec memini, et victum frustra contendere Thyrsin,
 Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis.

PHARMACEUTRIA, ECLOGA VIII.

DAMON, ALPHESEBOEUS.

PAstorum musam Damonis et Alphefiboci,
 Inmemor herbarum quos est mirata juvenca
 Certantis, quorum stupefactae carmine lynces ;
 Et mutata suos requierunt flumina cursus :
 Damonis musam dicemus et Alphefiboci.
 Tu mihi seu magni superas jam saxa Timavi,

Sive

Sive oram Illyrici legis aequoris ; en erit umquam
 Ille dies, liceat mihi cum tua dicere facta ?
 En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
 Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno !
 A te principium : tibi desinet. accipe jussis
 Carmina coepta tuis : atque hanc sine tempora circum
 Inter victrices ederam tibi serpere laurus.
 Frigida vix coelo noctis decesserat umbra,
 Cum ros in tenera pecori gratissimus herba,
 Incumbens tereti Damon sic coepit olivae.
 DA. Nascere, praeque diem veniens age, Lucifer, alnum ;
 Conjugis indigno Nisae deceptus amore
 Dum queror, et divos, (quamquam nil testibus illis
 Profeci) extrema moriens tamen adloquor hora.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Maenaius argutumque nemus pinosque loquentis
 Semper habet ; semper pastorum ille audit amores,
 Panaque, qui primus calamos non passus inertis.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Mopso Nisa datur. quid non speremus amantes ?
 Jungentur jam gryphes equis : aevoque sequenti
 Cum canibus timidi venient ad pecula damae.
 Mopse, novas incide faces : tibi ducitur uxor.
 Sparge, marite, nuces : tibi deferet Hesperus Oetam.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 O digno conjuncta viro, dum despicias omnis,
 Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellae,
 Hirsutumque supercilium, proluxaque barba :
 Nec curare deum credis mortalia quemquam.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Sepibus in nostris parvam te roscida mala
 (Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.
 Alter ab undecimo tum me jam acceperat annus ;
 Jam fragilis poteram a terra contingere ramos.
 Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error !
 Incipe Maenaios, mecum, mea tibia, versus.
 Nunc scio, quid sit amor, duris in cotibus illum
 Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
 Nec generis nostri puerum nec sanguinis edunt.

C

Incipe

Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Saevus amor docuit gnatorum sanguine matrem
 Conmaculare manus. crudelis tu quoque, mater ;
 Crudelis mater magis, an puer improbus ille ?
 Improbus ille puer : crudelis tu quoque, mater.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Nunc et ovis ultro fugiat lupus : aurea durae
 Mala ferant quercus : narcisso floreat alnus :
 Pingua corticibus sudent electra myricae.
 Certent et cynis ululae : sit Tityrus Orpheus :
 Orpheus in silvis, inter Delphinas Arion.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Omnia vel medium fiant mare : vivite silvae.
 Praeceptis aërii specula de montis in undas
 Deferar. extremum hoc munus morientis habeto.
 Define, Maenaios jam define, tibia, versus.
 Haec Damon : vos, quae responderit Alphesiboeus,
 Dicite, Pierides, non omnia possumus omnes.
 AL. Effer aquam, et molli cinge haec altaria vitta :
 Verbenasque adole pinguis et mascula tura :
 Conjugis ut magicis sanos avertere sacris
 Experiar sensus. nihil hic nisi carmina defunt.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Carmina vel coelo possunt deducere lunam :
 Carminibus Circe socios mutavit Ulixi :
 Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Terna tibi haec primum triplici diversa colore
 Licia circumdo, terque haec altaria circum
 Effigiem duco. numero deus inpare gaudet.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Necte tribus nodis termos, Amarylli, colores :
 Necte, Amarylli, modo : et, Veneris, dic, vincula necto.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Limus ut hic durefcit, et haec ut cera liquefcit
 Uno eodemque igni ; sic nostro Daphnis amore.
 Sparge molam, et fragilis incende bitumine lauros.
 Daphnis me malus urit : ego hanc in Daphnide laurum.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.

Talis

Talis amor Daphnin, qualis, cum fessa juvenctum
 Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos
 Propter aquae rivom viridi procumbit in ulva
 Perdita, nec serae meminit decedere nocti :
 Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
 Pignora cara sui : quae nunc ego limine in ipso,
 Terra, tibi mando. debent haec pignora Daphnin.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnia.
 Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena,
 Ipse dedit Moeris. nascuntur plurima Ponto.
 His ego saepe lupum fieri, et se condere silvis
 Moerin, saepe animas imis excire sepulcris,
 Atque fatas alio vidi traducere messis.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Fer cineres, Amarylli, foras : rivoque fluenti,
 Transque caput jace : ne respexeris. his ego Daphnin
 Adgrediar, nihil ille deos, nil carmina curat.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Aspice : corripuit tremulis altaria flammis
 Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. bonum sit !
 Nescio quid certe est : et Hylax in limine latrat.
 Credimus ? an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt ?
 Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis.

MOERIS, ECLOGA IX.

LYCIDAS, MOERIS.

[hem ?

Ly. **Q**UO te, Moeri, pedes ? an, quo via ducit, in ur-
 Mo. **Q**O Lycida, vivi pervenimus ; advena nostri,
 Quod numquam veriti sumus, ut possessor agelli
 Diceret : Haec mea sunt ; veteres migrate coloni.
 Nunc victi, tristes, quoniam Fors omnia versat,
 Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus haedos.
 Ly. Certe equidem audieram, qua se subducere colles
 Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
 Usque ad aquam et veteres, jam fracta cacumina, fagos,
 Omnia carminibus vestram servasse Menalcan.

C 2

Mo. Au-

Mo. Audieras; et fama fuit. sed carmina tantum
Nostra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.

Quod nisi me quacumque novas incidere litis
Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix,
Nec tuus hic Moeris, nec viveret ipse Menalcas.

Ly. Heu, cadit in quemquam tantum scelus! heu tua nobis
Paene simul tecum solatia rapta, Menalca!

Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontis induceret umbra?

Vel quae sublegi tacitus tibi carmina nuper,
Cum te ad delicias ferres Amaryllida nostras?

Tityre, dum redeo, brevis est via, pasce capellas:
Et potum pastas age, Tityre; et inter agendum
Occurrere capro, cornu ferit ille, caveto.

Mo. Immo haec, quae Varo nec dum perfecta canebat.

Vare, tuum nomen (superet modo Mantua nobis,
Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae!)

Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

Ly. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos:

Sic cytiso pastae distentent ubera vaccae.

Incipe, si quid habes. et me fecere poetam

Pierides: sunt et mihi carmina. me quoque dicunt

Vatem pastores: sed non ego credulus illis.

Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna

Digna, sed argutos inter strepere anser olores.

Mo. Id quidem ago; ac tacitus, Lycida, mecum ipse voluto,

Si valeam meminisse: neque est ignobile carmen.

Huc ades, ô Galatea. quis est nam ludus in undis?

Hic ver purpureum: varios hic flumina circum

Fundit humus flores: hic candida populus antro

Inminet, et lentae texunt umbracula vites.

Huc ades; insani feriant sine litora fluctus.

Ly. Quid, quae te pura solum sub nocte canentem

Audieram? numeros memini, si verba tenerem.

Mo. Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus?

Ecce Dionaei processit Caesaris astrum:

Astrum, quo segetes gauderent frugibus; et quo

Duceret apricis in collibus uva colorem.

Insere,

Infer, Daphni, piros: carpent tua poma nepotes.
 Omnia fert aetas, animum quoque. saepe ego longos
 Cantando puerum meminisse me condere soles.
 Nunc oblita mihi tot carmina. vox quoque Moerin
 Jam fugit ipsa: lupi Moerin videre priores.
 Sed tamen ista satis referet tibi saepe Menalcas.
 LY. Caussando nostros in longum ducis amores.
 Et nunc omne tibi stratum fileat aequor: et omnes,
 (Aspice) ventosi ceciderunt murmuris auras.
 Hinc adeo media est nobis via. namque sepulchrum
 Incipit apparere Bianoris. hic, ubi densas
 Agricolae stringunt frondes, hic, Moeri, canamus:
 Hic haedos depone. tamen veniemus in urbem.
 Aut, si, nox pluviam ne conligat ante, veremur,
 Cantantes licet usque (minus via laedat) eamus.
 Cantantes ut eamus, ego hoc te fasce levabo.
 MO. Define plura, puer: et, quod nunc instat, agamus,
 Carmina tum melius, cum venerit ipse, canemus.

GALLUS, ECLOGA X.

Fxtremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem.
 , Pauca meo Gallo, sed quae legat ipsa Lycoris,
 Carmina sunt dicenda. neget quis carmina Gallo?
 Sic tibi, cum fluctus subter labere Sicanos,
 Doris amara suam non intermisceat undam.
 Incipe. sollicitos Galli dicamus amores,
 Dum tenera adtendent simae virgulta capellae.
 Non canimus surdis: respondent omnia silvae.
 Quae nemora, aut qui vos saltus habuere, puellae
 Naïdes, indigno cum Gallus amore periret?
 Nam neque Parnasi vobis juga, nam neque Pindi
 Ulla moram fecere, neque Aoniae Aganippes.
 Illum etiam lauri, etiam flevire myricae:
 Pinifer illum etiam sola sub rupe jacentem
 Maenalus, et gelidi fleverunt saxa Lycae.
 Stant et oves circum: nostri nec poenitet illas:
 Nec te poeniteat pecoris, divine poeta:
 Et formosus ovis ad flumina pavit Adonis.
 Venit et upilio: tardi venere bubulci:

Uvidus

Uvidus hiberna venit de glande Menalcas.
 Omnes, unde amor iste, rogant, tibi? venit Apollo:
 Galle, quid infans? inquit. tua cura Lycoris
 Perque nives alium, perque horrida castra secuta est,
 Venit et agresti capitis Silvanus honore,
 Florentis ferulas et grandia lilia quaffans.
 Pan deus Arcadiae venit: quem vidimus ipsi
 Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
 Equis erit modus? inquit. amor non talia curat.
 Nec lacrimis crudelis amor, nec gramina rivis,
 Nec cythra saturantur apes, nec fronde capellae.
 Tristis at ille, Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
 Montibus haec vestris: soli cantare periti
 Arcades. ô mihi tum quam molliter ossa quiescant,
 Vestra meos olim si fistula dicat amores!
 Atque utinam ex vobis unus, vestrique fuisssem
 Aut custos gregis, aut maturae vinitor uvae!
 Certe siue mihi Phyllis, siue esset Amyntas,
 Seu quicumque furor, (quid tum, si fuscus Amyntas?
 Et nigrae violae sunt, et vaccinia nigra)
 Mecum inter falices lenta sub vite jaceret.
 Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
 Hic gelidi fontes: hic mollia prata, Lycori.
 Hic nemus: hic ipso tecum consumerer aevo.
 Nunc infans amor duri me Martis in armis,
 Tela inter media, atque adversos detinet hostis.
 Tu procul a patria (nec sit mihi credere) tantum
 Alpinas, ah dura, nives et frigora Rheni
 Me sine sola vides. ah te ne frigora laedant!
 Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas!
 Ibo, et Chalcidico quae sunt mihi condita versu
 Carmina, pastoris Siculi modulabor avena.
 Certum est in silvis, inter spelaea ferarum,
 Malle pati, tenerisque meos incidere amores
 Arboribus: crescent illae: crescetis amores.
 Interea mixtis lustrabo Maenala nymphis:
 Aut acris venabor apros. non me ulla vetabunt
 Frigora Parthenios canibus circumdare saltus.
 Jam mihi per rupes videor lucosque sonantis

Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula; tanquam haec sint nostri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum mitescere discat.
Jam neque Hamadryades rursum, neque carmina nobis
Ipsa placent: ipsae rursum concedite silvae.
Non illum nostri possunt mutare labores:
Nec si frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniasque nivis hiemis subeamus aquosae,
Nec si, cum moriens alta liber aret in ulmo,
Aethiopum versemus ovis sub fidere Cancri.
Omnia vincit Amor. et nos cedamus Amori.
Haec sat erit, divae, vestrum cecinisse poetam,
Dum sedet, et gracili fuscillam textit hibisco,
Pierides, vos haec facietis maxima Gallo:
Gallo, quoque amor tantum mihi crescit in horas,
Quantum vere novo viridis se subjicit alnus.
Surgamus: solet esse gravis cunctantibus umbra.
Juniperi gravis umbra, nocent et frugibus umbrae.
Ite domum saturae, venit Hesperus, ite capellae.

P. VIRGILII MARONIS BUCOLICON
LIBER EXPLICITUS.

P. VIR-

P. VIRGILII MARONIS
G E O R G I C O N
 LIBER PRIMUS.

AD C. CILNIUM MAECENATEM.

QUID faciat laetas segetes, quo fidere terram
 Vertere, Maecenas, ulmisque adungere vites
 Conveniat: quae cura boum, qui cultus habendo
 Sit peoori, apibus quanta experientia parcis,
 Hinc canere incipiam. Vos, ô clarissima mundi
 Lumina, labentem coelo quae ducitis annum:
 Liber et alma Ceres, vestro si munere tellus
 Chaoniam pingui glandem mutavit arista,
 Poculaque inventis Acheloïa miscuit uvis:
 Et vos agrestum praesentia numina Fauni,
 Ferte simul Faunisque pedem Dryadesque puellae:
 Munera vestra cano. tuque ô, cui prima frementem
 Fudit equum magno tellus percussa tridenti,
 Neptune; et cultor nemorum, cui pinguis Aeae
 Ter centum nivei tondent dumeta iuveni:
 Ipse nemus linquens patrium saltusque Lycaeï
 Pan ovium custos, tua si tibi Maenala curae,
 Adsis ô Tegeae favens, oleaeque Minerva
 Inventrix, unicusque puer monstrator aratri,
 Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum:
 Dique deaeque omnes, studium quibus arva tueri,
 Quisque novas alitis non ullo semine fruges:
 Quisque satis largum coelo demittitis imbrem.
 Tuque adeo, quem mox quae sint habitura deorum
 Concilia incertum est; urbisque invisere, Caesar,
 Terrarumque velis curam, et te maxumus orbis
 Auctorem frugum, tempestatumque potentem
 Accipiat, cingens materna tempora myrto;

An deus inmensi venias maris, ac tua nautae
 Numina sola colant: tibi serviat ultima Thule,
 Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis:
 Anne novum tardis sidus te mensibus addas,
 Qua locus Erigonen inter Chelaeque sequentis
 Panditur. ipse tibi jam brachia contrahit ardens
 Scorprios, et coeli justa plus parte reliquit.
 Quicquid eris; (nam te nec sperent Tartara regem,
 Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
 Quamvis Elysios miretur Graecia campos,
 Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)
 Da facilem cursum, atque audacibus adnue coeptis,
 Ignarosque viae mecum miseratus agrestis
 Ingredere, et votis jam nunc aduesce vocari.

Vere novo, gelidus canis cum montibus humor
 Liquitur, et zephyro putris se gleba resolvit;
 Depresso incipiat jam tum mihi taurus aratro
 Ingemere, et sulco adtritum splendere vomer.
 Illa seges demum votis respondet avari
 Agricolae, bis quae solem, bis frigora sensit:
 Illius inmensae ruperunt horrea messes.
 Ac prius ignotum ferro quam scindimus aequor,
 Ventos, et varium coeli praediscere morem
 Cura sit, ac patrios cultusque habitusque locorum,
 Et quid quaeque ferat regio, et quid quacque recuset.
 Hic segetes, illic veniunt felicius uvae:
 Arborei foetus alibi atque injussa virescunt
 Gramina. nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
 India mittit ebur, molles sua tura Sabaei?
 At Chalybes nudi ferrum, viroaque Pontus
 Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
 Continuo has leges, aeternaque foedera certis
 Inposuit Natura locis: quo tempore primum
 Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem:
 Unde homines nati durum genus. ergo age, terrae
 Pingue solum primis extemplo a mensibus anni
 Fortes invortant tauri, glebasque jacentis
 Pulverulenta coquat maturis solibus aestas.
 At si non fuerit tellus secunda; sub ipsum

D

Arcturum

Arcturum tenui sat erit suspendere fulco :
 Illic, officiant laetis ne frugibus herbae ;
 Hic, sterilem exiguis ne deserat humor arenam.
 Alternis idem tonsas cessare novalis,
 Et segnem patiēre situ durescere campum.
 Aut ibi flava serēs mutato sidere farra,
 Unde prius laetum filiqua quassante legumen,
 Aut tenuis foetus viciae, tristisque lupini
 Sustuleris fragilis calamos silvamque sonantem.
 Urit enim lini campum seges, urit avenae :
 Urunt Lethaeo perfusa papavera somno.
 Sed tamen alternis facilis labor : arida tantum
 Ne saturare fimo pingui pudeat sola ; neve
 Effoetos cinerem inmundum jactare per agros.
 Sic quoque mutatis requiescunt foetibus arva.
 Nec nulla interea est inaratæ gratia terræ.
 Saepe etiam sterilis incendere profuit agros,
 Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis :
 Sive inde occultas vires, et pabula terræ
 Pingua concipiunt : sive illis omne per ignem
 Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor :
 Seu pluri calor ille vias et caeca relaxat
 Spiramenta, novas veniat qua succus in herbas :
 Seu durat magis, et venas adstringit hiantis :
 Ne tenues pluviae, rapidive potentia solis
 Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.
 Multum adeo, rastris glebas qui frangit inertis,
 Vimineasque trahit crates, juvat arva : neque illum
 Flava Ceres alto nequicquam spectat Olympo :
 Et qui, proficisso quae suscitāt aquore terga,
 Rursus in obliquom versō perrumpit aratro,
 Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.
 Humida solstitia atque hiemes orate serenas,
 Agricolae. hiberno laetissima pulvere farra,
 Laetus ager. nullo tantum se Mysia cultu
 Jactat, et ipsa suas mirantur Gargara messis.
 Quid dicam, jactō qui semine comminus arva
 Insequitur, cumulosque ruit male pinguis arenae ?
 Deinde satis fluvium inducit, rivosque sequentis ?

Et,

Et, cum exustus ager morientibus aestuat herbis,
 Ecce supercilio clivosi tramitis undam
 Elicit. illa cadens raucum per levia murmur
 Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arva.
 Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus aristis,
 Luxuriem segetum tenera depascit in herba;
 Cum primum sulcos aequant sata? quique paludis
 Conlectum humorem bibula deducit arena?
 Praefertim incertis si mensibus amnis abundans
 Exit, et obducto late tenet omnia limo;
 Unde cavae tepido sudant humore lacunae.
 Nec tamen (haec cum sint hominumque boumque labores
 Versando terram experti) nihil improbus anser,
 Strymoniaeque grucs, et amaris intuba fibris,
 Officiunt, aut umbra nocet. pater ipse colendi
 Haud facilem esse viam voluit, primusque per artem
 Movit agros, curis acuens mortalia corda,
 Nec torpere gravi passus sua regna veterno.
 Ante Jovem nulli subigebant arva coloni:
 Ne signare quidem aut partiri limite campum
 Fas erat. in medium quaerebant: ipsaque tellus
 Omnia liberius nullo poscente ferebat.
 Ille malum virus serpentibus addidit atris,
 Praedarique lupos iussit, pontumque moveri:
 Mellaque decussit foliis, ignemque removit,
 Et passim rivis currentia vina repressit:
 Ut varias usus meditando extunderet artis
 Paullatim, et sulcis frumenti quaereret herbam;
 Ut filicis venis abstrusum excuderet ignem.
 Tunc alnos primum fluvii sensere cavatas:
 Navita tum stellis numeros et nomina fecit,
 Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
 Tum laqueis captare feras, et fallere visco,
 Inventum; et magnos canibus circumdare saltus.
 Atque alius latum funda jam verberat amnem,
 Alta petens: pelagocque alius trahit humida lina.
 Tum ferri rigor, atque argutae lamina ferrae:
 (Nam primi cuneis scindebant fissile lignum)
 Tum variae venere artes. labor omnia vicit

Inprobus, ac duris urguens in rebus egestas.
 Prima Ceres ferro mortalis vertere terram
 Instituit: cum jam glandes atque arbute sacrae
 Deficerent silvae, et victum Dodona negaret.
 Mox et frumentis labor additus: ut mala culmos
 Effet robigo, segnisque horreret in arvis
 Carduus. intereunt segetes: subit aspera silva
 Lappaeque tribulique; interque nitentia culta
 Infelix lolium et steriles dominantur avenae.
 Quod nisi et addiduis herbam insectabere rastris,
 Et sonitu terrebis aves, et ruris opaci
 Falce premes umbras, votisque vocaveris imbrem:
 Heu, magnum alterius frustra spectabis acervom;
 Concussaque famem in silvis solabere quereu.
 Dicendum, et quae sint duris agrestibus arma:
 Quis sine nec potuere feri, nec surgere messes.
 Vomis, et inflexi primum grave robur aratri,
 Tardaque Eleusinae matris volventia plaustra,
 Tribulaque, traheaeque, et iniquo pondere rastri:
 Virgea praeterea Celei vilisque supellex,
 Arbuteae crates, et mystica vannus Iacchi.
 Omnia quae multo ante memor provisâ repones;
 Si te digna manet divini gloria ruris.
 Continuo in silvis magna vi flexa domatur
 In burim, et curvi formam accipit ulmus aratri,
 Huic ab stirpe pedes temo protentus in octo,
 Binae aures, duplici aptantur dentalia dorso.
 Caeditur et tilia ante jugo levis, altaque fagus,
 Stivaque, quae currus a tergo torqueat imos,
 Et suspensa focis explorat robora fumus.
 Possum multa tibi veterum praecepta referre;
 Ni refugis, tenuisque piget cognoscere curas.
 Area cum primis ingenti aequanda cylindro,
 Et vertenda manu, et creta solidanda tenaci:
 Ne subeant herbae, neu pulvere victa fatiscat;
 Tum variae inludant pestes. saepe exiguus mus
 Sub terris posuitque domos atque horrea fecit:
 Aut oculis capti fodere cubilia talpae.
 Inventusque cavis bufo, et quae plurima terrae

Monstra

Monstra ferunt. Populat ingentem farris acervom
 Curculio, atque inopi metuens formica senectae.
 Contemplator item, cum se nux plurima silvis
 Induet in florem, et ramos curvabit olentis :
 Si superant foetus, pariter frumenta sequentur,
 Magnaque cum magno veniet tritura calore.
 At si luxurie foliorum exuberat umbra,
 Nequidquam pinguis palea teret area culmos.
 Semina vidi equidem multos medicare ferentes,
 Et nitro prius et nigra perfundere amurca,
 Grandior ut foetus siliquis fallacibus esset.
 Et, quamvis igni exiguo properata maderent,
 Vidi lecta diu, et multo spectata labore
 Degenerare tamen : ni vis humana quotannis
 Maxuma quaeque manu legeret. sic omnia fatis
 In pejus ruere, ac retro sublapfa referri.
 Non aliter, quam qui adverso vix flumine lembum
 Remigiis subigit ; si brachia forte remisit,
 Atque illum in praeceps prono rapit alveus amni.
 Praeterea tam sunt Arcturi sidera nobis,
 Haedorumque dies fervandi, et lucidus Anguis ;
 Quam quibus in patriam ventosa per aequora vectis
 Pontus et ostriferi fauces tentantur Abydi.
 Libra die somnique pares ubi fecerit horas,
 Et medium luci atque umbris jam dividit orbem :
 Exercete, viri, tauros ; serite hordea campis,
 Usque sub extremum brumae intractabilis imbrem.
 Nec non et lini segetem et Cereale papaver
 Tempus humo tegere, et jamdudum incumbere rastris,
 Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.
 Vere fabis fatio. tum te quoque, Medica, putres
 Accipiunt sulci ; et milio venit annua cura :
 Candidus auratis aperit cum cornibus annum
 Taurus, et averso cedens Canis occidit astro.
 At si triticeam in messem robustaque sarra
 Exercebis humum, solisque instabis aristas :
 Ante tibi Eoae Atlantides abscondantur,
 Cnosiaque ardentis decedat stella Coronae,
 Debita quam sulcis committas semina, quamque

Invitae

Invitæ properes anni spem credere terræ.
 Multi ante occasum Maiæ coepere : sed illos
 Exspectata seges vanis elusit avenis.
 Si vero viciamque serēs vilemque faselum,
 Nec Pelusiæ curam aspernabere lentis ;
 Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes.
 Incipe, et ad medias sementem extende pruinas.
 Idcirco certis dimensum partibus orbem
 Per duodena regit mundi Sol aureus astra.
 Quinque tenent coelum zonæ : quarum una corusco
 Semper sole rubens, ac torrida semper ab igni :
 Quam circum extremæ dextra laevæque trahuntur,
 Caerulea glaciæ concretæ atque imbribus atris.
 Has inter mediamque duæ mortalibus aegris
 Munere concessæ divôm. via secta per ambas,
 Obliquus qua se signorum verteret ordo.
 Mundus ut ad Scythiam Rhipaësq̃ue arduus arcis
 Confurgit ; premitur Libyæ devexus in austros.
 Hic vertex nobis semper sublimis : at illum
 Sub pedibus Styx atra videt, Manesque profundi :
 Maxumus hic flexu sinuoso elabitur anguis
 Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
 Arctos Oceani metuentis aequore tingui.
 Illic, ut perhibent, aut intempesta filet nox
 Semper, et obtenta densentur nocte tenebrae :
 Aut redit a nobis Aurora, diemque reducit :
 Nosque ubi primus equis Oriens adflavit anhelis,
 Illic sera rubens accendit lumina Vesper.
 Hinc tempestates dubio prædiscere caelo
 Possumus, hinc messisque diem, tempusque ferendi ;
 Et quando infidum remis impellere marmor
 Conveniat : quando armatas deducere classis,
 Aut tempestivam silvis evertere pinum.
 Nec frustra signorum obitus speculamur et ortus,
 Temporibusque parem diversis quatuor annum.
 Frigidus agricolam siquando continet imber,
 Multa, forent quæ mox caelo properanda sereno,
 Maturare datur. durum procudit arator
 Vomeri obtusi dentem ; cavat arbore lintres :

Aut

Aut pecori signum, aut numeros inpressat acervis.
Exacuunt alii vallos, furcasque bicornis,
Atque Amerina parant lentae retinacula viti.
Nunc facilis Rubia texatur fiscina virga:
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.
Quippe etiam festis quaedam exercere diebus
Fas et jura sinunt. rivos diducere nulla
Religio vetuit, segeti praetendere sepem,
Insidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio mersare salubri.
Saepe oleo tardi costas agitator acelli,
Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens
Incusum, aut atrae massam picis urbe reportat.
Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum. quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenidesque fatae. tum partu terra nefando
Coeumque Iapetumque creât, saevomque Typhoea,
Et conjuratos caelum rescindere fratres.
Ter sunt conati inponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossae frondosum involvere Olympum:
Ter pater exstructos disjecit fulmine montis.
Septuma post decumam felix et ponere vitem,
Et prensos dormire boves, et licia telae
Addere. nona fugae melior, contraria furtis.
Multa adeo melius gelida se nocte dedere,
Aut cum sole novo terras inrorat Eous.
Nocte leves melius stipulae, nocte arida prata
Tondentur: noctis lentus non deficit humor.
Et quidam seros hiberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inspicat acuto.
Interea longum cantu solata laborem
Arguto conjunx percurrit pectine telas:
Aut dulcis musti Volcano decoquit humorem,
Et foliis undam tepidi despumat aheni.
At rubicunda Ceres medio succiditur aestu,
Et medio tostas aestu terit area fruges.
Nudus ara, sere nudus. hiems ignava colono.
Frigoribus parto agricolae plerumque fruuntur,
Mutuaque inter se laeti convivium curant.

Invitat

Invitat genialis hiems, curasque resolvit :
 Ceu pressae cum jam portum tetigere carinae,
 Puppibus et laeti nautae inposuere coronas.
 Sed tamen et quernas glandes tum stringere tempus,
 Et lauri baccas, oleamque, cruentaue myrta.
 Tum gruibus pedicas et retia ponere cervis,
 Auritosque sequi lepores : tum figere damas,
 Stuppea torquentem Balearis verbera fundae,
 Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudent.
 Quid tempestates autumnii et sidera dicam ?
 Atque ubi jam breviorque dies, et mollior aestas,
 Quae vigilanda viris ? vel cum ruit imbriferum ver ;
 Spicea jam campis cum messis inhorruit, et cum
 Frumenta in viridi stipula lactentia turgent ?
 Saepe ego, cum flavis messorem induceret arvis
 Agricola, et fragili jam stringeret hordea culmo,
 Omnia ventorum concurrere proelia vidi :
 Quae gravidam late segetem ab radicibus imis
 Sublime expulsam eruerent : ita turbine nigro
 Ferret hiems culmumque levem stipulasque volantis.
 Saepe etiam immensum caelo venit agmen aquarum,
 Et foedam glomerant tempestatem imbris atris
 Conlectae ex alto nubes. ruit arduus aether,
 Et pluvia ingenti sata laeta boumque labores
 Diluit. implentur fossae, et cava flumina crescunt
 Cum sonitu, servetque fretis spirantibus aequor.
 Ipse pater, media nimborum in nocte, corusca
 Fulmina molitur dextra. quo maxuma motu
 Terra tremit : fugere ferae ; et mortalia corda
 Per gentes humilis stravit pavor. ille flagranti
 Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
 Dejecit : ingeminant austri, et densissimus imber :
 Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangit.
 Hoc metuens, caeli mensis, et sidera serva,
 Frigida Saturni sese quo stella receptet,
 Quos ignis caeli Cyllenius erret in orbis.
 In primis venerare deos, atque annua magnae
 Sacra refer Cereri laetis operatus in herbis,
 Extremae sub casum hiemis, jam vere sereno.

Tum

Tum pingues agni, et tum mollissima vina :
Tum somni dulces, densaeque in montibus umbrae.
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret.
Quoi tu lacte favos, et miti dilue baccho :
Terque novas circum felix eat hostia fruges ;
Omnis quam chorus, et socii comitentur ovantes ;
Et Cererem clamore vocent in tecta : neque ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompósitos, et carmina dicat.
Atque haec ut certis possimus discere signis,
Aestusque, pluviasque, et agentis frigora ventos ;
Ipse pater statuit, quid menstrua Luna moneret,
Quo signo caderent Austri : quid saepe videntes
Agricolae, propius stabulis armenta tenerent.
Continuo ventis surgentibus aut freta ponti
Incipiunt agitata tumescere, et aridus altis
Montibus audiri fragor ; aut resonantia longe
Litora misceri, et nemorum increbrescere murmur.
Jam sibi tum a curvis male temperat unda carinis,
Cum medio celeres revolant ex aequore mergi,
Clamoremq; ferunt ad litora : cumque marinae
In sicco ludunt fulicae : notasque paludes
Deserit, atque altam supra volat ardea nubem.
Saepe etiam stellas, vento inpendente, videbis
Praecipites caelo labi, noctisque per umbram
Flammarum longos a tergo albescere tractus ;
Saepe levem paleam et frondes volitare caducas,
Aut summa nantis in aqua concludere plumas.
At Boreae de parte truci cum fulminat, et cum
Eurique Zephyrique tonat domus ; omnia plena
Rura natant fossis, atque omnis navita ponto
Humida vela legunt. numquam imprudentibus imber
Obfuit. aut illum surgentem vallibus imis
Aëriae fugere grues : aut bucula caelum
Suspiciens patulis captavit naribus auras :
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo :
Et veterem in limo ranae cecinere querelam,
Saepius et tectis penetralibus extulit ova

E

Anga-

Angustum formica terens iter, et bibit ingens
Arcus: et e pastu decedens agmine magno
Corvorum increpuit densis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, et quae Asia circum
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
Certatim largos humeris infundere rores;
Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,
Et studio incassum videas gestire lavandi.
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatatur arena.
Ne nocturna quidem carpentes pensa puellae
Nescivere hiemem: testa cum ardente viderent
Scintillare oleum, et putris concreescere fungos.
Nec minus eximbris soles et aperta serena
Prospicere, et certis poteris cognoscere signis.
Nam neque tum stellis acies obtusa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna;
Tenuia nec lanae per caelum vellera ferri.
Non tepidum ad solem pennas in litore pandunt
Dilectae Thetidi Alcyones: non ore solutos
Immundi meminere suos jactare maniplos.
At nebulae magis ima petunt, campoque recumbunt:
Solis et occasum servans de culmine summo
Nequicquam seros exercet noctua cantus.
Adparet liquido sublimis in aëre Nifus,
Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo.
Quacumque illa levem fugiens secat aethera pennis,
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nifus: qua se fert Nifus ad auras,
Illa levem fugiens raptim secat aethera pennis.
Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant: et saepe cubilibus altis,
Nescio qua praeter solitum dulcedine laeti,
Inter se foliis strepitant. juvat imbribus actis
Progeniem parvam dulcisque revifere nidos.
Haud equidem credo, quia sit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major.
Verum, ubi tempestas et caeli mobilis humor
Mutavere vias, et Juppiter uvidus austris

Denfat,

Denfat, erant quae rara modo, et, quae densa, relaxat;
 Vertuntur species animorum, et pectora motus
 Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
 Concipiunt. hinc ille avium concentus in agris,
 Et laetae pecudes, et ovantes gutture corvi.
 Si vero solem ad rapidum lunasque sequentis
 Ordine respicies; numquam te craftina fallat
 Hora, neque insidiis noctis capiere serenae.
 Luna revertentes cum primum conligit ignis,
 Si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu,
 Maxumus agricolis pelagoque parabitur imber.
 At, si virgineum suffuderit ore ruborem,
 Ventus erit. vento semper rubet aurea Phoebe.
 Sin ortu quarto (namque is certissimus auctor)
 Pura, neque obtusis per caelum cornibus ibit;
 Totus et ille dies, et qui nascentur ab illo
 Exactum ad mensem, pluvia ventisque carebunt:
 Votaque servati solvent in litore nautae
 Glauco, et Panopeae, et Inoo Melicertae.
 Sol quoque et exoriens, et cum se condit in undas,
 Signa dabit. solem certissima signa sequuntur,
 Et quae mane refert, et quae surgentibus astris.
 Ille ubi nascentem maculis variaverit ortum
 Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;
 Suspecti tibi sint imbres. namque arguet ab alto
 Arboribusque satisque Notus pecorique sinister.
 Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese
 Divorsi rumpent radii, aut ubi pallida surget
 Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
 Heu, male tum mitis defendet pampinus uvas:
 Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
 Hoc etiam, emenso cum jam decedet Olympo,
 Profuerit meminisse magis. nam saepe videmus
 Ipsi in vultu varios errare colores.
 Caeruleus pluviam denuntiat, igneus Euros.
 Sin maculae incipient rutilo inmiscerier igni;
 Omnia tunc pariter vento nimisque videbis
 Fervere. non illa quisquam me nocte per altum
 Ire, neque a terra moneat convellere funem.

At si, cum referetque diem, condetque relatum,
 Lucidus orbis erit, frustra terreberè nimbis,
 Et claro silvas cernes aquilone moveri.
 Denique, quid vesper serus vehat, unde serenas
 Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auster,
 Sol tibi signa dabit. Solem quis dicere falsum
 Audeat? ille etiam caecos instare tumultus
 Saepe monet, fraudemque et operta tumescere bella.
 Ille etiam extincto miseratus Caesare Romam,
 Cum caput obscura nitidum ferrugine textit,
 In piaque aeternam timuerunt saecula noctem.
 Tempore quamquam illo tellus quoque, et aequora ponti,
 Obscenaque canes, inportunaque volucres
 Signa dabant. quoties Cyclopum effervere in agros
 Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam,
 Flammaramque globos, liquefactaque volvere faxa!
 Armorum sonitum toto Germania caelo
 Audiit: insolitis tremuerunt motibus Alpes.
 Vox quoque per lucos volgo exaudita silentis
 Ingens, et simulacra modis pallentia miris
 Visa sub obscurum noctis, pecudesque locutae,
 Infandum! sistunt amnes, terraeque dehiscunt,
 Et maestum inlacrimat templis ebur, aeraque sudant,
 Proluit infano contorquens vortice silvas
 Fluviorum rex Eridanus, camposque per omnes
 Cum stabulis armenta tulit. nec tempore eodem
 Tristibus aut extis fibrae adparere minaces,
 Aut puteis manare cruor cessavit: et alte
 Per noctem resonare, lupis ululantibus, urbes.
 Non alias caelo ceciderunt plura sereno
 Fulgura: nec diri toties arserè cometae.
 Ergo inter sese paribus concurrere telis
 Romanas acies iterum videre Philippi:
 Nec fuit indignum superis, bis sanguine nostro
 Emathiam, et latos Haemi pinguescere campos.
 Scilicet et tempus veniet, cum finibus illis
 Agricola, incurvo terram molitus aratro,
 Exesa inveniet scabra robigine pila:
 Aut gravibus rastrois galeas pulsabit inanis,

Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.
 Di patrii Indigetes, et Romule, Vestaque mater,
 Quae Tuscum Tiberim, et Romana Palatia servas,
 Hunc saltem everso juvenem succurrere saeclo
 Ne prohibete. fatis jam pridem sanguine nostro
 Laomedontae luimus perjuria Troiae.
 Jam pridem nobis caeli te regia, Caesar,
 Invidet, atque hominum queritur curare triumphos.
 Quippe ubi fas verum atque nefas: tot bella per orbem;
 Tam multae scelerum facies: non ullus aratro
 Dignus honos. squalent abductis arva colonis,
 Et curvae rigidum falces constantur in enses.
 Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum:
 Vicinae ruptis inter se legibus urbes
 Arma ferunt. saevit toto Mars impius orbe.
 Ut, cum carceribus sese effudere quadrigae,
 Addunt in spatia, et frustra retinacula tendens
 Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

GEORGICON LIB. II.

HActenus arborum cultus, et fidera coeli:
 Nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum
 Virgulta, et prolem tarde crescentis olivae.
 Huc, pater ô Lenae, (tuis hic omnia plena
 Muneribus: tibi pampineo gravidus auctumno
 Floret ager; spumat plenis vindemia labris)
 Huc, pater ô Lenae, veni; nudataque musto
 Tingue novo mecum dereptis crura cothurnis.
 Principio arboribus varia est natura creandis.
 Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipsae
 Sponte sua veniunt, camposque et flumina late
 Curva tenent: ut molle siler, lentaeque genestae,
 Populus, et glauca canentia fronde salicta.
 Pars autem posito surgunt de semine: ut altae
 Castaneae, nemorumque Jovi quae maxima frondet
 Aesculus, atque habitae Graiis oracula quercus,
 Pullulat ab radice aliis densissima silva:
 Ut cerasis, ulmisque; etiam Parnasia laurus

Parva

Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.
 Hos Natura modos primum dedit: his genus omne
 Silvarum, fruticumque viret, nemorumque sacrorum.
 Sunt alii, quos ipse via sibi repperit usus.
 Hic plantas tenero abscondens de corpore matrum
 Deposuit sulcis: hic stirpes obruit arvo,
 Quadrifidasque fudes, et acuto robore vallos:
 Silvarumque aliae pressos propaginis arcus
 Exspectant, et viva sua plantaria terra.
 Nil radices egent aliae: summumque putator
 Haud dubitat terrae referens mandare cacumen.
 Quin et caudicibus sectis (mirabile dictu)
 Truditur e sicco radix oleagina ligno.
 Et saepe alterius ramos inpune videmus
 Vertere in alterius, mutatamque insita mala
 Ferre pirum, et prunis lapidosa rubescere corna.
 Quare agite ô, proprios generatim discite cultus;
 Agricolae, fructusque feros mollite colendo:
 Neu segnes jaceant terrae. juvat Ismara baccho
 Conferere, atque olea magnum vestire Taburnum.
 Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
 O decus, ô famae merito pars maxima nostrae,
 Maecenas; pelagoque volans da vela patenti.
 Non ego cuncta meis amplecti versibus opto:
 Non, mihi si linguae centum sint, oraque centum,
 Ferrea vox. ades, et primi lege litoris oram.
 In manibus terrae. non hic te carmine ficto,
 Atque per ambages et longa exorsa tenebo.
 Sponte sua quae se tollunt in luminis oras,
 Infecunda quidem, sed laeta et fortia surgunt:
 Quippe solo Natura subest. tamen haec quoque si quis
 Inferat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
 Exuerint silvestrem animum: cultuque frequenti,
 In quascumque voces artis, haud tarda sequentur.
 Nec non et, sterilis quae stirpibus exit ab imis,
 Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros:
 Nunc altae frondes, et rami matris opacant,
 Crescentique adimunt foetus, uruntque ferentem.
 Jam, quae seminibus jactis se sustulit, arbos

Tarda

Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
Pomaeque degenerant succos oblita priores:
Et turpis avibus praedam fert uva racemos.
Scilicet omnibus est labor inpendendus, et omnes
Cogendae in sulcum, ac multa mercede domandae.
Sed truncis oleae melius, propagine vites,
Respondent, solido Paphiae de robore myrtus.
Plantis edurae coruli nascuntur, et ingens
Fraxinus, Herculeaeque arbos umbrosa coronae,
Chaonique patris glandes: etiam ardua palma
Nascitur, et casus abies visura marinos.
Inseritur vero ex foetu nucis arbutus horrida;
Et steriles platani malos gessere valentis,
Castaneas fagus, ornusque incanuit albo
Flore piri, glandemque sues fregere sub ulmis.
Nec modus inferere, atque oculos inponere simplex.
Nam qua se medio trudent de cortice gemmae,
Et tenuis rumpunt tunicas; angustus in ipso
Fit nodo finis: huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inolescere libro.
Aut rursus enodes trunci refecantur, et alte
Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces
Plantae inmittuntur. nec longum tempus, et ingens
Exiit ad caelum ramis felicibus arbos,
Miraturque novas frondes, et non sua poma.
Praeterea genus haud unum, nec fortibus ulmis,
Nec salici, lotoque, neque Idaeis cyparissis:
Nec pingues unam in faciem nascuntur olivae,
Orchades, et radii, et amara pausia bacca,
Pomaeque, et Alcinoi silvae: nec furculus idem
Crustumis, Syriisque piris, gravibusque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
Quam Methymnaeo carpit de palmitibus Lesbos.
Sunt Thasiae vites, sunt et Mareotides albae:
Pinguibus haec feris habiles, levioribus illae.
Et passio ptychia utilior, tenuisque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincituraque linguam,
Purpureae, preciaeque. et quo te carmine dicam,
Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis.

Sunt

Sunt etiam Ammineae vites firmissima vina,
 Tmolius adfurgit quibus, et rex ipse Phanacus,
 Argitisque minor: cui non certaverit ulla,
 Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
 Non ego te, Dīs et mensis accepta secundis,
 Transferim, Rhodia, et tumidis, bumaste, racemis.
 Sed neque quam multae species, nec nomina quae sint,
 Est numerus; neque enim numero comprehendere refert:
 Quem qui scire velit, Libyci velit aequoris idem
 Discere quam multae zephyro turbentur arenae:
 Aut, ubi navigiis violentior incidit eurus,
 Nosse quot Ionii veniant ad litora fluctus.
 Nec vero terrae ferre omnes omnia possunt.
 Fluminibus salices, crassisque paludibus alni
 Nascuntur: steriles saxosis montibus orni.
 Litora myrtetis laetissima. denique apertos
 Bacchus amat collis: aquilonem et frigora taxi.
 Aspice et extremis domitum cultoribus orbem,
 Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos.
 Divisae arboribus patriae. sola India nigrum
 Fert ebum: solis est turea virga Sabaeis.
 Quid tibi odorato referam sudantia ligno
 Balsamaque, et baccas semper frondentis acanthi?
 Quid nemora Aethiopum molli canentia lana?
 Velleraque ut foliis depectunt tenuia Seres?
 Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
 Extremi sinus orbis? ubi aëra vincere summum
 Arboris haud ullae jactu potuere sagittae.
 Et gens illa quidem sumtis non tarda pharetris,
 Media fert tristis succos, tardumque saporem
 Felicis mali; quo non praesentius ullum,
 Pocula si quando saevae infecere novercae,
 Miscueruntque herbas et non innoxia verba,
 Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
 Ipsa ingeris arbos, faciemque simillima lauro;
 Et, si non alium late jactaret odorem,
 Laurus erat. folia haud ullis labentia ventis:
 Flos ad prima tenax. animas et olentia Medi
 Ora foveat illo, et senibus medicantur anhelis,

Sed neque Medorum silvae ditissima terra,
 Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
 Laudibus Italiae certent: non Bactra, neque Indi,
 Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.
 Haec loca non tauri spirantes naribus ignem
 Invertère, satis inmanis dentibus hydri;
 Nec galeis, densisque virum seges horruit hastis:
 Sed gravidæ fruges, et Bacchi Massicus humor
 Inplevere: tenent oleae armentaque laeta.
 Hinc bellator equus campo sese arduus infert:
 Hinc albi, Clitumne, greges, et maxuma taurus
 Victima, saepe tuo perfusi flumine sacro,
 Romanos ad templa deum duxere triumphos.
 Hic ver addiduum, atque alienis mensibus aestas:
 Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbor.
 At rabidæ tigres absunt, et saeva leones
 Semina: nec miseros fallunt aconita legentis;
 Nec rapit immensos orbis per humum, neque tanto
 Squameus in spiram tractu se conligit anguis.
 Adde tot egregias urbis, operumque laborem,
 Tot congesta manu praeruptis oppida saxis;
 Fluminaque antiquos subterlabentia muros.
 An mare, quod supra, memorem, quodque adluit infra,
 An ne lacus tantos? te, Lari maxime, teque,
 Fluctibus et fremitu adfurgens, Benace, marino?
 An memorem portus, Lucrinoque addita claustra:
 Atque indignatum magnis stridoribus aequor,
 Julia qua ponto longe sonat unda refuso,
 Tyrrhenusque fretis inmittitur aestus Avernis?
 Haec eadem argenti rivos, aerisque metalla
 Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.
 Haec genus acre virum Marfos, pubemque Sabellam,
 Adsuetumque malo Ligurem, Volcosque verutos
 Extulit: haec Decios, Marios, magnosque Camillos:
 Scipiadas duos bello: et te, maxime Caesar:
 Qui nunc extremis Asiae jam victor in oris
 Inbellem avertis Romanis arcibus Indum.
 Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus;
 Magna virum: tibi res antiquae laudis et artis

Ingredior, sanctos ausus recludere fontis,
Ascraeumque cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus arborum ingeniis: quae robora cuique,
Quis color, et quae sit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terrae, collesque maligni,
Tenuis ubi argilla, et dumosis calculus arvis,
Palladia gaudent silva vivacis olivae.
Indicio est, tractu surgens oleaster eodem
Plurimus, et strati baccis silvestribus agri.
At quae pinguis humus, dulcique uligine laeta,
Quique frequens herbis et fertilis ubere campus,
Qualem saepe cava montis convalle soleamus
Dispicere: huc summis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum: quique editus Austro,
Et silicem curvis invifam pascit aratris:
Hic tibi praevalidas olim multoque fluentes
Sufficiet baccho vitis: hic fertilis uvae,
Hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
Inflavit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis studium vitulosque tueri,
Aut foetus ovium, aut urentis culta capellas:
Saltus, et saturei petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amisit Mantua campum,
Pascentem niveos herbofo flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt:
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere, et pressio pinguis sub vomere terra,
Et cui putre solum, (namque hoc imitamur arando)
Optuma frumentis. non ullo ex aequare cernes
Plura domum tardis decedere plaustra juvencis:
Aut unde iratus silvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquasque domos avium cum stirpibus imis
Eruit: illae altum nidis petiere relictis.
At rudis enituit impulsio vomere campus.
Nam jejuna quidem clivosi glareae ruris
Vix humilis apibus casias roremque ministrat:

Et tophus scaber, et nigris exesa chelydri
Creta, negant alios aequae serpentibus agros
Dulcem ferre cibum, et curvas praebere latebras.
Quae tenuem exhalat nebulam, fumosque volucris;
Et bibit humorem, et, cum volt, ex se ipsa remittit,
Quaeque suo semper viridi se gramine vestit,
Nec scabie et salsa laedit robigine ferrum;
Illa tibi laetis intexet vitibus ulmos:
Illa ferax oleo est: illam experire colendo,
Et facilem pecori, et patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, et vicina Vesevo
Ora jugo, et vacuis Clanius non aequus Acerris.
Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.
Rara sit, an supra morem si densa, requiras;
Altera frumentis quoniam favet, altera baccho;
Densa magis cereri, rarissima quaeque lyaeo:
Ante locum capies oculis, alteque jubebis
In solido puteum demitti, omnemque repones
Rursus humum, et pedibus summas aequabis arenas.
Si deerunt, rarum pecorique et vitibus almis
Aptius uber erit. sin in sua posse negabunt
Ire loca, et scrobibus superabit terra repletis,
Spissus ager: glebas cunctantis crassaque terga
Exspecta, et validis terram proscinde juvencis.
Salsa autem tellus, et quae perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando,
Nec baccho genus, aut pomis sua nomina servat)
Tale dabit specimen. tu spisso vimine qualos,
Colaue praelorum fumosis deripe testis.
Huc ager ille malus, dulcesque à fontibus undae
Ad plenum calcentur. aqua eluctabitur omnis
Scilicet, et grandes ibunt per vimina guttae.
At sapor indicium faciet manifestus, et ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaror.
Pinguis item quae sit tellus, hoc denique pacto
Discimus. haud umquam manibus jactata fatiscit,
Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.
Humida majores alit herbas, ipsaque iusto
Laetior. alii nimium ne sit mihi fertilis illa,

Neu se praevalidam primis ostendat aristas !
 Quae gravis est, ipso tacitam se pondere prodit ;
 Quaeque levis, promptum est oculis praediscere nigram,
 Et quis cui color. at sceleratum exquirere frigus
 Difficile est : piceae tantum, taxique nocentes
 Interdum, aut ederae pandunt vestigia nigrac.
 His animadversis, terram multo ante memento
 Excoquere, magnos scrobibus concidere montis,
 Ante supinatas aquiloni offendere glebas,
 Quam lactum infodias vitis genus. optima putri
 Arva solo : id venti curant, gelidaeque pruinae,
 Et labefacta movens robustus jugera fossor.
 At si quos haud ulla viros vigilantia fugit ;
 Ante locum similem exquirunt, ubi prima paretur
 Arboribus seges, et quo mox digesta feratur,
 Mutatam ignorent subito ne semina matrem.
 Quin etiam caeli regionem in cortice signant :
 Ut, quo quaeque modo steterit, qua parte calores
 Austrinos tulerit, quae terga obverterit axi,
 Restituant. adeo in teneris consuescere multum est.
 Collibus, an plano melius sit ponere vitem,
 Quaere prius. si pinguis agros metabere campi,
 Densa fere : in denso non segnior ubere bacchus.
 Sin, tumultis adclive solum collisque supinos,
 Indulge ordinibus : nec secius omnis in unguem
 Arboribus positis secto via limite quadret.
 Ut saepe ingenti bello cum longa cohortis
 Explicuit legio, et campo stetit agmen aperto,
 Directaeque acies, ac late fluctuat omnis
 Aere renidenti tellus, nec dum horrida miscent
 Proelia, sed dubius mediis Mars errat in armis.
 Omnia sint paribus numeris dimensa viarum :
 Non animum modo uti pascat prospectus inanem :
 Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas
 Terra, neque in vacuum poterunt se extendere rami.
 Forsitan et scrobibus quae sint fastigia quaeras.
 Ausim vel tenui vitem committere sulco.
 Altior ac terrae penitus defigitur arbor,
 Aesculus in primis : quae quantum vertice ad auras
Aetheriae,

Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
Convellunt. inmotam manet, multosque nepotes,
Multa virum volvens durando faecula vincit.
Tum fortis late ramos et brachia tendens
Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet umbram.
Neve tibi ad solem vergant vineta cadentem :
Neve inter vites corulum sere : neve flagella
Summa pete, aut summa destringe ex arbore plantas :
(Tantus amor terrae) neu ferro laede retuso
Semina, neve oleae silvestris insere truncos.
Nam saepe incautis pastoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primum sub cortice tectus
Robora comprehendit, frondesque elabfus in altas
Ingentem caelo sonitum dedit. inde secutus
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum involvit flammis nemus, et ruit atram
Ad caelum picea trassus caligine nubem :
Praesertim si tempestas a vertice silvis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi ; non a stirpe valent, caesaeque reverti
Possunt, atque ima similes revirescere terra :
Infelix superat foliis oleaster amaris.
Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam spirante moveri.
Rura gelu tum claudit hiems : nec semine jacto
Concretam patitur radicem adfigere terrae.
Optima vinetis fatio, cum vere rubenti
Candida venit avis longis invisae colubris :
Prima vel auctumni sub frigora, cum rapidus Sol
Nondum hiemem contingit equis. jam praeterit aestas,
Ver adeo frondi nemorum, ver utile silvis :
Vere tument terrae, et genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus Aether
Conjugis in gremium laetae descendit, et omnes
Magnus alit, magno conmixtus corpore, foetus.
Avia tum resonant avibus virgulta canoris,
Et venerem certis repetunt armenta diebus :
Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris

Laxant

Laxant arva sinus. superat tener omnibus humor ;
 Inque novos soles audent se germina tuto
 Credere : nec metuit surgentis pampinus Austros,
 Aut actum caelo magnis Aquilonibus imbrem :
 Sed trudit gemmas, et frondis explicat omnis.
 Non alios prima crescentis origine mundi
 Inluxisse dies, aliumve habuisse tenorem
 Crediderim. ver illud erat : ver magnus agebat
 Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri :
 Cum primae lucem pecudes hausere, virumque
 Terrea progenies duris caput extulit arvis,
 Inmissaeque ferae filvis, et fidera caelo.
 Nec res hunc tenerae possent perferre laborem,
 Si non tanta quies iret frigusque caloremque
 Inter, et exciperet caeli indulgentia terras.
 Quod superest, quaecumque premes virgulta per agros,
 Sparge fimo pingui, et multa memor occule terra :
 Aut lapidem bibulum, aut squalentis infode conchas.
 Inter enim labentur aquae, tenuisque subibit
 Halitus, atque animos tollent sata. jamque reperti,
 Qui saxo super, atque ingentis pondere testae
 Urguerent : hoc effusos munimen ad imbris :
 Hoc, ubi hiulca fiti findit Canis aestifer arva.
 Seminibus positis, superest deducere terram
 Saepius ad capita, et duros jactare bidentis :
 Aut presso exercere solum sub vomere, et ipsa
 Fletere luctantis inter vineta juvencos.
 Tum levis calamos, et raseae hastilia virgae,
 Fraxineasque aptare sudes, furcasque bicornis :
 Viribus eniti quarum, et contemnere ventos
 Adfuescant, summasque sequi tabulata per ulmos.
 Ac, dum prima novis adolescit frondibus aetas,
 Parcendum teneris : et dum se laetus ad auras
 Palmes agit, laxis per purum inmissus habenis,
 Ipsa acies nondum falcis tentanda, sed uncis
 Carpendae manibus frondes, interque legendae.
 Inde ubi jam validis amplexae stirpibus ulmos
 Exierint, tum stringe comas, tum brachia tonde.
 Ante reformidant ferrum : tum denique dura

Exerce imperia, et ramos conpescce fluentis.
 Texendae sepes etiam, et pecus omne ténendum :
 Praecipue dum fróns tenera inprudensque laborum :
 Cui, super indignas hiemes solemque potentem,
 Silvestres uri assidue capraeque sequaces
 Inludunt : pascuntur oves avidaeque juvencae.
 Frigora nec tantum cana concreta pruina,
 Aut gravis incumbens scopulis arentibus aestus,
 Quantum illi nocuere greges, durique venenum
 Dentis, et admorso signata in stirpe cicatrix.
 Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
 Caeditur, et veteres ineunt proscenia ludi :
 Praemiaque ingeniis pagos et compita circum
 Thesidae posuere, atque inter pocula laeti
 Mollibus in pratis unctos saliere per utres.
 Nec non Aufonii, Troja gens missa, coloni
 Versibus incomtis ludunt, risuque soluto ;
 Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis :
 Et te, Bacche, vocant per carmina laeta, tibi que
 Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
 Hinc omnis largo pubescit vinea foetu :
 Conplentur vallesque cavae saltusque profundi,
 Et quocumque Deus circum caput egit honestum.
 Ergo rite suos Baccho dicemus honores
 Carminibus patriis, lancesque et liba feremus ;
 Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
 Pinguique in veribus torquebimus exta columnis.
 Est etiam ille labor curandis vitibus alter :
 Cui numquam exhausti satis est. namque omne quotannis
 Terque quaterque solum scindendum, glebaque versis
 Aeternum frangenda bidentibus : omne levandum
 Fronde nemus. redit agricolis labor actus in orbem,
 Atque in se sua per vestigia volvitur annus.
 Ac jam olim seras posuit cum vinea frondis,
 Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem ;
 Jam tum acer curas venientem extendit in annum
 Rusticus, et curvo Saturni dente relictam
 Persequitur vitem adtondens, fingitque putando.
 Primus humum fodito, primus devecta cremato

Sarmenta

Sarmenta, et vallos primus sub tecta refertor:
 Postremus metito. bis vitibus ingruit umbra:
 Bis segetem densis obducunt sentibus herbae.
 Durus uterque labor. laudato ingentia rura:
 Exiguum colito. nec non etiam aspera rusci
 Vimina per silvam, et ripis fluvialis arundo
 Caeditur, incultique exercet cura salicti.
 Jam vinctae vites: jam falcem arbusta reponunt:
 Jam canit effoetus extremos vinitor antes.
 Sollicitanda tamen tellus, pulvisque movendus,
 Et jam maturis metuendus Juppiter uvis.
 Contra, non ulla est oleis cultura: neque illae
 Procurvam expectant falcem rastrosque tenaces,
 Cum semel haeserunt arvis, aurasque tulerunt.
 Ipsa satis tellus, cum dente recluditur unco,
 Sufficit humorem, et gravidas cum vomere fruges.
 Hoc pinguem et placitam Paci nutritor olivam.
 Poma quoque, ut primum truncos sensere valentis,
 Et viris habuere suas, ad sidera raptim
 Vi propria nituntur, opis haud indiga nostrae.
 Nec minus interea foetu nemus omne gravefcit,
 Sanguineisque inculta rubent aviaria baccis.
 Tondentur cytisi, taedas silva alta ministrat,
 Pascunturque ignes nocturni, ac lumina fundunt.
 Et dubitant homines ferere, atque inpendere curam?
 Quid majora sequar? salices, humilesque genestae,
 Aut illae pecori frondem, aut pastoribus umbras,
 Sufficiunt: sepemque satis, et pabula melli.
 Et juvat undantem buxo spectare Cytorum,
 Naryciaeque picis lucos: juvat arva videre,
 Non rastris hominum, non ulli obnoxia curae.
 Ipsae Caucasio steriles in vertice silvae,
 Quas animosi Euri assidue franguntque feruntque,
 Dant alios aliae foetus: dant utile lignum
 Navigiis pinus, domibus cedrumque cupressosque.
 Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plaustris
 Agricolae, et pandas ratibus posuere carinas.
 Viminibus salices secundae, frondibus ulmi:
 At myrtus validis hastilibus, et bona bello

Cornus: Ituraeos taxi torquentur in arcus.
 Nec tiliae leves aut torno rasile buxum
 Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
 Nec non et torrentem undam levis innatat alnus,
 Missa Pado: nec non et apes examina condunt
 Corticibusque cavis vitiosaeque ilicis alvo.
 Quid memorandum aequae Baccheia dona tulerunt?
 Bacchus et ad culpam causas dedit. ille furentis
 Centauros leto domuit, Rhoetumque, Pholumque,
 Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.
 O fortunatos nimium, sua si bona norint,
 Agricolas! quibus ipsa, procul discordibus armis,
 Fundit humo facilem victum iustissima Tellus.
 Si non ingentem foribus domus alta superbis
 Mane salutantum totis vomit aedibus undam;
 Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
 Inlusasque auro vestis, Ephyreiaque aera;
 Alba neque Assyrio fucatur lana veneno,
 Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi:
 At securae quies, et nescia fallere vita,
 Dives opum variarum; at latis otia fundis,
 Speluncae, vivique lacus; at frigida Tempe,
 Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
 Non absunt. illic saltus ac lustra ferarum,
 Et patiens operum, exiguoque adsueta juvenus,
 Sacra Deum, sanctique patres: extrema per illos
 Iustitia excedens terris vestigia fecit.
 Me vero primum dulces ante omnia Musae,
 Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
 Accipiant; caelique vias, et sidera monstrent:
 Defectus solis varios, lunaeque labores:
 Unde tremor terris: qua vi maria alta tumescant
 Objicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant:
 Quid tantum Oceano properent se tingere soles
 Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstet.
 Sin, has ne possim naturae accedere partes,
 Frigidus obstiterit circum praecordia sanguis;
 Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes;
 Flumina amem silvasque inglorius. ô, ubi campi,

G

Sper-

Spercheosque, et virginibus bacchata Lacaenis
 Taygeta : ô, qui me gelidis in vallibus Haemi
 Sistat, et ingenti ramorum protegat umbra !
 Felix, qui potuit rerum cognoscere causas :
 Atque metus omnis et inexorabile fatum
 Subjecit pedibus, strepitumque Acherontis avari !
 Fortunatus et ille, deos qui novit agrestis,
 Panaque, Silvanumque senem, Nymphasque sorores !
 Illum non populi faeces, non purpura regum
 Flexit, et infidos agitans discordia fratres ;
 Aut conjurato descendens Dacus ab Histro :
 Non res Romanae, perituraque regna : neque ille
 Aut doluit miserans inopem, aut invidit habenti.
 Quos rami fructus, quos ipsa voluntia rura
 Sponte tulere sua, carpsit : nec ferrea jura,
 Insanumque forum, aut populi tabularia vident.
 Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque
 In ferrum ; penetrant aulas, et limina regum :
 Hic petit excidiis urbem, miserosque penatis,
 Ut gemma bibat, et Sarrano indormiat ostro.
 Condit opes alius, defossoque incubat auro.
 Hic stupet adtonitus Rostris : hunc plausus hiantem
 Per cuneos (geminatus enim) plebisque patrumque
 Conripuit : gaudent perfusi sanguine fratrum,
 Exsilioque domos et dulcia limina mutant ;
 Atque alio patriam quaerunt sub sole jacentem.
 Agricola incurvo terram dimovit aratro :
 Hinc anni labor : hinc patriam parvosque penatis
 Sustinet ; hinc armenta boum, meritosque juvencos.
 Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
 Aut foetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi :
 Proventuque oneret sulcos, atque horrea vincat.
 Venit hiems ; teritur Sicyonia bacca trapetis,
 Glande sues laeti redeunt, dant arbuta silvae :
 Et varios ponit foetus auctumnus, et alte
 Mitis in apricis coquitur vindemia faxis.
 Interea dulces pendent circum oscula gnati :
 Casta pudicitiam servat domus : ubera vaccae
 Lactea demittunt, pinguesque in gramine lacto

Inter se adversis luctantur cornibus haedi.
 Ipse dies agitat festos; fususque per herbam,
 Ignis ubi in medio, et focii cratera coronant,
 Te libans, Lenaeae, vocat: pecorisque magistris
 Velocis jaculi certamina ponit in ulmo;
 Corporaque agresti nudant praedura palestrae.
 Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
 Hanc Remus, et frater: sic fortis Etruria crevit;
 Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma,
 Septemque una sibi muro circumdedit arces.
 Ante etiam sceptrum Dictaei regis, et ante
 In pia quam caesis gens est epulata juvencis,
 Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
 Necdum etiam audierant inflari classica, necdum
 Inpositos duris crepitare incudibus enses.
 Sed nos inmensum spatiis confecimus aequor:
 Et jam tempus equum spumantia solvere colla.

GEORGICON. LIB. III.

TE quoque, magna Pales, et te memorande canemus
 Pastor ab Amphryso: vos silvae amnesque Lycaei.
 Cetera, quae vacuas tenuissent carmine mentes,
 Omnia jam volgata. quis aut Eurysthea durum,
 Aut inlaudati nescit Busiridis aras?
 Quoi non dictus Hylas puer, et Latonia Delos?
 Hippodameque, humeroque Pelops insignis eburno
 Acer equis? tentanda via est, qua me quoque possim
 Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
 Primus ego in patriam mecum, modo vita superfit,
 Aonio rediens deducam vertice Musas:
 Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas:
 Et viridi in campo templum de marmore ponam
 Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
 Mincius, ac tenera praetexit arundine ripas.
 In medio mihi Caesar erit, templumque tenebit.
 Illi victor ego, et Tyrio conspectus in ostro
 Centum quadrijugos agitato ad flumina currus.
 Cuncta mihi, Alpheim linquens lucosque Molorchy,

Curribus et crudo decernet Graecia caestu.
 Ipse caput tonsae foliis ornatus olivae
 Dona feram. jam nunc sollemnis ducere pompas
 Ad delubra juvat, caesosque videre juvencos:
 Vel scaena ut versis discedat frontibus; utque
 Purpurea intexti tollant aulaea Britanni.
 In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto
 Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini:
 Atque hic undantem bello, magnumque fluentem
 Nilum, ac navali surgentis aere columnas.
 Addam urbis Asiae domitas, pulsumque Niphaten,
 Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis,
 Et duo rapta manu diverso ex hoste tropaea,
 Bisque triumphatas utroque ab litore gentis.
 Stabunt et Parii lapides spirantia signa,
 Assaraci proles, demissaeque ab Jove gentis
 Nomina, Troesque parens, et Trojae Cynthius auctor.
 Invidia infelix Furias amnemque severum
 Cocyti metuet, tortosque Ixionis orbes,
 Inmanemque rotam, et non exsuperabile saxum.
 Interea Dryadum silvas saltusque sequamur
 Intactos, tua, Maecenas, haud mollia iussa.
 Te sine nil altum mens inchoat. en age segnis
 Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithaeron,
 Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum:
 Et vox adfensu nemorum ingeminata remugit.
 Mox tamen ardentis accingar dicere pugnas
 Caesaris, et nomen fama tot ferre per annos,
 Tithoni prima quot abest ab origine Caesar.
 Seu quis, Olympiacae miratus praemia palmae,
 Pascit equos; seu quis fortis ad aratra juvencos;
 Corpora praecipue matrum legat. optuma torvae
 Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
 Et crurum tenuis a mento palearia pendent.
 Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
 Pes etiam, et camuris hirtae sub cornibus aures.
 Nec mihi displiceat maculis insignis et albo,
 Aut juga detractans; interdumque aspera cornu,
 Et faciem tauro propior, quaeque ardua tota,

Et gradiens ima verrit vestigia cauda.
Aetas Lucinam, justosque pati hymenaeos
Definit ante decem, post quatuor incipit annos:
Cetera nec foeturae habilis, nec fortis aratris.
Interea, superat gregibus dum laeta juventas,
Solve mares: mitte in venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex alia generando suffice prolem.
Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi
Prima fugit: subeunt morbi, tristisque senectus;
Et labor, et durae rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice: ac, ne post amissa requiras,
Anteveni, et subolem armento sortire quot annis.
Nec non et pecori est idem dilectus equino.
Tu modo, quos in spem statues submittere gentis,
Praecipuum jam inde a teneris inpende laborem.
Continuo pecoris generosi pullus in arvis
Altius ingreditur, et mollia crura reponit.
Primus et ire viam, et fluvios tentare minaces
Audet, et ignoto sese committere ponti:
Nec vanos horret strepitus. (illi ardua cervix,
Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga:
Luxuriatque toris animosum pectus: honesti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilvo) tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit: micat auribus, ac tremit artus;
Conlectumque premens volvitur sub naribus ignem:
Densa juba, et dextro-jactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina, cavatque
Tellurem, et solido graviter sonat ungula cornu.
Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis
Cyllarus, et, quorum Graii meminere poetæ,
Martis equi bijuges, et magni currus Achilli.
Talis et ipse jubam cervice effudit equina
Conjugis adventu pernix Saturnus, et altum
Pelion hinnitu fugiens inplevit acuto.
Hunc quæque, ubi aut morbo gravis, aut jam senior annis
Deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectæ.
Frigidus in venerem senior, frustra que laborem

Ingratum

Ingratum trahit: et, si quando ad proelia ventum est,
 Ut quondam in stipula magnus sine viribus ignis,
 Incassum furit. ergo animos aevomque notabis
 Praecipue: hinc alias artis, prolemque parentum,
 Et quis cuique dolor victo, quae gloria palmae.
 Nonne vides, cum praecipiti certamine campum
 Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
 Cum spes arrectae juvenum, exsultantiae haurit
 Corda pavor pulsans: illi instant verberare torto,
 Et proni dant lora: volat vi fervidus axis.
 Jamque humiles, jamque elati sublime videntur
 Aëra per vacuum ferri, atque adsurgere in auras.
 Nec mora, nec requies. at fulvae nimbus arenae
 Tollitur: humescunt spumis, flatuque sequentum.
 Tantus amor laudum, tantae est victoria curae.
 Primus Erichthonius currus et quatuor ausus
 Jungere equos, rapidusque rotis insistere victor.
 Frena Pelethronii Lapithae, gyroque dedere
 Inpositi dorso, atque equitem docuere sub armis
 Insultare solo, et gressus glomerare superbos.
 Aequus uterque labor: aequae juvenemque magistri
 Exquirunt, calidumque animis et cursibus acrem.
 Quamvis saepe fuga versos ille egerit hostis,
 Et patriam Epirum referat, fortisque Mycenae;
 Neptunique ipsa deducat origine gentem.
 His animadversis instant sub tempus, et omnis
 Inpendunt curas denso distendere pingui,
 Quem legere ducem, et pecori dixere maritum:
 Pubentesque secant herbas, fluviosque ministrant,
 Farraque; ne blando nequeat superesse labori;
 Invalidique patrum referant jejunia gnati:
 Ipsa autem macie tenuant armenta volentes.
 Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
 Sollicitat, frondisque negant, et fontibus arcent:
 Saepe etiam cursu quatiunt, et sole fatigant,
 Cum graviter tunsis gemit area frugibus, et cum
 Surgentem ad Zephyrum paleae jaectantur inanes.
 Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus
 Sit genitali arvo, et sulcos oblimet inertis:

Sed rapiat sitiens venerem, interiusque recondat.
 Rursus cura patrum cadere, et succedere matrum
 Incipit. exactis gravidæ cum mensibus errant,
 Non illas gravibus quisquam juga ducere plaustris,
 Non saltu superare viam sit passus, et acri
 Carpere prata fuga, fluviosque innare rapaces.
 Saltibus in vacuis pascant, et plena secundum
 Flumina : muscus ubi, et viridissima gramine ripa,
 Speluncaeque tegant, et saxea procubet umbra.
 Est lucos Sileri circa ilicibusque virentem
 Plurimus Alburnum volitans, quoi nomen asilo
 Romanum est, oestron Graii vertere vocantes ;
 Asper, acerba sonans : quo tota exterrita filvis
 Diffugiunt armenta ; furit mugitibus aether
 Concussus, silvaeque et ficci ripa Tanagri.
 Hoc quondam monstro horribilis exercuit iras
 Inachiae Juno pestem meditata juvencae.
 Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior instat,
 Arcebis gravido pecori, armentaque pasces
 Sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.
 Post partum cura in vitulos traducitur omnis :
 Continuoque notas et nomina gentis inurunt :
 Et quos aut pecori malint submittere habendo,
 Aut aris servare sacros, aut scindere terram,
 Et campum horrentem fractis invertere glebis.
 Cetera pascuntur viridis armenta per herbas.
 Tu quos ad studium atque usum formabis agrestem,
 Jam vitulos hortare, viamque insiste domandi,
 Dum faciles animi juvenum, dum mobilis aetas.
 Ac primum laxos tenui de vimine circlos
 Cervici subnecte : dehinc, ubi libera colla
 Servitio adfuerint, ipsis e torquibus aptos
 Junge pares, et coge gradum conferre juvencos :
 Atque illis jam saepe rotae ducantur inanes
 Per terram, et summo vestigia pulvere signent.
 Post valido nitens sub pondere faginus axis
 Instrepat, et junctos temo trahat aereus orbis.
 Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
 Nec vefcas salicum frondes, ulvamque palustrem,

Sed frumenta manu carpes sata : nec tibi foetae,
More patrum, nivea inplebunt mulctaria vaccae,
Sed tota in dulcis confument ubera gnatos.
Sin ad bella magis studium, turmasque feroces,
Aut Alphea rotis praelabi flumina Pisae,
Et Jovis in luco currus agitare volantis ;
Primus equi labor est, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati ; tractuque gementem
Ferre rotam, et stabulo frenos audire sonantis.
Tum magis atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, et plausae sonitum cervicis amare.
Atque haec jam primo depulsus ab ubere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, et jamque tremens, et jam inscius aevi.
At, tribus exactis, ubi quarta acceperit aestas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Conpositis, sinuetque alterna volumina crurum ;
Sitque laboranti similis: tum curfibus auras
Provocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Aequora, vix summa vestigia ponat arena :
Qualis, Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris
Incubuit, Scythiaeque hiemes atque arida differt
Nubila : tum segetes altae campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summaeque sonorem
Dant silvae, longique urgent ad litora fluctus.
Ille volat, simul arva fuga, simul aequora verrens.
Hic vel ad Elei metas et maxima campi
Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas :
Belgica vel molli melius feret effeda collo.
Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere jam domitis finito. namque ante domandum
Ingentis tollent animos, prensisque negabunt
Verbera lenta pati, et duris parere lupatis.
Sed non ulla magis viris industria firmat,
Quam venerem et caeci stimulos avertere amoris,
Sive boum, sive est cui gratior usus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in sola relegant
Pascua, post montem oppositum, et trans flumina lata :
Aut intus clausos satura ad praesepia servant.

Carpit enim viris paullatim, uritque videndo
 Femina: nec nemorum patitur meminisse, neque herbae,
 Dulcibus illa quidem inlecebris et saepe superbos
 Cornibus inter se subigit decernere amanti:
 Pascitur in magna silva formosa juvenca:
 Illi alternantes multa vi proelia miscent
 Volneribus crebris: lavit ater corpora sanguis,
 Versaque in obnixos urguntur cornua vasto
 Cum gemitu. reboant silvaeque et magnus Olympus.
 Nec mos bellantis una stabulare: sed alter
 Victus abit, longeque ignotis exfulat oris;
 Multa gemens ignominiam plagasque superbi
 Victoris; tum, quos amisit inultus, amores;
 Et stabula aspectans regnis excessit avitis.
 Ergo omni cura viris exercet, et inter
 Dura jacet pernix instrato saxa cubili,
 Frondibus hirsutis et carice pastus acuta:
 Et tentat sese, atque irasci in cornua discit
 Arboris obnixus trunco: ventosque laceffit
 Ictibus, et sparsa ad pugnam proludit arena.
 Post, ubi conlectum robur, viresque refectae,
 Signa movet, praeceptisque oblitum fertur in hostem:
 Fluctus uti, medio coepit cum albescere ponto,
 Longius, ex altoque sinum trahit; utque volutus
 Ad terras, inmane sonat per saxa, neque ipso
 Monte minor procumbit: at ima exaequat unda
 Verticibus, nigramque alte subiectat arenam.
 Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
 Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres,
 In furias ignemque ruunt. amor omnibus idem.
 Tempore non alio catulorum oblita leaena
 Saevior erravit campis: nec funera volgo
 Tam multa informes urfi stragemque dedere
 Per silvas. tum saevus aper, tum pessima tigris.
 Heu, male tum Libyae solis erratur in agris.
 Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
 Corpora, si tantum notas odor adtulit auras?
 Ac neque eos jam frena virum, neque verbera saeva,
 Non scopuli, rupeque cavae, atque objecta retardant
H
Flumina,

Flumina correptos unda torquentia montis,
 Ipse ruit, dentisque Sabellicus exacuit sus,
 Et pede profubigit terram, fricat arbore costas
 Atque hinc atque illinc, humerosque ad volnera durat.
 Quid juvenis, magnum cui versat in ossibus ignem
 Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
 Nocte natat caeca ferus freta: quem super ingens
 Porta tonat caeli, et scopulis inlisa reclamant
 Aequora; nec miseri possunt revocare parentes,
 Nec moritura super crudeli funere virgo.
 Quid? lynces Bacchi variae, et genus acre luporum,
 Atque canum, quid? quae inbelles dant praelia cervi?
 Scilicet ante omnis furor est insignis equarum:
 Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
 Potniades malis membra absumsere quadrigae.
 Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem
 Ascanium: superant montis, et flumina tranant.
 Continuoque avidis ubi subdita flamma medullis,
 Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illae
 Ore omnes versae in Zephyrum stant rupibus altis,
 Exceptantque levis auras: et saepe sine ullis
 Conjugiis vento gravidae (mirabile dictu)
 Saxa per et scopulos et depressas convallis
 Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque solis ad ortus;
 In Borean Caurumque, aut unde nigerrimus Auster
 Nascitur, et pluvio contristat frigore caelum.
 Hic demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
 Pastores, lentum destillat ab inguine virus.
 Hippomanes, quod saepe malae legere novercae,
 Miscueruntque herbas et non innoxia verba.
 Sed fugit interea, fugit inreparabile tempus,
 Singula dum capti circumvectamur amore.
 Hoc satis armentis. superat pars altera curae,
 Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.
 Hic labor: hinc laudem fortes sperate coloni.
 Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
 Quam sit, et angustis hunc addere rebus honorem.
 Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
 Raptat amor. juvat ire jugis, qua nulla priorum

Castaliam molli devertitur orbita clivo.
Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
Incipiens stabulis edico in mollibus herbam
Carpere ovis, dum mox frondosa reducitur aestas :
Et multa duram stipula filicumque manipulis
Sternere subter humum, glacies ne frigida laedat
Molle pecus, scabiemque ferat, turpisque podagras.
Post hinc digressus jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere, et fluvios praeberere recentis ;
Et stabula a ventis hiberno opponere soli
Ad medium conversa diem : cum frigidus olim
Jam cadit, extremoque inrorat Aquarius anno.
Haec quoque non cura nobis levioere tuendae ;
Nec minor usus erit : quamvis Milesia magno
Vellera mutantur Tyrios incocta rubores.
Densior hinc suboles : hinc largi copia lactis.
Quam magis exhausto spumaverit ubere mulctra ;
Laeta magis pressis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas incanaeque menta
Cinyphii tondent hirci, saetasque comantis,
Usus in castrorum, et miseris velamina nautis,
Pascuntur vero silvas, et summa Lycaeï,
Horrentisque rubos, et amantis ardua dumos.
Atque ipsae memores redeunt in tecta, suosque
Ducunt, et gravido superant vix ubere limen.
Ergo omni studio glaciem ventosque nivalis,
Quo minus est illis curae mortalis egestas,
Avertes : victumque feres, et virgea laetus
Pabula ; nec tota claudes foenilia bruma.
At vero, Zephyris cum laeta vocantibus aestas,
In saltus utrumque gregem atque in pascua mittes.
Luciferi primo cum sidere frigida rura
Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.
Inde, ubi quarta sitim caeli conlegerit hora,
Et cantu querulae rumpent arbuscula cicadae ;
Ad puteos, aut alta greges ad stagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam :
Aestibus at mediis umbrosam exquirere vallem,

Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
 Ingentis tendat ramos : aut sicubi nigrum
 Illicibus crebris sacra nemus adcubet umbra.
 Tum tenuis dare rursus aquas, et pascere rursus
 Solis ad occasum. cum frigidus aëra vesper
 Temperat, et saltus reficit jam roscida luna,
 Litoraue Alcyonen resonant, acalanthida dumi.
 Quid tibi pastores Libyae, quid pascua versu
 Prosequar, et raris habitata mapalia tectis ?
 Saepe diem noctemque, et totum ex ordine mensem
 Pascitur, itque pecus longa in deserta sine ullis
 Hospitiis : tantum campi jacet. omnia secum
 Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque,
 Armaque, Amyclaeumque canem, Cressamque pharetram,
 Non secus ac patriis acer Romanus in armis
 Injusto sub fasce viam cum carpit, et hosti
 Ante expectatum positus stat in agmine castris.
 At non, qua Scythiae gentes, Maeotiaeque unda,
 Turbidus ac torquens flaventis Hister arenas,
 Quaque redit medium Rhodope porrecta sub axem,
 Illic clausa tenent stabulis armenta ; neque ullae
 Aut herbae campo adparent, aut arbore frondes :
 Sed jacet aggeribus niveis informis, et alto
 Terra gelu late, septemque adsurgit in ulnas.
 Semper hiems, semper spirantes frigora Cauri.
 Tum sol pallentis haud umquam discutit umbras :
 Nec cum investus equis altum petit aethera : nec cum
 Praecipitem Oceani rubro lavit aequore currum.
 Concrescunt subitae currenti in flumine crustae,
 Undaque jam tergo ferratos sustinet orbis,
 Puppibus illa prius patulis, nunc hospita plaustris.
 Aeraque dissiliunt volgo, vestesque rigescunt
 Indutae, caeduntque securibus humida vina,
 Et totae solidam in glaciem vertere lacunae,
 Stiriaque inpexis induruit horrida barbis.
 Interea toto non secius aëre nunguit :
 Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis
 Corpora magna boum : confertoque agmine cervi
 Torpent mole nova, et summis vix cornibus exstant.

Hos non inmissis canibus, non cassibus ullis
 Puniceaeve agitant pavidos formidine pinnae :
 Sed frustra oppositum trudentes pectore montem
 Comminus obtruncant ferro, graviterque rudentes
 Caedunt, et magno laeti clamore reportant.
 Ipsi in defossis specubus secura sub alta
 Otia agunt terra, congestaque robora, totasque
 Advolvere focus ulmos, ignique dedere.
 Hic noctem ludo ducunt, et pocula laeti
 Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis.
 Talis Hyperboreo septem subjecta trioni
 Gens effrena virum Rhipaeo tunditur euro,
 Et pecudum fulvis velatur corpora fetis.
 Si tibi lanitium curae ; primum aspera silva,
 Lappaeque tribulique absint : fuge pabula laeta :
 Continuoque greges villis lege mollibus albos.
 Illum autem, quamvis aries sit candidus ipse,
 Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
 Rejice, ne maculis infuscet vellera pullis
 Nascentum ; plenoque alium circumspice campo.
 Munere sic niveo lanae, si credere dignum est,
 Pan deus Arcadiae captam te, Luna, fefellit,
 In nemora alta vocans : nec tu aspernata vocantem.
 At cui lactis amor, cytisum, lotosque frequentis
 Ille manu, falsasque ferat praesepibus herbas.
 Hinc et amant fluvios magis, ac magis ubera tendunt,
 Et salis occultum referunt in lacte saporem.
 Multi jam excretos prohibent a matribus haedos,
 Primaque ferratis praefigunt ora capistris.
 Quod surgente die muldere horisque diurnis,
 Nocte premunt ; quod jam tenebris et sole cadente,
 Sub lucem ; exportans calathis adit oppida pastor :
 Aut parco sale contingunt, hiemique reponunt.
 Nec tibi cura canum fuerit postrema : sed una
 Velocis Spartae catulos acremque Molossum
 Pasce sero pingui : numquam custodibus illis
 Nocturnum stabulis furem, incursumque luporum,
 Aut inpacatos a tergo horrebis Hiberos.
 Saepe etiam cursu timidos agitabis onagros,

Et

Et canibus leporem, canibus venabere damas,
 Saepe volutabris pullos silvestribus apros
 Latratu turbabis agens, montisque per altos
 Ingentem clamore premes ad retia cervom.
 Disce et odoratam stabulis accendere cedrum,
 Galbaneoque agitare gravis nidore chelydros.
 Saepe sub inmotis praesepibus aut mala tactu
 Vipera delituit, caelumque exterrita fugit :
 Aut tecto adsuetus coluber succedere et umbrae,
 Pestis acerba boum, pecorique adspargere virus,
 Fovit humum. cape saxa manu, cape robora, pastor,
 Tollentemque minas et sibila colla tumentem
 Dejice. jamque fuga timidum caput abdidit alte,
 Cum medii nexus, extremaeque agmina caudae
 Solvuntur, tardosque trahit finis ultimus orbis.
 Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
 Squamea convolvens sublato pectore terga,
 Atque notis longam maculosus grandibus alvom :
 Qui dum amnes ulli rumpuntur fontibus, et dum
 Vere madent udo terrae, ac pluvialibus austris,
 Stagna colit, ripisque habitans, hic piscibus atram
 Inprobis ingluviem ranisque loquacibus explet.
 Postquam exusta palus, terraeque ardore dehiscunt,
 Exsilit in siccum, et flammantia lumina torquens
 Saevit agris, asperque siti atque extorridus aestu.
 Ne mihi tum mollis sub dio carpere somnos,
 Neu dorso nemoris libeat jacuisse per herbas :
 Cum positis novus exuviis nitidusque juventa
 Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
 Arduus ad solem et linguis micat ore trifulcis.
 Morborum quoque te caussas et signa docebo.
 Turpis ovis tentat scabies, ubi frigidus imber
 Altius ad vivom perfedit, et horrida cano
 Bruma gelu : vel cum tonsis inlotus adhaesit
 Sudor, et hirsuti secuerunt corpora vepres.
 Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magistri
 Perfundunt, udisque aries in gurgite villis
 Mersatur, missusque secundo defluit amni :
 Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,

Et spumas miscent argenti, vivaque sulfura,
Idaeasque pices, et pinguis unguine ceras,
Scillamque, elleborosque gravis, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis praesens fortuna laborum est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Ulceris os. alitur vitium, vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad volnera pastor
Abnegat, et meliora deos sedet omina poscens.
Quin etiam ima dolor balantum labfus ad ossa
Cum furit, atque artus depascitur arida febris,
Profuit incensos aestus avertere, et inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltae quo more solent, acerque Gelonus,
Cum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Quam procul aut molli succedere saepius umbrae
Videris, aut summas carpentem ignavius herbas,
Extremamque sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, et serae solam decedere nocti;
Continuo culpam ferro conpescce, prius quam
Dira per incautum serpant contagia volgus.
Non tam creber agens hiemem ruit aequore turbo,
Quam multae pecudum pestes. nec singula morbi
Corpora corripunt: sed tota aestiva repente,
Spemque gregemque simul, cunctamque ab origine gentem.
Tum sciat, aërias Alpis, et Norica si quis
Castella in tumultis, et lapidis arva Timavi,
Nunc quoque post tanto videat desertaque regna
Pastorum et longe saltus lateque vacantis.
Hic quondam morbo caeli miserranda coorta est
Tempeestas, totoque auctumni incanduit aestu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum;
Corruitque lacus: infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex: sed ubi ignea venis
Omnibus acta fitis miseros adduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus liquor; omniaque in se
Ossa minutatim morbo conlabfa trahebat.
Saepe in honore deum medio stans hostia ad aram,
Lanca dum nivea circumdatur infula vitta,

Inter

Inter cunctantis cecidit moribunda ministros,
 Aut si quam ferro mactaverat ante sacerdotes,
 Inde neque inpositis ardent altaria fibris ;
 Nec responsa potest consultus reddere vates :
 Ac vix suppositi tinguuntur sanguine cultri,
 Summaque jejuna sanie infusatur arena.
 Hinc lactis vituli volgo moriuntur in herbis,
 Et dulcis animas plena ad praesepia reddunt.
 Hinc canibus blandis rabies venit, et quatit aegros
 Tussis anghela sues, ac faucibus angit obesis.
 Labitur infelix, studiorum atque inmemor herbae,
 Victor equus, fontisque avertitur, et pede terram
 Crebra ferit: demissae aures: incertus ibidem
 Sudor; et ille quidem moriturus frigidus: aret
 Pellis, et ad tactum tractanti dura resistit.
 Haec ante exitium primis dant signa diebus.
 Sin in processu coepit crudefcere morbus,
 Tum vero ardentes oculi atque adtractus ab alto
 Spiritus, interdum gemitu gravis, imaque longo
 Ilia singultu tendunt: it naribus ater
 Sanguis, et obfessas fauces premit aspera lingua.
 Profuit inserto latices infundere cornu
 Lenaeos: ea visa salus morientibus una.
 Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque resecti
 Ardebant, ipsique suos, jam morte sub aegra,
 (Dî meliora piis, erroremque hostibus illum!)
 Discissos nudis laniabant dentibus artus.
 Ecce autem duro fumans sub vomere taurus
 Concidit, et mixtum spumis vomit ore cruorem,
 Extremosque ciet gemitus. it tristis arator,
 Maerentem abjungens fraterna morte juvenum:
 Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
 Non umbrae altorum nemorum, non mollia possunt
 Prata movere animum, non qui per saxa volutus
 Purior electro campum petit amnis: at ima
 Solvontur latera, atque oculos stupor urguet inertis,
 Ad terramque fluit devexo pondere cervix.
 Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras
 Invertisse gravis? atqui non Massica Bacchi
 Munera, non illis epulae nocuere repostae:

Frondibus et victu pascuntur simplicis herbae :
 Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
 Flumina, nec somnos abrumpit cura salubres.
 Tempore non alio dicunt regionibus illis
 Quaesitas ad sacra boves Junonis, et uris
 Inparibus ductos alta ad donaria currus.
 Ergo aegre rastris terram rimantur, et ipsis
 Unguibus infodiunt fruges, montisque per altos
 Contenta cervice trahunt stridentia plaustra.
 Non lupus insidias explorat ovilia circum,
 Nec gregibus nocturnus obambulat : acrior illum
 Cura domat : timidi damae cervique fugaces
 Nunc interque canes et circum tecta vagantur.
 Jam maris inmensi prolem, et genus omne natantum
 Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
 Proluit : insolitae fugiunt in flumina phocae.
 Interit et curvis frustra defensa latebris
 Vipera, et adtoniti squamis adstantibus hydri.
 Iphis est aer avibus non aequus, et illae
 Praecipites alta vitam sub nube relinquunt.
 Praeterea jam nec mutari pabula refert,
 Quaesitaeque nocent artes : cessere magistri
 Phillyrides Chiron Amythaoniusque Melampus.
 Saevit et in lucem Stygiis emissa tenebris
 Pallida Tisiphone, morbos agit ante metumque,
 Inque dies avidum surgens caput altius effert.
 Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes,
 Arentesque sonant ripae, collesque supini.
 Jamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
 In stabulis turpi dilabfa cadavera tabo :
 Donec humo tegere, ac foveis abscondere discunt.
 Nam neque erat coriis usus : nec viscera quisquam
 Aut undis abolere potest, aut vincere flamma :
 Nec tondere quidem morbo illuvieque peresa
 Vellera, nec telas possunt attingere putris.
 Verum etiam invisos si quis tentarat amictus ;
 Ardentes papulae, atque immundus olentia sudor
 Membra sequebatur. nec longo deinde moranti
 Tempore contactos sacer artus ignis edebat.

GEORGICON. LIB. IV.

PRotinus aërii mellis coelestia dona
 Exsequar. hanc etiam, Maecenas, adspice partem.
 Admiranda tibi levium spectacula rerum,
 Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
 Mores, et studia, et populos, et praelia dicam.
 In tenui labor: at tenuis non gloria; si quem
 Numina laeva sinunt, auditque vocatus Apollo.
 Principio sedes apibus statioque petenda,
 Quo neque sit ventis-aditus, (nam pabula venti
 Ferre domum prohibent) neque oves haedique petulci
 Floribus insultent, aut errans bucula campo
 Decutiat rorem, et surgentis adterat herbas.
 Absint et pīcti squalentia terga lacerti
 Pinguibus a stabulis, meropesque, aliaeque volucres;
 Et manibus Procne pectus signata cruentis.
 Omnia nam late vastant, ipsasque volantis
 Ore ferunt dulcem nidis inmitibus escam.
 At liquidi fontes et stagna virentia musco
 Adsint, et tenuis fugiens per gramina rivus,
 Palmaque vestibulum aut ingens oleaster inumbret.
 Ut, cum prima novi ducent examina reges
 Vere suo, ludetque favis emissā juvenus,
 Vicina invitet decedere ripa calori;
 Obviaque hospitii teneat frondentibus arbos.
 In medium, seu stabit iners, seu profluet humor,
 Transversas salices, et grandia conjice saxa:
 Pontibus ut crebris possint consistere, et alas
 Pandere ad aëstivom solem; si forte morantis
 Sparserit, aut praeceps Neptuno inmerferit Euris.
 Haec circum casiae virides, et olentia late
 Serpulla, et graviter spirantis copia thymbrae
 Floreat, inriguumque bibant violaria fontem.
 Ipsa autem, seu corticibus tibi suta cavatis,
 Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
 Angustos habeant aditus. nam frigore mella
 Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.

Utraque

Utraque vis apibus pariter metuenda : neque illae
 Nequidquam in tectis certatim tenuia cera
 Spiramenta linunt, fucoque et floribus oras
 Explant, conlectumque haec ipsa ad munera gluten,
 Et visco et Phrygiae servant pice lentius Idae.
 Saepe etiam effossis (si vera est fama) latebris
 Sub terras fovere larem, penitusque repertae
 Pumicibusque cavis, excusaeque arboris antro.
 Tu tamen e levi rimosa cubilia limo
 Ungue fovens circum, et raras superinjice frondis.
 Neu propius tectis taxum sine, neve rubentis
 Ure foco caneros, altae neu crede paludi :
 Aut ubi odor coeni gravis, aut ubi concava pulsu
 Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.
 Quod superest, ubi pulsam hiemem sol aureus egit
 Sub terras, caelumque aestiva luce reclusit ;
 Illae continuo saltus silvasque peragrant,
 Purpureosque metunt flores, et flumina libant
 Summa leves. hinc nescio qua dulcedine laetae
 Progeniem nidosque foveant : hinc arte recentis
 Excudunt ceras, et mella tenacia fingunt.
 Hinc ubi jam emissum caveis ad sidera caeli
 Nare per aestatem liquidam suspexeris agmen,
 Obscuramque trahi vento mirabere nubem ;
 Contemplator : aquas dulcis, et frondea semper
 Tecta petunt. huc tu jussos adsperge sapores,
 Trita melisphylla, et cerinthae ignobile gramen :
 Tinnitusque cie, et Matris quate cymbala circum.
 Ipsae confident medicatis sedibus : ipsae
 Intuma more suo sese in cunabula condent.
 Sin autem ad pugnam exierint ; (nam saepe duobus
 Regibus incessit magno discordia motu)
 Continuoque animos volgi et trepidantia bello
 Corda licet longe praesciscere : namque morantis
 Martius ille aeris rauci canor increpat, et vox
 Auditur fractos sonitus imitata tubarum.
 Tum trepidae inter se coeunt, pennisque coruscant,
 Spiculaque exacuunt rostris, aptantque lacertos,
 Et circa regem atque ipsa ad praetoria densae

Miscentur, magnisque vocant clamoribus hostem.
 Ergo, ubi ver noctae sudum camposque patentis,
 Erumpunt portis; concurritur; aethere in alto
 Fit sonitus, magnum mixtae glomerantur in orbem,
 Praecipitesque cadunt. non densior aëre grando,
 Nec de concussa tantum pluit ilice glandis.
 Ipsi per medias acies, insignibus alis,
 Ingentis animos angusto in pectore versant.
 Uque adeo obnixa non cedere, dum gravis aut hos,
 Aut hos versa fuga victor dare terga subegit.
 Hi motus animorum atque haec certamina tanta
 Pulveris exigui jactu compressa quiescunt.
 Verum ubi ductores acie revocaveris ambo;
 Deterior qui visus, cum, ne prodigus obsit,
 Dede neci: melior vacua sine regnet in aula.
 Alter erit maculis auro squalentibus ardens:
 (Nam duo sunt genera) hic melior, insignis et ore,
 Et rutilis clarus squamis: ille horridus alter
 Desidia, latamque trahens inglorius alvom.
 Ut binae regum facies, ita corpora plebis.
 Namque aliae turpes horrent: ceu pulvere ab alto
 Cum venit, et sicco terram spuit ore viator
 Aridus: elucent aliae, et fulgore coruscant
 Ardentes auro, et paribus lita corpora guttis.
 Haec potior suboles. hinc caeli tempore certo
 Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
 Et liquida, et durum bacchi domitura saporem.
 At cum incerta volant, caeloque examina ludunt,
 Contemnuntque favos, et frigida tecta relinquunt;
 Instabilis animos ludo prohibebis inani.
 Nec magnus prohibere labor. tu regibus alas
 Eripe. non illis quisquam cunctantibus altum
 Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
 Invitent croceis halantes floribus horti,
 Et custos furum atque avium cum falce saligna
 Hellepontiaci servet tutela Priapi.
 Ipse thymum pinosque ferens de montibus altis
 Tecta ferat late circum, cui talia curae:
 Ipse labore manum duro terat: ipse seracis

Figat humo plantas, et amicos inriget imbris.
Atque equidem, extremo ni jam sub fine laborum
Vela traham, ac terris festinem advertere proram ;
Forſitan et, pinguis hortos quae cura colendi
Ornaret, canerem, biſerique roſaria Paefſi :
Quoque modo potis gauderent intuba rivis ;
Et virides apio ripae, tortuſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis : nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi taciſſem vimen acanthi,
Pallentiſque ederas, et amantiſ litora myrtos.
Namque ſub Oebaliae memini me turribus altiſ,
Qua niger humectat flaventia culta Galeſus,
Corycium vidiſſe ſenem : cui pauca reliſti
Jugera ruris erant : nec fertilis illa juvenciſ,
Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenaeſque premens, veſcumque papaver,
Regum aequabat opes animiſ ; ſeraque revertens
Noſte domum dapibuſ menſas onerabat inemtiſ.
Primuſ vere roſam atque auſtumno carpere poma,
Et cum triſtiſ hiemſ etiamnum frigore ſaxa
Rumperet, et glacie curſuſ frenaret aquarum,
Ille comam molliſ jam tum tondebat acanthi,
Aeſtatem increpitans ſeram Zephyroſque morantiſ.
Ergo apibuſ foetiſ idem atque examine multo
Primuſ abundare, et ſpumantia cogere preſſiſ
Mella faviſ : illi tiliac, atque uberrima pinuſ :
Quotque in flore novo pomis ſe fertilis arboſ
Induerat, totidem auſtumno matura tenebat.
Ille etiam ſeraſ in verſum diſtulit ulmoſ,
Eduamque pirum, et ſpinoſ jam pruna ferentiſ,
Jamque miniſtrantem platanum potantibuſ umbraſ.
Verum haec ipſe equidem ſpatiis excluſuſ iniquiſ
Praetereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.
Nunc age, naturaſ apibuſ quaſ Juppiter ipſe
Addidiſ, expediam : pro qua mercede, canoroſ
Curetum ſoniſtuſ crepitantiacque aera ſecutae,
Dictaeo caeli regem pavere ſub antro.
Solae communis gnatoſ, conſortia teſta

Urbis

Urbis habent, magnisque agitant sub legibus aevom:
 Et patriam solae, et certos novere penatis:
 Venturaeque hiemis memores aestate laborem
 Experiuntur, et in medium quaesita reponunt.
 Namque aliae victu invigilant, et foedere pacto
 Exercentur agris: pars intra septa domorum
 Narcissi lacrimam, et lentum de cortice gluten,
 Prima favis ponunt fundamina. deinde tenacis
 Suspendunt ceras: aliae spem gentis adultos
 Educunt foetus: aliae purissima mella
 Stipant, et liquido distendunt nectare cellas.
 Sunt, quibus ad portas cecidit custodia sorti:
 Inque vicem speculantur aquas, et nubila caeli:
 Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
 Ignavom fucos pecus a praesepibus arcent.
 Fervit opus, redolentque thymo fragrantia mella.
 Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina massis
 Cum properant, alii taurinis follibus auras
 Accipiunt redduntque, alii stridentia tinguunt
 Aera lacu: gemit inpositis incudibus antrum.
 Illi inter sese magna vi brachia tollunt
 In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum.
 Non aliter, si parva licet componere magnis,
 Cecropias innatus apes amor urguet habendi,
 Munere quamque suo. grandaevus oppida curae,
 Et munire favos, et daedala fingere tecta.
 At fessae multa referunt se nocte minores,
 Crura thymo plenae: pascuntur et arbuta passim,
 Et glaucas salices, casiamque, crocumque rubentem,
 Et pinguem tiliam, et ferrugineos hyacinthos.
 Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
 Mane ruunt portis; nusquam mora. rursus eandem
 Vesper ubi e pastu tandem decedere campis
 Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
 Fit sonitus, mussantque oras et limina circum.
 Post, ubi jam thalamis se composuere, filetur
 In noctem, fessosque sopor suus occupat artus.
 Nec vero a stabulis pluvia inpendente recedunt
 Longius, aut credunt caelo adventantibus curis:

Sed circum tutae sub moenibus urbis aquantur,
 Excursusque brevis tentant, et saepe lapillos,
 Ut cumbae instabiles fluctu jactante saburram,
 Tollunt : his sese per inania nubila librant.
 Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
 Quod neque concubitu indulgent, nec corpora segnes
 In venerem solvont, aut foetus nixibus edunt :
 Verum ipsae e foliis gnatos et suavis herbis
 Ore legunt : ipsae regem parvosque Quirites
 Sufficiunt, aulasmae, et cerea regna refingunt.
 Saepe etiam duris errando in cotibus alas
 Adtrivere, ultroque animam sub fasce dedere.
 Tantis amor florum, et generandi gloria mellis.
 Ergo ipsas quamvis angusti terminus aevi
 Excipiat : (neque enim plus septima ducitur aestas)
 At genus immortale manet, multosque per annos
 Stat Fortuna domus, et avi numerantur avorum.
 Praeterea regem non sic Aegyptos, et ingens
 Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
 Observant. rege incolumi mens omnibus una est :
 Amisso rupere fidem ; constructaque mella
 Diripere ipsae, et crates solvere favorum.
 Ille operum custos : illum admirantur, et omnes
 Circumstant fremitu denso, stipantque frequentes ;
 Et saepe adtollunt humeris, et corpora bello
 Obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.
 His quidam signis atque haec exempla secuti,
 Esse apibus partem divinae mentis, et haustus
 Aetherios dixere. deum namque ire per omnis
 Terrasque, tractusque maris, caelumque profundum.
 Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
 Quemque sibi tenuis nascentem arcessere vitas.
 Scilicet huc reddi deinde ac resoluta referri
 Omnia : nec morti esse locum, sed viva volare
 Sideris in numerum, atque alto succedere caelo.
 Si quando sedem augustam servataque mella
 Thesauris relines ; prius haustu sparsus aquarum
 Ora fove, fumosque manu praetende sequacis.
 Bis gravidos cogunt foetus, duo tempora messis,

Taygete

Taygete simul os terris ostendit honestum
 Plias, et Oceani spretos pede repulit amnis;
 Aut eadem sidus fugiens ubi Piscis aquosi
 Tristior hibernas caelo descendit in undas.
 Illis ira modum supra est, laesaeque venenum
 Morfibus inspirant, et spicula caeca relinquunt
 Adfixae venis, animasque in volnera ponunt.
 Sin duram metues hiemem, parcelque futuro,
 Contusosque animos, et res miserabere fractas;
 At suffire thymo, cerasque recidere inanis
 Quis dubitet? nam saepe favos ignotus adedit
 Stellio, et lucifugis congesta cubilia blattis:
 Inmunisque sedens aliena ad pabula fucus,
 Aut asper crabro imparibus se inmiscuit armis;
 Aut dirum tineae genus, aut invisa Minervae
 Laxos in foribus suspendit aranea casses.
 Quo magis exhaustae fuerint, hoc acrius omnes
 Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
 Conplebuntque foros, et floribus horrea texent.
 Si vero (quoniam casus apibus quoque nostros
 Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo,
 Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis;
 Continuo est aegris alius color: horrida voltum
 Deformat macies: tum corpora luce carentum
 Exportant tectis, ac tristitia funera ducunt:
 Aut illae pedibus connexae ad limina pendent,
 Aut intus clausis cunctantur in aedibus omnes,
 Ignavaeque fame et contracto frigore pigrae.
 Tum sonus auditur gravior, tractimque susurrant:
 Frigidus ut quondam filvis inmurmurat auster:
 Ut mare sollicitum stridit refluentibus undis;
 Aestuat ut clausis rapidus fornacibus ignis.
 Hic jam galbaneos suadebo incendere odores,
 Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro
 Hortantem, et fessas ad pabula nota vocantem.
 Proderit et tunsum gallae admiscere saporem,
 Arentisque rosas, aut igni pinguis multo
 Defruta, vel Psythia passos de vite racemos,
 Cecropiumque thymum, et grave olentia centaurea.

Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
 Fecere agricolae, facilis quaerentibus herba.
 Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,
 Aureus ipse: sed in foliis, quae plurima circum
 Funduntur, violae subluceat purpura nigrae.
 Saepe deum nexis ornatae torquibus arae.
 Asper in ore sapor. tonsis in vallibus illum
 Pastores, et curva legunt prope flumina Mellae.
 Hujus odorato radices incoque baccho,
 Pabulaque in foribus plenae adpone canistris.
 Sed si quem proles subito defecerit omnis,
 Nec, genus unde novae stirpis revocetur, habebit;
 Tempus et Arcadii memoranda inventa magistri
 Pandere, quoque modo caesis jam saepe juvenis
 Insincerus apes tulerit cruor. altius omnem
 Expediam prima repetens ab origine famam.
 Nam qua Pellaei gens fortunata Canopi
 Adcolit effuso stagnantem flumine Nilum,
 Et circum pictis vehitur sua rura faelis;
 Quaque pharetratae vicinia Perfidis urget,
 Et viridem Aegyptum nigra fecundat arena,
 Et diversa ruens septem discurrit in ora
 Usque coloratis amnis devexus ab Indis:
 Omnis in hac certam regio jacet arte salutem.
 Exiguus primum, atque ipsos contractus ad usus
 Eligitur locus. hunc angustique imbrice tecti
 Parietibusque premunt artis, et quatuor addunt,
 Quatuor a ventis obliqua luce fenestras.
 Tum vitulus, bima curvans jam cornua fronte,
 Quaeritur: huic geminae nares, et spiritus oris
 Multa reluctanti obsuitur, plagisque perempto
 Tunsae per integram solvuntur viscera pellem.
 Sic positum in clauso linquunt, et ramea costis
 Subjiciunt fragmenta, thymum, casiasque recentis.
 Hoc geritur, zephyris primum inpellentibus undas,
 Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
 Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.
 Interea teneris tepefactus in ossibus humor
 Aestuatur, et visenda modis animalia miris,

K

Trunca

Est

Trunca pedum primo. mox et stridentia pennis
 Miscentur, tenuem magis ac magis aëra carpunt :
 Donec, ut aestivis effusus nubibus imber,
 Erupere ; aut ut, nervo pulsante sagittae,
 Prima leves ineunt si quando proelia Parthi.
 Quis deus hanc, Musae, quis nobis extudit artem ?
 Unde nova ingressus hominum experientia cepit ?
 Pastor Aristaeus fugiens Peneia Tempe,
 Amissis (ut fama) apibus morboque fameque,
 Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis,
 Multa querens, atque hac adfatus voce parentem :
 Mater Cyrene, mater, quae gurgitis hujus
 Ima tenes, quid me praeclara stirpe deorum,
 (Si modo, quem perhibes, pater est Thymbraeus Apollo)
 Invisum fatis genuisti ? quo tibi nostri
 Pulsus amor ? quid me caelum sperare jubebas ?
 En etiam hunc ipsum vitae mortalis honorem,
 Quem mihi vix frugum et pecudum custodia sollers
 Omnia tentanti extuderat, te matre relinquo.
 Quin age, et ipsa manu felices erue filvas :
 Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messis :
 Ure fata, et validam in vitis molire bipennem ;
 Tanta meae si te ceperunt taedia laudis.
 At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
 Sensit. eam circum Milesia vellera Nymphae
 Carpebant, hyali saturo fucata colore :
 Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllidoceque,
 Caesariem effusae nitidam per candida colla :
 Nefaeae, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
 Cydippeque, et flava Lycorias ; altera virgo,
 Altera tum primos Lucinae experta labores ;
 Clioque et Beroe soror, Oceanitides ambae,
 Ambae auro, pictis incinctae pellibus ambae ;
 Atque Ephyre, atque Opis, et Asia Deïopea ;
 Et tandem positis velox Arethusa sagittis.
 Quas inter curas Clymene narrabat inanes
 Volcani, Martisque dolos, et dulcia furta :
 Aque Chao densos divom enumerabat amores.
 Carmine quo captae, fufis dum mollia penia

Devolvont, iterum maternas inpulit aures
 Luctus Aristaei, vitreisque sedilibus omnes
 Obstupere: sed ante alias Arethusa sorores
 Prospiciens, summa flavom caput extulit unda.
 Et procul: O gemitu non frustra exterrita tanto,
 Cyrene soror; ipse tibi tua maxima cura
 Tristis Aristaeus Penei genitoris ad undam
 Stat lacrimans, et te crudelem nomine dicit.
 Huic percussa nova mentem formidine mater,
 Duc age, duc ad nos; fas illi limina divom
 Tangere, ait: simul alta jubet discedere late
 Flumina, qua juvenis gressus inferret. at illum
 Curvata in montis faciem circumstetit unda,
 Accipitque sinu vasto, misitque sub amnem.
 Jamque domum mirans genetricis, et humida regna,
 Speluncisque lacus clausos, lucosque sonantis,
 Ibat, et ingenti motu stupefactus aquarum,
 Omnia sub magna labentia flumina terra
 Spectabat diversa locis, Phasique, Lycumque,
 Et caput, unde altus primum se erumpit Enipeus,
 Unde pater Tiberinus, et unde Aniena fluens,
 Saxosusque sonans Hypanis, Myfisque Caicus,
 Et gemina auratus taurino cornua voltu
 Eridanus: quo non alius per pingua culta
 In mare purpureum violentior effluit amnis.
 Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
 Perventum, et gnati fletus cognovit inanis
 Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontis
 Germanae, tonsisque ferunt mantelia villis.
 Pars epulis onerant mensas, et plena reponunt
 Pocula. Panchaeis adolefcunt ignibus arae.
 Et mater, Cape Maconii carchesia bacchi:
 Oceano libemus, ait. simul ipsa precatur
 Oceanumque patrem rerum Nymphasque sorores,
 Centum quae silvas, centum quae flumina servant.
 Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam;
 Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.
 Omine quo firmans animum, sic incipit ipsa:
 Est in Carpathio Neptuni gurgite vates

Caeruleus Proteus, magnum qui piscibus aequor
 Et juncto bipedum curru metitur equorum.
 Hic nunc Emathiae portus patriamque revisit
 Pallenem. hunc et Nymphae veneramur, et ipse
 Grandaevus Nereus. novit namque omnia vates,
 Quae sint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.
 Quippe ita Neptuno visum est: inmania cujus
 Armenta, et turpis pascit sub gurgite phocas.
 Hic tibi, gnate, prius vinclis capiundus, ut omnem
 Expediat morbi causam, eventusque secundet.
 Nam sine vi non ulla dabit praecepta, neque illum
 Orando vinces: vim duram et vincula capto
 Tende. doli circum haec demum frangentur inanes,
 Ipsa ego te, medios cum sol accenderit aestus,
 Cum sitiunt herbae, et pecori jam gravior umbra est,
 In secreta senis ducam, quo fessus ab undis
 Se recipit; facile ut somno adgrediare jacentem.
 Verum ubi conreptum manibus vinclisque tenebis;
 Tum variae eludent species atque ora ferarum.
 Fiet enim subito sus horridus, atraque tigris,
 Squamosusque draco, et fulva cervice leaena:
 Aut acrem flammae sonitum dabit, atque ita vinclis
 Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.
 Sed quanto ille magis formas se vertet in omnis,
 Tanto, gnate, magis contende tenacia vincla:
 Donec talis erit mutato corpore, qualem
 Videris, incepto tegeret cum lumina somno.
 Haec ait, et liquidum ambrosiae diffundit odorem:
 Quo totum gnati corpus perduxit. at illi
 Dulcis compositis spiravit crinibus aura,
 Atque habilis membris venit vigor. est specus ingens
 Exesi latere in montis, quo plurima vento
 Cogitur, inque sinus scindit sese unda reductos;
 Deprensus olim statio tutissima nautis.
 Intus se vasti Proteus tegit obijce saxi.
 Hic juvenem in latebris aversum a lumine Nympha
 Conlocat: ipsa procul nebulis obscura resistit.
 Jam rapidus, torrens sitientis, Sirius, Indos
 Ardebat; caelo et medium sol igneus orbem

Hauserat. arebant herbae, et cava flumina siccis
 Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
 Cum Proteus consueta petens e fluctibus antra
 Ibat. eum vasti circum gens humida ponti
 Exultans rorem late dispergit amarum.
 Sternunt se somno diversae in litore phocae.
 Ipse, velut stabuli custos in montibus olim,
 Vesper ubi e pastu vitulos ad tecta reducit,
 Auditisque lupos acuunt balatibus agni,
 Confidit scopulo medius, numerumque recenset:
 Cujus Aristaeo quoniam est oblata facultas;
 Vix defessa senem passus componere membra,
 Cum clamore ruit magno, manicisque jacentem
 Occupat. ille suae contra non inmemor artis,
 Omnia transformat sese in miracula rerum,
 Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem.
 Verum, ubi nulla fugam reperit pellacia, victus
 In sese redit, atque hominis tandem ore locutus:
 Nam quis te, juvenum confidentissime, nostras
 Jussit adire domos? quidve hinc petis? inquit. at ille:
 Scis, Proteu, scis ipse: neque est te fallere cuiquam.
 Sed tu desine velle. deum praecepta secuti
 Venimus hinc labris quaesitum oracula rebus.
 Tantum effatus, ad haec vates vi denique multa
 Ardentis oculos intorsit lumine glauco,
 Et graviter frendens, sic fatis ora resolvit:
 Non te nullius exercent numinis irae.
 Magna luis commissa: tibi has miserabilis Orpheus
 Haudquaquam ob meritum poenas, ni fata resistant,
 Suscitavit; et rapta graviter pro conjuge saevit.
 Illa quidem, dum te fugeret per flumina praeceps,
 Inmanem ante pedes hydram moritura puella
 Servantem ripas alta non vidit in herba.
 At chorus aequalis Dryadum clamore supremos
 Implent montis. sterunt Rhodopeiae arces,
 Altaque Pangaea, et Rhesi Mavortia tellus,
 Atque Getae, atque Hebrus, et Actias Orithyia.
 Ipse cava solans aegrum testudine amorem,
 Te, dulcis conjux, te solo in litore secum,

Te

Te veniente die, te decedente canebat.
 Taenarias etiam fauces, alta ostia Ditis,
 Et caligantem nigra formidine lucum
 Ingressus, Manisque adiit, regemque tremendum,
 Nesciaque humanis precibus mansuescere corda.
 At cantu conmotae Erebi de sedibus imis
 Umbrae ibant tenues, simulacraque luce carentum:
 Quam multa in foliis avium se millia condunt,
 Vesper ubi, aut hibernus agit de montibus imber:
 Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
 Magnanimum heroum, pueri, innuptaeque puellae,
 Inpositique rogis juvenes ante ora parentum,
 Quos circum limus niger, et deformis arundo
 Cocyti, tardaue palus inamabilis unda
 Adligat, et novies Styx interfusa coërcet.
 Quin ipsae stupuere domus, atque intuma Lethi
 Tartara, caeruleosque inplexae crinibus anguis
 Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
 Atque Ixionii vento rota constitit orbis.
 Jamque pedem referens casus evaserat omnis,
 Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras,
 Pone sequens; namque hanc dederat Proserpina legem:
 Cum subita incautum dementia cepit amantem,
 Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes.
 Restitit, Eurydicenque suam jam luce sub ipsa
 Inmemor, heu, victusque animi respexit. ibi omnis
 Effusus labor, atque inmitis rupta tyranni
 Foedera, terque fragor stagnis auditus Avernis.
 Illa, Quis et me, inquit, miseram, et te perdidit, Orpheu?
 Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
 Fata vocant, conditque natantia lumina somnus.
 Jamque vale. feror ingenti circumdata nocte,
 Invalidasque tibi tendens, heu non tua, palmas.
 Dixit, et ex oculis subito, ceu fumus in auras
 Conmixtus tenuis, fugit diversa: neque illum,
 Prenfantem nequidquam umbras, et multa volentem
 Dicere praeterea, vidit: nec portitor Orci
 Amplius objectam passus transire paludem.
 Quid faceret? quo se rapta bis conjuge ferret?

Quo fletu Manis, qua numina voce moveret?
Illa quidem Stygia nabat jam frigida cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine mensis
Rupe sub aëria deserti ad Strymonis undam
Fleſſe ſibi, et gelidis haec evolviſſe ſub aſtris,
Mulcentem tigris, et agentem carmine quercus.
Qualis populea maerens philomela ſub umbra
Amiſſos queritur foetus; quos durus arator
Obſervans nido inplumis detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, et maſtiſ late loca queſtibus inplet.
Nulla Venus, nulli animum flexere hymenaei.
Soluſ Hyperboreas glacies, Tanaïque nivalem,
Arvaque Rhipaeis numquam viduata pruiniſ
Luſtrabat, raptam Eurydicen atque inrita Ditiſ
Dona querens. ſpretæ Ciconum quo munere matres,
Inter ſacra deûm, nocturnique orgia Bacchi,
Diſcerptum latos juvenem ſparſere per agros.
Tum quoque marmorea caput a cervice revolſum,
Gurgite cum medio portans Oeagrius Hebruſ
Volveret, Eurydicen vox ipſa et frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen anima fugiente vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripae.
Haec Proteuſ, et ſe jaſtu dedit aequor in altum.
Quaque dedit, ſpumantem undam ſub vertice torſit.
At non Cyrene: namque ultro adfata timentem:
Nate, licet triſtiſ animo deponere curas.
Haec omniſ morbi cauſa: hinc miſerabile Nymphae,
Cum quibuſ illa choroſ lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibuſ. tu munera ſupplex
Tende petenſ pacem, et facileſ venerare Napaeas.
Namque dabunt veniam votis, iraque remittent.
Sed, moduſ orandi qui ſit, priuſ ordine dicam.
Quatuor eximioſ præſtanti corpore tauroſ,
Qui tibi nunc viridiſ depaſcunt ſumma Lycæi,
Deſige, et intacta totidem cervice juvencaſ.
Quatuor hiſ aras alta ad delubra dearum
Conſtitue, et ſacrum juguliſ demitte cruorem:
Corporaſque ipſa boum frondoſo deſere luco.

Poſt

Post, ubi nona suos Aurora ostenderit ortus,
 Inferias Orphi Lethaea papavera mittes,
 Placatam Eurydicen vitula venerabere caesa,
 Et nigram mactabis ovem, lucumque revises.
 Haud mora: continuo matris praecepta facessit:
 Ad delubra venit; monstratas excitat aras;
 Quatuor eximios praestanti corpore tauros
 Ducit, et intacta totidem cervice juvencas.

Post, ubi nona suos Aurora induxerat ortus,
 Inferias Orphi mittit, lucumque revisit.
 Hic vero subitum ac dictu mirabile monstrum
 Aspiciunt, liquefacta boum per viscera toto
 Stridere apes utero, et ruptis effervere costis;
 Immensasque trahi nubes: jamque arbore summa
 Confluere, et lentis uvam demittere ramis.

Haec super arborum cultu pecorumque canebam,
 Et super arboribus: Caesar dum magnus ad altum
 Fulminat Euphraten bello, victorque volentis
 Per populos dat jura, viamque adfectat Olympo.
 Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
 Parthenope, studiis florentem ignobilis oti:
 Carmina qui lusi pastorum, audaxque juventa,
 Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON
 LIBER IV. EXPLICITUS.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS
 LIBER PRIMUS.

A RMA virumque cano, Trojae qui primus ab oris
 Italiam fato profugus Lavinia venit
 Litora. multum ille et terris jactatus et alto
 Vi superûm, saevae memorem Junonis ob iram:
 Multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
 Inferretque deos Latio. genus unde Latinum,
 Albanique patres, atque altae moenia Romae.
 Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
 Quidve dolens regina deûm, tot volvere casus
 Insignem pietate virum, tot adire labores
 Impulerit. tantaene animis caelestibus irae?
 Urbs antiqua fuit (Tyrii tenuere coloni)
 Carthago, Italiam contra Tiberinaque longe
 Ostia, dives opum, studiisque asperrima belli:
 Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
 Posthabita coluisse Samo. hic illius arma,
 Hic currus fuit: hoc regnum dea gentibus esse,
 Si qua fata sinant, jam tum tenditque fovetque.
 Progeniem sed enim Trojano a sanguine duci
 Audierat, Tyrias olim quae everteret arces.
 Hinc populum late regem, belloque superbum,
 Venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
 Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
 Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis.
 Nec dum etiam causae irarum saevique labores
 Exciderant animo. manet alta mente repostum
 Judicium Paridis, spretaeque injuria formae;
 Et genus invisum, et rapti Ganymedis honores.
 His accensa super, jactatos aequore toto
 Troas, reliquias Danaûm atque inmitis Achilli,

L

Arcebat

Arcebat longe Latîo : multosque per annos
 Errabant acti fati maria omnia circum.
 Tantaë molis erat Romanam condere gentem.
 Vix e conspectu Siculaë telluris in altum
 Vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant ;
 Cum Juno, aeternum servans sub pectore vulnus,
 Haec secum : Mene incepto desistere victam ?
 Nec posse Italia Teucrorum avertere regem ?
 Quippe vetor fati. Pallasne exurere classem
 Argivôm, atque ipsos potuit submergere ponto,
 Unius ob noxam et furias Ajacis Oïlei ?
 Ipsa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,
 Disjecitque rates, evertitque aequora ventis :
 Illum expirantem transfixo pectore flammâ
 Turbine conripuit, scopuloque infixit acuto.
 Ast ego, quae divôm incedo regina, Jovisque
 Et foror et conjux, una cum gente tot annos
 Bella gero. et quisquam numen Junonis adoret
 Praeterea, aut supplex aris inponat honorem ?
 Talia flammato secum dea corde volutans,
 Nimborum in patriam, loca foeta furentibus austris,
 Aeoliam venit. hic vasto rex Aeolus antro
 Luctantis ventos tempestatesque sonoras
 Imperio premit, ac vinclis et carcere frenat.
 Illi indignantes magno cum murmure montis
 Circum claustra fremunt. celsa sedet Aeolus arce
 Sceptra tenens, mollitque animos, et temperat iras.
 Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
 Quippe ferant rapidi secum, verrantque per auras.
 Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
 Hoc metuens : molemque et montis insuper altos
 Inposuit, regemque dedit, qui fodere certo
 Et premere, et laxas sciret dare jussus habenas.
 Ad quem tum Juno supplex his vocibus usa est :
 Aeole, (namque tibi divôm pater atque hominum rex
 Et mulcere dedit fluctus et tollere vento)
 Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
 Illium in Italiam portans, victosque Penates :
 Incute vim ventis, submersasque obrue puppes ;

Aut age diversos: et disjice corpora ponto.
 Sunt mihi bis septem praestanti corpore Nymphae:
 Quarum quae forma pulcherrima Deïopea,
 Connubio jungam stabili, propriamque dicabo:
 Omnis ut tecum meritis pro talibus annos
 Exigat, et pulchra faciat te prole parentem.
 Aeolus haec contra: Tuus, ô regina, quid optes
 Explorare labor: mihi iussa capeßere fas est.
 Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptrâ Jovemque
 Concilias: tu das epulis adcumbere divôm,
 Nimborumque facis tempestatumque potentem.
 Haec ubi dicta, cavom conversa cuspide montem
 Impulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
 Qua data porta, ruunt, ac terras turbine perfliant.
 Incubuerè mari, totumque a sedibus imis
 Una Eurûsque Notûsque ruunt, creberque procellis
 Africus, et vastos volvont ad litora fluctus.
 Insequitur clamorque virûm stridorque rudentum.
 Eripiunt subito nubes caelumque diemque
 Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
 Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether:
 Praesentemque viris intentant omnia mortem.
 Extemplo Aeneae solvontur frigore membra.
 Ingemit, et, duplicis tendens ad sidera palmas,
 Talia voce refert: O terque quaterque beati,
 Quis ante ora patrum Trojae sub moenibus altis
 Contigit oppetere! ô Danaûm fortissime gentis
 Tydide, mene Iliacis occumbere campis
 Non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra?
 Saevos ubi Aeacidae telo jacet Hector, ubi ingens
 Sarpèdon: ubi tot Simoïs conrepta sub undis
 Scuta virûm galeasque et fortia corpora volvit.
 Talia jactanti stridens aquilone procella
 Velum adversa ferit, fluctumque ad sidera tollit.
 Franguntur remi: tum prora avertit, et undis
 Dat latus. insequitur cumulo praeruptus aquae mons,
 Hi summo in fluctu pendent: his unda dehiscens
 Terram inter fluctus aperit. furit aestus arenis,
 Tris notus abreptas in saxa latentia torquet:

Saxa vocant Itali, mediis quae in fluctibus, aras.
 Dorsum inmane mari summo. tris Euris ab alto
 In brevia et Syrtis urguet, miserabile visu;
 Inluditque vadis, atque aggere cingit arenae.
 Unam, quae Lycios fidumque vehebat Oronten,
 Ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
 In puppim ferit. excutitur, pronusque magister
 Volvitur in caput. ast illam ter fluctus ibidem
 Torquet agens circum, et rapidus vorat aequore vortex.
 Adparent rari nantes in gurgite vasto;
 Arma virum, tabulaeque, et Troia gaza per undas.
 Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatae,
 Et qua vectus Abas, et qua grandaevus Aletes,
 Vicit hiems. laxis laterum compagibus omnes
 Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.
 Interea magno misceri murmure pontum,
 Emissamque hiemem sensit Neptunus, et imis
 Stagna refusa vadis: graviter commotus, et alto
 Prospiciens, summa placidum caput extulit unda.
 Disiectam Aeneae toto videt aequore classem:
 Fluctibus oppressos Troas, caelique ruina.
 Nec latuere doli fratrem Junonis et irae.
 Eurum ad se Zephyrumque vocat. dehinc talia satur.
 Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
 Jam caelum terramque meo sine numine, venti,
 Miscere; et tantas audetis tollere moles?
 Quos ego. sed motos praestat componere fluctus.
 Post mihi non simili poena commissa luetis.
 Maturate fugam, regique haec dicite vestro:
 Non illi imperium pelagi saevomque tridentem,
 Sed mihi forte datum. tenet ille inmania faxa,
 Vestras, Eure, domos. illa se jactet in aula
 Aeolus, et clauso ventorum carcere regnet.
 Sic ait, et dicto citius tumida aequora placat:
 Conlectasque fugat nubes, solemque reducit.
 Cymothoë simul et Triton adnixus acuto
 Detrudunt navis scopulo. levat ipse tridenti;
 Et vastas aperit Syrtis, et temperat aequor:
 Atque rotis summas levibus perlabitur undas.

Ac, veluti magno in populo cum saepe coorta est
 Seditio, saevitque animis ignobile vulgus ;
 Jamque faces, jam saxa volant ; furor arma ministrat :
 Tum, pietate gravem ac meritis si forte virum quem
 Conspexere, silent ; adrectisque auribus adstant :
 Ille regit dictis animos, et pectora mulcet.
 Sic cunctus pelagi cecidit fragor ; aequora postquam
 Prospiciens genitor, caeloque innectus aperto
 Flestit equos, curruque volans dat lora secundo.
 Defessi Aeneadae, quae proxima, litora cursu
 Contendunt petere, et Libyae vertuntur ad oras.
 Est in secessu longo locus. insula portum
 Efficit objectu laterum ; quibus omnis ab alto
 Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.
 Hinc atque hinc vastae rupes, geminique minantur
 In caelum scopuli : quorum sub vertice late
 Aequora tuta silent. tum silvis scaena coruscis
 Desuper horrentique atrum nemus imminet umbra.
 Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum :
 Intus aquae dulces, vivoque sedilia saxo ;
 Nympharum domus. hic fessas non vincula navis
 Ulla tenent : unco non adligat anchora morsu.
 Huc septem Aeneas conlectis navibus omni
 Ex numero subit : ac magno telluris amore
 Egressi optata potiuntur Troës arena,
 Et sale tabentis artus in litore ponunt.
 Ac primum filici scintillam excudit Achates,
 Suscepitque ignem foliis, atque arida circum
 Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
 Tum cererem corruptam undis, cerealiaque arma
 Expediunt fessi rerum ; frugesque receptas
 Et torrere parant flammis et frangere saxo.
 Aeneas scopulum interea conscendit, et omnem
 Prospectum late pelago petit ; Anthea si qua
 Jactatum vento videat Phrygiaeque biremis,
 Aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caïci.
 Navem in conspectu nullam. tris litore cervos
 Prospicit errantis : hos tota armenta sequuntur,
 A tergo et longum per vallis pascitur agmen.

Constitit

Constat hic, arcumque manu celerisque sagittas
 Conripuit; fidus quae tela gerebat Achates:
 Ductoresque ipsos primum, capita alta ferentis
 Cornibus arboreis, sternit; tum volgus: et omnem
 Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
 Nec prius absistit, quam septem ingentia victor
 Corpora fundat humi, et numerum cum navibus acquet,
 Hinc portum petit, et socios partitur in omnis
 Vina, bonus quae deinde cadis onerarat Acestes
 Litore Trinacrio, dederatque abeuntibus hospes,
 Dividit, et dictis maerentia pectora mulcet:
 O socii, (neque enim ignari sumus ante malorum)
 O passi graviores; dabit deus his quoque finem.
 Vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantis
 Accessitis scopulos: vos et Cyclopa saxa
 Experti. revocate animos, moestumque timorem
 Mittite. forsan et haec olim meminisse juvabit.
 Per varios casus, per tot discrimina rerum,
 Tendimus in Latium: sedes ubi fata quietas
 Ostendunt. illic fas regna resurgere Trojae.
 Durate, et vosmet rebus servate secundis.
 Talia voce refert: curisque ingentibus aeger
 Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
 Illi se praedae adcingunt, dapibusque futuris:
 Tergora deripiunt costis, et viscera nudant.
 Pars in frustra secant, veribusque trementia figunt;
 Litore ahena locant alii, flammisque ministrant.
 Tum victu revocant vires: fusique per herbam
 Implentur veteris bacchi pinguisque ferinae.
 Postquam exempta fames epulis, mensaeque remotae,
 Amissos longo socios sermone requirunt;
 Spemque metumque inter dubii: seu vivere credant,
 Sive extrema pati, nec jam exaudire vocatos.
 Praecipue pius Aeneas, nunc acris Oronti,
 Nunc Amyci casum gemit, et crudelia secum
 Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
 Et jam finis erat: cum Juppiter aethere summo
 Despicens mare velivolum terrasque jacentis,
 Litora, et latos populos, sic vertice caeli

Constat,

Constat, et Libyae defixit lumina regnis.
 Atque illum talis jactantem pectore curas
 Tristior, et lacrimis oculos suffusa nitentis,
 Ad loquitur Venus: O qui res hominumque deorumque
 Aeternis regis imperiis, et fulmine terras,
 Quid meus Aeneas in te committere tantum,
 Quid Troës potuere? quibus tot funera passis,
 Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
 Certe hinc Romanos olim, volventibus annis,
 Hinc fore ductores, revocato sanguine Teucris,
 Qui mare, qui terras omni ditione tenerent
 Pollicitus. quae te, genitor, sententia vertit?
 Hoc equidem occasum Trojae tristisque ruinas
 Solabar, fatis contraria fata rependens.
 Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
 Insequitur. quem das finem, rex magne, laborum?
 Antenor potuit, mediis elapsus Achivis,
 Illyricos penetrare sinus, atque intuma tutus
 Regna Liburnorum, et fontem superare Timavi:
 Unde per ora novem vasto cum murmure montis
 It mare proruptum, et pelago premit arva sonanti.
 Hic tamen ille urbem Patavi, sedesque locavit
 Teucrorum, et genti nomen dedit, armaque fixit
 Troia. nunc placida conpositus pace quiescit.
 Nos tua progenies, caeli quibus adnuit arcem,
 Navibus (infandum) amissis, unius ob iram
 Prodimur, atque Italis longe disjungimur oris.
 Hic pietatis honos? sic nos in sceptris reponis?
 Olli subridens hominum fator atque deorum,
 Voltu, quo caelum tempestatesque serenat,
 Oscula libavit gnatae. dehinc talia fatur.
 Parce metu, Cytherea. manent inmota tuorum
 Fata tibi. cernes urbem, promissa Lavini
 Moenia, sublimemque feres ad sidera caeli
 Magnanimum Aenean: neque me sententia vertit.
 Hic tibi (fabor enim, quando haec te cura remordet)
 Longius evolvens fatorum arcana movebo:
 Bellum ingens geret Italia, populosque feroces
 Contundet; moresque viris et moenia ponet:

Tertia

Tertia dum Latio regnantem viderit aetas,
 Ternaque transferint Rutulis hiberna subactis.
 At puer Ascanius, quoi nunc cognomen Iūlo
 Additur (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno)
 Triginta magnos volvendis mensibus orbis
 Imperio explebit, regnumque ab sede Lavini
 Transferet, ac longam multa vi muniet Albam.
 Hinc jam tercentum totos regnabitur annos
 Gente sub Hecstorea; donec regina sacerdos
 Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
 Inde lupae fulvo nutricis tegmine laetus
 Romulus excipiet gentem, et Mavortia condet
 Moenia, Romanosque suo de nomine dicet.
 His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
 Imperium sine fine dedi. quin aspera Juno,
 Quae mare nunc terrasque metu caelumque fatigat,
 Consilia in melius referet, mecumque fovebit
 Romanos rerum dominos, gentemque togatam.
 Sic placitum. veniet lustris labentibus aetas,
 Cum domus Assaraci Phthiam claraeque Mycenae
 Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
 Nascetur pulchra Trojanus origine Caesar,
 (Imperium Oceano, famam qui terminet astris)
 Julius, a magno demissum nomen Iūlo.
 Hunc tu olim caelo, spoliis Orientis onustum,
 Accipies secura. vocabitur hic quoque votis.
 Aspera tum positis mitescent saecula bellis.
 Cana Fides, et Vesta, Remo cum fratre Quirinus
 Jura dabunt: dirae ferro et compagibus artis
 Claudentur belli portae. Furor inpius intus
 Saeva sedens super arma, et centum vinctus ahenis
 Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
 Haec ait: et Maia genitum demittit ab alto;
 Ut terrae, utque novae pateant Carthaginis arces
 Hospitio Teucris: fati ne nescia Dido
 Finibus arceret. volat ille per aethera magnum
 Remigio alarum: ac Libyae citus adstitit oris.
 Et jam iussa facit: ponuntque ferocia Poeni
 Corda, volente deo. in primis regina quietum

Accipit

Accipit in Teucros animum, mentemque benignam.
 At pius Aeneas per noctem plurima volvens,
 Ut primum lux alma data est, exire; locosque
 Explorare novos, quas vento accesserit oras;
 Qui teneant (nam inculta videt) hominesne feraene,
 Quaerere constituit, sociisque exacta referre.
 Classẽ in convexo nemorum, sub rupe cavata,
 Arboribus clausam circum atque horrentibus umbris
 Occulit. ipse uno graditur comitatus Achate;
 Bina manu lato crispans hastilia ferro.
 Quoi mater media sese tulit obvia silva,
 Virginis os habitumque gerens, et virginis arma
 Spartanae: vel qualis equos Thræissia fatigat
 Harpalyce, volucremque fuga praevertitur Eurum.
 Namque humeris de more habilem suspenderat arcum
 Venatrix, dederatque comam diffundere ventis;
 Nuda genu, nodoque sinus conlecta fluentis.
 Ac prior, Heus, inquit, juvenes, monstrate mearum
 Vidistis si quam hic errantem forte sororum,
 Succinctam pharetra et maculosae tegmine lyncis,
 Aut spumantis apri cursum clamore prementem.
 Sic Venus; et Veneris contra sic filius orsus:
 Nulla tuarum audita mihi neque visa sororum,
 O (quam te memorem?) virgo, namque haud tibi voltus
 Mortalis, nec vox hominem sonat. ô dea, certe;
 An Phoebi soror, an Nympharum sanguinis una?
 Sis felix, nostrumque leves quaecumque laborem:
 Et quo sub caelo tandem, quibus orbis in oris
 Jactemur, doceas. ignari hominumque locorumque
 Erramus, vento huc vastis et fluctibus acti.
 Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.
 Tum Venus: Haud equidem tali me dignor honore:
 Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
 Purpureoque alte furas vincere cothurno.
 Punica regna vides, Tyrios et Agenoris urbem:
 Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
 Imperium Dido Tyria regit urbe profecta,
 Germanum fugiens. longa est injuria, longae
 Ambages, sed summa sequar fastigia rerum.

M

Huic

Huic conjux Sichaeus erat, ditissimus agri
 Phoenicum, et magno miserae dilectus amore :
 Quoi pater intactam dederat, primisque jugarat
 Ominibus. sed regna Tyri germanus habebat
 Pygmalion, scelere ante alios inmanior omnis.
 Quos inter medius venit furor. ille Sichaeum
 Inpius ante aras, atque auri caecus amore,
 Clam ferro incautum superat, securus amorum
 Germanae : factumque diu celavit, et aegram,
 Multa malus simulans, vana spe lusit amantem.
 Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
 Conjugis, ora modis adtollens pallida miris :
 Crudelis aras, trajectaque pectora ferro
 Nudavit ; caecumque domus scelus omne retexit.
 Tum celerare fugam patriaque excedere suadet,
 Auxiliumque viae veteres tellure recludit
 Thesauros, ignotum argenti pondus et auri.
 His commota fugam Dido sociosque parabat.
 Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
 Aut metus acer erat : navis, quae forte paratae,
 Conripiunt, onerantque auro. portantur avari
 Pygmalionis opes pelago. dux femina facti.
 Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
 Moenia, surgentemque novae Carthaginis arcem :
 Mercatique solum, facti de nomine Byrsam,
 Taurino quantum possent circumdare tergo.
 Sed vos qui tandem, quibus advenistis ab oris,
 Quove tenetis iter ? quaerenti talibus ille
 Suspirans, imoque trahens a pectore vocem :
 O dea, si prima repetens ab origine pergam,
 Et vacet annalis nostrorum audire laborum ;
 Ante diem clauso componat Vesper Olympo.
 Nos Troja antiqua, vestras si forte per auris
 Trojae nomen iit, diversa per aequora vectos
 Forte sua Libycis tempestas adpulit oris.
 Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste Penates
 Classe veho mecum, fama super aethera notus.
 Italiam quaero patriam ; et genus ab Jove summo.
 Bis denis Phrygium conscendi navibus aequor ;

Matre dea monstrante viam, data fata secutus :
 Vix septem convolsae undis euroque superfunt.
 Ipse ignotus, egens, Libyae deserta peragro,
 Europa atque Asia pulsus. Nec plura querentem
 Passa Venus medio sic interfata dolore est :
 Quisquis es, haud (credo) invisus caelestibus auras
 Vitalis carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
 Perge modo, atque hinc te reginae ad limina perfer.
 Namque tibi reduces socios classemque relatam
 Nuntio, et in tutum versis aquilonibus actam :
 Ni frustra augurium vani docuere parentes.
 Aspice bis senos laetantis agmine cycnos,
 Aethera quos labfa plaga Jovis ales aperto
 Turbârat caelo : nunc terras ordine longo
 Aut capere, aut captas jam despectare videntur.
 Ut reduces illi ludunt stridentibus alis,
 Et coetu cinxere polum, cantusque dedere ;
 Haud aliter puppesque tuae pubesque tuorum
 Aut portum tenet aut pleno subit ostia velo.
 Perge modo, et qua te ducit via, dirige gressum.
 Dixit, et avertens rosea cervice refulsit,
 Ambrosiaeque comae divinum vertice odorem
 Spiravere : pedes vestis defluxit ad imos,
 Et vera incessu patuit dea. ille, ubi matrem
 Agnovit, tali fugientem est voce secutus :
 Quid gnatum toties crudelis tu quoque falsis
 Ludis imaginibus ? cur dextrae jungere dextram
 Non datur, ac veras audire et reddere voces ?
 Talibus incusat, gressumque ad moenia tendit.
 At Venus obscuro gradientis aëre sepsit ;
 Et multo nebulæ circum dea fudit amictu :
 Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
 Molirive moram, aut veniendi poscere causas.
 Ipsa Paphon sublimis abit, sedesque revisit
 Laeta suas : ubi templum illi, centumque Sabaeo
 Ture calent arae, fertisque recentibus halant.
 Conripuere viam interea, qua semita monstrat.
 Jamque adscendebant collem, qui plurimus urbi
 Iammet, adversasque adspectat desuper arces.

Miratur molem Aeneas, magalia quondam :
 Miratur portas, strepitumque, ac strata viarum.
 Instant ardentes Tyrii : pars ducere muros,
 Molirique arcem, et manibus subvolvere saxa :
 Pars optare locum testō, et concludere fulco.
 Jura, magistratusque legunt, sanctumque senatum.
 Hic portus alii effodiunt : hic alta theatri
 Fundamenta locant alii ; inmanisque columnas
 Rupibus excidunt, scaenis decora alta futuris.
 Qualis apes aestate nova per florea rura
 Exercet sub sole labor ; cum gentis adultos
 Educunt foetus, aut cum liquentia mella
 Stipant, et dulci distendunt nectare cellas :
 Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
 Ignavam fucos pecus a praesepibus arcent.
 Fervit opus, redolentque thymo fragrantia mella.
 O fortunati, quorum jam moenia surgunt !
 Aeneas ait, et fastigia suspicit urbis.
 Infert se septus nebula (mirabile dictu)
 Per medios, miscetque viris ; neque cernitur ulli.
 Lucus in urbe fuit media, laetissimus umbrae,
 Quo primum jactati undis et turbine Poeni
 Effodere loco signum, quod regia Juno
 Monstrarat, caput acris equi. sic nam fore bello
 Egregiam ac facilem victu per saecula gentem.
 Hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
 Condebat, donis opulentum et numine divae :
 Aerea quoque gradibus surgebant limina, nexaeque
 Aere traves : foribus cardo stridebat ahenis.
 Hoc primum in luco nova res oblata timorem
 Leniit. hic primum Aeneas sperare salutem
 Ausus, et adflictis melius confidere rebus.
 Namque, sub ingenti lustrat dum singula templo
 Reginam opperiens, dum quae fortuna sit urbi,
 Artificumque manus inter se operumque laborem
 Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnās,
 Bellaque jam fama totum volgata per orbem ;
 Atriden, Priamumque, et saevom ambobus Achillen.
 Constitit, et lacrimans, Qui jam locus, inquit, Achate,

Quae

Quae regio in terris nostri non plena laboris ?
 Ea Priamus. sunt hic etiam sua praemia laudi :
 Sunt lacrimae rerum : et mentem mortalia tangunt.
 Solve metus. feret haec aliquam tibi fama salutem.
 Sic ait, atque animum pictura pascit inani
 Multa gemens, largoque humectat flumine voltum.
 Namque videbat, uti bellantes Pergama circum
 Hac fugerent Graii, premeret Trojana juvenus :
 Hac Phryges ; instaret curru cristatus Achilles.
 Nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis
 Agnoscit lacrimans : primo quae prodita somno
 Tydides multa vastabat caede cruentus :
 Ardentisque avertit equos in castra, prius quam
 Pabula gustassent Trojae, Xanthumque bibissent.
 Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
 Infelix puer, atque inpar congressus Achilli,
 Fertur equis, curruque haeret resupinus inani,
 Lora tenens tamen. huic cervixque comaeque trahuntur
 Per terram, et versa pulvis inscribitur hasta.
 Interea ad templum non aequae Palladis ibant
 Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant
 Suppliciter tristes, et tunicae pectora palmis.
 Diva solo fixos oculos averſa tenebat.
 Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
 Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
 Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo ;
 Ut spolia, ut currus, utque ipsum corpus amici,
 Tendentemque manus Priamum conspexit inermis.
 Se quoque principibus permixtum agnoscit Achivis,
 Eoasque acies, et nigri Memnonis arma.
 Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
 Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet,
 Aurea subnectens exsertae cingula mammae
 Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.
 Haec dum Dardanio Aeneae miranda videntur,
 Dum stupet, obtutuque haeret defixus in uno ;
 Regina ad templum forma pulcherrima Dido
 Incessit, magna juvenum stipante caterva.
 Qualis in Eurotae ripis aut per juga Cynthi

Exercet

Exercet Diana choros ; quam mille secutae
 Hinc atque hinc glomerantur Oreades : illa pharetram
 Fert humero, gradienſque deas ſupereminet omnis :
 Latonae tacitum pertentant gaudia pectus.
 Talis erat Dido : talem ſe laeta ferebat
 Per medios, inſtans operi regniſque futuris.
 Tum foribus divae, media teſtudine templi,
 Septa armis, folioque alte ſubnixa reſedit.
 Jura dabat legesque viris : operumque laborem
 Partibus aequabat juſtis, aut ſorte trahebat :
 Cum ſubito Aeneas concurſu accedere magno
 Anthea Sergeſtumque videt fortemque Cloanthum,
 Teucrorumque alios : ater quos aequore turbo
 Diſpulerat, penitusque alias avexerat oras.
 Obſtupuit ſimul ipſe, ſimul percuſus Achates
 Laetitiaque metuque, avidi conjungere dextras
 Ardebant : ſed res animos incognita turbat.
 Diſſimulant ; et nube cava ſpeculantur amiſti,
 Quae fortuna viris ; claſſem quo litore linquant ;
 Quid veniant. cunctis nam lecti navibus ibant,
 Orantes veniam, et templum clamore petebant.
 Poſtquam introgreſſi, et coram data copia ſandi ;
 Maximus Ilioneus placido ſic peſtore coepit :
 O regina, novam quoi condere Juppiter urbem,
 Juſtitiaque dedit gentis frenare ſuperbas ;
 Troës te miſeri, ventis maria omnia vecti,
 Oramus : prohibe infandos a navibus ignis ;
 Parce pio generi, et propius res aspice noſtras.
 Non nos aut ferro Libycoſ populare Penates
 Venimus, aut raptas ad litora vertere praedas.
 Non ea viſ animo, nec tanta ſuperbia victis.
 Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt,
 Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebae :
 Oenotri coluere viri : nunc fama, minores
 Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem.
 Huc curſus fuit.
 Cum ſubito adſurgens fluëtu nimboſus Orion
 In vada caeca tulit, penitusque procacibus auſtris,
 Perque undas, ſuperante ſalo, perque invia ſaxa

Diſpu.

Dispulit. huc pauci vestris adnavimus oris.
 Quod genus hoc hominum, quaene hunc tam barbara mo-
 Permittit patria? hospitio prohibemur arenae. [tem
 Bella cient, primaque vetant consistere terra.
 Si genus humanum et mortalia temnitis arma;
 At sperate deos memores fandi atque nefandi.
 Rex erat Aeneas nobis, quo justior alter
 Nec pietate fuit, nec bello major et armis.
 Quem si fata virum servant, si vescitur aura
 Aetheria, neque adhuc crudelibus occubat umbris;
 Non metus officio ne te certasse priorem
 Poeniteat. sunt et Siculis regionibus urbes,
 Armaque, Trojanoque a sanguine clarus Acestes.
 Quassatam ventis liceat subducere classem,
 Et silvis aptare trabes, et stringere remos.
 Si datur Italiam, sociis et rege recepto,
 Tendere, ut Italiam laeti Latiumque petamus,
 Sin absumpta salus, et te, pater optime Teucrûm,
 Pontus habet Libyae, nec spes jam restat Iuli;
 At freta Sicaniae saltem, sedesque paratas,
 Unde huc advecti, regemque petamus Acesten.
 Talibus Ilioneus. cuncti simul ore fremebant
 Dardanidae.
 Tum breviter Dido, voltum demissa, profatur:
 Solvite corde metum, Teucri: secludite curas.
 Res dura, et regni novitas me talia cogunt
 Moliri, et late finis custode tueri.
 Quis genus Aeneadûm, quis Trojae nesciat urbem,
 Virtutesque virosque, et tanti incendia belli?
 Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni:
 Nec tam averſus equos Tyria Sol jungit ab urbe.
 Seu vos Hesperiam magnam, Saturniaque arva,
 Sive Erycis fines, regemque optatis Acesten;
 Auxilio tutos dimittam, opibusque juvabo.
 Voltis et his mecum pariter confidere regnis?
 Urbem quam statuo, vestra est. subducite naves.
 Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
 Atque utinam rex ipse noto compulsus eodem
 Adforet Aeneas! equidem per litora certos

Dimittam,

Dimittam, et Libyae lustrare extrema jubebo ;
 Si quibus ejectus filvis, aut urbibus errat.
 His animum adrecti dictis, et fortis Achates,
 Et pater Aeneas, jamdudum erumpere nubem
 Ardebant. prior Aenean compellat Achates :
 Gnate dea, quae nunc animo sententia surgit ?
 Omnia tuta vides : classem, sociosque receptos.
 Unus abest, medio in fluctu quem vidimus ipsi
 Submersum : dictis respondent cetera matris.
 Vix ea fatus erat, cum circumfusa repente
 Scindit se nubes, et in aethera purgat apertum.
 Restitit Aeneas, claraque in luce refulsit,
 Os humerosque deo similis : namque ipsa decoram
 Caesariem gnato genetrix, lumenque juventae
 Purpureum, et laetos oculis adflarat honores.
 Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
 Argentum Pariusve lapis circumdatur auro.
 Tum sic reginam adloquitur, cunctisque repente
 Inprovius ait : Coram, quem quaeritis, adsum
 Troius Aeneas, Libycis ereptus ab undis.
 O sola infandos Trojae miserata labores,
 Quae nos, reliquias Danaûm, terraeque marisque
 Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos,
 Urbe, domo, socias. grates persolvere dignas
 Non opis est nostrae, Dido : nec quidquid ubique est
 Gentis Dardaniae, magnum quae sparsa per orbem.
 Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid
 Usquam justitiae est, et mens sibi conscia recti,
 Praemia digna ferant. quae te tam laeta tulerunt
 Saecula ? qui tanti talem genuere parentes ?
 In freta dum fluvii current, dum montibus umbrae
 Lustrabunt convexa, polus dum fidera pascet ;
 Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt ;
 Quae me cumque vocant terrae. sic fatus, amicum
 Ilionea petit dextra, laevaue Serestum :
 Post ahos, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
 Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido ;
 Casu deinde viri tanto. et sic ore locuta est :
 Quis te, gnate dea, per tanta pericula casus

Insequitur? quae vis inmanibus adplicat oris?
 Tunc ille Aeneas, quem Dardanio Anchisae
 Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?
 Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
 Finibus expulsum patriis, nova regna petentem,
 Auxilio Beli. genitor tum Belus opimam
 Vastabat Cyprum, et victor ditione tenebat.
 Tempore jam ex illo casus mihi cognitus urbis
 Trojanae, nomenque tuum, regesque Pelasgi.
 Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat,
 Seque ortum antiqua Teucrorum ab stirpe volebat,
 Quare agite ô tectis, juvenes, succedite nostris.
 Me quoque per multos similis fortuna labores
 Jactatam hac demum voluit consistere terra.
 Non ignara mali miseris succurrere disco.
 Sic memorat. simul Aenean in regia ducit
 Tecta: simul divôm templis indicit honorem.
 Nec minus interea sociis ad litora mittit
 Viginti tauros, magnorum horrentia centum
 Terga suum, pinguis centum cum matribus agnos
 Munera, laetitiamque dei.
 At domus interior regali splendida luxu
 Instruitur, mediisque parant convivia tectis.
 Arte laboratae vestes, ostroque superbo:
 Ingens argentum mensis, caelataque in auro
 Fortia facta patrum, series longissima rerum,
 Per tot ducta viros antiquae ab origine gentis.
 Aeneas (neque enim patrius consistere mentem
 Passus amor) rapidum ad navis praemittit Achaten,
 Ascanio ferat haec, ipsumque ad moenia ducat.
 Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
 Munera praeterea, Iliacis erepta ruinis,
 Ferre jubet; pallam signis auroque rigentem,
 Et circumtextum croceo velamen acantho,
 Ornatus Argivae Helenae: quos illa Mycenis,
 Pergama cum peteret, inconcessosque Hymenaeos,
 Extulerat, matris Ladae mirabile donum.
 Praeterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim,
 Maxima gnatarum Priami, colloque monile

N

Bacca-

Baccatum, et duplicem gemmis auroque coronam,
Haec celerans, iter ad navis tendebat Achates.
At Cytherea novas artis, nova pectore versat
Consilia : ut faciem mutatus et ora Cupido
Pro dulci Ascanio veniat, donisque furem
Incendat reginam, atque ossibus implicet ignem.
Quippe domum timet ambiguum, Tyriosque bilinguis.
Urit atrox Juno, et sub noctem cura recurvat.
Ergo his aligerum dictis adfatur Amorem :
Gnate, meae vires, mea magna potentia, solus,
Gnate, patris summi qui tela Typhoea temnis ;
Ad te confugio, et supplex tua numina posco.
Frater ut Aeneas pelago tuus omnia circum
Litora jactetur, odiis Junonis iniquae,
Nota tibi : et nostro doluisti saepe dolore.
Nunc Phoenissa tenet Dido, blandisque moratur
Vocibus : et vereor, quo se Junonia vertant
Hospitia. haud tanto cessabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis, et cingere flamma
Reginam meditor ; ne quo se numine mutet :
Sed magno Aeneae mecum teneatur amore.
Qua facere id possis, nostram nunc accipe mentem.
Regius accitu cari genitoris ad urbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura ;
Dona ferens pelago, et flammis restantia Trojae.
Hunc ego sopitum somno, super alta Cythera,
Aut super Idalium sacrata sede recondam :
Ne qua scire dolos, mediufve occurrere possit.
Tu faciem illius noctem non amplius unam
Falle dolo, et notos pueri puer indue voltus :
Ut, cum te gremio accipiet laetissima Dido,
Regalis inter mensas laticemque Lyaeum,
Cum dabit amplexus atque oscula dulcia figet,
Occultum inspiret ignem, fallasque veneno.
Paret Amor dictis carae genetricis, et alas
Exuit, et gressu gaudens incedit Iuli.
At Venus Ascanio placidam per membra quietem
Inrigat, ac fotum gremio dea tollit in altos
Idaliae lucos : ubi mollis amaracus illum

Floribus

Floribus ac dulci adspirans complectitur umbra.
 Jamque ibat dicto parens, ac dona Cupido
 Regia portabat Tyriis, duce laetus Achate.
 Cum venit, aulaeis jam se regina superbis
 Aurea composuit sponda, mediamque locavit.
 Jam pater Aeneas, et jam Trojana juventus
 Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro.
 Dant manibus famuli lymphas, cereremque canistris
 Expediunt, tonsisque ferunt mantelia villis.
 Quinquaginta intus famulae: quibus ordine longo
 Cura penum struere, et flammis adolere penates.
 Centum aliae, totidemque pares aetate ministri,
 Qui dapibus mensas onerent, et pocula ponant.
 Nec non et Tyrii per limina laeta frequentes
 Convenere, toris iussi discumbere pictis.
 Mirantur dona Aeneae; mirantur Iulium,
 Flagrantisque dei voltus, simulataque verba,
 Pallamque, et pictum croceo velamen acantho.
 Praecipue infelix pesti devota futurae
 Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo
 Phoenissa, et puero pariter donisque movetur.
 Ille, ubi complexu Aeneae colloque pependit,
 Et magnum falsi inplevit genitoris amorem;
 Reginam petit. haec oculis, haec pectore toto
 Haeret: et interdum gremio fovet, inscia Dido
 Insidat quantus miserae deus. at memor ille
 Matris Acidaliae, paullatim abolere Sichaeum
 Incipit, et vivo tentat praevertere amore
 Jam pridem resides animos desuetaque corda.
 Postquam prima quies epulis, mensaeque remotae;
 Crateras magnos statuunt, et vina coronant.
 Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volutant
 Atria: dependent lychni laquearibus aureis
 Incensi, et noctem flammis funalia vincunt.
 Hic regina gravem gemmis auroque poposcit,
 Inplevitque mero, pateram: quam Belus, et omnes
 A Belo soliti. tum facta silentia tectis:
 Juppiter, (hospitibus nam te dare jura loquuntur)
 Hunc lactum Tyriisque diem Trojaque profectis

Esse velis, nostrosque hujus meminisse minores.
 Adsit laetitiae Bacchus dator, et bona Juno.
 Et vos ô coetum Tyrii celebrate faventes.
 Dixit, et in mensam laticum libavit honorem,
 Primaque libatos summo tenus adtigis ore.
 Tum Bitiae dedit increpitans. ille inpiger hausit
 Spumantem pateram, et pleno se proluit auro.
 Post alii proceres. cithara crinitus Iopas
 Personat aurata, docuit quae maximus Atlas.
 Hic canit errantem lunam, solisque labores;
 Unde hominum genus, et pecudes; unde imber, et ignes;
 Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones.
 Quid tantum Oceano properent se tingere soles
 Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstet.
 Ingeminant plausu Tyrii, Troesque sequuntur.
 Nec non et vario noctem sermone trahebat
 Infelix Dido, longumque bibebat amorem;
 Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa:
 Nunc, quibus Aurorae venisset filius armis:
 Nunc, quales Diomedis equi; nunc, quantus Achilles.
 Immo age, et a prima, dic, hospes, origine nobis
 Infidias, inquit, Danaûm, casusque tuorum,
 Erroresque tuos, nam te jam septima portat
 Omnibus errantem et terris et fluctibus aestas.

AENEIDOS LIB. II.

COnticuere omnes, intentique ora tenebant:
 Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto:
 Infandum, regina, jubes renovare dolorem;
 Trojanas ut opes, et lamentabile regnum
 Eruerint Danaï: quaeque ipse miserrima vidi,
 Et quorum pars magna fui. quis talia fando
 Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulixi
 Temperet a lacrimis! et jam nox humida caelo
 Praecipitat, suadentque cadentia fidera somnos.
 Sed, si tantus amor casus cognoscere nostros,
 Et breviter Trojae supremum audire laborem;
 Quamquam animus meminisse horret, luctuque refugit;
 Incipiam,

Incipiam. Fracti bello, fatisque repulsi
 Ductores Danaûm, tot jam labentibus annis,
 Instar montis equum divina Palladis arte
 Aedificant, sectaque intexunt abiete costas.
 Votum pro reditu simulant. ea fama vagatur.
 Huc delecta virûm sortiti corpora furtim
 Includunt caeco lateri, penitusque cavernas
 Ingentis utrumque armato milite complent.
 Est in conspectu Tenedos, notissima fama
 Insula, dives opum, Priami dum regna manebant;
 Nunc tantum sinus, et statio male fida carinis:
 Huc se provecti deserto in litore condunt.
 Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenae.
 Ergo omnis longo solvit se Teucra luctu:
 Panduntur portae. juvat ire, et Dorica castra,
 Desertosque videre locos, litusque relictum.
 Hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achilles:
 Classibus hic locus: hic acie certare solebant.
 Pars stupet innuptae donum exitiale Minervae,
 Et molem mirantur equi: primusque Thymoetes
 Duci intra muros hortatur, et arce locari;
 Sive dolo, seu jam Trojae sic fata ferebant.
 At Capys, et quorum melior sententia menti,
 Aut pelago Danaûm insidias suspectaque dona
 Praecipitare jubent, subjectisque urere flammis:
 Aut terebrare cavas uteri et tentare latebras.
 Scinditur incertum studia in contraria volgus.
 Primus ibi ante omnis, magna comitante caterva,
 Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
 Et procul, O miseri, quae tanta insania, cives?
 Creditis avectos hostis? aut ulla putatis
 Dona carere dolis Danaûm? sic notus Ulixes?
 Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
 Aut haec in nostros fabricata est machina muros;
 Inspectura domos, venturaque desuper urbi;
 Aut aliquis latet error. equo ne credite, Teucri.
 Quicquid id est, timeo Danaos et dona ferentis.
 Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
 In latus, inque feri curvam compagibus alvom

Con-

Contorfit. stetit illa tremens, uteroque recusso
 Insonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
 Et, si fata deum, si mens non laeva fuisset,
 Impulerat ferro Argolicas foedare latebras:
 Trojaque nunc stares, Priamique arx alta maneres.
 Ecce, manus juvenem interea post terga revinctum
 Pastores magno ad regem clamore trahebant
 Dardanidae: qui se ignotum venientibus ultro,
 Hoc ipsum ut strueret, Trojamque aperiret Achivis,
 Obtulerat, fidens animi, atque in utrumque paratus,
 Seu versare dolos, seu certae occumbere morti.
 Undique visendi studio Trojana juvenus
 Circumfusa ruit, certantque inludere capto.
 Accipe nunc Danaum insidias, et crimine ab uno
 Disce omnis.
 Namque, ut conspectu in medio turbatus inermis
 Constitit, atque oculis Phrygia agmina circumspexit:
 Heu, quae me tellus, inquit, quae me aequora possunt
 Accipere? aut quid jam misero mihi denique restat?
 Quoi neque apud Danaos usquam locus: et super ipsi
 Dardanidae infensi poenas cum sanguine poscunt.
 Quo gemitu conversi animi, compressus et omnis
 Impetus. hortamur fari, quo sanguine cretus,
 Quidve ferat, memoret, quae sit fiducia capto.
 [Ille haec, deposita tandem formidine, fatur.]
 Cuncta equidem tibi, Rex, (fuerit quodcumque) fatebor,
 Vera, inquit: neque me Argolica de gente negabo,
 Hoc primum. nec, si miserum Fortuna Sinonem
 Finxit, vanum etiam mendacemque inproba finget.
 Fando aliquod si forte tuas pervenit ad auras
 Belidae nomen Palamedis, et incluta fama
 Gloria: quem falsa sub proditione Pelasgi
 Infonem, infando indicio, quia bella vetabat,
 Demisere neci: nunc cassum lumine lugent.
 Illi me comitem, et consanguinitate propinquum,
 Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
 Dum stabat regno incolumis, regnumque vigeat
 Consiliis; et nos aliquod nomenque decusque
 Gessimus, invidia postquam pellacis Ulixi

(Haud

(Haud ignota loquor) superis concessit ab oris;
 Adflactus vitam in tenebris luctuque trahebam,
 Et casum infantis mecum indignabar amici.
 Nec tacui demens: et me, fors si qua tulisset,
 Si patrios umquam remeassem victor ad Argos,
 Promisi ultorem, et verbis odia aspera movi.
 Hinc adscita mihi labes: hinc semper Ulixes
 Criminibus terrere novis: hinc spargere voces
 In volgum ambiguas, et quaerere conscius arma.
 Nec requievit enim, donec Calchante ministro.
 Sed quid ego haec autem nequidquam ingrata revolve?
 Quidve moror? si omnis uno ordine habetis Achivos,
 Idque audire sat est; jamdudum furnite poenas.
 Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Atridae.
 Tum vero ardemus scitari et quaerere causas,
 Ignari scelerum tantorum artisque Pelasgae.
 Prosequitur pavitans, et ficto pectore fatur:
 Saepe fugam Danaï Troja cupiere relicta
 Moliri, et longo fessis discedere bello.
 Fecissentque utinam! saepe illos aspera ponti
 Interclusit hiems, et terruit auster euntis.
 Praecipue, cum jam hic trabibus contextus acernis
 Staret equus, toto sonuerunt aethere nimbi.
 Suspenso Eurypylum scitatum oracula Phoebi
 Mittimus, isque adytis haec tristitia dicta reportat.
 Sanguine placastis ventos, et virgine caesa,
 Cum primum Iliacas Danaï venistis ad oras:
 Sanguine quaerendi reditus, animaque litandum
 Argolica. volgi quae vox ut venit ad aures,
 Obstupuere animi, gelidusque per ima cucurrit
 Ossa tremor; cui fata parent, quem poscat Apollo.
 Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
 Protrahit in medios: quae sint ea numina divom
 Flagitat. et mihi jam multi crudele caneant
 Artificis scelus, et taciti ventura videbant.
 Bis quinos filet ille dies, tectusque recusat
 Prodere voce sua quemquam, aut opponere morti.
 Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
 Conposito rumpit vocem, et me destinat arae.

Adsen-

Adfensere omnes: et, quae sibi quisque timebat,
 Unius in miseri exitium conversa tulere.
 Jamque dies infanda aderat: mihi sacra parari,
 Et falsae fruges, et circum tempora vittae.
 Eripui (fateor) leto me, et vincula rupi:
 Limosoque lacu per noctem obscurus in ulva
 Delitui, dum vela darent, si forte dedissent.
 Nec mihi jam patriam antiquam spes ulla videndi,
 Nec dulcis gnatos, exoptatumque parentem:
 Quos illi fors ad poenas ob nostra reposcent
 Effugia, et culpam hanc miserorum morte piabunt.
 Quod te, per superos, et conscia numina veri,
 Per, si qua est, quae restet adhuc mortalibus usquam
 Intemerata fides, oro, miserere laborum
 Tantorum: miserere animi non digna ferentis.
 His lacrimis vitam damus, et miserescimur ultro.
 Ipse viro primus manicas atque arta levare
 Vincula jubet Priamus; dictisque ita satur amicis:
 Quisquis es, amissos hinc jam obliviscere Graios;
 Noster eris: mihi que haec ediffere vera roganti.
 Quo molem hanc inmanis equi statuere? quis auctor?
 Quidve petunt? quae religio? aut quae machina belli?
 Dixerat. ille dolis instructus et arte Pelasga,
 Sustulit exutas vinclis ad sidera palmas:
 Vos, aeterni ignes, et non violabile vestrum
 Testor numen, ait: vos arae, ensesque nefandi,
 Quos fugi, vittaeque, deum quas hostia gessi;
 Fas mihi Graiorum sacrata resolvere jura,
 Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,
 Si qua tegunt: teneor patriae, nec legibus ullis.
 Tu modo promissis maneat, servataque serves
 Troja fidem; si vera feram, si magna rependam.
 Omnis spes Danaum, et coepta fiducia belli
 Palladis auxiliis semper stetit: impius ex quo
 Tydides sed enim, scelerumque inventor Ulixes,
 Fatale adgressi sacrato avellere templo
 Palladium, caesis summae custodibus arcis,
 Conripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
 Virgineas ausi divae contingere vittas:

Ex illo fluere ac retro sublabſa referri
 Spes Danaum: fractae vires, averſa deae mens,
 Nec dubiis ea ſigna dedit Tritonia monſtris.
 Vix poſitum caſtris ſimulacrum; aſſere coruſcae
 Luminibus flammae adreſtis, falſuſque per artus
 Sudor iit: terque ipſa ſolo (mirabile dictu)
 Emicuit, parmamque ferens haſtamque trementem,
 Extemplo tentanda fuga canit aequora Calchas:
 Nec poſſe Argolicis excindi Pergama telis,
 Omina ni repetant Argis, numenque reducant,
 Quod pelago et curvis ſecum avexere carinis.
 Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenae,
 Arma deoſque parant comites, pelagoque remenſis
 Improviſi aderunt. ita digerit omina Calchas,
 Hanc pro Palladio moniti, pro numine laeſo
 Effigiem ſtatueret; neſas quae triſte piaret.
 Hanc adeo inmenſam Calchas adtollere molem
 Roboribus textis, caeloque educere juffit:
 Ne recipi portis, aut duci in moenia poſſit;
 Neu populum antiqua ſub religione tueri.
 Nam ſi veſtra manus violaffet dona Minervae,
 Tum magnum exitium (quod di prius omen in ipſum
 Convertant) Priami imperio Phrygibuſque futurum,
 Sin manibus veſtris veſtram adſcendiſſet in urbem;
 Ultro Aſiam magno Pelopea ad moenia bello
 Venturam, et noſtros ea fata manere nepotes.
 Talibus inſidiis perjurique arte Sinonis
 Credita res, captique dolis lacrimisque coactis,
 Quos neque Tydides, nec Lariffaeus Achilles,
 Non anni domuere decem, non mille carinae.
 Hic aliud majus miſeris multoque tremendum
 Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.
 Laocoon ductus Neptuno ſorte ſacerdos
 Sollemnis taurum ingentem maſtabat ad aras.
 Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta,
 (Horreſco referens) inmenſis orbibus angues
 Incumbunt pelago, pariterque ad litora tendunt:
 Pectora quorum inter fluctus adreſta jubaeque
 Sanguineae exſuperant undas: pars cetera pontum

O

Pone

Ex

Pone legit, sinuantque inmensa volumine terga.
Fit sonitus, spumante salo : jamque arva tenebant,
Ardentisque oculos suffecti sanguine et igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus visu exsangues. illi agmine certo
Laocoonta petunt : et primum parva duorum
Corpora gnatorum serpens amplexus uterque
Implicat, et miseros morfu depascitur artus.
Post ipsum auxilio subeuntem ac tela ferentem
Conripiunt, spirisque ligant ingentibus : et jam
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati superant capite et cervicibus altis.
Ille simul manibus tendit divellere nodos,
Perfusus sanie vittas atroque veneno ;
Clamores simul horrendos ad sidera tollit.
Quales mugitus, fugit cum saucius aram
Taurus, et incertam excussit cervice securim.
At gemini labis delubra ad summa dracones
Effugiunt, faevaeque petunt Tritonidôs arcem :
Sub pedibusque deae, clipeique sub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
Insinuat pavor : et scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt ; sacrum qui cuspide robur
Laeferit, et tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulacrum, orandaque divae
Numina conclamant.
Dividimus muros, et moenia pandimus urbis.
Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
Subjiciunt labis, et stupea vincula collo
Intendunt. scandit fatalis machina muros,
Foeta armis. circum pueri innuptaeque puellae
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.
Illa subit, mediaeque minans inlabitur urbi.
O patria, ô divôm domus Ilion, incluta bello
Moenia Dardanidum ! quater ipso in limine portae
Substitit, atque utero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen inmemores caecique furore,
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fati aperit Cassandra futuris

Ora Dei jussu, non umquam credita Teucris,
 Nos delubra Deum miseri, quibus ultimus esset
 Ille dies, festa velamus fronde per urbem.
 Vertitur interea caelum, et ruit Oceano nox,
 Involvens umbra magna terramque polumque,
 Myrmidonumque dolos: fusi per moenia Teucris
 Conticuere: sopor fessos complectitur artus.
 Et jam Argiva phalanx instructis navibus ibat
 A Tenedo, tacitae per amica silentia lunae,
 Litora nota petens: flammis cum regia puppis
 Extulerat: fatisque Deum defensus iniquis,
 Inclusos utero Danaos et pinea furtim
 Laxat claustra Sinon: illos patefactus ad auras.
 Reddit equus: laetique cavo se robore promunt
 Thessandrus Sthenelusque duces, et dirus Ulixes,
 Demissum labi per funem, Acamasque, Thoasque,
 Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
 Et Menelaus, et ipse doli fabricator Epæos,
 Invadunt urbem somno vinoque sepultam.
 Caeduntur vigiles, portisque patentibus omnis
 Accipiunt socios, atque agmina conscia jungunt.
 Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
 Incipit, et dono Divom gratissima serpit.
 In somnis, ecce, ante oculos maestissimus Hector
 Visus adeste mihi, largosque effundere fletus;
 Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
 Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentis.
 Hei mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo
 Hectore, qui redit exuvias indutus Achilli,
 Vel Danaum Phrygios jaculatus puppibus ignis!
 Squalentem barbam, et concretos sanguine crinis,
 Volneraque illa gerens, quae muros plurima circum
 Accepit patrios, ultro flens ipse videbar
 Compellare virum, et maestis expromere voces:
 O lux Dardaniae, spes o fidissima Teucrum,
 Quae tantae tenuere morae? quibus Hector ab oris
 Expectate venis? ut te post multa tuorum
 Funera, post varios hominumque urbisque labores
 Defessi aspiciamus! quae causa indigna serenos

foedavit

Foedavit voltus ? aut cur haec volnera cerno ?
 Ille nihil : nec me quaerentem vana moratur :
 Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,
 Heu fuge, nate dea, teque his, ait, eripe flammis.
 Hostis habet muros : ruit alto a culmine Troja.
 Sat patriae Priamoque datum. si Pergama dextra
 Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
 Sacra suosque tibi commendat Troja Penates :
 Hos cape fatorum comites. his moenia quare,
 Magna pererrato statues quae denique ponto.
 Sic ait, et manibus vittas, Vestamque potentem,
 Aeternumque adytis effert penetralibus ignem.
 Diverſo interea miſcentur moenia luſtu :
 Et magis atque magis, quamquam ſecreta parentis
 Anchisae domus, arboribusque obſecta reſeſſit,
 Claſcunt ſonitus ; armorumque ingruit horror.
 Excitior ſomno, et ſummi faſtigia teſti
 Adſenſu ſupero, atque adreſtis auribus adſto.
 In ſegetem veluti cum flamma furentibus auſtris
 Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
 Sternit agros, ſternit ſata laeta, boumque labores ;
 Praecipitesque trahit ſilvas : ſtupet inſcius alto
 Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.
 Tum vèro manifeſta fides, Danaûmque pateſcunt
 Inſidiae. jam Deiphobi dedit ampla ruinam,
 Volcano ſuperante, domus : jam proxumus ardet
 Ucalegon : Sigea igni freta lata relucent.
 Exoritur clamorque virûm clangorque tubarum.
 Arma amens capio ; nec ſat rationis in armis :
 Sed glomerare manum bello, et concurrere in arcem
 Cum ſociis ardent animi. furor iraque mentem
 Praecipitant ; pulchrumque mori ſuccurrit in armis.
 Ecce autem telis Panthus elabſus Achivôm,
 Panthus Othryades, arcis Phoebique ſacerdos,
 Sacra manu, victoſque deos, parvomque nepotem
 Ipſe trahit, curſuque amens ad limina tendit.
 Quo res ſumma loco, Panthu ? quam prendimus arcem ?
 Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit :
 Venit ſumma dies, et ineluctabile tempus

Dardaniae

Dardaniae. fuimus Troës: fuit Ilium, et ingens
 Gloria Teucrorum. ferus omnia Juppiter Argos
 Transtulit. incensa Danaï dominantur in urbe.
 Arduus armatos mediis in moenibus adstans
 Fundit equus, victorque Sinon incendia miscet
 Insultans. portis alii bipatientibus adsunt,
 Millia quot magnis umquam venere Mycenis:
 Obsedere alii telis angusta viarum
 Oppositi, stat ferri acies mucrone corusco
 Stricta, parata neci: vix primi proelia tentant
 Portarum vigiles, et caeco Marte resistunt.
 Talibus Othryadae dictis et numine divom
 In flammās et in arma feror: quo tristis Erinnyes,
 Quo fremitus vocat, et sublatus ad aethera clamor.
 Addunt se socios Ripheus, et maximus armis
 Aegyptus, (oblatus per lunam) Hypanisque Dymasque:
 Et lateri adglomerant nostro: juvenisque Coroebus
 Mygdonides. illis ad Trojam forte diebus
 Venerat, infano Cassandrae incensus amore:
 Et gener auxilium Priamo Phrygibusque ferebat.
 Infelix, qui non sponsae praecepta furentis
 Audierit.
 Quos ubi confertos audere in proelia vidi;
 Incipio super his: Juvenes, fortissima frustra
 Pectora, si vobis audentem extrema cupido
 Certa sequi; (quae sit rebus fortuna videtis.
 Excessere omnes adytis arisque relictis
 Di, quibus imperium hoc steterat) succurritis urbi
 Incensae. moriamur, et in media arma ruamus.
 Una salus victis, nullam sperare salutem.
 Sic animis juvenum furor additus. inde, lupi ceu
 Raptores atra in nebula, quos improba ventris
 Exegit caecos rabies, catulique relictis
 Faucibus expectant siccis; per tela, per hostis
 Vadimus haud dubiam in mortem: mediaeque tenemus
 Urbis iter. nox atra cava circumvolat umbra.
 Quis cladem illius noctis, quis funera fando
 Explicet, aut possit lacrimis aequare labores?
 Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos:

Plurima

Plurima perque vias sternuntur inertia passim
Corpora, perque domos, et religiosa deorum
Limina. nec soli poenas dant sanguine Teucri:
Quondam etiam victis redit in praecordia virtus;
Victoresque cadunt Danaï. crudelis ubique
Luctus, ubique pavor, et plurima mortis imago.
Primus se, Danaûm magna comitante caterva,
Androgeus offert nobis, socia agmina credens
Inscius; atque ultro verbis compellat amicis:
Festinate viri. nam quae tam fera moratur
Segnities? alii rapiunt incensa feruntque
Pergama: vos celsis nunc primum a navibus itis?
Dixit, et extemplo (neque enim responsa dabantur
Fida satis) sensit medios delapsus in hostis:
Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.
Inprovissum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit
Adtollentem iras, et caerulea colla tumentem.
Haud secus Androgeus visu tremefactus abibat.
Inruimus, densis et circumfundimur armis;
Ignarosque loci passim, et formidine captos
Sternimus, adspirat primo fortuna labori.
Atque hic successu exsultans animisque Coroeus,
O socii, quae prima, inquit, fortuna salutis
Monstrat iter, quaque ostendit se dextra, sequamur.
Mutemus clipeos, Danaûmque insignia nobis
Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoste requirat?
Arma dabunt ipsi. sic fatus, deinde comantem
Androgei galeam, clipeique insigne decorum
Induitur, laterique Argivom adcommodat ensen.
Hoc Ripheus, hoc ipse Dymas, omnisque juvenus
Laeta facit: spoliis se quisque recentibus armat.
Vadimus inmixti Danaïs haud numine nostro;
Multaque per caecam congressi proelia noctem
Conferimus: multos Danaûm demittimus Orco.
Diffugiunt alii ad navis, et litora cursu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rursus equum, et nota conduntur in alvo.
Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!

Ecce trahebatur passis Priamēia virgo
 Crinibus a templo Cassandra adytisque Minervae,
 Ad caelum tendens ardentia lumina frustra:
 Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
 Non tulit hanc speciem furiata mente Coroeus,
 Et sese medium iniecit periturus in agmen.
 Consequimur cuncti, et densis incurrimus armis.
 Hic primum ex alto delubri culmine telis
 Nostrorum obruimur, oriturque miserrima caedes,
 Armorum facie et Graiarum errore jubarum.
 Tum Danaï gemitu atque ereptae virginis ira
 Undique conlecti invadunt; acerrimus Ajax,
 Et gemini Atridae, Dolopumque exercitus omnis.
 Adversū rupto quondam ceu turbine venti
 Confligunt, Zephyrusque Notusque et laetus Eois
 Eurus equis: stridunt silvae, saevitque tridenti
 Spumeus, atque imo Nereus ciet aequora fundo.
 Illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
 Fudimus insidiis, totaque agitavimus urbe,
 Adparent: primi clipeos mentitaque tela
 Agnoscunt, atque ora sono discordia signant.
 Ilicet obruimur numero. primusque Coroeus
 Peneleï dextra, divae armipotentis ad aram,
 Procutnbit: cadit et Ripheus, iustissimus unus
 Qui fuit in Teucris, et servantissimus aequi.
 Dis aliter visum. pereunt Hypanisque Dymasque
 Confixi a sociis: nec te tua plurima, Panthu,
 Latentem pietas, neque Apollinis infula textit.
 Iliaci cineres, et flamma extrema meorum,
 Testor, in occasu vestro, nec tela, nec ulla
 Vitavisse vices Danaūm; et, si fata fuissent
 Ut caderem, meruisse, manu. divellimur inde:
 Iphitus et Pelias mecum: quorum Iphitus aevo
 Jam gravior, Pelias et volnere tardus Ulixi,
 Protinus ad sedes Priami clamore vocati.
 Hic vero ingentem pugnam, ceu caetera nusquam
 Bella forent, nulli tota morentur in urbe:
 Sic Martem indomitum, Danaosque ad tecta ruentis
 Cernimus, obsessumque acta testudine limen.

Haerent

Haerent parietibus scalae, postesque sub ipsos
 Nituntur gradibus, clipeosque ad tela sinistris
 Profecti objiciunt: prensant fastigia dextris,
 Dardanidae contra turris ac tecta domorum
 Culmina convellunt (his se, quando ultima cernunt,
 Extrema jam in morte parant defendere telis)
 Auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
 Devolvont. alii strictis mucronibus imas
 Obsedere fores: has servant agmine denso.
 Instaurati animi, regis succurrere tectis,
 Auxilioque levare viros, vimque addere victis.
 Limen erat, caecaeque fores, et pervius usus
 Tectorum inter se Priami, postesque relictī
 A tergo: infelix qua se, dum regna manebant,
 Saepius Andromache ferre incommitata solebat
 Ad foceros, et avo puerum Astyanaëta trahebat.
 Evado ad summi fastigia culminis, unde
 Tela manu miseri jactabant inrita Teucri.
 Turrim in praecipiti stantem, summisque sub astra
 Eductam tectis, unde omnis Troja videri,
 Et Danaûm solitae naves, et Achaïca castra,
 Adgressi ferro circum, qua summa labantis
 Juncturas tabulata dabant; convellimus altis
 Sedibus, inpulimusque. ea labia repente ruinam
 Cum sonitu trahit, et Danaûm super agmina late
 Incidit. ast alii subeunt: nec saxa, nec ullum
 Telorum interea cessat genus.
 Vestibulum ante ipsum primoque in limine Pyrrhus
 Exsultat telis, et luce coruscus athena.
 Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
 Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
 Nunc positis novus exuviis nitidusque juvena,
 Lubrica convolvit sublato pectore terga
 Arduus ad solem, et linguis micat ore trifulcis.
 Una ingens Periphas, et equorum agitator Achillis
 Armiger Automedon; una omnis Scyria pubes
 Succedunt tecto, et flammās ad culmina jactant.
 Ipse inter primos conrepta dura bipenni
 Limina perrumpit, postesque a cardine vellit

Aeratos:

Aeratos: jamque excisa trabe firma cavavit
 Robora, et ingentem lato dedit ore fenestram.
 Adparet domus intus, et atria longa patefcunt:
 Adparent Priami et veterum penetralia regum:
 Armatosque vident stantis in limine primo.
 At domus interior gemitu miseroque tumultu
 Miscetur; penitusque cavæ plangoribus aedes
 Femineis ululant. ferit aurea fidera clamor.
 Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant,
 Amplexæque tenent postes, atque oscula figunt.
 Instat vi patria Pyrrhus: nec claustra, neque ipsi
 Custodes sufferre valent. labat ariete crebro
 Janua, et emoti procumbunt cardine postes.
 Fit via vi: rumpunt aditus, primosque trucidant
 Inmissi Danaï, et late loca milite conplent.
 Non sic, aggeribus ruptis cum spumeus amnis
 Exiit, oppositasque evicit gurgite moles,
 Fertur in arva furens cumulo, camposque per omnis
 Cum stabulis armenta trahit. vidi ipse furentem
 Caede Neoptolemum, geminosque in limine Atridas:
 Vidi Hecubam, centumque nurus, Priamumque per aras
 Sanguine foedantem, quos ipse sacraverat, ignis.
 Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum,
 Barbarico postes auro spoliisque superbi
 Procubuerunt. tenent Danaï, qua deficit ignis.
 Forsitan et, Priami fuerint quæ fata, requiras.
 Urbis uti captae casum, convolsaque vidit
 Limina tectorum, et medium in penetralibus hostem;
 Arma diu senior desueta trementibus ævo
 Circumdat nequidquam humeris, et inutile ferrum
 Cingitur, ac densos fertur moriturus in hostis.
 Aedibus in mediis nudoque sub ætheris axe
 Ingens ara fuit; juxtaque veterrima laurus
 Incumbens aræ, atque umbra complexa Penates.
 Hic Hecuba et gnatae nequidquam altaria circum,
 Præcipites atra ceu tempestate columbae,
 Condensæ, et divôm amplexæ simulacra sedebant.
 Ipsum autem sumtis Priamum juvenalibus armis
 Ut vidit; Quæ mens tam dira, miserrime conjux,

P

Impulit

Impulit his cingi telis ? aut quo ruis ? inquit.
 Non tali auxilio, non defensoribus istis
 Tempus eget : non, si ipse meus nunc adforet Hector,
 Huc tandem concede : haec ara tuebitur omnis :
 Aut moriere simul. Sic ore effata, recepit
 Ad sese, et sacra longaevom in sede locavit.
 Ecce autem elabrus Pyrrhi de caede Polites,
 Unus gnatorum Priami, per tela, per hostis
 Porticibus longis fugit, et vacua atria lustrat
 Saucius. illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
 Insequitur, jam jamque manu tenet, et premit hasta.
 Ut tandem ante oculos evasit et ora parentum,
 Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.
 Hic Priamus, quamquam in media jam morte tenetur,
 Non tamen abstinuit, nec voci iraeque pepercit.
 At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
 Di, si qua est caelo pietas, quae talia curet,
 Perfolvant grates dignas, et praemia reddant
 Debita : qui gnati coram me cernere letum
 Pecisti, et patrios foedasti funere voltus.
 At non ille, fatum quo te mentiris, Achilles
 Talis in hoste fuit Priamo : sed jura fidemque
 Supplicis erubuit, corpusque exsangue sepulcro
 Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit.
 Sic fatus senior, telumque inbelle sine ictu
 Conjecit : raucum quod protenus aere repulsum,
 Et summo clipei nequidquam umbone pependit.
 Quoi Pyrrhus : Referes ergo haec, et nuntius ibis
 Pelidae genitori. illi mea tristitia facta,
 Degeneremque Neoptolemum narrare memento.
 Nunc morere. Hoc dicens, altaria ad ipsa trementem
 Traxit, et in multo labstantem sanguine gnati,
 Implicuitque comam laeva ; dextraque coruscum
 Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit enssem.
 Haec finis Priami fatorum, hic exitus illum
 Sorte tulit, Trojam incensam, et prolapsa videntem
 Pergama ; tot quondam populis terrisque superbum
 Regnatorem Asiae. jacet ingens litore truncus,
 Avolsamque humeris caput, et sine nomine corpus.

At me tum primum saevus circumstetit horror :
 Obtupui : subiit cari genitoris imago,
 Ut regem aequae vom crudeli vulnere vidi
 Vitam exhalantem. subiit deserta Crœusa,
 Et direpta domus, et parvi casus Iuli.
 Respicio, et quae sit circum me copia lustro.
 Deferuere omnes defessi, et corpora saltu
 Ad terram misere, aut ignibus aegra dedere.
 Jamque adeo super unus eram : cum limina Vestae
 Servantem, et tacitam seereta in sede latentem
 Tyndarida adspicio : dant clara incendia lucem
 Erranti, passimque oculos per cuncta ferenti.
 Illa sibi infestos everſa ob Pergama Teucros,
 Et poenas Danaûm, et deserti conjugis iras
 Permetuens, Trojae et patriae communis Erinnyes,
 Abdiderat sese, atque aris invisâ sedebat.
 Exarsere ignes animo : subit ira cadentem
 Ulcisci patriam, et sceleratas sumere poenas.
 Scilicet haec Spartam incolumis patriasque Mycenae
 Aspiciet, partoque ibit regina triumpho ?
 Conjugiumque, domumque, patres, gnatosque videbit,
 Iliadum turba et Phrygiis comitata ministris ?
 Occiderit ferro Priamus ? Troja arserit igni ?
 Dardanium toties fudarit sanguine litus ?
 Non ita. namque etsi nullum memorabile nomen
 Feminea in poena est, nec habet victoria laudem ;
 Extinxisse nefas tamen, et sumxisse merentis
 Laudabor poenas ; animumque expleſſe juvabit
 Ultricis flammae, et cineres satiasse meorum.
 Talia jactabam, et furiata mente ferebar ;
 Cum mihi se, non ante oculis tam clara, videndam
 Obtulit, et pura per noctem in luce refulsit
 Alma parens, confessa deam ; qualisque videri
 Caelicolis, et quanta solet : dextraque prehensum
 Continuit, roseoque haec insuper addidit ore :
 Gnate, quis indomitas tantus dolor excitat iras ?
 Quid furis ? aut quonam nostri tibi cura recessit ?
 Non prius aspicias, ubi fessum aetate parentem
 Liqueris Anchisen ? superet conjuxne Crœusa,

Afcaniufque puer ? quos omnis undique Graiae
 Circum errant acies : et, ni mea cura refiftat,
 Jam flammae tulerint, inimicus et haufert enſis.
 Non tibi Tyndaridis facies inuiſa Lacaenae,
 Culpatusve Paris. divôm inclementia, divôm
 Has evertit opes, ſternitque a culmine Trojam.
 (Aſpice : namque omnem, quae nunc obducta tuenti
 Mortalis hebetat viſus tibi, et humida circum
 Caligat, nubem eripiam : tu ne qua parentis
 Juſſa time, neu praeceptis parere recuſa)
 Hic, ubi diſſectas moles, avolſaque ſaxis
 Saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum,
 Neptunus muros, magnoque emota tridenti
 Fundamenta quatit ; totamque a ſedibus urbem
 Eruit. hic Juno Scaetas ſaeviſſima portas
 Prima tenet, ſociumque furens a navibus agmen
 Ferro adcinctâ vocat.

Jam ſummas arcis Tritonia (reſpice) Pallas
 Inſedit, nimbo effulgens et Gorgone ſaeva.
 Ipſe pater Danais animos viresque ſecundas
 Sufficit : ipſe deos in Dardana ſuſcitât arma.
 Eripe, gnate, fugam ; finemque inpone labori.
 Nuſquam abero, et tutum patrio te limine ſiſtam.
 Dixerat : et ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.
 Adparent dirae facies, inimicaque Trojae
 Nurina magna deûm.

Tum verò omne mihi viſum conſidere in ignis
 Ilium, et ex imo verti Neptunia Troja.
 Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum,
 Cum ferro acciſam crebrisque bipennibus inſtant
 Eruere agricolae certatim ; illa uſque minatur,
 Et tremefacta comam concuſſo vertice nutat ;
 Volneribus donec paullatim eviſta ſupremum
 Congemuit, traxitque jugis avolſa ruinam.
 Descendo, ac ducente deo flammam inter et hoſtis
 Expedior. dant tela locum, flammaeque recedunt.
 Atque ubi jam patriae perventum ad limina ſedis,
 Antiquasque domos ; genitor, quem tollere in altos
 Optabam primum montis, primumque petebam ;

Abnegat

Abnegat excisa vitam producere Troja,
Exiliumque pati. Vos ô, quibus integer aevi
Sanguis, ait, solidaeque suo stant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me si caelicolae voluissent ducere vitam,
Has mihi servassent sedes. satis una superque
Vidimus excidia, et captae superavimus urbi.
Sic ô, sic positum adfati discedite corpus.
Ipse manu mortem inveniam. miserebitur hostis,
Exuviasque petet. facilis jactura sepulcri.
Jam pridem invisus divi, et inutilis annos
Demoror: ex quo me divom pater atque hominum rex
Fulminis adflavit ventis, et contigit igni.
Talia perstabat memorans, fixusque manebat.
Nos contra effusi lacrimis, conjuxque Creûsa,
Ascaniusque, omnisque domus, ne vertere secum
Cuncta pater, fatoque urgenti incumbere vellet.
Abnegat, inceptoque et sedibus haeret in isdem.
Rursus in arma feror, mortemque miserrimus opto.
Nam quod consilium, aut quae jam fortuna dabatur?
Mene efferre pedem, genitor, te posse relicto
Sperasti? tantumque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tanta superis placet urbe relinqui;
Et sedet hoc animo, perituraeque addere Trojae
Teque tuosque juvat: patet isti janua letho.
Jamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
Gnatum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras.
Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per ignis
Eripis, ut mediis hostem in penetralibus, utque
Ascanium, patremque meum, juxtaque Creûsam,
Alterum in alterius mactatos sanguine cernam?
Arma, viri, ferte arma: vocat lux ultima victos.
Reddite me Danaïs: finite instaurata revisam
Proelia. numquam omnes hodie moriemur inulti.
Hic ferro adcingor rursus, clipeumque sinistrae
Insertabam aptans, meque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine conjux
Haerebat, parvomque patri tendebat Iulium:
Si periturus abis, et nos rape in omnia tecum:

Sin aliquam expertus sumtis spem ponis in armis,
 Hanc primum tutare domum. quoi parvus Iulus,
 Quoi pater, et conjux quondam tua dicta relinquit?
 Talia vociferans gemitu tectum omne replebat:
 Cum subitum, dictuque oritur mirabile monstrum.
 Namque manus inter, maestorumque ora parentum,
 Ecce levis summo de vertice visus Iuli
 Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli
 Lambere flamma comas, et pasci tempora circum.
 Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
 Excutere, et sanctos restringere fontibus ignis.
 At pater Anchises, oculos ad sidera laetus
 Extulit, et caelo palmas cum voce tetendit:
 Juppiter omnipotens, precibus si flecteris ullis,
 Aspice nos; hoc tantum: et, si pietate meremur,
 Da deinde auxilium, pater; atque haec omina firma,
 Vix ea fatus erat senior: subitoque fragore
 Intonuit laevorn, et de caelo lapsa per umbras
 Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
 Illam, summa super labentem culmina tecti,
 Cernimus Idaea claram se condere silva,
 Signantemque vias: longo tum limite sulcus
 Dat lucem, et late circum loca fulfure fumant.
 Hic vero victus genitor se tollit ad auras,
 Adfaturque deos, et sanctum fidus adorat.
 Jam jam nulla mora est. sequor, et, qua ducitis, adsum.
 Di patrii, servate domum, servate nepotem:
 Vestrum hoc augurium, vestroque in numine Troja est.
 Cedo equidem, nec, gnate, tibi comes ire recuso.
 Dixerat ille: et jam per moenia clarior ignis
 Auditur, propiusque aestus incendia volvont.
 Ergo age, care pater, cervici inponere nostrae:
 Ipse subibo humeris, nec me labor iste gravabit:
 Quo res cumque cadant, unum et commune periculum,
 Una salus ambobus erit. mihi solus Iulus
 Sit comes, et longe servet vestigia conjux.
 Vos famuli, quae dicam, animis advertite vestris.
 Est urbe egressis tumulus templumque vetustum
 Deserta Cereris, juxtaque antiqua cupressus;

Religione patrum multos servata per annos.
Hanc e diverso sedem veniemus in unam.
Tu, genitor, cape sacra manu, patriosque Penates.
Me, bello e tanto digressum et caede recenti,
Adtractare nefas ; donec me flumine vivo
Abluero.
Haec fatus, latos humeros subjectaque colla
Veste super, fulvique insternor pelle leonis ;
Succedoque oneri. dextrae se parvus Iulus
Implicuit, sequiturque patrem non passibus aequis :
Pone subit conjux. ferimur per opaca locorum.
Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, neque adverso glomerati ex agmine Graii,
Nunc omnes terrent auras : sonus excitat omnis
Suspensum, et pariter comitique onerique timentem.
Jamque propinquabam portis, omnemque videbar
Evasisse viam ; subito cum creber ad auris
Visus adeste pedum sonitus : genitorque per umbram
Prospiciens, gnate, exclamat, fuge, gnate ; propinquant.
Ardentis clipeos, atque aera micantia cerno.
Hic mihi nescio quod trepido male numen amicum
Confusam eripuit mentem. namque avia cursu
Dum sequor, et nota excedo regione viarum ;
Heu misero conjux fatone erepta Creüsa
Substitit, erravitne via, seu lassâ refedit,
Incertum ; nec post oculis est reddita nostris :
Nec prius amissam respexi, animumque reflexi,
Quam tumultum antiquae Cereris sedemque sacratam
Venimus. hic demum conlectis omnibus una
Defuit ; et comites, gnatumque, virumque fefellit.
Quem non inculavi amens hominumque deorumque ?
Aut quid in everfa vidi crudelius urbe ?
Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates
Commendo sociis, et curva valle recondo.
Ipse urbem repeto, et cingor fulgentibus armis.
Stat casus revocare omnis, omnemque reverti
Per Trojam ; et rursus caput objectare periclis.
Principio muros obscuraque limina portae,
Qua gressum extuleram, repeto ; et vestigia retro

Obser-

Observata sequor per noctem, et lumine lustrō.
 Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.
 Inde domum, si forte pedem, si forte tulisset,
 Me refero. irruerant Danaï, et tectum omne tenebant.
 Illicet ignis edax summa ad fastigia vento
 Volvitur: exsuperant flammæ: furit aestus ad auras.
 Procedo, et Priami sedes arcemque reviso.
 Et jam porticibus vacuis Junonis asylo
 Custodes lecti Phoenix et dirus Ulixes
 Prædam adservabant. huc undique Troïa gaza
 Incensis erepta adytis, mensæque deorum,
 Cratereſque auro solidi, captivæque vestis
 Congeritur. pueri et pavidæ longo ordine matres
 Stant circum.

Aufus quinetiam voces jactare per umbram
 Inplevi clamore vias, maestusque Creüsam
 Nequidquam ingeminans iterumque iterumque vocavi.
 Quaerenti, et tectis urbis sine fine furenti,
 Infelix simulacrum atque ipsius umbra Creüsæ
 Visa mihi ante oculos, et nota major imago.
 Obstupui, steteruntque comæ, et vox faucibus hæsit.
 Tum sic adfari, et curas his demere dictis:
 Quid tantum insano juvat indulgere labori,
 O dulcis conjux? non hæc sine numine divôm
 Eveniunt. nec te comitem hinc asportare Creüsam
 Fas, aut ille finit superi regnator Olympi.
 Longa tibi exilia, et vastum maris æquor arandum.
 Et terram Hesperiam venies: ubi Lydius, arva
 Inter opima virûm, leni fluit agmine Thybris.
 Illic res lætæ, regnumque, et regia conjux
 Parta tibi. lacrimas dilectæ pelle Creüsæ.
 Non ego Myrmidonum sedes, Dolopumve superbas
 Aspiciam, aut Graiis servitum matribus ibo,
 Dardanis, et divæ Veneris nurus:
 Sed me magna deûm genetrix his detinet oris.
 Jamque vale, et gnati serva communis amorem.
 Hæc ubi dicta dedit, lacrimantem et multa volentem
 Dicere deseruit, tenuisque recessit in auras.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum;

Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
 Par levibus ventis, volucrique simillima somnio.
 Sic demum socios consumpta nocte reviso.
 Atque hic ingentem comitum adfluxisse novorum
 Invenio admirans numerum; matresque, virosque,
 Conlectam exilio pubem, miserabile vulgus:
 Undique convenere, animis opibusque parati,
 In quascumque velim pelago deducere terras.
 Jamque jugis summae surgebat Lucifer Idae,
 Ducebatque diem; Danaïque obsessa tenebant
 Limina portarum: nec spes opis ulla dabatur.
 Cessi, et sublato montis genitore petivi.

AENEIDOS LIB. III.

Postquam res Asiae, Priamique evertere gentem
 Inmeritam visum Superis, ceciditque superbum
 Ilium, et omnis humo fumât Neptunia Troja;
 Diversa exilia, et desertas quaerere terras
 Auguriis agimur divôm, classemque sub ipsa
 Antandro et Phrygiae molimur montibus Idae;
 Incerti quo fata ferant, ubi sistere detur;
 Contrahimusque viros. vix prima inceperat aestas;
 Et pater Anchises dare fatis vela jubebat:
 Litora cum patriae lacrimans portusque relinquo,
 Et campos ubi Troja fuit. feror exul in altum
 Cum sociis, gnatoque, Penatibus, et magnis dis.
 Terra procul vastis colitur Mavortia campis,
 (Thracæ arant) acri quondam regnata Lycurgo;
 Hospitium antiquum Trojae, sociique Penates,
 Dum fortuna fuit. feror huc, et litore curvo
 Moenia prima loco, fatis ingressus iniquis:
 Aeneadasque meo nomen de nomine fingo.
 Sacra Dionaë matri, divisque ferebam
 Auspiciis coeptorum operum: superoque nitentem
 Caelicolûm regi mactabam in litore taurum.
 Forte fuit juxta tumulus, quo cornea summo
 Virgulta, et densis hastilibus horrida myrtus.
 Accessi, viridemque ab humo convellere silvam

Q

Conatus,

Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras:
 Horrendum, et dictu video mirabile monstrum.
 Nam, quae prima solo ruptis radicibus arbos
 Vellitur, huic atro liquuntur sanguine guttae,
 Et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
 Membra quatit, gelidusque coit formidine sanguis.
 Rursus et alterius lentum convellere vimen
 Insequor, et caussas penitus tentare latentis:
 Ater et alterius sequitur de cortice sanguis.
 Multa movens animo Nymphas venerabar agrestis,
 Gradivomque patrem, Geticis qui praesidet arvis,
 Rite secundarent visus, omenque levarent.
 Tertia sed postquam majore hastilia nisu
 Adgredior, genibusque adversae obluكتور arenae;
 (Eloquar, an fileam?) gemitus lacrimabilis imo
 Auditur tumulo, et vox reddita fertur ad aures:
 Quid miserum, Aenea, laceras? jam parce sepulto:
 Parce pias scelerare manus. non me tibi Troja
 Externum tulit: aut cruor hic de stipite manat.
 Heu fuge crudelis terras, fuge litus avarum.
 Nam Polydorus ego. hic confixum ferrea textit
 Telorum seges, et jaculis increvit acutis.
 Tum vero ancipiti mentem formidine pressus
 Obstupui, steteruntque comae, et vox faucibus haesit.
 Hunc Polydorum auri magno cum pondere quondam
 Infelix Priamus furtim mandarat alendum
 Threicio regi; cum jam diffideret armis
 Dardaniae, cingique urbem obsidione videret.
 Ille, ut opes Teucrûm fractae, et Fortuna recessit,
 Res Agamemnonias victriciaeque arma secutus,
 Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, et auro
 Vi potitur. quid non mortalia pectora cogis,
 Auri sacra fames? postquam pavor ossa reliquit,
 Delectos populi ad proceres, primumque parentem
 Monstra deum refero; et, quae sit sententia, posco.
 Omnibus idem animus scelerata excedere terra;
 Linqui pollutum hospitium, et dare classibus austros.
 Ergo instauramus Polydoro funus, et ingens
 Adgeritur tumulo tellus: stant manibus arae,

Caeruleis maestae vittis atraque cupressu ;
 Et circum Iliades crinem de more solutae.
 Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
 Sanguinis et sacri pateras : animamque sepulcro
 Condimus, et magna supremum voce ciemus.
 Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti
 Dant maria, et lene crepitans vocat ausfer in altum ;
 Deducunt focii navis, et litora complent.
 Provehimur portu : terraeque urbesque recedunt.
 Sacra mari colitur medio gratissima tellus
 Nereidum matri, et Neptuno Aegeo :
 Quam pius arcitenens, oras et litora circum
 Errantem, Gyaro celsa Myconoque revinxit,
 Inmotamque coli dedit, et contemnere ventos.
 Huc feror : haec fessos tuto placidissima portu
 Accipit. egressi veneramur Apollinis urbem.
 Rex Anius, rex idem hominum Phoebique sacerdos,
 Vittis et sacra redimitus tempora lauro,
 Occurrit : veterem Anchisen agnoscit amicum.
 Jungimus hospitio dextras, et tecta subimus.
 Tempa dei saxo venerabar structa vetusto.
 Da propriam, Thymbraee, domum : da moenia fessis,
 Et genus, et mansuram urbem. serva altera Trojae
 Pergama, reliquias Danaûm atque inmitis Achilli.
 Quem sequimur ? quove ire jubes ? ubi ponere sedes ?
 Da, pater, augurium ; atque animis inlabere nostris.
 Vix ea fatus eram : tremere omnia visa repente,
 Liminaque, laurusque Dei ; totusque moveri
 Mons circum, et mugire adytis cortina reclusis.
 Submissi petimus terram, et vox fertur ad auris :
 Dardanidae duri, quae vos a stirpe parentum
 Prima tulit tellus, eadem vos ubere laeto
 Accipiet reduces. antiquam exquirite matrem.
 Hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris,
 Et gnati gnatorum, et qui nascentur ab illis.
 Haec Phoebus : mixtoque ingens exorta tumultu
 Laetitia : et cuncti, quae sint ea moenia, quaerunt ;
 Quo Phoebus vocet errantis, jubeatque reverti.
 Tum genitor, veterum volvens monumenta virorum,
 Q 2 Audite,

Audite, o proceres, ait, et spes discite vestras,
 Creta Jovis magni medio jacet insula ponto;
 Mons Idaeus ubi, et gentis cunabula nostrae.
 Centum urbes habitant magnas, uberrima regna;
 Maximus unde pater, si rite audita recordor,
 Teucus Rhoeteas primum est advectus in oras.
 Optavitque locum regno. nondum Ilium, et arces
 Pergameae steterant: habitabant vallibus imis.
 Hinc mater cultrix Cybeli, Corybantiaque aera,
 Idaeumque nemus: hinc fida silentia sacris,
 Et juncti currum dominae subiere leones.
 Ergo agite, et, divom ducunt qua jussa, sequamur:
 Placemus ventos, et Gnosia regna petamus.
 Nec longo distant cursu: modo Juppiter adsit,
 Tertia lux classem Cretaeis sistet in oris.
 Sic fatus, meritos aris mactavit honores,
 Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo;
 Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam,
 Fama volat, pulsum regnis cessisse paternis
 Idomenaea ducem, desertaque litora Cretae:
 Hoste vacare domos, sedesque adstare relictas.
 Linquimus Ortygiae portus, pelagoque volamus,
 Bacchatamque jugis Naxon, viridemque Donusam,
 Oliaron, niveamque Paron, sparsasque per aequor
 Cycladas, et crebris legimus freta confita terris.
 Nauticus exoritur vario certamine clamor.
 Hortantur focii, Cretam proavosque petamus.
 Prosequitur surgens a puppi ventus euntis,
 Et tandem antiquis Curetum adlabimur oris.
 Ergo avidus muros optatae molior urbis,
 Pergameamque voco, et laetam cognomine gentem
 Hortor amare focos, arcemque adtollere tectis.
 Jamque fere sicco subductae litore puppes,
 Connubiis arvisque novis operata juvenus;
 Jura domosque dabam: subito cum tabida membris,
 Conrupto caeli tractu, miserandaque venit
 Arboribusque fatisque lues, et lethifer annus.
 Linquebant dulcis animas, aut aegra trahebant
 Corpora, tum sterilis exurere Sirius agros,

Arebant

Arebant herbae, et victum seges aegra negabat.
Rursus ad oraculum Ortygiae Phoebumque remenso
Hortatur pater ire mari, veniamque precari:
Quam fessis finem rebus ferat: unde laborum
Tentare auxilium jubeat: quo vertere cursus.
Nox erat, et terris animalia somnus habebat.
Effigies sacrae divom, Phrygiique Penates,
Quos mecum a Troja, mediisque ex ignibus urbis
Extuleram, visi ante oculos adstare jacentis
Insomnis, multo manifesti lumine, qua se
Plena per insertas fundebat luna fenestras.
Tum sic adfari, et curas his demere dictis:
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est,
Hic canit; et tua nos en ultro ad limina mittit.
Nos te, Dardania incensa, tuaque arma secuti;
Nos tumidum sub te permensi classibus aequor:
Idem venturos tollemus in astra nepotes,
Imperiumque urbi dabimus. tu moenia magnis
Magna para, longumque fugae ne linque laborem,
Mutandae sedes. non haec tibi litora suasit
Delius, aut Cretae jussit confidere Apollo.
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebae.
Oenotri coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem.
Hae nobis propriae sedes; hinc Dardanus ortus,
Iasiusque pater, genus a quo principe nostrum.
Surge age, et haec laetus longaevo dicta parenti
Haud dubitanda refer: Corythum, terrasque require
Aufonias. Dictaea negat tibi Juppiter arva.
Talibus adtonitus visis, ac voce deorum,
(Nec sopor illud erat, sed coram agnoscere voltus,
Velataque comas, praesentiaque ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore sudor)
Conripio e stratis corpus, tendoque supinas
Ad caelum cum voce manus, et munera libo
Intemerata focis. perfecto laetus honore
Anchisen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam, geminosque parentes,
Seque

Seque novo veterum deceptum errore locorum,
 Tum memorat : Gnate Iliacis exercite fatis,
 Sola mihi talis casus Cassandra canebat.
 Nunc repeto haec generi portendere debita nostro ;
 Et saepe Hesperiam, saepe Itala regna vocare.
 Sed quis ad Hesperiae venturos litora Teucros
 Crederet ? aut quem tum vates Cassandra moveret ?
 Cedamus Phoebo, et moniti meliora sequamur.
 Sic ait : et cuncti dicto paremus ovantes.
 Hanc quoque deferimus sedem, paucisque relictis
 Vela damus, vastumque cava trabe currimus aequor.
 Postquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullae
 Adparent terrae, caelum undique et undique pontus :
 Tum mihi caeruleus supra caput adstitit imber,
 Noctem hiememque ferens ; et inhorruit unda tenebris.
 Continuo venti volvunt mare, magnaue surgunt
 Aequora. dispersi jactamur gurgite vasto.
 Involvere diem nimbi, et nox humida caelum
 Abstulit. ingeminant abruptis nubibus ignes.
 Excutimur cursu, et caecis erramus in undis.
 Ipse diem noctemque negat discernere caelo,
 Nec meminisse viae media Palinurus in unda.
 Tris adeo incertos caeca caligine soles
 Erramus pelago : totidem sine fidere noctes.
 Quarto terra die primum se adtollere tandem
 Visa, aperire procul montis, ac volvere fumum.
 Vela cadunt ; remis insurgimus : haud mora, nautae
 Adnixi torquent spumas, et caerula verrunt.
 Servatum ex undis Strophadum me litora primum
 Accipiunt. Strophades Graio stant nomine dictae,
 Insulae Ionio in magno : quas dira Celaeno,
 Harpyiaeque colunt aliae, Phineia postquam
 Clausa domus, mensasque metu liquere priores.
 Tristius haud illis monstrum, nec saevior ulla
 Pestis et ira deum Stygiis sese extulit undis.
 Virginei volucrum voltus, foedissima ventris
 Proluvies, uncaeque manus, et pallida semper
 Ora fame.
 Hoc ubi delati portus intravimus ; ecce

Laeta boum passim campis armenta videmus,
Caprigenumque pecus, nullo custode, per herbas.
Inruimus ferro, et divos ipsumque vocamus
In partem praedamque Jovem. tum litore curvo
Exstruimusque toros, dapibusque epulamur opimis.
At subitae horrifico labfu de montibus adsunt
Harpyiae, et magnis quatiunt plangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia foedant
Inmundo: tum vox taetrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo sub rupe cavata,
Arboribus clausi circum atque horrentibus umbris,
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.
Rursum ex diverso caeli caecisque latebris
Turba sonans praedam pedibus circumvolat uncis:
Polluit ore dapes. fociis tunc, arma capeffant,
Edico, et dira bellum cum gente gerendum.
Haud secus ac jussi faciunt, tectosque per herbam
Disponunt ensis, et scuta latentia condunt.
Ergo ubi dilabfae sonitum per curva dedere
Litora; dat signum specula Misenus ab alta
Aere cavo. invadunt socii, et nova proelia tentant,
Obscaenas pelagi ferro foedare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec volnera tergo
Accipiunt; celerique fuga sub fidera labfae
Semefam praedam et vestigia foeda relinquunt.
Una in praecelsa consedit rupe Celaeno
Infelix vates, rumpitque hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro caede boum stratisque juvencis,
Laomedontiadae, bellumne inferre paratis,
Et patrio Harpyias infantis pellere regno?
Accipite ergo, animis atque haec mea figite dicta:
Quae Phoebus pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo
Praedixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
Italiam cursu petitis, ventisque vocatis
Ibitis Italiam, portusque intrare licebit:
Sed non ante datam cingetis moenibus urbem,
Quam vos dira fames nostraeque injuria caedis
Ambefas subigat malis absumere mensas.
Dixit: et in silvas pennis ablata refugit.

At

At sociis subita gelidus formidine sanguis
 Deriguit: cedere animi: nec jam amplius armis,
 Sed votis precibusque jubent exposcere pacem,
 Sive deae, seu sint dirae obscaenaeque volucres.
 Et pater Anchises, passis de litore palmis,
 Numina magna vocat, meritosque indicit honores.
 Dî, prohibete minas: dî, talem avertite casum:
 Et placidi servate pios. tum litore funem
 Deripere, excussosque jubet laxare rudentis.
 Tendunt vela Noti: fugimus spumantibus undis,
 Qua cursum ventusque gubernatorque vocabant.
 Jam medio adparet fluctu nemorosa Zacynthos,
 Dulichiumque, Sameque, et Neritos ardua faxis.
 Effugimus Ithacae scopulos Laërtia regna,
 Et terram altricem saevi execramur Ulixi.
 Mox et Leucatae nimboſa cacumina montis,
 Et formidatus nautis aperitur Apollo.
 Hunc petimus fessi, et parvae succedimus urbi.
 Anchora de prora jacitur. stant litore puppes.
 Ergo insperata tandem tellure potiti
 Lastramurque Jovi, votisque incendimus aras;
 Aëtiaque Iliacis celebramus litora ludis.
 Exercent patrias oleo labente palaeſtras
 Nudati socii. juvat evaſiſſe tot urbis
 Argolicas, mediosque fugam tenuiſſe per hoſtis.
 Interea magnum ſol circumvolvitur annum,
 Et glacialis hiems aquilonibus aſperat undas.
 Aere cavo clipeum, magni geſtamen Abantis,
 Poſtibus adverſis figo, et rem carmine ſigno:
 Aeneas haec de Danaïs victoribus arma.
 Linquere tum portus jubeo, et conſidere tranſtris.
 Certatim ſocii feriunt mare, et aequora verrunt.
 Protenus aërias Phaeacum abſcondimus arces,
 Litoraſque Epiri legimus, portuſque ſubimus
 Chaonio, et ceſſam Buthroti adſcendimus urbem.
 Hic incredibilis rerum fama occupat auris,
 Priamiden Helenum Graias regnare per urbis,
 Conjugio Aeacidae Pyrrhi ſceptriſque potitum:
 Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.

Obſtupui;

Obstupui ; miroque incensum pectus amore,
 Compellare virum, et casus cognoscere tantos.
 Progredior portu, classis et litora linquens.
 Sollemnis cum forte dapes, et tristia dona,
 Ante urbem in luco falsi Simoëntis ad undam
 Libabat cineri Andromache, Manisque vocabat
 Hectoreum ad tumulum : viridi quem cespite inanem,
 Et geminas, caussam lacrimis, sacraverat aras.
 Ut me conspexit venientem, et Troia circum
 Arma amens vidit ; magnis exterrita monstribus
 Deriguit visu in medio : calor ossa relinquit.
 Labitur, et longo vix tandem tempore fatur :
 Verane te facies, verus mihi nuntius adfers,
 Nate dea ? vivisne ? aut si lux alma recessit,
 Hector ubi est ? dixit, lacrimasque effudit, et omnem
 Inplevit clamore locum. vix pauca furenti
 Subjicio, et raris turbatus vocibus hisco.
 Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco.
 Ne dubita : nam vera vides.
 Heu, qui te casus dejectum conjuge tanto
 Excipit ? aut quae digna fatis fortuna revisit ?
 Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia servas ?
 Dejecit voltum, et demissa voce locuta est :
 O felix una ante alias Priameïa virgo,
 Hostilem ad tumulum Trojae sub moenibus altis
 Jussa mori, quae sortitus non pertulit ullos,
 Nec victoris heri tetigit captiva cubile !
 Nos, patria incensa, diversa per aequora vectae,
 Stirpis Achilleae fastus, juvenemque superbum
 Servitio enixae tulimus. qui deinde secutus
 Ledaeam Hermionen Lacedaemoniosque Hymenaeos,
 Me famulo famulamque Heleno transmisit habendam.
 Ast illum ereptae magno inflamatus amore
 Conjugis, et scelerum Furiis agitated Orestes,
 Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.
 Morte Neoptolemi regnorum reddita cessit
 Pars Heleno : qui Chaonios cognomine campos,
 Chaoniamque omnem Trojano a Chaone dixit :
 Pergamaque, Iliacamque jugis hanc addidit arcem.

Sed tibi qui cursum venti, quae fata dedere ?
 Aut quisnam ignarum nostris deus adpulit oris ?
 Quid puer Ascanius ? superatne, et vescitur auras ?
 Quem tibi jam Troja * * * *
 Ecqua tamen puero est amissae cura parentis ?
 Ecquid in antiquam virtutem animosque virilis
 Et pater Aneas et avunculus excitat Hector ?
 Talia fundebat lacrimans, longosque ciebat
 Incassum fletus : cum sese a moenibus heros
 Priamides multis Helenus comitantibus adfert,
 Adgnoscitque suos, laetusque ad limina ducit,
 Et multum lacrimas verba inter singula fundit.
 Procedo, et parvam Trojam, simulataque magnis
 Pergama, et arentem Xanthi cognomine rivom
 Adgnosco, Scaeeaeque amplector limina portae.
 Nec non et Teucri socia simul urbe fruuntur.
 Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
 Aulæ in medio libabant pocula Bacchi,
 Inpositis auro dapibus ; paterasque tenebant.
 Jamque dies, alterque dies processit ; et auræ
 Vela vocant, tumidoque inflatur carbasus austro.
 His vatem adgredior dictis, ac talia quaeso :
 Trojugena interpret Divôm, qui numina Phoebi,
 Qui tripodas, Clarii laurus, qui sidera sentis,
 Et volucrum linguas, et praepetis omnia pennae :
 Fare age (namque omnem cursum mihi prospera dixit
 Religio, et cuncti suaferunt numine divi
 Italiam petere, ac terras tentare repostas :
 Sola novom dictuque nefas Harpyia Celaeno
 Prodigium canit, ac tristis denuntiat iras,
 Obscaenamque famem) quæ prima pericula vito ?
 Quidve sequens tantos possim superare labores ?
 Hic Helenus, caesis primum de more juvencis,
 Exorat pacem Divôm, vittasque resolvit
 Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phoebe,
 Ipse manu multo suspensum numine ducit :
 Atque haec deinde canit divino ex ore sacerdos :
 Nate dea, (nam te majoribus ire per altum
 Auspiciis manifesta fides : sic fata deum rex

Sortitur, volvitque vices: is vertitur ordo)
 Pauca tibi e multis, quo tutior hospita lustrēs
 Aequora, et Ausonio possis confidere portu,
 Expediam dictis. prohibent nam cetera Parcae
 Scire Helenum, farique vetat Saturnia Juno.
 Principio Italiam, quam tu jam rere propinquam,
 Vicinosque ignare paras invadere portus,
 Longa procul longis via dividit invia terris.
 Ante et Trinacria lentandus remus in unda,
 Et falis Ausonii lustrandum navibus aequor,
 Inferniq̄ue lacus, Aecaeaeque insula Circes,
 Quam tuta possis urbem componere terra.
 Signa tibi dicam: tu condita mente teneto.
 Cum tibi sollicito secreti ad fluminis undas
 Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus
 Triginta capitum foetus enixa jacebit,
 Alba, solo recubans, albi circum ubera gnati:
 Is locus urbis erit: requies ea certa laborum.
 Nec tu mensarum morsus horresce futuros:
 Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.
 Has autem terras, Italique hanc litoris oram,
 Proxima quae nostri perfunditur aequoris aestu,
 Effuge: cuncta malis habitantur moenia Graiis.
 Hic et Narycii posuerunt moenia Locri,
 Et Sallentinos obsedit milite campos
 Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Meliboei
 Parva Philoctetae subnixa Petilia muro.
 Quin, ubi transmissae steterint trans aequora classes,
 Et positis aris jam vota in litore solves,
 Purpureo velare comas adopertus amictu;
 Ne qua inter sanctos ignis in honore deorum
 Hostilis facies occurrat, et omina turbet.
 Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto;
 Hac casti mancant in religione nepotes.
 Ast ubi digressum Siculae te admoverit orae
 Ventus, et angusti rarefcent claustra Pelori;
 Laeva tibi tellus, et longo laeva petantur
 Aequora circuitu: dextrum fuge litus, et undas.
 Haec loca vi quondam, et vasta convulsa ruina

(Tantum aevi longinqua valet mutare vetustas)
 Dissiluisse ferunt; cum protenus utraque tellus
 Una foret: venit medio vi pontus, et undis
 Hesperium Siculo latus abscidit, arvaeque et urbis
 Litore ductas angusto interluit aestu.
 Dextrum Scylla latus, laevom inplacata Charybdis
 Obsidet, atque imò barathri ter gurgite vastos
 Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
 Erigit alternos, et sidera verberat unda.
 At Scyllam caecis cohibet spelunca latebris,
 Ora exsertantem, et navis in faxa trahentem.
 Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
 Pube tenus: postrema inmani corpore pristis,
 Delphinum caudas utero commissa luporum.
 Praestat Trinacrii metas lustrare Pachyni
 Cessantem, longos et circum flectere cursus,
 Quam semel informem vasto vidisse sub antro
 Scyllam, et caeruleis canibus resonantia faxa.
 Praeterea, si qua est Heleno prudentia, vati
 Si qua fides, animum si veris inplet Apollo,
 Unum illud tibi, nate dea, proque omnibus unum
 Praedicam; et repetens iterumque iterumque monebo,
 Junonis magnae primum prece numen adora:
 Junoni cane vota libens, dominamque potentem
 Supplicibus supera donis. sic denique victor
 Trinacria finis Italos mittere relicta.
 Huc ubi delatus Cumaeam accesseris urbem,
 Divinosque lacus, et Averno sonantia silvis;
 Insanam vatem aspicias: quae rupe sub ima
 Fata canit, foliisque notas et nomina mandat.
 Quaecumque in foliis descripsit carmina virgo,
 Digerit in numerum, atque antro seclusa reliquit.
 Illa manent inmota locis, neque ab ordine cedunt.
 Verum eadem, verso tenuis cum cardine ventus
 Impulit et teneras turbavit janua frondis;
 Numquam deinde cavo volitantia prendere saxo,
 Nec revocare situs, aut jungere carmina curat.
 Inconsulti abeunt, sedemque odere Sibyllae.
 Hic tibi ne qua morae fuerint dispendia tanti:

Quamvis

Quamvis increpitent socii, et vi cursus in altum
Vela vocet, possisque sinus implere secundos:
Quin adeas vatem, precibusque oracula poscas.
Ipsa canat, vocemque volens atque ora resolvat.
Illa tibi Italiae populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo fugiasque ferasque laborem,
Expediet; cursusque dabit venerata secundos.
Haec sunt, quae nostra liceat te voce moneri.
Vade age, et ingentem factis fer ad aethera Trojam.
Quae postquam vates sic ore effatus amico est,
Dona dehinc auro gravia, sectoque elephanto
Imperat ad navis ferri, stipatque carinis
Ingens argentum, Dodonaeosque lebetas,
Loricam consertam hamis auroque trilicem,
Et conum insignis galeae, cristasque comantis,
Arma Neoptolemi. sunt et sua dona parenti.
Addit equos, additque duces:
Remigium supplet: socios simul instruit armis.
Interea classem velis aptare jubebat
Anchises, fieret vento mora ne qua ferenti.
Quem Phoebi interpretes multo compellat honore:
Conjugio Anchisa Veneris dignate superbo,
Cura deum, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Ausoniae tellus: hanc adripe velis.
Et tamen hanc pelago praeterlabare necesse est.
Ausoniae pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, ô felix gnati pietate. quid ultra
Provehor, ac fando surgentis demoror austros?
Nec minus Andromache, digressu maesta supremo,
Fert picturatas auri subtemine vestis,
Et Phrygiam Ascanio chlamidem: nec cedit honori,
Textilibusque onerat donis, ac talia fatur:
Accipe et haec, manuum tibi quae monumenta mearum
Sint, puer, et longum Andromachae testentur amorem,
Conjugis Hecloreae. cape dona extrema tuorum,
O mihi sola mei super Astryanaëctis imago.
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat;
Et nunc aequali tecum pubesceret aevo.
Hos ego digrediens lacrimis adfabar obortis:

Vivite

Vivite felices, quibus est fortuna peracta
 Jam sua : nos alia ex aliis in fata vocamur.
 Vobis parta quies : nullum maris aequor arandum :
 Arva neque Aufoniae semper cedentia retro
 Quaerenda. effigiem Xanthi Trojamque videtis,
 Quam vestrae fecere manus, melioribus (opto)
 Auspiciis ; et quae fuerit minus obvia Graiis.
 Si quando Thybrim, vicinaque Thybridis arva
 Intraro, gentique meae data moenia cernam,
 Cognatas urbis olim, populosque propinquos
 Epiro Hesperia, quibus idem Dardanus auctor,
 Atque idem casus ; unam faciemus utramque
 Trojam animis. maneat nostros ea cura nepotes.
 Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta :
 Unde iter Italiam, cursusque brevissimus undis,
 Sol ruit interea, et montes umbrantur opaci.
 Sternimur optatae gremio telluris ad undam
 Sortiti remos, passimque in litore siccò
 Corpora curamus. fessos sopor inrigat artus.
 Necdum orbem medium nox horis acta subibat ;
 Haud segnis strato surgit Palinurus, et omnis
 Explorat ventos, atque auribus aëra captat :
 Sidera cuncta notat tacito labentia caelo,
 Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones,
 Armatumque auro circumspicit Oriona.
 Postquam cuncta videt caelo constare sereno ;
 Dat clarum e puppi signum : nos castra movemus,
 Tentamusque viam, et velorum pandimus alas.
 Jamque rubescebat stellis Aurora fugatis,
 Cum procul obscuros colles humilemque videmus
 Italiam. Italiam primus exclamat Achates ;
 Italiam laeto socii clamore salutant.
 Tum pater Anchises magnum cratera corona
 Induit, inplevitque mero ; divosque vocavit
 Stans celsa in puppi.
 Di, maris ac terrae tempestatumque potentes,
 Ferte viam vento facilem, et spirate secundi.
 Crebrescunt optatae aerae, portusque patescit
 Jam propior, templumque adparet in arce Minervae.

Vela

Vela legunt focii, et proras ad litora torquent.
Portus ab Eoo fluctu curvatur in arcum;
Objectae falsa spumant adspargine cautes:
Ipse latet. gemino demittunt brachia muro
Turriti scopuli, refugitque ab litore templum.
Quatuor hic, primum omen, equos in gramine vidi
Tondentis campum late, candore nivali.
Et pater Anchises: Bellum, ô terra hospita, portas:
Bello armantur equi: bellum haec armenta minantur.
Sed tamen idem olim currum succedere sueti
Quadrupedes, et frena iugo concordia ferre.
Spes et pacis, ait. tum numina sancta precamur
Pallados armiferae, quae prima accepit ovantis;
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu:
Praeceptisque Heleni, dederat quae maxima, rite
Junoni Argivae iustos adolemus honores.
Haud mora: continuo perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obvertimus antennarum,
Grajugenumque domos suspectaque linquimus arva.
Hinc sinus Herculei, si vera est fama, Tarenti
Cernitur. adtollit se diva Lacinia contra,
Caulonisque arces, et navifragum Scylaceum.
Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Aetna,
Et gemitum ingentem pelagi, pulsataque saxa
Audimus longe, fractasque ad litora voces:
Exsultantque vada, atque aestu miscentur arenae.
Et pater Anchises: Nimirum haec illa Charybdis:
Hos Helenus scopulos, haec saxa horrenda canebat.
Eripite, ô socii: pariterque insurgite remis.
Haud minus ac iussi faciunt: primusque rudentem
Contorsit laevas proram Palinurus ad undas.
Laevam cuncta cohors remis ventisque petivit.
Tollimur in caelum curvato gurgite, et idem
Subducta ad Manis imos desidimus unda.
Ter scopuli clamorem inter cava saxa dedere:
Ter spumam elisam et rorantia vidimus astra.
Interea fessos ventus cum sole reliquit;
Ignarique viae Cyclopum adlabimur oris.
Portus ab accessu ventorum inmotus, et ingens

Ipse;

Ipse ; sed horrificis juxta tonat Aetna ruinis,
 Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem,
 Turbine fumantem piceo et candente favilla ;
 Adtollitque globos flammarum, et sidera lambit :
 Interdum scopulos avolsaque viscera montis
 Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
 Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuat imo.
 Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
 Urgeri mole hac, ingentemque insuper Aetnam
 Inpositam, ruptis flammam expirare caminis ;
 Et, fessum quoties mutat latus, intremere omnem
 Murmure Trinacriam, et caelum subtexere fumo.
 Noctem illam tecti silvis inmania monstra
 Perferimus : nec, quae sonitum det caussa, videmus.
 Nam neque erant astrorum ignes, nec lucidus aethra
 Siderea polus ; obscuro sed nubila caelo :
 Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
 Postera jamque dies primo surgebat Eoo,
 Humentemque Aurora polo dimoverat umbram ;
 Cum subito e silvis, macie confecta suprema,
 Ignoti nova forma viri miserandaque cultu
 Procedit, supplexque manus ad littora tendit.
 Respicimus. dira illuvies, inmissaque barba,
 Confertum tegumen spinis : at cetera Graius,
 Et quondam patriis ad Trojam missus in armis.
 Isque ubi Dardanios habitus et Troia vidit
 Arma procul ; paullum aspectu conterritus haesit,
 Continuitque gradum : mox sese ad litora praeceps
 Cum fletu precibusque tulit. Per sidera testor,
 Per superos, atque hoc caeli spirabile lumen ;
 Tollite me, Teucri : quascumque abducite terras,
 Hoc sat erit. scio me Danaïs e classibus unum,
 Et bello Iliacos fateor petiisse Penates.
 Pro quo, si sceleris tanta est injuria nostri,
 Spargite me in fluctus, vastoque inmergite ponto.
 Si pereo, hominum manibus periisse juvabit.
 Dixerat : et genua amplexus, genibusque volutans
 Haerebat. qui sit, fari, quo sanguine cretus,
 Hortamur ; quae deinde agitet fortuna, fateri.

Ipse pater dextram Anchises, haud multa moratus,
 Dat juveni; atque animum praesenti pignore firmat.
 Ille haec, deposita tandem formidine, fatur:
 Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Ulixi,
 Nomen Achemenides, Trojam genitore Adamasto
 Paupere (mansissetque utinam fortuna!) profectus,
 Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
 Inmemores socii vasto Cyclopi in antro
 Deferuere. domus sanie dapibusque cruentis,
 Intus opaca, ingens. ipse arduus, altaque pulsat
 Sidera, (Di, talem terris avertite pestem)
 Nec visu facilis, nec dictu adfabilis ulli,
 Visceribus miserorum et sanguine vescitur atro.
 Vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro,
 Pressa manu magna, medio resupinus in antro
 Frangeret ad saxum, sanieque exaspera natarent
 Limina: vidi, atro cum membra fluentia tabo
 Manderet, ac trepidi tremerent sub dentibus artus.
 Haud inpune quidem. nec talia passus Ulixes,
 Oblitusve sui est Ithacus discrimine tanto.
 Nam simul expletus dapibus, vinoque sepultus
 Cervicem inflexam posuit, jacuitque per antrum
 Imensus, faniem eructans ac frustra cruento
 Per somnum commixta mero; nos, magna precati
 Numina, fortitique vices, una undique circum
 Fundimur, ac telo lumen terebramus acuto
 Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
 Argolici clipei aut Phoebeae lampadis instar;
 Et tandem laeti sociorum ulciscimur umbras.
 Sed fugite, ô miseri, fugite, atque ab litore funem
 Rumpite.
 Nam qualis quantusque cavo Polyphemus in antro
 Lanigeras claudit pecudes, atque ubera prestat,
 Centum alii curva haec habitant ad litora volgo
 Infandi Cyclopes, et altis montibus errant.
 Tertia jam lunae se cornua lumine complent,
 Cum vitam in silvis, inter deserta ferarum
 Lustra domosque traho, vastosque ab rupe Cyclopas
 Prospicio, sonitumque pedum vocemque tremisco.

Victum infelicem baccas lapidosaque corna
 Dant rami, et volvis pascunt radicibus herbae.
 Omnia conlustrans, hanc primum ad litora classem
 Conspexi venientem. huic me, quaecumque fuisset,
 Addixi: satis est gentem effugisse nefandam.
 Vos animam hanc potius quocumque absumite leto.
 Vix ea fatus erat: summo cum monte videmus
 Ipsum inter pecudes vasta se mole moventem
 Pastorem Polyphemum, et litora nota petentem: [tum,
 Monstrum horrendum, informe, ingens, quo lumen adem-
 Trunca manu pinus regit, et vestigia firmat:
 Lanigerae comitantur oves: ea sola voluptas,
 Solamenque mali.
 Postquam altos tetigit fluctus, et ad aequora venit:
 Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem;
 Dentibus infrendens gemitu: graditurque per aequor
 Jam medium, necdum fluctus latera ardua tinxit.
 Nos trepidi procul inde fugam celerare, recepto
 Supplicæ, sic merito; tacitique incidere funem.
 Verrimus et proni certantibus aequora remis.
 Sensit, et ad sonitum vocis vestigia torfit.
 Verum ubi nulla datur dextram adfectare potestas,
 Nec potis Ionios fluctus aequare sequendo;
 Clamorem inmensum tollit: quo pontus, et omnes
 Intremuere undae, penitusque exterrita tellus
 Italiae, curvisque inmugiit Aetna cavernis:
 At genus e silvis Cyclopum et montibus altis
 Excitum ruit ad portus, et litora complent.
 Cernimus adstantis nequidquam lumine torvo
 Aetnaeos fratres, caelo capita alta ferentis,
 Concilium horrendum: quales cum vertice celsò
 Aëriae quercus, aut coniferae cyparissi
 Constiterunt, silva alta Jovis, lucusve Dianae.
 Praecipites metus acer agit quocumque rudentis
 Excutere, et ventis intendere vela secundis.
 Contra iussa movent Heleni, Scyllam atque Charybdiā
 Inter utramque viam, leti discrimine parvo,
 Ni teneant cursus: certum est dare lintea retro.
 Ecce autem Boreas angusta ab sede Pelori

Missus adest. vivo praetervehor ostia saxo
 Pantagiae, Megarofque sinus, Tapsumque jacentem.
 Talia monstrabat relegens errata retrorsum
 Litora Achemenides, comes infelicis Ulixi.
 Sicanio praetenta sinu jacet insula contra
 Plemmyrium undosum: nomen dixere priores
 Ortygiam. Alpheum fama est huc Elidis amnem
 Occultas egisse vias subter mare: qui nunc
 Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur undis.
 Jussi numina magna loci veneramur: et inde
 Exsupero praepingue solum stagnantis Helori.
 Hinc altas cautes projectaque saxa Pachyni
 Radimus, et fatis nunquam concessa moveri
 Adparet Camerina procul, campique Geloi,
 Inmanisque Gela fluvii cognomine dicta.
 Arduus inde Acragas ostentat maxima longe
 Moenia, magnanimûm quondam generator equorum.
 Teque datis linquo ventis, palmosa Selinus;
 Et vada dura lego saxis Lilybeïa caecis.
 Hinc Drepani me portus et inlaetabilis ora
 Accipit. hic, pelagi tot tempestatibus actus,
 Heu genitorem, omnis curae casusque levamen,
 Amitto Anchisen. hic me, pater optime, fessum
 Deferis, heu, tantis nequidquam erepte periclis!
 Nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
 Hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno.
 Hic labor extremus, longarum haec meta viarum.
 Hinc me digressum vestris deus adpulit oris.
 Sic pater Aeneas intentis omnibus unus
 Fata renarrabat divôm, cursusque docebat.
 Conticuit tandem, factoque hic sine quievit.

AENEIDOS LIB. IV.

AT regina gravi jam dudum faucia cura
 Volnus alit venis, et caeco carpitur igni.
 Multa viri virtus animo, multusque recurvat
 Gentis honos. haerent infixi pectore voltus,
 Verbaque: nec placidam membris dat cura quietem.

Postera Phoebea lustrabat lampade terras,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
Cum sic unanimum adloquitur male sana sororem:
Anna soror, quae me suspensam infomnia terrent!
Quis novus hic nostris successit sedibus hospes!
Quem sese ore ferens! quam forti pectore, et armis!
Credo equidem (nec vana fides) genus esse deorum.
Degeneres animos timor arguit. heu, quibus ille
Jactatus fatis! quae bella exhausta canebat!
Si mihi non animo fixum inmotumque sederet,
Ne cui me vinco vellem sociare jugali,
Postquam primus amor deceptam morte fefellit;
Si non pertaesum thalami taedaeque fuisset;
Huic uni forsan potui succumbere culpa.
Anna, fatebor enim; miseri post fata Sichaei
Conjugis, et sparsos fraterna caede Penatis,
Solutus hic inflexit sensus, animumque labantem
Impulit. agnosco veteris vestigia flammae.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentis umbras Erebi noctemque profundam,
Ante pudor quam te violo, aut tua jura resolvo.
Ille meos, primus qui me sibi vinxit, amores
Abstulit. ille habeat secum, servetque sepulcro.
Sic effata sinum lacrimis inplevit obortis.
Anna refert: O luce magis dilecta sorori,
Solane perpetua maerens carpere juvena?
Nec dulcis gnatos, Veneris nec praemia noris?
Id cinerem aut manis credis curare sepultos?
Esto: aegram nulli quondam flexere mariti:
Non Libyae, non ante Tyro despectus Iarbas,
Ductoresque alii, quos Africa terra triumphis
Dives alit. placitone etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum confederis arvis?
Hinc Gaetulae urbes, genus insuperabile bello,
Et Numidae infreni cingunt, et inhospita Syrtis:
Hinc deserta siti regio, lateque furentes
Barcae. quid bella Tyro surgentia dicam,
Germanique minas?

Dīs equidem auspicibus reor et Junone secunda
Huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
Quam tu urbem, soror, hanc cernes! quae surgere regna
Conjugio tali! Teucrūm comitantibus armis,
Punica se quantis adtollet gloria rebus!
Tu modo posce deos veniam, sacrisque litatis
Indulge hospitio, caussasque innecte morandi:
Dum pelago desaevit hiems, et aquosus Orion,
Quassataeque rates, dum non tractabile caelum.
His dictis incensum animum inflammavit amore,
Speremque dedit dubiae menti, solvitque pudorem.
Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt: maectant lectas de more bidentis
Legiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyaeo:
Junoni ante omnis, quoi vincla jugalia curae.
Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccae media inter cornua fundit:
Aut ante ora deūm pinguis spatatur ad aras,
Instauratque diem donis; pecudumque reclusis
Pectoribus inhians spirantia consulit exta.
Heu vatū ignarae mentes! quid vota furentem,
Quid delubra juvant? est mollis flamma medullas
Interea, ac tacitum vivit sub pectore volnus.
Uritur infelix Dido, totaque vagatur
Urbe furens: qualis coniecta cerva sagitta,
Quam procul incautam nemora inter Cresia fixit
Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum
Nescius. illa fuga silvas saltusque peragrat
Dietaeos: lateri haeret letalis arundo.
Nunc media Aenean secum per moenia ducit,
Sidoniaeque ostentat opes, urbemque paratam.
Incipit effari, mediaque in voce resistit.
Nunc eadem, labente die, convivium quaerit,
Iliacosque iterum demens audire labores
Exposcit, pendetque iterum narrantis ab ore.
Post, ubi digressi, lumenque obscura vicissim
Luna premit, suadentque cadentia sidera fomnos:
Sola domo maeret vacua, stratisque relictis
Incubat, illum absens absentem auditque videtque:

Aut

Aut gremio Ascanium genitoris imagine capta
 Detinet, infandum si fallere possit amorem.
 Non coeptae adsurgunt turres; non arma juvenus
 Exercent, portusve aut propugnacula bello
 Tuta parant: pendent opera interrupta, minaeque
 Murorum ingentes, aequataque machina caelo.
 Quam simul ac tali persensit peste teneri
 Cara Jovis conjux, nec famam obstare furori;
 Talibus adgreditur Venerem Saturnia dictis:
 Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis
 Tuque puerque tuus: magnum et memorabile nomen;
 Una dolo divom si femina victa duorum est.
 Nec me adeo fallit, veritam te moenia nostra
 Suspectas habuisse domos Carthaginis altae.
 Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
 Quin potius pacem aeternam pactosque Hymenaeos
 Exercemus? habes, tota quod mente petisti.
 Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem.
 Communem hunc ergo populum, paribusque regamus
 Auspiciis: liceat Phrygio servire marito,
 Dotalisque tuae Tyrios permittere dextrae.
 Olli (sensit enim simulata mente locutam,
 Quo regnum Italiae Libycas averteret oras)
 Sic contra est ingressa Venus: Quis talia demens
 Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
 Si modo, quod memoras, factum fortuna sequatur.
 Sed satis incerta feror, si Juppiter unam
 Esse velit Tyriis urbem Trojaque profectis,
 Miscerive probet populos, aut foedera jungi.
 Tu conjux: tibi fas animum tentare precando.
 Perge: sequar. Tum sic excepit regia Juno:
 Mecum erit iste labor. nunc, qua ratione, quod instat,
 Conferi possit, paucis (adverte) docebo.
 Venatum Aeneas unaque miserrima Dido
 In nemus ire parant, primos ubi crastinus ortus
 Extulerit Titan, radiisque retexerit orbem.
 His ego nigramentem commixta grandine nimbum,
 Dum trepidant alae, saltusque indagine cingunt,
 Desuper infundam, ac tonitru caelum omne ciebo.

Diffugient comites, et nocte tegentur opaca :
 Speluncam Dido dux et Trojanus eandem
 Devenient. adero, et, tua si mihi certa voluntas,
 Connubio jungam stabili, propriamque dicabo.
 Hic Hymenaeus erit. Non adversata petenti
 Adnuit, atque dolis risit Cytherea repertis.
 Oceanum interea surgens Aurora relinquit.
 It portis jubare exorto delecta juvenus,
 Retia rara, plagae, lato venabula ferro,
 Massylisque ruunt equites, et odora canum vis.
 Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
 Poenorum exspectant : ostroque insignis et auro
 Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit.
 Tandem progreditur, magna stipante caterva,
 Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo :
 Quoi pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
 Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
 Nec non et Phrygii comites, et laetus Iulus,
 Incedunt. ipse ante alios pulcherrimus omnis
 Infert se socium Aeneas, atque agmina jungit.
 Qualis, ubi hibernam Lyciam, Xanthique fluentem
 Deferit ; ac Delon maternam invisit Apollo,
 Instauratque choros : mixtique altaria circum
 Cretesque Dryopesque fremunt, pictique Agathyrsi :
 Ipse jugis Cynthi graditur, mollique fluentem
 Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro :
 Tela sonant humeris. haud illo seignior ibat
 Aeneas : tantum egregio decus enitet ore.
 Postquam altos ventum in montis, atq; invia lustra :
 Ecce ferae saxi dejectae vertice caprae
 Decurrere jugis : alia de parte patentis
 Transmittunt cursu campos, atque agmina cervi
 Pulverulenta fuga glomerant, montisque relinquunt.
 At puer Ascanius mediis in vallibus acri
 Gaudet equo : jamque hos cursu, jam praeterit illos,
 Spumantemque dari pecora inter inertia votis
 Optat aprum, aut fulvom descendere monte leonem.
 Interea magno misceri murmure caelum
 Incipit. insequitur commixta grandine nimbus.

Et

Et Tyrii comites passim, et Trojana juvenus,
 Dardaniusque nepos Veneris, diversa per agros
 Testa metu petiere. ruunt de montibus amnes.
 Speluncam Dido dux et Trojanus eandem
 Deveniunt. prima et Tellus et pronuba Juno
 Dant signum: fulsere ignes, et conscius aether
 Connubiis: summoque ulularunt vertice Nymphae.
 Ille dies primus leti primusque malorum
 Causa fuit. neque enim specie famave movetur,
 Nec jam furtivom Dido meditatur amorem:
 Conjugium vocat. hoc praetexit nomine culpam.
 Extemplo Libyae magnas it Fama per urbis;
 Fama, malum quo non aliud velocius ullum
 Mobilitate viget, viresque acquirit eundo;
 Parva metu primo; mox sese adtollit in auras,
 Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit.
 Illam Terra parens, ira inritata deorum,
 Extremam, ut perhibent, Coeo Enceladoque sororem
 Progeniuit; pedibus celerem, et pernicipibus alis.
 Monstrum horrendum, ingens: quoi quot sunt corpore plu-
 Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu, [mae,
 Tot linguae, totidem ora sonant, tot subrigit auris.
 Nocte volat caeli medio terraeque per umbras
 Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
 Luce sedet custos aut summi culmine tecti,
 Turribus aut altis, et magnas territat urbis;
 Tam ficti pravique tenax, quam nuntia veri.
 Haec tum multiplici populos sermone replebat
 Gaudens, et pariter facta atque infecta canebat:
 Venisse Aenean Trojano ab sanguine cretum,
 Quoi se pulchra viro dignetur jungere Dido:
 Nunc hiemem inter se luxu, quam longa, fovere
 Regnorum inmemores, turpique cupidine captos.
 Haec passim dea foeda virum diffundit in ora.
 Protenus ad regem cursus detorquet Iarban,
 Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
 Hic Hammone satus rapta Garamantide Nympha,
 Tempa Jovi centum, latis inmania regnis,
 Centum aras posuit, vigilemque sacraverat ignem,
Excubias

Excubias divom aeternas, pecudumque cruore
 Pingue solum, et variis florentia limina fertis.
 Isque amens animi, et rumore accensus amaro,
 Dicitur ante aras, media inter numina divom,
 Multa Jovem manibus supplex orasse supinis:
 Juppiter omnipotens, cui nunc Maurusia pictis
 Gens epulata toris Lenaeum libat honorem,
 Aspicias haec? an te, genitor, cum fulmina torques,
 Nequidquam horremus? caecique in nubibus ignes
 Terrificant animos, et inania murmura miscent?
 Femina, quae nostris errans in finibus urbem
 Exiguam pretio posuit, quoi litus arandum,
 Quoque loci leges dedimus, connubia nostra
 Repulit, ac dominum Aenean in regna recepit.
 Et nunc ille Paris cum semiviro comitatu,
 Maeonia mentum mitra crinemque madentem
 Subnexus, raptio potitur. nos munera templis
 Quippe tuis ferimus, famamque fovemus inanem.
 Talibus orantem dictis, arasque tenentem
 Audiit omnipotens, oculosque ad moenia torfit
 Regia, et oblitos famae melioris amantis.
 Tum sic Mercurium adloquitur, ac talia mandat:
 Vade, age, gnate, voca Zephyros, et labere pennis
 Dardaniumque ducem, Tyria Carthagine qui nunc
 Exspectat, fatisque datas non respicit urbis,
 Adloquere, et celeris defer mea dicta per auras.
 Non illum nobis genetrix pulcherrima talem
 Promisit, Graiūque ideo bis vindicat armis:
 Sed fore, qui gravidam imperiis, belloque frementem
 Italiam regeret, genus alto ab sanguine Teucri
 Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.
 Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
 Nec super ipse sua molitur laude laborem;
 Ascanione pater Romanas invidet arces?
 Quid struit; aut qua spe inimica in gente moratur?
 Nec prolem Ausoniam, et Lavinia respicit arva?
 Naviget. haec summa est: hic nostri nuntius esto.
 Dixerat. ille patris magni parere parabat
 Imperio: et primum pedibus talaria necsit

T

Aurea:

Aurea: quae sublimem alis, five aequora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit. hac animas ille evocat Orco
Pallentis, alias sub Tartara tristia mittit;
Dat somnos adimitque, et lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, et turbida tranat
Nubila: jamque volans apicem et latera ardua cernit
Atlantis duri, caelum qui vertice fulcit;
Atlantis, cinctum adfidue quoî nubibus atris
Piniferum caput et vento pulsatur et imbri:
Nix humeros infusa tegit: tum flumina mento
Praecipitant senis, et glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Constitit: hinc toto praeceps se corpore ad undas
Misit; avi similis, circum quae litora, circum
Pisces scopulos humilis volat aequora juxta.
Haud aliter, terras inter caelumque, volabat
Litus arenosum Libyae, ventosque secabat
Materno veniens ab avo Cyllenis proles.
Ut primum alatis tetigit magalia plantis,
Aenean fundantem arces ac tecta novantem
Conspicit: atque illi stellatus jaspide fulva
Ensis erat, Tyrioque ardebat murice laena
Demissa ex humeris: dives quae munera Dido
Fecerat, ac tenui telas discreverat auro.
Continuo invadit: Tu nunc Carthaginis altae
Fundamenta locas, pulchramque uxorius urbem
Exstruis? heu regni rerumque oblite tuarum!
Ipse deum tibi me claro demittit Olympo
Regnator, caelum ac terras qui numine torquet:
Ipse haec ferre jubet celeris mandata per auras.
Quid struis? aut qua spe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tua moliris laude laborem;
Ascanium surgentem, et spes heredis Iuli
Respice; cui regnum Italiae Romanaque tellus
Debentur. Tali Cyllenius ore locutus
Mortalis visus medio sermone relinquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.

At vero Aeneas aspectu obmutuit amens,
 Adreſtaeque horrore comae, et vox faucibus haefit.
 Ardet abire fuga, dulciſque relinquere terras,
 Adtonitus tanto monitu imperioque deorum.
 Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
 Audeat adfatu? quae prima exordia ſumat?
 Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
 In partiſque rapit varias, perque omnia verſat.
 Haec alternanti potior ſententia viſa eſt:
 Mneſthea Sergeſtumque vocat, fortemque Cloanthum;
 Claſſem aptent taciti, ſocios ad litora cogant;
 Arma parent, et, quae rebus ſit cauſſa novandis,
 Diſſimulent. ſeſe interea, quando optima Dido
 Neſciat, ac tantos rumpi non ſperet amores,
 Tentaturum aditus, et quae molliſſima fandī
 Tempora; qui rebus dexter modus. Ocius omnes
 Imperio laeti parent, ac juiſſa faceſſunt.
 At regina dolos (quis fallere poſſit amantem?)
 Praeſenſit, motuſque excepiſt prima futuros;
 Omnia tuta timens. eadem in pia fama ſurenti
 Detulit armari claſſem, curſumque parari.
 Saevit inops animi, totamque incenſa per urbem
 Bacchatur. qualis conmotis excita ſacris
 Thyias, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
 Orgia, nocturnuſque vocat clamore Cithaeron.
 Tandem his Aenean conpellat vocibus ultro:
 Diſſimulare etiam ſperaviſti, perfide, tantum
 Poſſe neſas? tacituſque mea decedere terra?
 Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam,
 Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
 Quin etiam hiberno moliris fidere claſſem,
 Et mediis properas aquilonibus ire per altum,
 Crudelis? quid ſi non arva aliena domoſque
 Ignotas peteres, et Troja antiqua maneret;
 Troja per undoſum peteretur claſſibus aequor?
 Mene fugis? per ego has lacrimas, dextramque tuam te,
 (Quando aliud mihi jam miſerae nihil ipſa reliqui)
 Per connubia noſtra, per inceptos Hymenaeos;
 Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam

Dulce meum ; misere domus labentis, et istam,
 Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
 Te propter Libycae gentes Nomadumque tyranni
 Odere, infensi Tyrii : te propter eundem
 Extinctus pudor, et, qua sola sidera adibam,
 Fama prior. quoi me moribundam deferis, hospes ?
 Hoc solum nomen quoniam de conjuge restat.
 Quid moror ? an mea Pygmalion dum moenia frater
 Destruat, aut captam ducat Gaetulus Iarbas ?
 Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
 Ante fugam suboles, si quis mihi parvolus aula
 Luderet Aeneas, qui te tamen ore referret ;
 Non equidem omnino capta ac deserta viderer.
 Dixerat. ille Jovis monitis inmota tenebat
 Lumina, et obnixus curam sub corde premebat.
 Tandem pauca refert : Ego te, quae plurima fando
 Enumerare vales, numquam, regina, negabo
 Promeritam : nec me meminisse pigebit Elissae ;
 Dum memor ipse mei, dum spiritus hos regit artus.
 Pro re pauca loquar. neque ego hac abscondere furto
 Speravi, ne finge, fugam ; nec conjugis umquam
 Praetendi taedas, aut haec in foedera veni.
 Me si fata meis paterentur ducere vitam
 Auspiciis, et sponte mea componere curas ;
 Urbem Trojanam primum daleisque meorum
 Reliquias colerem : Priami tecta alta manerent ;
 Et recidiva manu posuisssem Pergama victis.
 Sed nunc Italiam magnam Grynaeus Apollo,
 Italiam Lyciae jussere capeffere sortes.
 Hic amor, haec patria est. te si Carthaginis arces
 Phoenissam, Libycaeque adspectus demeret urbis ;
 Quae tandem, Ausonia Teucros confidere terra,
 Invidia est ? et nos fas extera quaerere regna.
 Me patris Anchisae, quotiens humentibus umbris
 Nox operit terras, quotiens astra ignea surgunt,
 Admonet in somnis ac turbida terret imago.
 Me puer Ascanius, capitisque injuria cari,
 Quem regno Hesperiae fraudo, et fatalibus arvis.
 Nunc etiam interpres divom Jove missus ab ipso

(Tector

(Testor utrumque caput) celeris mandata per auras
 Detulit. ipse deum manifesto in lumine vidi
 Intrans muros, vocemque his auribus hausi.
 Define meque tuis incendere teque querelis:
 Italiam non sponte sequor.
 Talia dicentem jamdudum averſa tuetur,
 Huc illuc volvens oculos, totumque pererrat
 Luminibus tacitis, et sic accensa profatur:
 Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor,
 Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
 Caucasus, Hyrcanaeque admôrunt ubera tigres.
 Nam quid diſſimulem, aut quae me ad majora reſervem?
 Num ſletu ingemuit noſtro? num lumina flexit?
 Num lacrimas victus dedit, aut miſeratus amantem eſt?
 Quae quibus anteferam? jam jam nec maxima Juno,
 Nec Saturnius haec oculis pater aſpicit aequis.
 Nuſquam tuta fides. ejeſtum litore, egentem
 Excepi, regni demens in parte locavi.
 Amiſſam claſſem, ſocios a morte reduxi.
 Heu Furiis incenſa feror! nunc augur Apollo,
 Nunc Lyciae ſortes, nunc et Jove miſſus ab ipſo
 Interpres divôm fert horrida juſſa per auras.
 Scilicet iſ ſuperis labor eſt: ea cura quietos
 Sollicitat. neque te teneo, neque dicta reſello.
 I, ſequere Italiam ventis: pete regna per undas.
 Spero equidem mediis, ſi quid pia numina poſſunt,
 Supplicia hauſurum ſcopulis, et nomine Dido
 Saepe vocaturum. ſequar atris ignibus abſens:
 Et, cum frigida mors anima ſeduxerit artus,
 Omnibus umbra locis adero. dabis, inprobe, poenas.
 Audiam, et haec manis veniet mihi fama ſub imos.
 His medium dictis ſermonem abrumpit, et auras
 Aegra fugit, ſequae ex oculis avertit et aufert;
 Linquens multa metu cunctantem, et multa parantem
 Dicere. ſuſcipiunt ſamulae, conlabſaque membra
 Marmoreo referunt thalamo, ſtratiſque reponunt.
 At pius Aeneas, quamquam lenire dolentem
 Solando cupit, et dictis avertere curas;
 Multa gemens, magnoque animum labefactus amore;
Juſſa

Jussa tamen divom exsequitur, classemque revisit.
 Tum vero Teucri incumbunt, et litore cellas
 Deducunt toto navis. natat uncta carina :
 Frondentisque ferunt ramos, et robora filvis
 Infabricata, fugae studio.
 Migrantis cernas, totaque ex urbe ruentis :
 Ac veluti ingentem formicae farris acervom
 Cum populant, hiemis memores, tectoque reponunt :
 It nigrum campis agmen, praedamque per herbas
 Convectant calle angusto : pars grandia trudunt
 Obnixae frumenta humeris : pars agmina cogunt,
 Castigantque moras : opere omnis semita fervet.
 Quis tibi tunc, Dido, cernenti talia sensus ?
 Quosve das gemitus, cum litora fervere late
 Prospiceres arce ex summa, totumque videres
 Misceri ante oculos tantis clamoribus aequor ?
 Inprobe amor, quid non mortalia pectora cogis ?
 Ire iterum in lacrimas, iterum tentare precando
 Cogitur, et supplex animos submittere amor :
 Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.
 Anna, vides toto properari litore : circum
 Undique convenere : vocat jam carbasus auras :
 Puppibus et laeti nautae inposuere coronas.
 Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,
 Et perferre, soror, potero. miserae hoc tamen unum
 Exsequere, Anna, mihi. solam nam perfidus ille
 Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus :
 Sola viri mollis aditus, et tempora noras.
 I, soror, atque hostem supplex adfate superbum :
 Non ego cum Danais Trojanam excindere gentem
 Aulide juravi, classemve ad Pergama misi :
 Nec patris Anchisae cinerem manifeste revelli.
 Cur mea dicta negat duras demittere in auris ?
 Quo ruit ? extremum hoc miserae det munus amanti :
 Exspectet facilemque fugam, ventosque ferentis.
 Non jam conjugium antiquum, quod prodidit, oro ;
 Nec pulchro ut Latio careat, regnumque relinquat.
 Tempus inane peto, requiem spatiumque furori ;
 Dum mea me victam doceat fortuna dolere.

Extre-

Extremam hanc oro veniam : miserere sororis :
Quam mihi cum dederis, cumulatam morte remittam.
Talibus orabat, talisque miserrima fletus
Fertque refertque soror: sed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.
Fata obstant, placidasque viri deus obstruit auris.
Ac velut, annofo validam cum robore quercum
Alpini Boreae nunc hinc nunc flatibus illinc
Erudere inter se certant, it stridor ; et alte
Consternunt terram concusso stipite frondes :
Ipsa haeret scopulis : et, quantum vertice ad auras
Aetheries, tantum radice in Tartara tendit.
Haud secus adfiduis hinc atque hinc vocibus heros
Tunditur, et magno perferit pectore curas.
Mens inmota manet : lacrimae volvantur inanes.
Tum vero infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat : taedet caeli convexa tueri.
Quo magis inceptum peragat, lucemque relinquat ;
Vidit, turicremis cum dona inponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
Fusaeque in obscenum se vertere vina cruorem.
Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.
Praeterea fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niveis et festa fronde revinctum.
Hinc exaudiri voces et verba vocantis
Visa viri ; nox cum terras obscura teneret :
Solaque culminibus ferali carmine bubo
Saepe queri, et longas in fletum ducere voces.
Multaque praeterea vatum praedicta piorum
Terribili monitu horrificant. agit ipse furentem
In somnis ferus Aeneas : semperque relinqui
Sola sibi, semper longam incommitata videtur
Ire viam, ac Tyrios deserta quaerere terra.
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, et duplicis se ostendere Thebas :
Aut Agamemnonius scaenis agitatus Orestes ;
Armata facibus matrem et serpentibus atris
Cum fugit, ultricesque sedent in limine Dirae.

Ergo

Ergo ubi concepit Furias evicta dolore,
 Decrevitque mori ; tempus secum ipsa modumque
 Exigit, et maestam dictis adgressa sororem,
 Consilium voltu tegit, ac spem fronte serenat :
 Inveni, germana, viam, (gratare forori)
 Quae mihi reddat eum, vel eo me solvat amantem.
 Oceani finem juxta, solemque cadentem,
 Ultimus Aethiopum locus est, ubi maximus Atlas
 Axem humero torquet stellis ardentibus aptum ;
 Hinc mihi Massylae gentis monstrata sacerdos :
 Hesperidum templi custos, epulasque draconi
 Quae dabat, et sacros servabat in arbore ramos ;
 Spargens humida mella soporiferumque papaver.
 Haec se carminibus promittit solvere mentis,
 Quas velit ; ast aliis duras inmittere curas :
 Sistere aquam fluvii, et vertere sidera retro :
 Nocturnosque ciet manis. mugire videbis
 Sub pedibus terram, et descendere montibus ornos.
 Testor, cara, deos, et te, germana, tuumque
 Dulce caput, magicas invitam accingier artis.
 Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
 Erige, et arma viri, thalamo quae fixa reliquit
 Inpius, exuviasque omnis, lectumque jugalem,
 Quo perii, superinponas. abolere nefandi
 Cuncta viri monumenta jubet monstratque sacerdos.
 Haec effata silet. pallor simul occupat ora.
 Non tamen Anna novis praetexere funera sacris
 Germanam credit, nec tantos mente furores
 Concipit, aut graviora timet, quam morte Sichaei.
 Ergo iussa parat.
 At regina pyra penetranti in sede sub auras
 Erecta ingenti, taedis atque ilice secta,
 Intenditque locum fertis, et frondè coronat
 Funerea : super exuvias, ensẽmque relictum,
 Effigiemque toro locat, haud ignara futuri.
 Stant arae circum, et crinis effusa sacerdos
 Tercentum tonat ore deos, Erebumque, Chaosque,
 Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.
 Sparserat et latices simulatos fontis Averni :

Falcibus et messae ad lunam quaeruntur ahenis
 Pubentes herbae, nigri cum lacte veneni :
 Quaeritur et nascentis equi de fronte revolsus,
 Et matri praereptus amor.
 Ipsa mola, manibusque piis, altaria juxta,
 Unum exuta pedem vinclis, in veste recincta,
 Testatur moritura deos, et conscia fati
 Sidera : tum, si quod non aequo foedere amantis
 Curae numen habet, justumque memorque precatur,
 Nox erat ; et placidum carpebant fessa soporem
 Corpora per terras, silvaeque et saeva quierant
 Aequora : cum medio volvontur sidera lapsu,
 Cum tacet omnis ager : pecudes, pictaeque volucres,
 Quaeque lacus late liquidos, quaeque aspera dumis
 Rura tenent, somno positae sub nocte silenti
 Lenibant curas, et corda oblita laborum.
 At non infelix animi Phoenissa, neque umquam
 Solvitur in somnos, oculisque aut pectore noctem
 Accipit. ingeminant curae : rursusque resurgens
 Saevit amor, magnoque irarum fluctuat aestu.
 Sic adeo insistit, secumque ita corde volutat :
 En quid ago ? rursusne procos inrisa priores
 Experiar ? Nomadamque petam connubia supplex,
 Quos ego sim toties jam dedignata maritos ?
 Iliacas igitur classis atque ultima Teucrûm
 Jussa sequar ? quiane auxilio juvat ante levatos,
 Et bene apud memores veteris stat gratia facti ?
 Quis me autem (fac velle) sinet ; ratibusne superbis
 Invisam accipiet ? nescis heu, perdita, necdum
 Laomedontaeae sentis purjuria gentis ?
 Quid tum ? sola fuga nautas comitabor ovantis ?
 An Tyriis, omnique manu stipata meorum
 Inferar ? et quos Sidonia vix urbe revelli,
 Rursus agam pelago, et ventis dare vela jubebo ?
 Quin morere, ut merita es ; ferroque averte dolorem.
 Tu lacrimis evicta meis, tu prima furentem
 His, germana, malis oneras, atque objicis hosti.
 Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
 Degere more ferae, talis nec tangere curas ?

U

Non

Non servata fides, cineri promissa Sichæo.
Tantos illa suo rumpebat pectore questus.
Aeneas celsa in puppi, jam certus eundi,
Carpebat somnos, rebus jam rite paratis.
Huic se forma dei voltu redeuntis eodem
Obtulit in somnis, rursumque ita visa monere est ;
Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque,
Et crinis flavos, et membra decora juventae :
Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos ?
Nec, quae te circum stent deinde pericula, cernis ?
Demens ! nec zephyros audis spirare secundos ?
Illa dolos, dirumque nefas sub pectore versat,
Certa mori, varioque irarum fluctuat aestu.
Non fugis hinc praeceps, dum praecipitare potestas ?
Jam mare turbare trabibus, saevasque videbis
Conlucere faces, jam fervere litora flammis ;
Si te his adtigerit terris Aurora morantem.
Eja age, rumpe moras. varium et mutabile semper
Femina. sic fatus nocti se inmiscuit atrae.
Tum vero Aeneas, subitis exterritus umbris,
Conripit e somno corpus, sociosque fatigat :
Praecipites vigilate, viri, et confidite transtris :
Solvite vela citi. deus aethere missus ab alto,
Festinare fugam, tortosque incidere funis,
Ecce iterum stimulat. sequimur te, sancte deorum,
Quisquis es, imperioque iterum paremus ovantes.
Adsis ô, placidusque juves, et sidera caelo
Dextra feras. dixit : vaginaque eripit ensen
Fulmineum, strictoque ferit retinacula ferro.
Idem omnis simul ardor habet ; rapiuntque, ruuntque :
Litora deseruere : latet sub classibus aequor.
Adnixi torquent spumas, et caerula verrunt.
Et jam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile :
Regina e speculis, ut primum albescere lucem
Vidit, et aequatis classem procedere velis,
Litora que, et vacuos sensit sine remige portus ;
Terque quaterque manu pectus percussa decorum,
Flaventisque abscessa comas, Pro Juppiter ibit

Hic,

Hic, ait: et nostris inluserit advena regnis?
 Non arma expedient, totaque ex urbe sequentur,
 Diripientque rates alii navalibus? ite,
 Ferte citi flammās, date vela, inpellite remos.
 Quid loquor? aut ubi sum? quae mentem insania mutat?
 Infelix Dido! nunc te fata inopia tangunt.
 Tum decuit, cum sceptrā dabas. en dextra fidesque!
 Quem secum patrios aiunt portare Penatis:
 Quem subiisse humeris confectum aetate parentem!
 Non potui abreptum divellere corpus, et undis
 Spargere? non socios, non ipsum absumere ferro
 Ascanium, patriisque epulandum adponere mensis?
 Verum anceps pugnae fuerat fortuna. fuisset.
 Quem metui moritura? faces in castra tulissem,
 Implissemque foros flammis, gnatumque patremque
 Cum genere extinxem, memet super ipsa dedissem.
 Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras,
 Tuque harum interpretēs curarum, et conscia Juno,
 Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbis,
 Et Dirae ultrices, et di morientis Eliisae,
 Accipite haec, meritumque malis advertite numen,
 Et nostras audite preces. si tangere portus
 Infandum caput ac terris adnare necesse est,
 Et sic fata Jovis poscunt; hic terminus haeret:
 At bello audacis populi vexatus et armis,
 Finibus extorris, complexu avolsus Iuli,
 Auxilium inploret, videat indigna suorum
 Funera: nec, cum se sub leges pacis iniquae
 Tradiderit, regno aut optata luce fruatur:
 Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.
 Haec precor: hanc vocem extremam cum sanguine fundo.
 Tum vos, ô Tyrii, stirpem et genus omne futurum
 Exercete odiis, cinerique haec mittite nostro
 Munera. nullus amor populis, nec foedera sunt.
 Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,
 Qui face Dardanio ferroque sequare colonos,
 Nunc, olim, quocumque dabunt se tempore vires:
 Litora litoribus contraria, fluctibus undas
 Inprecor, arma armis: pugnent ipsique nepotesque.

Haec ait, et partis animum versabat in omnis;
 Invisam quaerens quam primum abrumpere lucem.
 Tum breviter Barcen nutricem adfata Sichaei;
 Namque suam patria antiqua cinis ater habebat:
 Annam, cara, mihi, nutrix, huc siste sororem;
 Dic corpus properet fluviali spargere lympha,
 Et pecudes secum et monstrata piacula ducat:
 Sic veniat, tuque ipsa pia tege tempora vitta.
 Sacra Jovi Stygio, quae rite incepta paravi,
 Perficere est animus, finemque inponere curis;
 Dardanique rogam capitis permittere flammae.
 Sic ait, illa gradum studio celerabat anilem.
 At trepida, et coeptis inmanibus efferat Dido,
 Sanguineam volvens aciem, maculisque tremantis
 Interfusa genas, et pallida morte futura,
 Interiora domus inrumpit limina, et altos
 Conscendit furibunda rogos, ensaque recludit
 Dardanum, non hos quaesitum munus in usus.
 Hic, postquam Iliacas vestis notumque cubile
 Conspexit, paullum lacrimis et mente morata,
 Inq̄ruitque toro, dixitque novissima verba:
 Dulces exuviae, dum fata deusque sinebant,
 Accipite hanc animam, meque his exsolve curis.
 Vixi, et, quē dederat cursum fortuna, peregi:
 Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
 Urbem praeclaram statui: mea moenia vidi:
 Ulta virum, poenas inimico a fratre recepi:
 Felix, heu nimium felix, si litora tantum
 Numquam Dardaniae tetigissent nostra carinae!
 Dixit, et, os inpressa toro, Moriemur inultae?
 Sed moriamur, ait, sic, sic juvat ire sub umbras.
 Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
 Dardanus, et nostrae secum ferat omnia mortis.
 Dixerat, atque illam media inter talia ferro
 Conlapsam aspiciunt comites, ensaque cruore
 Spumantem, sparsasque manus. it clamor ad alta
 Atria: concussam bacchatur fama per urbem.
 Lamentis, gemituque, et femineo ululatu
 Tecta fremunt: resonat magnis plangoribus aether.

Non aliter, quam si inmissis ruat hostibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros; flammaeque furentes
Culmina perque hominum volvantur perque deorum.
Audiit exanimis, trepidoque exterrita cursu,
Ungulbus ora soror foedans, et pectora pugnis,
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
Hoc illud, germana, fuit? me fraude petebas?
Hoc rogos iste mihi, hoc ignes araeque parabant?
Quid primum deserta querar? comitemne sororem
Sprevisti moriens? eadem me ad fata vocasses:
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tulisset.
His etiam struxi manibus, patriosque vocavi
Voce deos, sic te ut posita crudelis abessem?
Exstinxisti te meque, soror, populumque, patresque
Sidonios, urbemque tuam. date vulnera lymphis
Abluam, et, extremus si qui super halitus errat,
Ore legam: sic fata gradus evaserat altos,
Semianimemque sinu germanam amplexa fovebat
Cum gemitu, atque atros siccabat veste cruores,
Illa gravis oculos conata adtollere, rursus
Deficit. infixum stridit sub pectore volnus.
Ter sese adtollens cubitoque adnixa levavit:
Ter revoluta toro est, oculisque errantibus alto
Quaesivit caelo lucem, ingemuitque repertam.
Tum Juno omnipotens, longum miserata dolorem,
Difficilisque obitus, Irin demisit Olympo,
Quae luctantem animam nexosque resolveret artus.
Nam, quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoque accensa furore,
Nondum illi flavom Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per caelum roseida pennis,
Mille trahens varios adverso sole colores,
Devolat, et supra caput adstitit: Hunc ego Diti
Sacrum iussa fero, teque isto corpore solvo.
Sic ait, et dextra crinem secat. omnis et una
Dilapsus calor, atque in ventos vita recessit.

AENEIDOS LIB. V.

INterea medium Aeneas jam classe tenebat
 Certus iter, fluctusque atros aquilone secabat,
 Moenia respiciens, quae jam infelicis Elissae
 Conlucent flammis. quae tantum accenderit ignem
 Causa latet: duri magno sed amore dolores
 Polluto, notumque, furens quid femina possit,
 Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
 Ut pelagus tenere rates, nec jam amplius ulla
 Occurrit tellus; maria undique, et undique caelum:
 Olli caeruleus supra caput adstitit inæber,
 Noctem hiememque ferens, et inhorruit unda tenebris.
 Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta:
 Heu! quianam tanti cinxerunt aethera nimbi?
 Quidve, pater Neptune, paras? sic deinde locutus
 Conligere arma jubet, validisque incumbere remis;
 Obliquatque sinus in ventum, ac talia fatur:
 Magnanime Aenea, non, si mihi Juppiter auctor
 Spondeat, hoc sperem Italiam contingere caelo.
 Mutati transversa fremunt, et vespere ab atro
 Confurgunt venti, atque in nubem cogitur aër.
 Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
 Sufficimus. superat quoniam fortuna, sequamur:
 Quoque vocat, vertamus iter. nec litora longe
 Fida reor fraterna Erycis, portusque Sicanos:
 Si modo rite memor servata remetiò astra.
 Tum pius Aeneas: Equidem sic poscere ventos
 Jamdudum, et frustra cerno te tendere contra.
 Flecte viam velis. an sit mihi gratior ulla,
 Quove magis fessas optem dimittere navis,
 Quam quae Dardanium tellus mihi servat Acesten,
 Et patris Anchisae gremio complectitur ossa?
 Haec ubi dicta, petunt portus: et vela secundi
 Intendunt zephyri. fertur cita gurgite classis:
 Ac tandem laeti notae advertuntur arenae.
 At procul excelsò miratus vertice montis
 Adventum sociaque rates occùrit Acestes,

Horridus

Horridus in jaeulis et pelle Libystidis urvae :
Troia Criniso conceptum flumine mater
Quem genuit. verum non inmemor ille parentum
Gratatur reduces, et gaza laetus agresti
Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
Postera cum primo stellas Oriente fugarat
Clara dies ; socios in coetum litore ab omni
Advocat Aeneas, tumulique ex aggere fatur :
Dardanidae magni, genus alto a sanguine divom,
Annus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo reliquias divinique ossa parentis
Condidimus terra, maestasque sacravimus aras.
Jamque dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum,
Semper honoratum (sic di voluistis) habebo.
Hunc ego, Gaetulis agerem si Syrtibus exsul,
Argolicove mari deprensus, et urbe Mycenes ;
Annua vota tamen sollempnisque ordine pompas
Exsequeretur ; strueremque suis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipsius et ossa parentis,
Haud equidem sine mente, reor, sine numine divom
Adsumus, et portus delati intramus amicos.
Ergo agite, et laetum cuncti celebremus honorem :
Poscamus ventos, atque haec me sacra quot annis
Urbe velint posita templis sibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Troja generatus Acestes
Dat numero capita in navis. adhibete Penatis
Et patrios epulis, et quos colit hospes Acestes.
Praeterea, si nona diem mortalibus alnum
Aurora extulerit, radiisque retexerit orbem,
Prima citae Teucris ponam certamina classis.
Quique pedum cursu valet, et qui viribus audax,
Aut jaculo incedit melior, levibusque sagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere caestu :
Cuncti adsint, meritaque expectent praemia palmae.
Ore favete omnes, et tempora cingite ramis.
Sic fatus, velat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc aevi maturus Acestes,
Hoc puer Ascanius : sequitur quos cetera pubes.
Ille e concilio multis cum milibus ibat.

Ad tumulum, magna medius comitante caterva,
 Hic duo rite mero libans carchesia Baccho,
 Fundit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro,
 Purpureosque jacet flores, ac talia fatur :
 Salve, sancte parens : iterum salvete recepti
 Nequidquam cineres, animaeque umbraeque paternae,
 Non licuit finis Italos fataliaque arva,
 Nec tecum Ausonium, quicumque est, quaerere Thybrim.
 Dixerat haec : adytis cum lubricus anguis ab imis
 Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
 Amplexus placide tumulum, labfusque per aras :
 Caeruleae quoi terga notae maculosus et auro
 Squamam incendebat fulgor : ceu nubibus arcus
 Mille trahit varios adverso sole colores.
 Obstupuit visu Aeneas. ille agmine longo
 Tandem inter pateras, et levia pocula serpens,
 Libavitque dapes, rursusque innoxius imo
 Successit tumulo, et depasta altaria liquit.
 Hoc magis inceptos genitori instaurat honores,
 Incertus Geniumne loci, famulumne parentis
 Esse putet : caedit quinas de more bidentis,
 Totque sues, totidem nigrantis terga juvencos :
 Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
 Anchisae magni, manisque Acheronte remissos.
 Necnon et socii, quae quoique est copia, laeti
 Dona ferunt : onerantque aras, mactantque juvencos.
 Ordine athena locant alii, fusique per herbam
 Subjiciunt veribus prunas, et viscera torrent.
 Expectata dies aderat, nonamque serena
 Auroram Phaëthontis equi jam luce vehabant :
 Famaque finitimos et clari nomen Aestae
 Excierat. laeto conplerant litora coetu
 Visuri Aeneadas, pars et certare parati.
 Munera principio ante oculos circoque locantur
 In medio sacri tripodes, viridesque coronae,
 Et palmae, pretium victoribus, armaque, et ostro
 Perfusae vestes, argenti aurique talentum :
 Et tuba commissos medio canit aggere ludos.
 Prima pares ineunt gravibus certamina remis

Quatuor, ex omni delectae classe, carinae.
 Velocem Mnestheus agit acri remige Pristin,
 Mox Italus Mnestheus, genus a quo nomine Memmi,
 Ingentemque Gyas ingenti mole Chimaeram,
 Urbis opus: triplici pubes quam Dardana versu
 Inpellunt; terno confurgunt ordine remi.
 Sergefususque, domus tenet a quo Sergia nomen,
 Centauro invehitur magna; Scyllaque Cloanthus
 Caerulea: genus unde tibi, Romane Cluenti.
 Est procul in pelago saxum spumantia contra
 Litora, quod tumidis submersum tunditur olim
 Fluctibus, hiberni condunt ubi sidera cori:
 Tranquillo filet, inmotaque adtollitur unda
 Campus et apricis statio gratissima mergis.
 Hic viridem Aeneas frondenti ex ilice metam
 Constituit signum nautis pater: unde reverti
 Scirent, et longos ubi circumflectere cursus.
 Tum loca sorte legunt, ipsique in puppibus auro
 Ductores longe effulgent ostroque decori.
 Cetera populea velatur fronde juvenus,
 Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit.
 Confidunt transtris, intentaque brachia remis:
 Intenti expectant signum, exsultantiaque haurit
 Corda pavor pulsans, laudumque adrecta cupido.
 Inde, ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes
 (Haud mora) prosiluere suis: ferit aethera clamor
 Nauticus: adductis spumant freta versa lacertis.
 Infindunt pariter sulcos, totumque dehiscit
 Convolsum remis rostrisque tridentibus aequor.
 Non tam praecipites bijugo certamine campum
 Conripuere, ruuntque effusi carcere currus:
 Nec sic inmissis aurigae undantia lora
 Concussere jugis, pronique in verbera pendent.
 Tum plausu fremituque virum, studiisque faventum
 Consonat omne nemus: vocemque inclusa volutant
 Litora: pulsati colles clamore resultant.
 Effugit ante alios, primisque elabitur undis [thus
 Turbam inter fremitumque Gyas: quem deinde Cloan-
 Consequitur, melior remis: sed pondere pinus

Tarda tenet. post hos aequo discrimine Pristis
 Centaurusque locum tendunt superare priorem.
 Et nunc Pristis habet, nunc victam praeterit ingens
 Centaurus: nunc una ambae junctisque feruntur
 Frontibus, et longa sulcant vada falsa carina.
 Jamque propinquabant scopulo, metamque tenebant:
 Cum princeps medioque Gyas in gurgite victor
 Rectorem navis compellat voce Menoeten:
 Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige gressum.
 Litus ama, et laevas stringat sine palmula cautes;
 Altum alii teneant. dixit. sed caeca Menoetes
 Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
 Quo diversus abis? iterum pete saxa, Menoete,
 Cum clamore Gyas revocabat: ecce Cloanthum
 Respicit instantem tergo, et propiora tenentem.
 Ille inter navemque Gyae scopulosque sonantis
 Radit iter laevom interior, subitusque priorem
 Praeterit, et metis tenet aequora tuta relictis.
 Tum vero exarsit juveni dolor ossibus ingens:
 Nec lacrimis caruere genae. segnemque Menoeten,
 Oblitus decorisque sui sociumque salutis,
 In mare praecipitem puppi deturbat ab alta.
 Ipse gubernaculo rector subit, ipse magister:
 Hortaturque viros, clavomque ad litora torquet.
 At gravis, ut fundo vix tandem redditus imo est
 Jam senior, madidaque fluens in veste, Menoetes;
 Summa petit scopuli, siccaque in rupe resedit.
 Illum et labentem Teuceri, et risere natantem:
 Et falsos rident revomentem pectore fluctus.
 Hic laeta extremis spes est accensa duobus
 Sergesto Mnesthique, Gyan superare morantem.
 Sergestus capit ante locum, scopuloque propinquat:
 Nec tota tamen ille prior praecunte carina:
 Parte prior: partim rostro premit aemula Pristis.
 At media socios incedens nave per ipsos
 Hortatur Mnestheus: Nunc, nunc insurgite remis,
 Hecorei socii; Trojae quos sorte suprema
 Delegi comites: nunc illas promite vires,
 Nunc animos, quibus in Gaetulis Syrtibus usi,

Ionioque

Ionioque mari, Maleaeque sequacibus undis.
 Non jam prima peto Mnestheus, neque vincere certo.
 Quamquam ô! sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti.
 Extremos pudeat rediisse. hoc vincite, cives,
 Et prohibete nefas. Olli certamine summo
 Procumbunt: vastis tremit ictibus aerea puppes,
 Subtrahiturque solum. tum creber anhelitus artus
 Aridaeque ora quatit: sudor fluit undique rivis.
 Adtulit ipse viris optatum casus honorem.
 Namque furens animi, dum proram ad saxa suburguet
 Interior, spatioque subit Sergestus iniquo;
 Infelix fax in procurentibus haesit.
 Concussae cautes, et acuto in murice remi
 Obnixi crepuere, inlisaque prora pependit.
 Consurunt nautae, et magno clamore morantur:
 Ferrataeque trudes, et acuta cuspide contos
 Expediunt; fractosque legunt in gurgite remos.
 At laetus Mnestheus, successuque acrior ipso,
 Agmine remorum celeri, ventisque vocatis,
 Prona petit maria, et pelago decurrit aperto.
 Qualis spelunca subito commota columba,
 Quoi domus et dulces latebroso in pumice nidi,
 Fertur in arva volans, plausumque exterrita pennis
 Dat tecto ingentem: mox aëre labfa quieto
 Radit iter liquidum, celeris neque commovet alas.
 Sic Mnestheus, sic ipsa fuga secat ultima Pristis
 Aequora: sic illam fert inpetus ipse volantem.
 Ac primum in scopulo luctantem deserit alto
 Sergestum, brevibusque vadis, frustra que vocantem
 Auxilia, et fractis discentem currere remis.
 Inde Gyan, ipsamque ingenti mole Chimaeram
 Consequitur. cedit: quoniam spoliata magistro est.
 Solus jamque ipso superest in fine Cloanthus:
 Quem petit, et summis adnissus viribus urguet.
 Tum vero ingeminat clamor, cunctique sequentem
 Instigant studiis: resonatque fragoribus aether.
 Hi proprium decus, et partum indignantur honorem,
 Ni teneant: vitamque volunt pro laude pacisci.
 Hos successus alit: possunt, quia posse videntur.

Et fors aequatis cepissent praemia rostris:
 Ni, palmas ponto tendens utraque, Cloanthus
 Fudissetque preces, divosque in vota vocasset:
 Di, quibus imperium pelagi, quorum aequora curro,
 Vobis laetus ego hoc candentem litore taurum
 Constituam ante aras voti reus, extaque salos
 Porriciam in fluctus, et vina liquentia fundam.
 Dixit, eumque imis sub fluctibus audiit omnis
 Nereidum Phorciue chorus, Panopeaque virgo;
 Et pater ipse manu magna Portunus euntem
 Inpulit. illa noto citius volucrique sagitta
 Ad terram fugit, ac portu se condidit alto.
 Tum satus Anchisa, cunctis e more vocatis,
 Victorem magna praeconis voce Cloanthum
 Declarat, viridique advelat tempora lauro:
 Muneraque in navis ternos optare juvencos,
 Vinaque, et argenti magnum dat ferre talentum.
 Iphis praecipuos ductoribus addit honores:
 Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
 Purpura maeandro duplici Meliboea cucurrit:
 Intextusque puer frondosa regius Ida
 Velocis jaculo cervos cursuque fatigat
 Acer, anhelanti similis: quem praepes ab Ida
 Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.
 Longaevi palmas nequidquam ad sidera tendunt
 Custodes: saevitque canum latratus in auras.
 At qui deinde locum tenuit virtute secundum,
 Levibus huic hamis confertam auroque trilicem
 Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
 Victor apud rapidum Simoënta sub Illo alto,
 Donat habere viro, decus et tutamen in armis.
 Vix illam famuli Phegeus Sagarisque ferebant
 Multiplicem, connisi humeris. indutus at olim
 Demoleos cursu palantis Troas agebat.
 Tertia dona facit geminos ex aere lebetas;
 Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.
 Jamque adeo donati omnes, opibusque superbi,
 Puniceis ibant evincti tempora taeniis:
 Cum saevo e scopulo multa vix arte revolsus,

Amiffis remis, atque ordine debilis uno,
 Inrifam fine honore ratem Sergestus agebat.
 Qualis faepe viac deprenfus in aggere ferpens,
 Aerea quem obliquum rota tranfit, aut gravis icla
 Seminecem liquit faxo lacerumque viator,
 Nequidquam longos fugiens dat corpore tortus;
 Parte ferox, ardensque oculis, et fibila colla
 Arduus adtollens; pars vulnere clauda retentat
 Nexantem nodis, feque in fua membra plicantem,
 Tali remigio navis fe tarda movebat:
 Vela facit tamen, et velis fubit oftia plenis.
 Sergestum Aeneas promiffio munere donat,
 Servatam ob navem lactus, fociosque reductos.
 Olli ferva datur, operum haud ignara Minervae,
 Crefla genus Pholoë, geminique fub ubere gnati.
 Hoc pius Aeneas miffio certamine tendit
 Gramineum in campum, quem collibus undique curvis
 Cingebant filvae: mediaque in valle theatri
 Circus erat, quo fe multis cum milibus heros
 Confeflu medium tulit, extructoque refedit.
 Hic, qui forte velint rapido contendere curfu,
 Invitat pretiis animos, et praemia ponit.
 Undique conveniunt Teucri, mixtique Sicani,
 Nifus et Euryalus primi.
 Euryalus forma infignis, viridique juvena;
 Nifus amore pio pueri, quos deinde fecutus
 Regius egregia Priami de ftirpe Diore.
 Hunc Salius, fimul et Patron: quorum alter Acarnan,
 Alter ab Arcadio Tegeaeae fanguine gentis.
 Tum duo Trimacrii juvenes Helymus Panopesque,
 Adfueti filvis, comites feniore Aceftae.
 Multi praeterea, quos fama obfcura recondit.
 Aeneas quibus in mediis fic deinde locutus:
 Accipite haec animis, laetasque advertite mentis:
 Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
 Gnofia bina dabo levato lucida ferro
 Spicula, caelataque argento ferre bipennem.
 Omnibus hic erit unus honos. tres praemia primi
 Accipient, flavaque caput neftentur oliva.

Primus

Primus equum phaleris insignem victor habeto :
 Alter Amazoniam pharetram, plenamque sagittis
 Threiciis: lato quam circum amplectitur auro
 Balteus, et tereti subnectit fibula gemma.

Tertius Argolica hac galea contentus abito.

Haec ubi dicta, locum capiunt, signoque repente
 Conripiunt spatia audito, limenque relinquunt,
 Effusi nimbo similes: simul ultima signant.

Primus abit, longeque ante omnia corpora Nisus
 Emicat, et ventis et fulminis ocior alis.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
 Insequitur Salius: spatio post deinde relicto
 Tertius Euryalus.

Euryalumque Helymus sequitur: quo deinde sub ipso

Ecce volat, calcemque terit jam calce Dioces,
 Incumbens humero: spatia et si plura supersint,

Transcat elapsus prior, ambiguumve relinquat.

Jamque fere spatio extremo, fessique sub ipsam

Finem adventabant; levi cum sanguine Nisus

Labitur infelix: caesis ut forte juvenis

Fusus humum viridisque super madefecerat herbas.

Hic juvenis jam victor ovans vestigia presso

Haud tenuit titubata solo: sed pronus in ipso

Concidit inmundoque fimo sacroque cruore.

Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum:

Nam sese obposuit Salio per lubrica surgens.

Ille autem jacuit spissa revolutus arena.

Emicat Euryalus, et munere victor amici

Prima tenet, plausuque volat fremituque secundo.

Post Helymus subit, et nunc tertia palma Dioces.

Hic totum caveae confessum ingentis, et ora

Prima patrum magnis Salius clamoribus inplet;

Ereptumque dolo reddi sibi poscit honorem.

Tutatur favor Euryalum, lacrimaeque decorae,

Gratior et pulchro veniens in corpore virtus.

Adjuvat, et magna proclamat voce Dioces:

Qui subiit palmae, frustra ad praemia venit

Ultima, si primi Salio redduntur honores.

Tum pater Aeneas, Vestra, inquit, munera vobis

Certa manent, pueri ; et palmam movet ordine nemo :

Me liceat casus miserari infantis amici.

Sic fatus, tergum Gaetuli inmane leonis

Dat Salio, villis onerosum atque unguibus aureis.

Hic Nisus, Si tanta, inquit, sunt praemia victis,

Et te laborum miseret ; quae munera Niso

Digna dabis ? primam merui qui laude coronam ;

Ni me, quae Salium, fortuna inimica tulisset.

Et simul his dictis faciem ostentabat, et udo

Turpia membra fimo. risit pater optimus olli,

Et clypium efferri iussit, Didymaonis artes,

Neptuni sacro Danaïs de posse refixum.

Hoc juvenem egregium praestanti munere donat.

Post ubi confecti cursus, et dona peregit :

Nunc si quoi virtus animusque in pectore praesens,

Adsit, et evinctis adtollit brachia palmis.

Sic ait, et geminum pugnae proponit honorem :

Victori velatum auro vittisque juvenum ;

Ensem, atque insignem galeam, solatia victo.

Nec mora ; continuo vastis cum viribus effert

Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit :

Solus qui Paridem solitus contendere contra :

Idemque ad tumulum, quo maximus occubat Hector,

Victorem Buten inmani corpore, qui se

Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,

Perculit, et fulva moribundum extendit arena.

Talis prima Dares caput altum in proelia tollit,

Ostenditque humeros latos, alternaque jactat

Brachia protendens, et verberat ictibus auras.

Quaeritur huic alius : nec quisquam ex agmine tanto

Audet adire virum, manibusque inducere caestus.

Ergo alacris, cunctosque putans excedere palma,

Aeneae stetit ante pedes : nec plura moratus,

Tum laeva taurum cornu tenet, atque ita fatur :

Nate dea, si nemo audet se credere pugnae,

Quae finis standi ? quo me decet usque teneri ?

Ducere dona jube. cuncti simul ore fremebant

Dardanidae, reddique viro promissa jubebant.

Hic gravis Entellum dictis castigat Acestes,

Proxumus

Proxumus ut viridante toro confederat herbae :
 Entelle, heroum quondam fortissime frustra,
 Tantane tam patiens nullo certamine tolli
 Dona fines ? ubi nunc nobis deus ille, magister
 Necquidquam memoratus Eryx ? ubi fama per omnem
 Trinacriam, et spolia illa tuis pendentia tectis ?
 Ille sub haec : Non laudis amor, nec gloria cessit
 Pulsa metu : sed enim gelidus tardante senecta
 Sanguis hebet, frigentque effoetae in corpore vires.
 Si mihi, quae quondam fuerat, quaque inprobus iste
 Exultat fidens, si nunc foret illa iuventus :
 Haud equidem pretio inductus pulchroque iuvenco
 Venissem : nec dona moror. sic deinde locutus,
 In medium geminos inmani pondere caestus
 Projecit ; quibus acer Eryx in praelia suetus
 Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
 Obstupuere animi. tantorum ingentia septem
 Terga boum plumbo insuto ferroque rigeabant.
 Ante omnis stupet ipse Dares, longeque recusat :
 Magnanimusque Anchisiades et pondus et ipsa
 Huc illuc vinclorum inmensa volumina versat.
 Tum senior talis referebat pectore voces :
 Quid, si quis caestus ipsius et Herculis arma
 Vidiisset, tristemque hoc ipso in litore pugnam ?
 Haec germanus Eryx quondam tuus arma gerebat.
 Sanguine cernis adhuc sparsoque infecta cerebro.
 His magnum Alciden contra stetit : his ego suetus ;
 Dum melior vires sanguis dabat, aemula necdum
 Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
 Sed, si nostra Dares haec Troius arma recusat,
 Idque pio sedet Aeneae, probat auctor Acestes ;
 Aequemus pugnas. Erycis tibi terga remitto :
 Solve metus, et tu Trojanos exue caestus.
 Haec fatus, duplicem ex humeris rejecit amictum,
 Et magnus membrorum artus, magna ossa lacertosque
 Exiit, atque ingens media consistit arena.
 Tum satus Anchisa caestus pater extulit aequos,
 Et paribus palmas amborum innexuit armis.
 Constitit in digitos extemplo adrectus uterque,

Brachi-

Brachiaque ad superas interritus extulit auras.
 Abduxere retro longe capita ardua ab ictu:
 Inmiscentque manus manibus, pugnamque laceffunt.
 Ille pedum motu melior, fretusque juventa:
 Hic membris et mole valens: sed tarda trementi
 Genua labant: vastos quatit aeger anhelitus artus.
 Multa viri nequidquam inter se volnera jactant,
 Multa cavo lateri ingeminant, et pectore vastos
 Dant sonitus, erratque auris et tempora circum
 Crebra manus: duro crepitant sub volnere malae.
 Stat gravis Entellus, nisuque inmotus eodem,
 Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.
 Ille, velut celsam oppugnat qui molibus urbem,
 Aut montana sedet circum castella sub armis,
 Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
 Arte locum; et variis adfultibus inritus urget.
 Ostendit dextram insurgens Entellus, et alte
 Extulit: ille ictum venientem a vertice velox
 Praevидit, celerique elapsus corpore cessit.
 Entellus vires in ventum effudit; et ultro
 Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto
 Concidit: ut quondam cava concidit aut Erymantho,
 Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
 Confurgunt studiis Teucris et Trinacria pubes:
 It clamor caelo, primusque adcurrit Acestes,
 Aequaevoque ab humo miserans adtollit amicum.
 At non tardatus casu neque territus heros,
 Acrior ad pugnam redit, ac vim suscitatur ira.
 Tum pudor incendit vires, et conscia virtus:
 Praecipitemque Dares ardens agit aequore toto;
 Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
 Nec mora, nec requies. quam multa grandine nimbi
 Culminibus crepitant; sic densis ictibus heros
 Creber utraque manu pulsat versatque Dareta.
 Tum pater Aeneas procedere longius iras,
 Et saevire animis Entellum haud passus acerbis;
 Sed finem inposuit pugnae, fessumque Dareta
 Eripuit, mulcens dictis: ac talia fatur:
 Infelix, quae tanta animum dementia cepit?

Non vires alias, conversaque numina sentis?
 Cede deo. dixitque, et proelia voce diremit.
 Ast illum fidi aequales, genua aegra trahentem,
 Quassantemque utroque caput, crassumque cruorem
 Ore rejectantem, mixtosque in sanguine dentis,
 Ducunt ad navis; galeamque ensesque vocati
 Accipiunt: palmam Entello taurumque relinquunt.
 Hic victor, superans animis, tauroque superbus,
 Nate dea, vosque haec, inquit, cognoscite, Teucris;
 Et mihi quae fuerint juvenali in corpore vires,
 Et qua servetis revocatum a morte Dareta.
 Dixit, et adversi contra stetit ora juvenci,
 Qui donum adstabat pugnae, duosque reducta
 Libravit dextra media inter cornua caestus
 Arduus, effraetoque inlinit in ossa cerebro.
 Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos.
 Ille super talis effundit pectore voces:
 Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Daretis
 Persolvo: hic victor caestus artemque repono.
 Protenus Aeneas celeri certare sagitta
 Invitat, qui forte velint; et praemia ponit:
 Ingentique manu malum de nave Serepsi
 Erigit; et volucrum trajecto in fune columbam,
 Quo ferrum tendant, malo suspendit ab alto.
 Convenere viri: dejectamque aerea sortem
 Accepit galea: et primus clamore secundo
 Hyrtacidae ante omnis exit locus Hippocoontis:
 Quem modo navali Mnestheus certamine victor
 Consequitur, viridi Mnestheus evinctus oliva.
 Tertius Eurytion, tuus, ô clarissime, frater,
 Pandare: qui quondam, jussus confundere foedus,
 In medios telum torsisti primus Achivos.
 Extremus, galeaque ima subsedit Acestes;
 Ausus et ipse manu juvenum tentare laborem.
 Tum validis flexos incurvant viribus arcus
 Pro se quisque viri, et depromunt tela pharetris.
 Primaque per caelum nervo stridente sagitta
 Hyrtacidae juvenis volucris diverberat auras:
 Et venit, adversique infigitur arbore mali.

Intremat

Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
 Ales, et ingenti sonuerunt omnia plausu.
 Post acer Mnestheus adducto constitit arcu,
 Alta petens: pariterque oculos telumque tetendit.
 Ast ipsam miserandus avem contingere ferro
 Non valuit: nodos et vincula linea rupit,
 Quis innexa pedem malo pendebat ab alto.
 Illa notos atque atra volans in nubila fugit.
 Tum rapidus jam dudum arcu contenta parato
 Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit,
 Jam vacuo laetam caelo speculatus; et alis
 Plaudentem nigra figit sub nube columbam.
 Decidit exanimis, vitamque reliquit in astris
 Aetheriis, fixamque refert delabſa sagittam.
 Amiſſa ſolus palma ſuperabat Aceſtes:
 Qui tamen aërias telum contendit in auras,
 Ostentans artemque pater, arcumque ſonantem.
 Hic oculis ſubitum objicitur magnoque futurum
 Augurio monſtrum. docuit poſt exitus ingens:
 Seraque terrifici cecinerunt omina vates.
 Namque volans liquidis in nubibus arſit arundo,
 Signavitque viam flammis, tenuiſque receſſit
 Conſumta in ventos: caelo ceu ſaepe refixa
 Tranſcunt crinemque volantia ſidera ducunt.
 Adtonitis haefere animis, Superosque precati
 Trinacrii Teucrique viri: nec maximus omen
 Abnuſit Aeneas, ſed laetum amplexus Aceſten
 Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:
 Sume, pater: nam te voluit rex magnus Olympi
 Talibus auſpiciis exſortem ducere honores.
 Ipius Anchifae longaeui hoc munus habebis,
 Cratera inpreſſum ſignis: quem Thracius olim
 Anchifae genitori in magno munere Cifſeus
 Ferrè ſui dederat monumentum et pignus amoris.
 Sic fatus cingit viridanti tempora lauro:
 Et primum ante omnis victorem adpellat Aceſten.
 Nec bonus Eurytion praelato invidit honori;
 Quamvis ſolus avem caelo deſecit ab alto.
 Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit:

Y 2

Extremus,

Extremus, volucris qui fixit arundine malum,
 At pater Aeneas nondum certamine misso,
 Custodem ad sese comitemque inpubis Iuli
 Aepytiden vocat, et fidam sic fatur ad aurem:
 Vade age, et, Ascanio, si jam puerile paratum
 Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
 Ducat avo turmas, et sese ostendat in armis,
 Dic, ait. ipse omnem longo decedere circo
 Infusum populum, et campos jubet esse patentis.
 Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
 Frenatis lucent in equis: quos omnis euntis
 Trinacriae mirata fremit Trojaeque juvenus.
 Omnibus in morem tonsa coma pressa corona.
 Cornea bina ferunt praefixo hastilia ferro:
 Pars levis humero pharetras. it pectore summo
 Flexilis obtorti per collum circulus auri.
 Tres equitum numero turmae, ternique vagantur
 Ductores: pueri bis seni quemque secuti
 Agmine partito fulgent, paribusque magistris.
 Una acies juvenum, ducit quam parvus ovantem
 Nomen avi referens Priamus; tua clara, Polite,
 Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis
 Portat equus bicolor maculis; vestigia primi
 Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam,
 Alter Atys, genus unde Atti duxere Latini:
 Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
 Extremus, formaque ante omnis pulcher Iulus
 Sidonio est invehctus equo: quem candida Dido
 Esse sui dederat monumentum et pignus amoris,
 Cetera Trinacriis pubes senioris Acestae
 Fertur equis.
 Excipiunt plausu pavidos, gaudentque tuentes
 Dardanidae; veterumque agnoscunt ora parentum.
 Postquam omnem laeti confessum oculosque fuorum
 Lustrare in equis; signum clamore paratis
 Aepytides longe dedit, insonuitque flagello.
 Olli discurrere pares, atque agmina terni
 Diductis solvere choris, rursusque vocati
 Convertere vias, infestaque tela tulere.

Inde alios ineunt cursus aliosque recursus
Adversis spatiis, alternosque orbibus orbis
Impediunt, pugnaeque cient simulacra sub armis :
Et nunc terga fuga nudant ; nunc spicula vertunt
Insensi : facta pariter nunc pace feruntur.
Ut quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textum caecis iter ancipitemque
Mille viis habuisse dolum, qua signa sequendi
Falleret indeprensus et inremeabilis error.
Haud alio Teucrûm gnati vestigia cursu
Impediunt, texuntque fugas et proelia ludo,
Delphinum similes : qui per maria humida nando
Carpathium Libycumque secant, luduntque per undas.
Hunc morem cursus, atque haec certamina primus
Aescanius, Longam muris cum cingeret Albam,
Retulit, et priscos docuit celebrare Latinos.
Quo puer ipse modo, secum quo Troïa pubes,
Albani docuere suos : hinc maxima porro
Acceptit Roma, et patrium servavit honorem :
Trojaque nunc, pueri, Trojanum dicitur agmen.
Hac celebrata tenus sancto certamina patri.
Hic primum Fortuna fidem mutata novavit.
Dum variis tumulto referunt sollemnia ludis,
Irin de caelo misit Saturnia Juno
Iliacam ad classem, ventosque adspirat eunti
Multa movens, nec dum antiquam exsaturata dolorem.
Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
Nulli visa, cito decurrit tramite virgo.
Conspicit ingentem concursum, et litora lustrat,
Desertosque videt portus, classemque relictam.
At procul in sola secretae Troades acta
Amisum Anchisen flebant, cunctaeque profundum
Pontum aspectabant fientes. Heu tot vada fessis,
Et tantum superesse maris ! vox omnibus una.
Urbem orant : taedet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
Conjicit, et faciemque deae vestemque reponit.
Fit Beroë, Tmarii conjux longaeva Dorycli ;
Quoi genus, et quondam nomen, gnatique fuissent :

Ac

Ac sic Dardanidum mediam se matribus infert :
 O miserae, quas non manus, inquit, Achaïca bello
 Traxerit ad letum patriae sub moenibus! ô gens
 Infelix, cui te exitio Fortuna reservat?
 Septima post Trojae excidium jam vertitur aestas,
 Cum freta, cum terras omnis, tot inhospita saxa
 Sideraque emensae ferimur : dum per mare magnum
 Italiam sequimur fugientem, et volvimur undis.
 Hic Erycis fines fraterni, atque hospes Acestes.
 Quid prohibet muros jacere, et dare civibus urbem?
 O patria, et rapti nequidquam ex hoste Penates;
 Nullane jam Trojae dicentur moenia? nusquam
 Hectoreos amnis Xanthum et Simoënta videbo?
 Quin agite, et mecum infaustas exurite puppis.
 Nam mihi Cassandrae per somnum vatis imago
 Ardentis dare visa faces: Hic quaerite Trojam,
 Hic domus est, inquit, vobis: jam tempus agi res:
 Nec tantis mora prodigiis. en quatuor arae
 Neptuno. deus ipse faces animumque ministrat.
 Haec memorans, prima insensum vi conripit ignem,
 Sublataque procul dextra connixa coruscat,
 Et jacit. adrectae mentes, stupefactaeque corda
 Iliadum. hic una e multis, quae maxima natu,
 Pyrgo, tot Priami gnatorum regia nutrix:
 Non Beroë vobis, non haec Rhoeteia, matres,
 Est Dorycli conjux. divini signa decoris,
 Ardentisque notate oculos; qui spiritus illi,
 Qui voltus, vocisque sonus, et gressus eunti.
 Ipsa egomet dudum Beroën digressa reliqui
 Aegram, indignantem, tali quod sola careret
 Munere, nec meritos Anchisae inferret honores.
 Haec effata.
 At matres, primo ancipites, oculisque malignis
 Ambiguae spectare rates, miserum inter amorem
 Praesentis terrae, fatisque vocantia regna:
 Cum dea se paribus per caelum sustulit alis,
 Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
 Tum vero adtonitae monstris, actaeque furore
 Conclamant, rapiuntque focis penetralibus ignem:

Pars spoliant aras, frondem, ac virgulta, facesque
 Conjiciunt. furit inmissis Volcanus habenis
 Transtra per et remos, et pictas abiete puppis.
 Nuntius Anchisae ad tumultum cuneosque theatri
 Incensas perfert navis Eumelus: et ipsi
 Respiciunt atram in nimbo volitare favillam.
 Primus et Ascanius, cursus ut laetus equestris
 Ducebat; sic acer equo turbata petivit
 Castra: neque exanimis possunt retinere magistri.
 Quis furor iste novus? quo nunc, quo tenditis, inquit,
 Heu miserae cives? non hostem, inimicaque castra
 Argivôm, vestras spes uritis. en ego vester
 Ascanius: galeam ante pedes projecit inanem,
 Qua ludo indutus belli simulacra ciebat.
 Accelerat simul Aeneas, simul agmina Teucrûm.
 Ast illae diversa metu per litora passim
 Diffugiunt; silvasque, et sicubi concava furtim
 Saxa, petunt. piget incepti, lucisque, suosque
 Mutatae adgnoscent, excussaque pectore Juno est.
 Sed non idcirco flammae atque incendia vires
 Indomitas posuere: udo sub robore vivit
 Stuppa vomens tardum fumum, lentusque carinas
 Est vapor, et toto descendit corpore pestis:
 Nec vires heroum infusaque flumina profunt.
 Tum pius Aeneas humeris abscindere vestem,
 Auxilioque vocare deos, et tendere palmas:
 Juppiter omnipotens, si nondum exosus ad unum
 Trojanos, si quid pietas antiqua labores
 Respicit humanos; da flammam evadere classi
 Nunc, pater, et tenuis Teucrûm res eripe leto.
 Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
 Si mereor, demitte, tuaque hic obrue dextra.
 Vix haec ediderat, cum effusis imbris atra
 Tempestas sine more furit, tonitruque tremiscunt
 Ardua terrarum, et campi: ruit aethere toto
 Turbidus imber aquam, densisque nigerrimus austris:
 Implenturque super puppes; semiusta madescent
 Robora. restinctus donec vapor omnis, et omnes,
 Quatuor amissis, servatae a peste carinae.

At

At pater Aeneas, casu concussus acerbo,
 Nunc huc ingentis nunc illuc pectore curas
 Mutabat versans, Siculisne resideret arvis
 Oblitus fatorum, Italasne capefferet oras.
 Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas
 Quem docuit, multaque insignem reddidit arte,
 Haec responsa dabat, vel quae portenderet ira
 Magna deum, vel quae fatorum posceret ordo.
 Isque his Aenean solatus vocibus inquit :
 Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque, sequamur :
 Quidquid erit : superanda omnis fortuna ferendo est.
 Est tibi Dardanius divinae stirpis Acestes :
 Hunc cape consilii socium, et conjunge volentem :
 Huic trade, amissis superant qui navibus, et quos
 Pertaesum magni incepti rerumque tuarum est :
 Longaevoque senes, ac fessas aequore matres,
 Et quidquid tecum invalidi, metuensque pericli est,
 Delige, et his habeant terris, sine, moenia fessi :
 Urbem adpellabunt permisso nomine Acestam.
 Talibus incensus dictis senioris amici,
 Tum vero in curas animum diducitur omnis :
 Et nox atra polum bigis subvecta tenebat.
 Visa dehinc caelo facies delapsa parentis
 Anchisae, subito talis effundere voces :
 Gnate, mihi vita quondam, dum vita manebat,
 Care magis ; gnate Iliacis exercite fati ;
 Imperio Jovis huc venio : qui classibus ignem
 Depulit, et caelo tandem miseratus ab alto est.
 Consiliis pare, quae nunc pulcherrima Nautes
 Dat senior : lectos juvenes fortissima corda
 Defer in Italiam. gens dura atque aspera cultu
 Debellanda tibi Latio est. Ditis tamen ante
 Infernas accede domos, et Averno per alta
 Congressus pete, gnate, meos. non me inopia namque
 Tartara habent, tristes umbrae : sed amoena piorum
 Concilia Elysiūque colo. huc casta Sibylla
 Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet.
 Tum genus omne tuum, et, quae dentur moenia, disces.
 Jamque vale. torquet medios nox humida cursus :

Et me saevus equis Oriens adflavit anhelis.
 Dixerat, et tenuis fugit, ceu fumus, in auras.
 Aeneas, Quo deinde ruis? quo proripis? inquit.
 Quem fugis? aut qui te nostris complexibus arcet?
 Haec memorans cinerem et sopitos suscitât ignis;
 Pergameumque Larem et canae penetralia Vestae
 Farre pio et plena supplex veneratur acorra.
 Extemplo socios primumque arcessit Acesten,
 Et Jovis imperium et cari praecepta parentis
 Edocet, et quae nunc animo sententia constat.
 Haud mora consiliis, nec jussa recusat Acestes.
 Transcribunt urbi matres, populumque volentem
 Deponunt, animos nil magnae laudis egentes.
 Ipsi transtra novant, flammisque ambesa reponunt
 Robora: navigiis aptant remosque rudentesque
 Exigui numero, sed bello vivida virtus.
 Interea Aeneas urbem designat aratro,
 Sortiturque domos: hoc Ilium, et haec loca Trojam
 Esse jubet. gaudet regno Trojanus Acestes,
 Indicitque forum, et patribus dat jura vocatis.
 Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
 Fundatur Veneri Idaliae, tumultoque sacerdos
 Ac lucus late sacer additur Anchiseo.
 Jamque dies epulata novem gens omnis, et aris
 Factus honos; placidi straverunt aequora venti:
 Creber et adspirans rursus vocat Ausfer in altum.
 Exoritur procurva ingens per litora fletus:
 Complexi inter se noctemque diemque morantur.
 Ipsae jam matres, ipsi, quibus aspera quondam
 Visa maris facies et non tolerabile nomen,
 Ire volunt, omnemque fugae perferre laborem.
 Quos bonus Aeneas dictis solatur amicis,
 Et consanguineo lacrimans commendat Acestae.
 Tris Eryci vitulos, et Tempestatibus agnam
 Caedere deinde jubet, solvique ex ordine funem.
 Ipse, caput tonsae foliis evinctus olivae,
 Stans procul in prora pateram tenet, extaque salso
 Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
 Prosequitur surgens a puppi ventus euntis,

Z

Certatim

Certatim socii feriunt mare, et aequora verrunt.
 At Venus interea Neptunum exercita curis
 Adloquitur, talisque effundit pectore questus :
 Junonis gravis ira neque exsaturabile pectus
 Cogunt me, Neptune, preces descendere in omnis :
 Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla ;
 Nec Jovis imperio, fatisque infraeta quiescit.
 Non media de gente Phrygum exedisse nefandis
 Urbem odiis satis est, nec poenam traxe per omnem
 Reliquias : Trojae cineres atque ossa peremtae
 Insequitur. causas tanti sciat illa furoris.
 Ipse mihi nuper Libycis tu testis in undis,
 Quam molem subito excierit. maria omnia caelo
 Miscuit, Aeoliis nequidquam freta procellis ;
 In regnis hoc ausa tuis.
 Per scelus ecce etiam Trojanis matribus actis
 Exussit foede puppis ; et classe subegit
 Amisla socios ignota linquere terra.
 Quod superest ; oro, liceat dare tuta per undas
 Vela tibi : liceat Laurentem adtingere Thybrim :
 Si concessa peto, si dant ea moenia Parcae.
 Tum Saturnius haec domitor maris edidit alti :
 Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
 Unde genus ducis : merui quoque. saepe furores
 Compessi et rabiem tantam caelique marisque.
 Nec minor in terris (Xanthum Simoëntaque testor)
 Aeneae mihi cura tui, cum Troia Achilles
 Exanimata sequens inpingeret agmina muris,
 Millia multa daret leto, gementque repleti
 Amnes, nec reperire viam atque evolvere posset
 In mare se Xanthus : Pelidae tunc ego forti
 Congressum Aenean, nec dis nec viribus aequis,
 Nube cava rapui : cuperem cum vertere ab imo
 Structa meis manibus perjurae moenia Trojae.
 Nunc quoque mens eadem perstat mihi : pelle timorem.
 Tutus, quos optas, portus accedet Averni.
 Unus erit tantum, amissum quem gurgite quaeret :
 Unum pro multis dabitur caput.
 His ubi laeta deae permulsi pectora dictis ;

Jungit

Jungit equos auro genitor, spumantiaque addit
 Frena feris, manibusque omnis effundit habenas,
 Caeruleo per summa levis volat aequora curru.
 Subsidunt undae, tumidumque sub axe tonanti
 Sternitur aequor aquis: fugiunt vasto aethere nimbi.
 Tum variae comitum facies; inmania cete,
 Et senior Glauci chorus, Inousque Palaemon,
 Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis.
 Laeva tenent Thetis et Melite Panopeaque virgo,
 Nefaeae, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque.
 Hic patris Aeneae suspensam blanda vicissim
 Gaudia pertentant mentem: jubet ocus omnis
 Adtolli malos, intendi brachia velis.
 Una omnes fecere pedem; pariterque sinistros,
 Nunc dextros solvere sinus: una ardua torquent
 Cornua, detorquentque. ferunt sua flamina classem.
 Princeps ante omnis densum Palinurus agebat
 Agmen: ad hunc alii cursum contendere jussi.
 Jamque fere mediam caeli nox humida metam
 Contigerat: placida laxabant membra quiete
 Sub remis fusi per dura sedilia nautae.
 Cum levis aetheriis delapsus Somnus ab astris
 Aëra dimovit tenebrosum, et dispulit umbras,
 Te, Palinure, petens, tibi somnia tristia portans
 Infonti; puppique deus confedit in alta,
 Phorbanti similis; funditque has ore loquelas:
 Iaside Palinure, ferunt ipsa aequora classem;
 Aequatae spirant aerae: datur hora quieti.
 Pone caput, fessosque oculos furare labori.
 Ipse ego paullisper pro te tua munera inibo.
 Quoi vix adtollens Palinurus lumina satur:
 Mene salis placidi voltum fluctusque quietos
 Ignorare jubes? mene huic confidere monstro?
 Aenean credam, quid enim? fallacibus austris,
 Et caeli toties deceptus fraude sereni?
 Talia dicta dabat, clavomque adfixus et haerens
 Nusquam amittebat, oculosque sub astra tenebat.
 Ecce deus ramum Lethaeo rore madentem,
 Vique soporatum Stygia super utraque quassat

Tempora ; cunctantique natantia lumina solvit,
 Vix primos inopina quies laxaverat artus :
 Et super incumbens, cum puppis parte revolsa,
 Cumque gubernaclo liquidas projecit in undas
 Praecipitem, ac socios nequidquam saepe vocantem,
 Ipse volans tenuis se sustulit ales ad auras.
 Currit iter tutum non secius aequore classis,
 Promissisque patris Neptuni interrita fertur.
 Jamque adeo scopulos Sirenum advecta subibat,
 Difficilis quondam, multorumque ossibus albos.
 Tum rauca assiduo longe sale saxa sonabant ;
 Cum pater amisso fluitantem errare magistro
 Sensit, et ipse ratem nocturnis rexit in undis
 Multa gemens, casuque animum concussus amici,
 O nimium caelo et pelago confise sereno,
 Nudus in ignota, Palinure, jacebis arena.

AENEIDOS LIB. VI.

Sic fatur lacrimans, classique inmittit habenas,
 Et tandem Euboïcis Cumarum adlabitur oris.
 Obvertunt pelago proras : tum dente tenaci
 Ancora fundabat navis, et litora curvae
 Praetexunt puppes. juvenum manus emicat ardens
 Litus in Hesperium : quaerit pars semina flammae
 Abstrusa in venis silicis : pars densa ferarum
 Teستا rapit silvas, inventaque flumina monstrat.
 At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
 Praesidet, horrendaeque procal secreta Sibyllae,
 Antrum inmane, petit : magnam quoque mentem animum-
 Delius inspirat vates, aperitque futura. [que
 Jam subeunt Triviae lucos, atque aurea testa.
 Daedalus (ut fama est) fugiens Minoïa regna,
 Praepetibus pennis ausus se credere caelo,
 Insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
 Chalcidicamque levis tandem superadstitit arcem.
 Redditus his primum terris, tibi, Phoebe, sacravit
 Remigium alarum, posuitque inmania templa.
 In foribus letum Androgeo : tum pendere poenas

Cecro-

Cecropidae iussi (miserum) septena quot annis
 Corpora gnatorum; ductis stat fortibus urna:
 Contra elata mari respondet Gnosia tellus:
 Hic crudelis amor tauri, suppositaque furto
 Pasiphaë, mixtumque genus, prolesque biformis
 Minotaurus inest, veneris monumenta nefandae:
 Hic labor ille domûs, et inextricabilis error.
 Magnum reginae sed enim miseratus amorem
 Daedalus, ipse dolos tecti ambagesque resolvit,
 Caeca regens filo vestigia. tu quoque magnam
 Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare, haberes.
 Bis conatus erat casus effingere in auro:
 Bis patriae cecidere manus. quin protenus omnia
 Perlegerent oculis, ni jam praemissus Achates
 Adforet, atque una Phoebi Triviaeque sacerdos
 Deiphobe Glauci, fatur quae talia regi:
 Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.
 Nunc grege de intacto septem mactare juvencos
 Praestiterit, totidem lectas de more bidentis.
 Talibus adfata Aenean (nec sacra morantur
 Iussa viri) Teucros vocat alta in templa sacerdos.
 Excisum Euboïcae latus ingens rupis in antrum:
 Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum:
 Unde ruunt totidem voces, responsa Sibyllae.
 Ventum erat ad limen, cum virgo, Poscere fata
 Tempus, ait. deus ecce, deus. cui talia fanti
 Ante fores subito non voltus, non color unus,
 Non comtae mansere comae; sed pectus anhelum,
 Et rabie fera corda tument: majorque videri,
 Nec mortale sonans, adflata est numine quando
 Jam propiore dei. Cessas in vota precesque,
 Tros, ait, Aenea? cessas? neque enim ante dehiscunt
 Adtonitae magna ora domus. ac talia fata
 Conticuit. gelidus Teucris per dura cucurrit
 Ossa tremor, funditque preces rex pectore ab imo:
 Phoebe, gravis Trojae semper miserate labores,
 Dardana qui Paridis direxti tela manusque
 Corpus in Aeacidæ; magnas obeuntia terras
 Tot maria intravi duce te, penitusque repostas

Massylûm gentis, praetentaque Syrtibus arva.
 Jam tandem Italiae fugientis prendimus oras.
 Hac Trojana tenus fuerit Fortuna secuta.
 Vos quoque Pergameae jam fas est parcere genti,
 Dique Deaeque omnes, quibus obstitit Ilium, et ingens
 Gloria Dardaniae. tuque ô sanctissima vates
 Praescia venturi, da (non indebita posco)
 Regna meis fati; Latio confidere Teucros,
 Errantisque deos, agitataque numina Trojae.
 Tum Phoebus et Triviae solido de marmore templum
 Institutam, festosque dies de nomine Phoebi.
 Te quoque magna manent regnis penetralia nostris.
 Hic ego namque tuas sortis, arcanaque fata
 Dicta meae genti ponam, lectosque sacro,
 Alma, viros. foliis tantum ne carmina manda;
 Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
 Ipsa canas oro. finem dedit ore loquendi.
 At, Phoebi nondum patiens, inmanis in antro
 Bacchatur vates, magnum si pectore possit
 Excussisse deum. tanto magis ille fatigat
 Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.
 Ostia jamque domus patuere ingentia centum
 Sponte sua, vatisque ferunt responsa per auras.
 O tandem magnis pelagi defuncte periclis:
 Sed terra graviora manent. in regna Lavini
 Dardanidae venient; mitte hanc de pectore curam:
 Sed non et venisse volent. bella, horrida bella,
 Et Thybrim multo spumantem sanguine cerno.
 Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
 Defuerint. alius Latio jam partus Achilles,
 Natus et ipse dea. nec Teucris addita Juno
 Usquam aberit: cum tu supplex in rebus egenis
 Quas gentis Italûm, aut quas non oraveris urbis!
 Causa mali tanti conjux, iterum hospita Teucris;
 Externique iterum thalami.
 Tu ne cede malis: sed contra audentior ito,
 Quam tua te fortuna finet. via prima salutis,
 Quod minime reris, Graia pandetur ab urbe.
 Talibus ex adyto dictis Cumaea Sibylla

Horrendas canit ambages, antroque remugit,
Obscuris vera involvens. ea frena furenti
Concutit, et stimulos sub pectore vertit Apollo.
Ut primum cessit furor, et rabida ora quierunt;
Incipit Aeneas heros: Non ulla laborum,
O virgo, nova mihi facies inopinave surgit.
Omnia praecepi, atque animo mecum ante peregi.
Unum oro: quando hic inferni janua regis
Dicitur, et tenebrosa palus Acheronte refuso:
Ire ad conspectum cari genitoris et ora
Contingat: doceas iter, et sacra ostia pandas.
Illum ego per flammam et mille sequentia tela
Eripui his humeris, medioque ex hoste recepi:
Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
Atque omnis pelagique minas caelique ferebat
Invalidus, vires ultra sortemque senectae.
Quin, ut te supplex peterem, et tua limina adirem,
Idem orans mandata dabat. gnatique patrisque,
Alma, precor, miserere. potes namque omnia: nec te
Nequidquam lucis Hecate praefecit Avernis.
Si potuit manis arceffere conjugis Orpheus,
Threïcia fretus cithara fidibusque canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties. quid Thesea, magnum
Quid memorem Alciden? et mihi genus ab Jove summo.
Talibus orabat dictis, arasque tenebat.
Cum sic orsa loqui vates: Sate sanguine divom,
Tros Anchisiada, facilis descensus Averno.
Noctes atque dies patet atri janua Ditis:
Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est. pauci, quos aequus amavit
Juppiter, aut ardens evexit ad aethera virtus,
Dis geniti potuere. tenent media omnia silvae,
Cocytosque sinu labens circumvenit atro.
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara; et infano juvat indulgere labori;
Accipe, quae peragenda prius. latet arbore opaca
Aureus et foliis et lento vimine ramus,

Junoni

Junoni infernae dictus sacer. hunc tegit omnis
 Lucus, et obscuris claudunt convallibus umbrae,
 Sed non ante datur telluris operta subire,
 Auricomos quam qui decerpserit arbore foetus.
 Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
 Instituit. primo avolso non deficit alter
 Aureus; et simili frondefcit virga metallo.
 Ergo alte vestiga oculis, et rite repertum
 Carpe manu. namque ipse volens facilisque sequetur,
 Si te fata vocant: aliter, non viribus ullis
 Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
 Praeterea jacet exanimum tibi corpus amici,
 (Heu nescis) totamque incestat funere classem;
 Dum consulta petis, nostroque in limine pendes.
 Sedibus hunc refer ante suis, et conde sepulcro.
 Duc nigras pecudes: ea prima piacula sunt.
 Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis,
 Aspicias. dixit, pressoque obmutuit ore.
 Aeneas maesto defixus lumina voltu
 Ingreditur, linguens antrum; caecosque volutat
 Eventus animo secum. cui fidus Achates
 It comes, et paribus figit vestigia curis.
 Multa inter sese vario sermone serebant:
 Quem socium exanimem vates, quod corpus humandum
 Diceret. atque illi Misenum in litore sicco,
 Ut venere, vident indigna morte peremtum;
 Misenum Aeoliden: quo non praestantior alter
 Aere ciere viros, martemque accendere cantu.
 Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum
 Et lituo pugnans insignis obibat et hasta.
 Postquam illum victor vita spoliavit Achilles,
 Dardanio Aeneae sese fortissimus heros
 Addiderat socium, non inferiora secutus.
 Sed tum, forte cava dum personat aequora concha,
 Demens et cantu vocat in certamina divos,
 Aemulus exceptum Triton (si credere dignum est)
 Inter saxa virum spumoso immerferat unda.
 Ergo omnes magno circum clamore fremebant;
 Praecipue pius Aeneas. tum iussa Sibyllae

(Haud

(Haud mora) festinant flentes, aramque sepulcri
 Congerere arboribus, caeloque educere certant.
 Itur in antiquam silvam, stabula alta ferarum:
 Procumbunt piceae: sonat icta securibus illex:
 Fraxineaeque trabes, cuneis et fissile robur
 Scinditur: advolvont ingentis montibus ornos.
 Necnon Aeneas opera inter talia primus
 Hortatur socios, paribusque accingitur armis.
 Atque haec ipse suo tristi cum corde volutat,
 Adspectans silvam inmensam, et sic forte precatur:
 Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
 Ostendat nemore in tanto: quando omnia vere
 Heu nimium de te vates, Misenae, locuta est.
 Vix ea fatus erat, geminae cum forte columbae
 Ipsa sub ora viri caelo venere volantes,
 Et viridi sedere solo. tum maximus heros
 Maternas adgnoscit avis, laetusque precatur:
 Este duces o, si qua via est, cursumque per auras
 Dirigite in lucos, ubi pinguem dives opacat
 Ramus humum. tuque o dubiis ne defice rebus,
 Diva parens. sic effatus vestigia pressit;
 Observans quae signa ferant, quo tendere pergant.
 Pascentes illae tantum prodire volando,
 Quantum acie possent oculi servare sequentum.
 Inde, ubi venere ad fauces grave olentis Averni,
 Tollunt se celeres; liquidumque per aëra labiae
 Sedibus optatis gemina super arbore sidunt:
 Discolor unde auri per ramos aura refulsit.
 Quale solet silvis brumali frigore viscum
 Fronde virere nova, quod non sua seminat arbor,
 Et croceo foetu teretis circumdare truncos.
 Talis erat species auri frondentis opaca
 Illice: sic leni crepitabat bractea vento.
 Conripit Aeneas extemplo, avidusque refringit
 Cunctantem, et vatis portat sub tecta Sibyllae.
 Nec minus interea Misenum in litore Teucris
 Flebant, et cineri ingrato suprema ferebant.
 Principio pinguem taedis et robore secto
 Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris

A a

Intexunt

Intexunt latera, et feralis ante cupressos
Constituunt, decorantque super fulgentibus armis.
Pars calidos latices et ahena undantia flammis
Expediunt, corpusque lavant frigentis et unguunt.
Fit gemitus. tum membra toro defleta reponunt,
Purpureasque super vestis, velamina nota,
Conjiciunt. pars ingenti subiere feretro
Triste ministerium, et subjectam more parentum
Aversi tenuere facem. congesta cremantur
Turea dona, dapes, fuso crateres olivo.
Postquam conlabi cineres, et flamma quievit;
Reliquias vino et bibulam lavere favillam:
Ossaque lecta cado textit Corynaeus aheno.
Idem ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore levi et ramo felicis olivae:
Lustravitque viros, dixitque novissima verba.
At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum
Inponit, suaeque arma viro, remumque, tubamque,
Monte sub aërio: qui nunc Misēnus ab illo
Dicitur, aeternumque tenet per saecula nomen.
His actis propere exsequitur praecepta Sibyllae.
Spelunca alta fuit, vastoque inmanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro nemorumque tenebris:
Quam super haud ullae poterant inpune volantes
Tendere iter pennis: talis sese halitus atris
Faucibus effundens supera ad convexa ferebat:
[Unde locum Graii dixerunt nomine Aornon.]
Quatuor hic primum nigrantis terga juvencos
Constituit, frontique invergit vincta sacerdos;
Et, summas carpens media inter cornua setas,
Ignibus inponit sacris libamina prima,
Voce vocans Hecaten caeloque Ereboque potentem.
Subponunt alii cultros, tepidumque cruorem
Suscipiunt pateris. ipse atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum magnaeque forori
Ense ferit, sterilemque tibi, Proserpina, vaccam.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
Et solida inponit taurorum viscera flammis,
Pingue super oleum infundens ardentibus extis.

Ecce

Ecce autem, primi sub limina solis et ortus,
 Sub pedibus mugire solum, et juga coepta moveri
 Silvarum, visaeque canes ululare per umbram,
 Adventante dea. Procul ô, procul este, profani,
 Conclamat vates, totoque abssistite luco:
 Tuque invade viam, vaginaque eripe ferrum:
 Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.
 Tantum effata, furens antro se inmisit aperto.
 Ille ducem haud timidus vadentem passibus aequat.
 Di, quibus imperium est animarum, umbraeque silentes,
 Et Chaos, et Phlegethon, loca nocte tacentia late;
 Sit mihi fas audita loqui: sit numine vestro
 Pandere res alta terra et caligineertas.
 Ibant obscuro sola sub nocte per umbram,
 Perque domos Ditis vacuas, et inania regna.
 Quale per incertam lunam sub luce maligna
 Est iter in silvis; ubi caelum condidit umbra
 Juppiter, et rebus nox abstulit atra colorem.
 Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci
 Luctus et ultrices posuere cubilia Curae:
 Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
 Et Metus, et male suada Fames, ac turpis Egestas;
 Terribiles visu formae; Letumque, Labosque:
 Tum consanguineus Leti Sopor, et mala mentis
 Gaudia, mortiferumque adverso in limine Bellum,
 Ferreique Eumenidum thalami, et Discordia demens,
 Vipereum crinem vittis innexa cruentis.
 In medio ramos annosaeque brachia pandit
 Ulmus opaca, ingens: quam sedem Somnia volgo
 Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus haerent.
 Multaque praeterea variarum monstra ferarum,
 Centauri in foribus stabulant Scyllaeque biforces,
 Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lerna
 Horrendum stridens, flammisque armata Chimaera:
 Gorgones, Harpyiaeque et forma tricorporis umbrae.
 Conripit hic subita trepidus formidine ferrum
 Aeneas, strictamque aciem venientibus offert,
 Et, ni docta comes tenuis sine corpore vitas
 Admoneat volitare cava sub imagine formae,

Inruat, et frustra ferro diverberet umbras.
Hinc via, Tartarei quae fert Acherontis ad undas;
Turbidus hic coeno vastaque voragine gurgēs
Aestuāt, atque omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas et flumina servat
Terribili squalore Charon: cui plurima mento
Canities inculta jacet: stant lumina flammea:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
Et ferruginea subvectat corpora cymba,
Jam senior: sed cruda deo viridisque senectus.
Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
Matres atque viri, defunctaeque corpora vita
Magnanimū heroum, pueri innuptaeque puellae,
Inpositique rogis juvenes ante ora parentum.
Quam multa in silvis auctumni frigore primo
Lassa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quam multae glomerantur aves, ubi frigidus annus
Trans pontum fugat, et terris inmittit apricis,
Stabant orantes primi transmittere cursum,
Tendebantque manus ripae ulterioris amore.
Navita sed tristis nunc hos nunc accipit illos:
Ast alios longe submotos arcet arena.
Aeneas (miratus enim, motusque tumultu)
Dic, ait, o virgo, quid volt concursus ad amnem?
Quidve petunt animae? vel quo discrimine ripas
Hae linquunt, illae remis vada livida verrunt?
Olli sic breviter fata est longaeva sacerdos:
Anchisa generate, deū certissima proles,
Cocytī stagna alta vides, Stygiamque paludem,
Dī cuius jurare timent et fallere numen.
Haec omnis, quam cernis, inops inhumataque turba est:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas et rauca fuenta
Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantque haec litora circum.
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.
Constitit Anchisa satus, et vestigia pressit;
Multa putans, sortemque animo miseratus iniquam.

Cernit

Cernit ibi maestos et mortis honore carentes
 Leucaspim et Lyciae ductorem classis Oronten :
 Quos, simul a Troja ventosa per aequora vectos,
 Obruit auster, aqua involvens navemque virosque.
 Ecce gubernator sese Palinurus agebat :
 Qui Libyco nuper cursu, dum sidera servat,
 Exciderat puppi, mediis effusus in undis.
 Hunc ubi vix multa maestum cognovit in umbra ;
 Sic prior adloquitur : Quis te, Palinure, deorum
 Eripuit nobis, medioque sub aequore merfit ?
 Dic age. namque mihi, fallax haud ante repertus,
 Hoc uno responso animum delusit Apollo :
 Qui fore te ponto incolumem, finisque caneat
 Venturum Ausonios. en haec promissa fides est ?
 Ille autem : Neque te Phoebi cortina sefellit,
 Dux Anchisiada, nec me deus aequore merfit.
 Namque gubernaculum multa vi forte revolsum,
 Cui datus haerebam custos, cursusque regebam,
 Praecipitans traxi mecum. maria aspera juro,
 Non ullum pro me tantum cepisse timorem,
 Quam tua ne, spoliata armis, excussa magistro,
 Deficeret tantis navis surgentibus undis.
 Tris Notus hibernas inmensa per aequora noctis
 Vexit me violentus aqua : vix lumine quarto
 Prospexi Italiam summa sublimis ab unda.
 Paullatim adnabam terrae : jam tuta tenebam ;
 Ni gens crudelis madida cum veste gravatum,
 Prenfentemque uncis manibus capita aspera montis
 Ferro invasisset, praedamque ignara putasset.
 Nunc me fluctus habet, versantque in litore venti.
 Quod te per caeli jocundum lumen, et auras,
 Per genitorem oro, per spes surgentis Iuli ;
 Eripe me his, invicte, malis : aut tu mihi terram
 Injice, namque potes ; portusque require Velinos.
 Aut tu, si qua via est, si quam tibi diva creatrix
 Ostendit, (neque enim credo sine numine divom
 Flumina tanta paras Stygiamque innare paludem)
 Da dextram misero, et tecum me tolle per undas ;
 Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam.

Talia

Talia fatus erat, coepit cum talia vates :
 Unde haec, ô Palinure, tibi tam dira cupido ?
 Tu Stygias inhumatus aquas, amnemque severum
 Eumenidum aspicias, ripamve injussus adibis ?
 Define fata deûm flecti sperare precando.
 Sed cape dicta memor, duri solatia casus.
 Nam tua finitimi, longe lateque per urbes
 Prodigiiis acti caelestibus, ossa piabunt ;
 Et statuent tumulum, et tumulo sollemnia mittent,
 Aeternumque locus Palinuri nomen habebit.
 His dictis curae emotae, pulsusque parumper
 Corde dolor tristi : gaudet cognomine terra.
 Ergo iter inceptum peragunt, fluvioque propinquant,
 Navita quos jam inde ut Stygia prospexit ab unda
 Per tacitum nemus ire, pedemque advertere ripae,
 Sic prior adgreditur dictis, atque increpat ultro :
 Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
 Fare age, quid venias : jam istinc et conprime gressum,
 Umbrarum hic locus est, Somni Noctisque soporae :
 Corpora viva nefas Stygia vectare carina.
 Nec vero Alciden me sum laetatus euntem
 Accepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque ;
 Dis quamquam geniti, atque invicti viribus essent.
 Tartareum ille manu custodem in vincla petivit ;
 Ipse a folio regis traxitque trementem :
 Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
 Quae contra breviter fata est Amphrysia vates :
 Nullae hic insidiae tales ; absiste moveri :
 Nec vim tela ferunt : licet ingens janitor antro
 Aeternum latrans exsanguis terreat umbras :
 Casta licet patrui servet Proserpina limen.
 Troius Aeneas, pietate insignis et armis,
 Ad genitorem imas Erebi descendit ad umbras.
 Si te nulla movet tantae pietatis imago,
 At ramum hunc (aperit ramum qui veste latebat)
 Adgnoscas. tumida ex ira tum corda residunt.
 Nec plura his. ille admirans venerabile donum
 Fatalis virgae, longo post tempore visum,
 Caeruleam advertit puppim, ripaeque propinquat.

Inde alias animas, quae per juga longa sedebant,
Deturbat, laxatque foros : simul accipit alveo
Ingentem Aenean. gemuit sub pondere cymba
Sutilis, et multam accepit rimosa paludem.
Tandem trans fluvium incolumis vatemque virumque
Informi limo glaucaque exponit in ulva.
Cerberus haec ingens latratu regna trisfauci
Personat, adverso recubans inmanis in antro.
Cui vates, horrere videns jam colla colubris,
Melle soporatam et medicatis frugibus offam
Objicit. ille fame rabida tria guttura pandens
Conripit objectam, atque inmania terga resolvit
Fusus humi, totoque ingens extenditur antro.
Occupat Aeneas aditum custode sepulto,
Evaditque celer ripam inremeabilis undae.
Continuo auditae voces, vagitus et ingens,
Infantumque animae flentes in limine primo :
Quos dulcis vitae exsortis, et ab ubere raptos,
Abstulit atra dies, et funere merfit acerbo.
Hos juxta falso damnati crimine mortis.
Nec vero hae sine sorte datae, sine iudice, sedes.
Quaesitor Minos urnam movet : ille silentum
Conciliumque vocat, vitasque et crimina discit.
Proxima deinde tenent maestis loca, qui sibi letum
Infantes peperere manu, lucemque perosi
Projecere animas. quam vellent aethere in alto
Nunc et pauperiem et duros perferre labores !
Fas obstat, tristisque palus inamabilis unda
Adligat, et novies Styx interfusa coercet.
Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnem
Lugentes campi. sic illos nomine dicunt.
Hic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, et myrtea circum
Silva tegit. curae non ipsa in morte relinquunt.
His Phaedram Procrinque locis, maestisque Eryphylen
Crudelis gnati monstrantem volnera cernit,
Euadnenque, et Pasiphaën : his Laodamia
It comes, et juvenis quondam, nunc femina, Caeneus,
Rursus et in veterem fato revoluta figuram.

Inter

Inter quas Phoenissa recens a vulnere Dido
 Errabat silva in magna : quam Troïus heros,
 Ut primum juxta stetit, agnovitque per umbram
 Obscuram, qualem primo qui surgere mense
 Aut videt aut vidisse putat per nubila lunam,
 Demisit lacrimas, dulcique adfatus amore est :
 Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
 Venerat extinctam, ferroque extrema secutam ?
 Funeris heu tibi causa fui ? per fidera juro,
 Per superos, et si qua fides tellure sub ima est ;
 Invitus, regina, tuo de litore cessi.
 Sed me jussa deum, quae nunc has ire per umbras,
 Per loca senta situ cogunt noctemque profundam,
 Imperiis egere suis : nec credere quivi
 Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
 Siste gradum, teque aspectu ne subtrahe nostro.
 Quem fugis ? extremum fato quod te adloquor, hoc est,
 Talibus Aeneas ardentem et torva tuentem
 Lenibat dictis animum, lacrimasque ciebat.
 Illa solo fixos oculos averſa tenebat :
 Nec magis incepto voltum sermone movetur,
 Quam si dura silex aut stet Marpesia cautes.
 Tandem conripuit sese, atque inimica refugit
 In nemus umbriferum : conjunx ubi pristinus illi
 Respondet curis, aequatque Sichaeus amorem.
 Nec minus Aeneas, casu percussus iniquo,
 Prosequitur lacrimans longe, et miseratur euntem.
 Inde datum molitur iter. jamque arva tenebant
 Ultima, quae bello clari secreta frequentant.
 Hic illi occurrit Tydeus, hic inclutus armis
 Parthenopaeus, et Adraſti pallentis imago.
 Hic multum fleti ad superos, belloque caduci
 Dardanidae : quos ille omnis longo ordine cernens
 Ingemuit, Glaucumque, Medontaque, Thersilochumque,
 Tris Antenoridas, Cererique sacrum Polyboeten,
 Idaeumque, etiam currus, etiam arma tenentem.
 Circumstant animae dextra laevaſque frequentes.
 Nec vidisse semel satis est : juvat usque morari,
 Et conferre gradum, et veniendi discere causas.

At Danaûm proceres, Agamemnoniaque phalanges,
 Ut videre virum, fulgentiaque arma per umbras,
 Ingenti trepidare metu. pars vertere terga,
 Ceu quondam petiere ratis: pars tollere vocem
 Exiguam. inceptus clamor frustratur hiantis.
 Atque hic Priamiden laniatum corpore toto
 Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora,
 Ora manusque ambas, populataque tempora raptis
 Auribus, et truncas inhonesto vulnere naris.
 Vix adeo adgnovit pavitantem, et dira tegentem
 Supplicia; et notis compellat vocibus ultro:
 Deiphobe armipotens, genus alto a sanguine Teucri,
 Quis tam crudelis optavit sumere poenas?
 Cui tantum de te licuit? mihi fama suprema
 Nocte tulit, fessum vasta te caede Pelasgum
 Procubuisse super confusae stragis acervom.
 Tunc egomet tumultum Rhoeteo in litore inanem
 Constitui, et magna Manis ter voce vocavi.
 Nomen et arma locum servant. te, amice, nequivi
 Conspicere, et patria decedens ponere terra.
 Ad quae Priamides: Nihil ô tibi, amice, relictum:
 Omnia Deiphobo solvisti, et funeris umbris.
 Sed me fata mea et scelus exitiale Lacaenae
 His misere malis: illa haec monumenta reliquit.
 Namque, ut supremam falsa inter gaudia noctem
 Egerimus, nosti; et nimium meminisse necesse est:
 Cum fatalis equus saltu super ardua venit
 Pergama, et armatum peditem gravis adtulit alvo:
 Illa chorum simulans, evantis Orgia circum
 Ducebat Phrygias: flammam media ipsa tenebat
 Ingentem, et summa Danaos ex arce vocabat.
 Tum me, confectum curis somnoque gravatum
 Infelix habuit thalamus, pressitque jacentem
 Dulcis et alta quies, placidaeque simillima morti.
 Egregia interea conjunx arma omnia tectis
 Emovet, et fidum capiti subduxerat ensem:
 Intra testa vocat Menelaum, et limina pandit.
 Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
 Et famam extinguï veterum sic posse malorum.

Quid moror? inrumpunt thalamo, comes additus una
 Hortator scelerum Aeolides. dī, talia Graiis
 Instaure; pio si poenas ore reposco.
 Sed te qui vivom casus, age fare vicissim,
 Adtulerit. pelagine venis erroribus actus,
 An monitu divom? an quae te fortuna fatigat,
 Ut tristis sine sole domos loca turbida adires?
 Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis
 Jam medium aethereo cursu trajecerat axem:
 Et fors omne datum traherent per talia tempus:
 Sed comes admonuit, breviterque adfata Sibylla est:
 Nox ruit, Aenea; nos flendo ducimus horas.
 Hic locus est, partis ubi se via findit in ambas:
 Dexterā, quae Ditis magni sub moenia tendit:
 Hac iter Elysium nobis: at laeva malorum
 Exercet poenas, et ad inopia Tartara mittit.
 Deiphobus contra: Ne saevi, magna sacerdos:
 Discedam, explebo numerum, reddarque tenebris.
 I decus, i, nostrum; melioribus utere fatis.
 Tantum effatus, et in verbo vestigia torfit.
 Respicit Aeneas subito, et sub rupe sinistra
 Moenia lata videt, triplici circumdata muro:
 Quae rapidus flammis ambit torrentibus amnis
 Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia saxa.
 Porta adversa ingens, solidoque adamante columnae:
 Vis ut nulla virum, non ipsi excindere ferro
 Caelicolae valeant. stat ferrea turris ad auras:
 Tisiphoneque sedens, palla succincta cruenta,
 Vestibulum exsomnis servat noctesque diesque.
 Hinc exaudiri gemitus, et saeva sonare
 Verbera: tum stridor ferri, tractaeque catenae.
 Constitit Aeneas, strepitumque exterritus hausit:
 Quae scelerum facies? ô virgo, effare: quibusve
 Urgentur poenis? qui tantus plangor ad auras?
 Tum vates sic orsa loqui: Dux inclute Teucrum,
 Nulli fas casto sceleratum insistere limen:
 Sed me, cum lucis Hecate praefecit Avernis,
 Ipsa Deum poenas docuit, perque omnia duxit.
 Gnoscis haec Rhadamanthus habet durissima regna,
 Castigat-

Castigatque auditque dolos; subigitque fateri,
 Quae quis apud superos, furto laetatus inani,
 Distulit in feram commissa piacula mortem.
 Continuo fontis ultrix accincta flagello
 Tisiphone quatit insultans, tortosque sinistra
 Intentans anguis, vocat agmina saeva sororum.
 Tum demum horrifono stridentes cardine sacrae
 Panduntur portae. cernis, custodia qualis
 Vestibulo sedeat? facies quae limina servet?
 Quinquaginta atris inmanis hiatibus Hydra
 Saevior intus habet sedem. tum Tartarus ipse
 Bis patet in praeceps tantum, tenditque sub umbras,
 Quantus ad aetherium caeli suspectus Olympum.
 Hic genus antiquum terrae, Titania pubes,
 Fulmine dejecti, fundo volvuntur in imo.
 Hic et Aloïdas geminos inmania vidi
 Corpora: qui manibus magnum rescindere caelum
 Adgressi, superisque Jovem detrudere regnis.
 Vidi et crudelis dantem Salmonea poenas,
 Dum flammās Jovis et sonitus imitatur Olympi.
 Quatuor hic investus equis, et lampada quassans,
 Per Graiūm populos, mediaeque per Elidis urbem
 Ibat ovans, divōmque sibi poscebat honorem,
 Demens! qui nimbos, et non imitabile fulmen
 Aere et cornipedum pulsu simularet equorum.
 At pater omnipotens densa inter nubila telum
 Contorsit, (non ille faces, nec fumea taedis
 Lumina) praecipitemque inmani turbine adegit.
 Nec non et Tityon, Terrae omniparentis alumnum,
 Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
 Porrigitur, rostroque inmanis voltur obunco
 Immortale jecur tondens, secundaque poenis
 Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
 Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
 Quid memorem Lapithas Ixiona Pirithoumque?
 Quos super atra flex jamjam labfura, cadentique
 Imminet adsimilis: lucent genialibus altis
 Aurea fulcra toris, epulaeque ante ora paratae
 Regifico luxu, Furiarum maxima juxta

Adcubat, et manibus prohibet contingere mensas;
 Exsurgitque facem adtollens, atque intonat ore.
 Hic, quibus invisi fratres, dum vita manebat,
 Pulsatusve parens, aut fraus innexa clienti;
 Aut qui divitiis soli incubuere repertis,
 Nec partem posuere suis, quae maxima turba est;
 Quique ob adulterium caesi, quique arma secuti
 Inpia, nec veriti dominorum fallere dextras,
 Inclusi poenam expectant. ne quaere doceri
 Quam poenam, aut quae forma viros, fortunave meritis,
 Saxum ingens volvont alii, radiisque rotarum
 Districti pendunt: sedet, aeternumque sedebit,
 Infelix Theseus: Phlegyasque miserrimus omnis
 Admonet, et magna testatur voce per umbras:
 Discite iustitiam moniti, et non temnere divos.
 Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem
 Inposuit: fixit leges pretio atque refixit.
 Hic thalamum invasit gnatae vetitosque hymenaeos.
 Ausi omnes inmane nefas, ausoque potiti.
 Non, mihi si linguae centum sint, oraque centum,
 Ferrea vox, omnis scelerum comprehendere formas;
 Omnia poenarum percurrere nomina possim.
 Haec ubi dicta dedit Phoebi longaeva sacerdos:
 Sed jam, age, carpe viam, et susceptum perforce munus;
 Adceleremus, ait. Cyclopum educta caminis
 Moenia conspicio, atque adverso fornice portas.
 Haec ubi nos praecepta jubent deponere dona.
 Dixerat, et pariter, gressi per opaca viarum,
 Conripiunt spatium medium, foribusque propinquant,
 Occupat Aeneas aditum, corpusque recenti
 Spargit aqua, ramumque adverso in limine figit.
 His demum exactis, perfecto munere divae,
 Devenere locos laetos, et amoena vireta
 Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
 Largior hic campos aether et lumine vestit
 Purpureo; solemque suum, sua sidera norunt.
 Pars in gramineis exercent membra palaestris;
 Contendunt ludo, et fulva luctantur arena:
 Pars pedibus plaudunt choreas, et carmina dicunt.

Nec non Threïcius longa cum veste sacerdos
 Obloquitur numeris septem discrimina vocum :
 Jamque eadem digitis, jam pectine pulsat eburno.
 Hic genus antiquum Teucris, pulcherrima proles,
 Magnanimi heroës, nati melioribus annis,
 Ilusque, Assaracusque, et Trojae Dardanus auctor.
 Arma procul, currusque virum miratur inanis.
 Stant terra defixae hastae, passimque soluti
 Per campum pascuntur equi. quae gratia curruum
 Armorumque fuit vivis, quae cura nitentis
 Pascere equos, eadem sequitur tellure repositos.
 Conspicit, ecce, alios dextra laevaue per herbam
 Vescantis, laetumque choro Paeana canentis,
 Inter odoratum lauri nemus : unde superne
 Plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.
 Hic manus, ob patriam pugnando volnera passi,
 Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
 Quique pii vates, et Phoebæ digna locuti,
 Inventas aut qui vitam excoluere per artis,
 Quique sui memores alios fecere merendo :
 Omnibus his nivea cinguntur tempora vitta.
 Quos circumfusus sic est adfata Sibylla ;
 Musæum ante omnis : medium nam plurima turba
 Hunc habet, atque humeris exstantem suspicit altis :
 Dicite, felices animæ, tuque, optime vates ;
 Quæ regio Anchisen, quis habet locus ? illius ergo
 Venimus, et magnos Erebi tranavimus amnis.
 Atque huic responsum paucis ita reddidit heros :
 Nulli certa domus. lucis habitamus opacis,
 Riparumque toros et prata recentia rivis
 Incolimus. sed vos, si fert ita corde voluntas,
 Hoc superate jugum ; et facili jam tramite sistam.
 Dixit, et ante tulit gressum, camposque nitentis
 Desuper ostentat : dehinc summa cacumina linquunt.
 At pater Anchises penitus convalle virenti
 Inclusas animas, superumque ad lumen ituras,
 Lustrabat studio recolens, omnemque suorum
 Forte recensabat numerum, carosque nepotes,
 Fataque, fortunaque virum, moresque, manusque.

Isque

Isque ubi tendentem adversum per gramina vidit
 Aenean, alacris palmas utraque tetendit :
 Effusaeque genis lacrimae ; et vox excidit ore :
 Venisti tandem, tuaque spectata parenti
 Vicit iter durum pietas ? datur ora tueri,
 Gnate, tua ; et notas audire et reddere voces ?
 Sic equidem ducebam animo, rebarque futurum,
 Tempora dinumerans : Nec me mea cura fefellit.
 Quas ego te terras, et quanta per aequora vectum
 Accipio ! quantis iactatum, gnate, periclis !
 Quam metui, ne quid Libyae tibi regna nocerent !
 Ille autem : Tua me, genitor, tua tristis imago,
 Saepius occurrens, haec limina tendere adegit.
 Stant sale Tyrrheno classes : da jungere dextram,
 Da, genitor ; teque amplexu ne subtrahe nostro.
 Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum :
 Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
 Par levibus ventis, volucrique simillima somnio.
 Interea videt Aeneas in valle reducta
 Seclusum nemus, et virgulta sonantia filvis,
 Lethaeumque, domos placidas qui praenatat, amnem.
 Hunc circum innumerae gentes, populi que volabant.
 Ac veluti in pratis, ubi apes aestate serena
 Floribus insidunt variis, et candida circum
 Lilia funduntur : strepit omnis murmure campus.
 Horrescit visu subito, causasque requirit
 Inscius Aeneas, quae sint ea flumina porro,
 Quive viri tanto conplerint agmine ripas.
 Tum pater Anchises : Animae, quibus altera fato
 Corpora debentur, Lethaei ad fluminis undam
 Securos latices et longa obliviae potant.
 Has equidem memorare tibi atque ostendere coram,
 Jampridem hanc prolem cupio enumerare meorum :
 Quo magis Italia mecum laetere reperta.
 O pater, anne aliquas ad caelum hinc ire putandum est
 Sublimis animas, iterumque ad tarda reverti
 Corpora ? quae lucis miseris tam dira cupido ?
 Dicam equidem ; nec te suspensum, gnate, tenebo :
Suscipit

Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit.
 Principio caelum ac terras, camposque liquentis,
 Lucentemque globum lunae, Titaniaque astra
 Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
 Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
 Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum,
 Et quae marmoreo fert monstra sub aequore pontus.
 Igneus est ollis vigor, et caelestis origo
 Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
 Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.
 Hinc metuunt, cupiuntque: dolent, gaudentque: neque
 Dispicunt clausae tenebris et carcere caeco. [auras
 Quin et supremo cum lumine vita relinquit,
 Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
 Corporeae excedunt pestes: penitusque necesse est
 Multa diu concreta modis inolescere miris.
 Ergo exercentur poenae, veterumque malorum
 Supplicia expendunt. aliae panduntur inanis
 Suspensae ad ventos: aliis sub gurgite vasto
 Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
 Donec longa dies perfecto temporis orbe
 Concretam exemit labem, purumque relinquit
 Aetherium sensum, atque auram simplicis ignem.
 Quisque suos patimur Manis: exinde per amplum
 Mittimur Elysium, et pauci laeta arva tenemus:
 Has omnis, ubi mille rotam volvère per annos,
 Lethaeum ad fluvium deus evocat agmine magno:
 Scilicet inmemores supera ut convexa revifant,
 Rursus et incipiant in corpora velle reverti.
 Dixerat Anchises: gnatumque unaque Sibyllam
 Conventus trahit in medios, turbamque sonantem:
 Et tumulum capit, unde omnis longo ordine possit
 Adversos legere, et venientum discere voltus.
 Nunc age, Dardaniam prolem, quae deinde sequatur
 Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
 Inlustris animas, nostrumque in nomen ituras,
 Expediam dictis, ac te tua fata docebo.
 Ille (vides) pura juvenis qui nititur hasta,
 Proxima sorte tenet lucis loca; primus ad auras

Aetherias

Aetherias Italo conmixtus sanguine surget
 Silvius Albanum nomen, tua postuma proles;
 Quem tibi longaevo serum Lavinia conjux
 Educet silvis regem, regumque parentem:
 Unde genus Longa nostrum dominabitur Alba.
 Proximus ille Procas, Trojanæ gloria gentis,
 Et Capys, et Numitor, et qui te nomine reddet
 Silvius Aeneas, pariter pietate vel armis
 Egregius, si umquam regnandam acceperit Albam.
 Qui juvenes! quantas ostentant, aspice, vires!
 Atque umbrata gerunt civili tempora quercu.
 Hi tibi Nomentum, et Gabios, urbemque Fidenam,
 Hi Collatinas inponent montibus arces,
 Pometios, Castrumque Inûi, Bolamque, Coramque.
 Haec tum nomina erunt, nunc sunt sine nomine terrae.
 Quin et avo comitem sese Mavortius addet
 Romulus; Assaraci quem sanguinis Ilia mater
 Educet. viden' ut geminae stant vertice cristae,
 Et pater ipse suo superûm jam signat honore?
 En hujus, gnate, auspiciis illa incluta Roma
 Imperium terris, animos aequabit Olympo,
 Septemque una sibi muro circumdabit arces,
 Felix prole virûm. qualis Berecyntia mater
 Invehitur curru Phrygias turrita per urbis,
 Laeta deûm partu, centum complexa nepotes,
 Omnis caelicolas, omnis supera alta tenentis.
 Huc geminas nunc flecte acies: hanc aspice gentem,
 Romanosque tuos. hic Caesar, et omnis Iuli
 Progenies, magnum caeli ventura sub axem.
 Hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis,
 Augustus Caesar, Divi genus: aurea condet
 Saecula qui rursus Latio, regnata per arva
 Saturno quondam, super et Garamantas et Indos
 Proferet imperium. jacet extra sidera tellus,
 Extra anni solisque vias, ubi caelifer Atlas
 Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
 Hujus in adventum jam nunc et Caspia regna
 Responsis horrent divûm, et Maeotia tellus,
 Et septem gemini turbant trepida ostia Nili.

Nec vero Alcides tantum telluris obivit ;
 Fixerit acripedem cervam licet, aut Erymanthi
 Pacarit nemora, et Lernam tremefecerit arcu.
 Nec, qui pampineis victor juga flectit habenis,
 Liber, agens cello Nyssae de vertice tigris.
 Et dubitamus adhuc virtute extendere vires ?
 Aut metus Ausonia prohibet consistere terra ?
 Quis procul ille autem ramis insignis olivae
 Sacra ferens ? nosco crinis incanaeque menta
 Regis Romani ; primam qui legibus urbem
 Fundabit, Curibus parvis et paupere terra
 Missus in imperium magnum. quoi deinde subibit,
 Otia qui rumpet patriae, residesque movebit
 Tullus in arma viros, et jam desueta triumphis
 Agmina. quem juxta sequitur jactantior Ancus,
 Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.
 Vis et Tarquinius reges, animamque superbam
 Ultoris Bruti, fascisque videre receptos ?
 Consulis imperium hic primus saevasque securis
 Accipiet : gnatosque pater, nova bella moventis,
 Ad poenam pulchra pro libertate vocabit
 Infelix. utcumque ferent ea facta minores ;
 Vincet amor patriae, laudumque inmensa cupido,
 Quin Decios, Drusosque procul, saevomque securi
 Aspice Torquatum, et referentem signa Camillum.
 Illae autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
 Concordes animae nunc et dum nocte premuntur,
 Heu quantum inter se bellum, si lumina vitae
 Adtigerint, quantas acies stragemque ciebunt !
 Aggeribus focer Alpinis atque arce Monoeci
 Descendens, gener adversis instructus Eois.
 Ne, pueri, ne tanta animis adfuescite bella :
 Neu patriae validas in viscera vertite vires.
 Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo ;
 Projice tela manu, sanguis meus.
 Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
 Victor aget currum, caesis insignis Achivis.
 Eruet ille Argos, Agamemnoniasque Mycenae,
 Ipsumque Aeaciden, genus armipotentis Achilli ;

C c

Ultus

Ultus avos Trojae, templa et temerata Minervae.
 Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Cossè, relinquat ?
 Quis Gracchi genus, aut geminos, duo fulmina belli,
 Scipiadas cladem Libyae, parvoque potentem
 Fabricium : vel te fulco, Serrane, ferentem ?
 Quo fessum rapitis, Fabii ? tu Maximus ille es,
 Unus qui nobis cunctando restituis rem.
 Excudent alii spirantia mollius aera :
 Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus :
 Orabunt caussas melius, caelique meatus
 Describent radio, et surgentia sidera dicent :
 Tu regere imperio populos, Romane, memento,
 (Hae tibi erunt artes) pacique imponere morem,
 Parcere subiectis, et debellare superbos.
 Sic pater Anchises, atque haec mirantibus addit :
 Aspice, ut insignis spoliis Marcellus opimis
 Ingreditur, victorque viros supereminet omnis !
 Hic rem Romanam magno turbante tumultu
 Sistet eques : sternet Poenos, Gallumque rebellem,
 Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.
 Atque hic Aeneas ; una namque ire videbat
 Egregium forma juvenem et fulgentibus armis,
 Sed fronte laeta parum, et dejecto lumina vultu :
 Quis, pater, ille, virum qui sic comitatur euntem ?
 Filius, anne aliquis magna de stirpe nepotum ?
 Qui strepitus circa comitum ! quantum instat in ipso est !
 Sed nox atra caput tristi circumvolat umbra.
 Tum pater Anchises, lacrimis ingressus obortis :
 O gnate, ingentem luctum ne quaere tuorum :
 Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra
 Esse sinent. nimium vobis Romana propago
 Visa potens, Superi, propria haec si dona fuissent.
 Quantos ille virum magnam Mavortis ad urbem
 Campus aget gemitus ! vel quae, Tiberine, videbis
 Funera, cum tumulum praeterlabere recentem !
 Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
 In tantum spe tollet avos : nec Romula quondam
 Ullo se tantum tellus jactabit alumno.
 Heu pietas, heu prisca fides, invictaque bello

Dextera!

Dextera! non illi quisquam se inpune tulisset
 Obvius armato, seu cum pedes iret in hostem,
 Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
 Heu, miserande puer! si qua fata aspera rumpas,
 Tu Marcellus eris. manibus date lilia plenis:
 Purpureos spargam flores, animamque nepotis
 His saltem adcumulem donis, et fungar inani
 Munere. sic tota passim regione vagantur
 Aëris in campis latis, atque omnia lustrant.
 Quae postquam Anchises gnatum per singula duxit,
 Incenditque animum famae venientis amore:
 Exin bella viro memorat, quae deinde gerenda,
 Laurentisque docet populos, urbemque Latini,
 Et quo quemque modo fugiatque feratque laborem.
 Sunt geminae Somni portae: quarum altera fertur
 Cornea; qua veris facilis datur exitus umbris:
 Altera candenti perfecta nitens elephanto:
 Sed falsa ad caelum mittunt insomnia Manes.
 His ibi tum gnatum Anchises unaque Sibyllam
 Prosequitur dictis, portaque emittit eburna.
 Ille viam secat ad navis, sociosque revisit.
 Tum se ad Caietae recto fert litore portum.
 Ancora de prora jacitur: stant litore puppes.

AENEIDOS LIB. VII.

TU quoque litoribus nostris, Aeneïa nutrix,
 Aeternam moriens famam, Caieta, dedisti.
 Et nunc servat honos sedem tuus, ossaque nomen
 Hesperia in magna (si qua est ea gloria) signant.
 At pius exsequiis Aeneas rite solutis,
 Aggere conposito tumuli, postquam alta quierunt
 Aequora, tendit iter velis, portumque relinquit.
 Adspirant aerae in noctem, nec candida cursus
 Luna negat: splendet tremulo sub lumine pontus.
 Proxima Circaeae raduntur litora terrae:
 Dives inaccessos ubi Solis filia lucos
 Adsiduo resonat cantu, tectisque superbis
 Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,

Arguto

Arguto tenuis percurrrens pectine telas.
 Hinc exaudiri gemitus iraeque leonum
 Vincla recusantum et sera sub nocte rudentum:
 Setigerique fues, atque in praesepibus urfi
 Saevire, ac formae magnorum ululare luporum:
 Quos hominum ex facie dea saeva potentibus herbis
 Induerat Circe in voltus ac terga ferarum.
 Quae ne monstra pii paterentur talia Troës
 Delati in portus, neu litora dira subirent;
 Neptunus ventis inplevit vela secundis:
 Atque fugam dedit, et praeter vada fervida vexit.
 Jamque rubescebat radiis mare, et aethere ab alto
 Aurora in roseis fulgebat lutea bigis:
 Cum venti posuere, omnisque repente resedit
 Flatus, et in lento luctantur marmore tonfae.
 Atque hic Aeneas ingentem ex aequore lucum
 Prospicit. hunc inter fluvio Tiberinus amoeno,
 Vorticibus rapidis et multa flavus arena,
 In mare prorumpit. variae circumque supraque
 Adsuetae ripis volucres et fluminis alveo
 Aethera mulcebant cantu, lucoque volabant.
 Flectere iter sociis, terraeque advertere proras
 Imperat, et laetus fluvio succedit opaco.
 Nunc age, qui reges, Erato, quae tempora rerum,
 Quis Latio antiquo fuerit status, advena classem
 Cum primum Aufoniis exercitus adpulit oris,
 Expediam, et primae revocabo exordia pugnae.
 Tu vatem, tu, diva, mone. dicam horrida bella:
 Dicam acies, actosque animis in funera reges,
 Tyrrhenamque manum, totamque sub arma coactam
 Hesperiam. major rerum mihi nascitur ordo:
 Majus opus moveo. Rex arva Latinus et urbis
 Jam senior longa placidas in pace regebat.
 Hunc Fauno et nympha genitum Laurente Marica
 Accipimus. Fauno Picus pater: isque parentem
 Te, Saturne, refert: tu sanguinis ultimus auctor.
 Filius huic, fato divom, prolesque virilis
 Nulla fuit, primaque oriens erepta juventa est.
 Sola domum et tantas servabat filia sedes,

Jam matura viro, plenis jam nubilis annis.
 Multi illam magno e Latio totaque petebant
 Ausonia : petit ante alios pulcherrimus omnis
 Turnus, avis atavisque potens : quem regia conjunx
 Adjungi generum miro properabat amore :
 Sed variis portenta deum terroribus obstant.
 Laurus erat tecti medio in penetralibus altis
 Sacra comam, multosque metu servata per annos :
 Quam pater inventam, primas cum conderet arces,
 Ipse ferebatur Phoebo sacrasse Latinus,
 Laurentisque ab ea nomen posuisse colonis.
 Hujus apes summum densae, (mirabile dictu)
 Stridore ingenti liquidum trans aethera vectae,
 Obsedere apicem ; et, pedibus per mutua nexis,
 Examen subitum ramo frondente pependit.
 Continuo vates, externum cernimus, inquit,
 Adventare virum, et partis petere agmen easdem
 Partibus ex istdem, et summa dominarier arce.
 Praeterea, castis adolet dum altaria taedis,
 Ut juxta genitorem adstat Lavinia virgo,
 Visa (nefas) longis comprehendere crinibus ignem,
 Atque omnem ornatum flamma crepitante cremari,
 Regalisque accensa comas, accensa coronam
 Insignem gemmis : tum fumida lumine fulvo
 Involvi, ac totis Vulcanum spargere tectis.
 Id vero horrendum ac visu mirabile ferri.
 Namque fore inlustrem fama fatisque canebant
 Ipsam, sed populo magnum portendere bellum.
 At rex sollicitus monstis, oracula Fauni
 Fatidici genitoris adit, lucosque sub alta
 Consulit Albunea : nemorum quae maxima sacro
 Fonte sonat, saevamque exhalat opaca mephitin.
 Hinc Italiae gentes, omnisque Oenotria tellus
 In dubiis responsa petunt. huc dona sacerdos
 Cum tulit, et caesarum ovium sub nocte silenti
 Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit ;
 Multa modis simulacra videt volitantia miris :
 Et varias audit voces, fruiturque deorum
 Conloquio, atque imis Acheronta adfatur Avernus.

Hic

Hic et tum pater ipse petens responsa Latinus,
 Centum lanigeras mactabat rite bidentis,
 Atque harum effultus tergo stratisque jacebat
 Velleribus. subita ex alto vox reddita luco est:
 Ne pete connubiis gnatam sociare Latinis,
 O mea progenies, thalamis neu crede paratis.
 Externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferent, quorumque ab stirpe nepotes
 Omnia sub pedibus, qua Sol utrumque recurrens
 Adspicit oceanum, vertique regique videbunt.
 Haec praecepta patris Fauni, monitusque silenti
 Nocte datos, non ipse suo premit ore Latinus:
 Sed circum late volitans jam Fama per urbis
 Ausonias tulerat; cum Laomedontia pubes
 Gramineo ripae religavit ab aggere classem.
 Aeneas, primique duces, et pulcher Iulus,
 Corpora sub ramis deponunt arboris altae:
 Instituuntque dapes, et adorea liba per herbam
 Subjiciunt epulis, (sic Juppiter ille monebat)
 Et Cereale solum pomis agrestibus augent.
 Consumtis hic forte aliis, ut vertere morsus
 Exiguam in cererem penuria adegit edendi,
 Et violare manu malisque audacibus orbem
 Fatalis crusti, patulis nec parcere quadris;
 Heus! etiam mensas consumimus? inquit Iulus,
 Nec plura adludens. ea vox audita laborum
 Prima tulit finem, primamque loquentis ab ore
 Eripuit pater, ac stupefactus numine pressit.
 Continuo, Salve fati mihi debita Tellus,
 Vosque, ait, o fidi Trojae salvet Penates.
 Hic domus, haec patria est. genitor mihi talia (namque
 Nunc repeto) Anchises fatorum arcana reliquit:
 Cum te, gnate, fames ignota ad litora vestum
 Accisis coget dapibus consumere mensas;
 Tum sperare domos defessus, ibique memento
 Prima locare manu molirique aggere tecta.
 Haec erat illa fames; haec nos suprema manebat
 Exitii positura modum.
 Quare agite, et, primo laeti cum lumine solis,

Quae

Quae loca, quive habeant homines, ubi moenia gentis,
Vestigemus, et a portu diversa petamus.
Nunc pateras libate Jovi, precibusque vocate
Anchisen genitorem, et vina reponite mensis.
Sic deinde effatus frondenti tempora ramo
Implicat, et Geniumque loci primamque deorum
Tellurem, Nymphasque, et adhuc ignota precatur
Flumina: tum Noctem, noctisque orientia signa,
Idaeumque Jovem, Phrygiamque ex ordine matrem,
Invocat, et duplicis Caeloque Ereboque parentes.
Hic pater omnipotens caelo ter clarus ab alto
Intonuit: radiisque ardentem lucis et auro
Ipse manu quatiens ostendit ab aethere nubem.
Diditur hic subito Trojana per agmina rumor,
Advenisse diem, quo debita moenia condant.
Certatim instaurant epulas, atque omine magno
Crateras laeti statuunt, et vina coronant.
Postera cum prima lustrabat lampade terras
Orta dies; urbem, et finis, et litora gentis
Diversi explorant: haec fontis stagna Numici,
Hunc Thybrim fluvium, hic fortis habitare Latinos.
Tum satus Anchisa delectos ordine ab omni
Centum oratores augusta ad moenia regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis omnis:
Donaque ferre viro, pacemque exposcere Teucris.
Haud mora: festinant jussi, rapidisque feruntur
Passibus. ipse humili designat moenia fossa,
Moliturque locum; primasque in litore sedes,
Castrorum in morem, pinnis atque aggere cingit.
Jamque iter emensi, turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant juvenes, murosque subibant.
Ante urbem pueri, et primaevae flore juventus,
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus:
Aut acris tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque ictuque laceffunt.
Cum praevectus equo longaevis regis ad auris
Nuntius ingentis ignota in veste reportat
Advenisse viros. ille intra tecta vocari
Imperat, et solio medius consedit avito.

Tectum

Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis,
 Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
 Horrendum silvis et religione parentum.
 Hic sceptrâ accipere, et primos adtollere fascis
 Regibus omen erat: hoc illis curia templum,
 Hae sacris sedes epulis: hic ariete caeso
 Perpetuis soliti patres confidere mensis.
 Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum
 Antiqua e cedro; Italusque, paterque Sabinus,
 Vitifator, curvam servans sub imagine falcem,
 Saturnusque senex, Janique bifrontis imago,
 Vestibulo adstabant: aliique ab origine reges,
 Martia qui ob patriam pugnando volnera passi.
 Multaque praeterea sacris in postibus arma,
 Captivi pendent currus, curvaeque secures,
 Et crissae capitum, et portarum ingentia claustra,
 Spiculaque, clipeique, ereptaque rostra carinis.
 Ipse Quirinali lituo parvaeque sedebat
 Succinctus trabea, laevaue ancile gerebat
 Picus equum domitor: quem capta cupidine conjunx,
 Aurea percussum virga, versumque venenis,
 Fecit avem Circe, sparsitque coloribus alas.
 Tali intus templo divom patriaque Latinus
 Sede sedens Teucros ad sese in tecta vocavit:
 Atque haec ingressis placido prior edidit ore:
 Dicite Dardanidae, (neque enim nescimus et urbem
 Et genus, auditique advertitis aequore cursum)
 Quid petitis? quae causa rates, aut ejus egentes
 Litus ad Ausonium tot per vada caerula vexit?
 Sive errore viae, seu tempestatibus acti,
 (Qualia multa mari nautae patiuntur in alto)
 Fluminis intrastis ripas, portuque sedetis;
 Ne fugite hospitium, neve ignorete Latinos
 Saturni gentem, haud vinco nec legibus aequam,
 Sponte sua veterisque dei se more tenentem.
 Atque equidem memini (fama est obscurior annis)
 Auruncos ita ferre senes, his ortus ut agris
 Dardanus Idaeus Phrygiae penetrârit ad urbis,
 Threiciamque Samon, quae nunc Samothracia fertur.

Hinc

Hinc illum Corythi Tyrrhena ab sede profectum
 Aurea nunc folio stellantis regia caeli
 Accipit; et numero divorum altaribus addit.
 Dixerat. et dicta Ilioneus sic voce secutus:
 Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
 Atra subegit hiems vestris succedere terris,
 Nec fidus regione viae litusve fefellit.
 Consilio hanc omnes animisque volentibus urbem
 Adferimur pulsi regnis, quae maxima quondam
 Extremo veniens Sol aspiciebat Olympo.
 Ab Jove principium generis: Jove Dardana pubes
 Gaudet avo. rex ipse Jovis de gente suprema
 Troïus Aeneas tua nos ad limina misit.
 Quanta per Idaeos saevis effusa Mycenis
 Tempestas ierit campos; quibus actus uterque
 Europae atque Asiae fati concurrerit orbis;
 Audiit, et si quem tellus extrema refuso
 Submovet Oceano, et si quem extenta plagarum
 Quatuor in medio dirimit plaga solis iniqui.
 Diluvio ex illo tot vasta per aequora vecti
 Dis sedem exiguae patriis litusque rogamus
 Innocuum, et cunctis undamque auramque patentem,
 Non erimus regno indecores: nec vestra feretur
 Fama levis, tantive abolefcet gratia facti:
 Nec Trojam Ausonios gremio excepisse pigebit.
 Fata per Aeneae juro, dextramque potentem,
 Sive fide, seu quis bello est expertus et armis;
 Multi nos populi, multae (ne temne, quod ultro
 Praeferimus manibus vittas ac verba precantia)
 Et petiere sibi et voluere adungere gentes.
 Sed nos fata Deum vestras exquirere terras
 Imperiis egere suis. hinc Dardanus ortus
 Huc repetit, jussisque ingentibus urget Apollo
 Tyrrhenum ad Thybrim, et fontis vada sacra Numici.
 Dat tibi praeterea fortunae parva prioris
 Munera, reliquias Troja ex ardente receptas.
 Hoc pater Anchifes auro libabat ad aras:
 Hoc Priami gestamen erat, cum jura vocatis
 More daret populis; sceptrumque, sacerque tiaras,
D d
Iliadum.

Iliadumque labor vestes.
Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora, soloque immobilis haeret,
Intentos volvens oculos. nec purpura regem
Picta movet, nec sceptram movent Priameia tantum,
Quantum in connubio gnatae thalamoque moratur:
Et veteris Fauni volvit sub pectore sortem.
Hunc illum fati externa ab sede profectum
Portendi generum, paribusque in regna vocari
Auspiciis: huic progeniem virtute futuram
Egregiam, et totum quae viribus occupet orbem.
Tandem laetus ait: Di nostra incepta secudent,
Auguriumque suum. dabitur, Trojane, quod optas.
Munera nec sperno. non vobis, rege Latino,
Divitis uber agri Trojaeve opulentia deerit.
Ipse modo Aeneas (nostri si tanta cupido est,
Si jungi hospitio properat, sociusve vocari)
Adveniat; vultus neve exhorrescat amicos:
Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.
Vos contra regi mea nunc mandata referte.
Est mihi gnata, viro gentis quam jungere nostrae,
Non patrio ex adyto fortes, non plurima caelo
Monstra finunt: generos externis adfore ab oris,
Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferant. hunc illum poscere fata
Et reor, et (si quid veri mens augurat) opto.
Haec effatus, equos numero pater eligit omni.
Stabant ter centum nitidi in praesepebus altis.
Omnibus extemplo Teucris jubet ordine duci
Instratos ostro alipedes pictisque tapetis.
Aurea pectoribus demissa monilia pendent;
Tecti auro, fulvom mandunt sub dentibus aurum.
Absenti Aeneae currum geminosque jugalis,
Semine ab aetherio, spirantis naribus ignem,
Illorum de gente, patri quos daedala Circe
Subposita de matre nothos furata creavit.
Talibus Aeneadae donis dictisque Latini
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis

Saeva Jovis conjunx, aurasque inuenta tenebat :
 Et laetum Aenean, classemque ex aethere longo
 Dardaniam Siculo prospexit ab usque Pachyno.
 Moliri jam tellus videt, jam fidere terrae :
 Deferuisse rates. stetit acri fixa dolore.
 Tum quassans caput, haec effundit pectore dicta :
 Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris
 Fata Phrygum ! num Sigeis occumbere campis,
 Num capti potuere capi ? num incensa cremavit
 Troja viros ? medias acies, mediosque per ignes
 Invenere viam ? at (credo) mea numina tandem
 Fessa jacent, odiis aut exfaturata quievi.
 Quin etiam patria excussos infesta per undas
 Ausa sequi, et profugis toto me obponere ponto.
 Absumtae in Teucros vires caelique marisque.
 Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
 Profuit ? optato conduntur Thybridis alveo,
 Securi pelagi atque mei. Mars perdere gentem
 Inmanem Lapithum valuit : concessit in iras
 Ipse deum antiquam genitor Calydonia Dianae :
 Quod scelus aut Lapithas tantum, aut Calydonia merentem ?
 Ast ego magna Jovis conjunx nil linquere inausum
 Quae potui infelix, quae memet in omnia verti,
 Vincor ab Aenea, quod si mea numina non sunt
 Magna fatis ; dubitem haud equidem implorare quod us-
 Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo. [quam est.
 Non dabitur regnis (esto) prohibere Latinis,
 Atque inmotam manet fatis Lavinia conjunx.
 At trahere, atque moras tantis licet addere rebus :
 At licet amborum populos excindere regum.
 Hac gener atque socer coeant mercede suorum.
 Sanguine Trojano et Rutulo dotabere, virgo :
 Et Bellona manet te pronuba. nec face tantum
 Cisseis praegnans ignis enixa jugalis :
 Quin idem Veneri partus suus, et Paris alter,
 Funestaeque iterum recidiva in Pergama taedae.
 Haec ubi dicta dedit, terras horrenda petivit
 Luctificam Alesto Dirarum ab sede sororum
 Infernisque ciet tenebris : cui tristia bella,

Iraeque, insidiaeque, et crimina noxia cordi.
 Odit et ipse pater Pluton, odere sorores
 Tartareae monstrum : sese tot vertit in ora,
 Tam faevae facies, tot pullulat atra colubris.
 Quam Juno his acuit verbis, ac talia fatur:
 Hunc mihi da proprium, virgo fata Nocte, laborem,
 Hanc operam, ne noster honos infractave cedat
 Fama loco : neu connubiis ambire Latinum
 Aeneadae possint, Italosve obsidere finis.
 Tu potes unanimos armare in proelia fratres,
 Atque odiis versare domos : tu verbera tectis
 Funereasque inferre faces : tibi nomina mille,
 Mille nocendi artes. secundum concute pectus,
 Disjice compositam pacem, fere crimina belli :
 Arma velit, poscatque simul, rapiatque juventus.
 Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis
 Principio Latium, et Laurentis tecta tyranni
 Celsa petit, tacitumque obsedit limen Amatae :
 Quam super adventu Teucrûm Turnique hymenaeis
 Femineae ardentem curaeque iraeque coquebant.
 Huic dea caeruleis unum de crinibus anguem
 Conjicit, inque finum praecordia ad intima subdit :
 Quo furibunda domum monstro permisceat omnem.
 Ille inter vestis et levia pectora labfus
 Volvitur ad tactu nullo, fallitque furentem,
 Vipeream inspirans animam. fit tortile collo
 Aurum ingens coluber, longae fit taenia vittae,
 Innectitque comas, et membris lubricus errat.
 Ac dum prima lues udo sublabfa veneno
 Pertentat sensus, atque ossibus implicat ignem ;
 Necdum animus toto percepit pectore flammam ;
 Mollius, et solito matrum de more, locuta est ;
 Multa super gnata lacrimans Phrygiisque hymenaeis :
 Exsulibusne datur ducenda Lavinia Teucris,
 O genitor ? nec te miseret gnataeque tuique ?
 Nec matris miseret, quam primo aquilone relinquet
 Perfidus alta petens abducta virgine praedo ?
 An non sic Phrygius penetrât Lacedaemona pastor,
 Ledaemque Helenam Trojanas vexit ad urbes ?

Quid

Quid tua sancta fides, quid cura antiqua tuorum;
 Et consanguineo totiens data dextera Turno?
 Si gener externa petitur de gente Latinis,
 Idque sedet, Faunique premunt te iussa parentis;
 Omnem equidem sceptris terram quae libera nostris
 Diffidet externam reor, et sic dicere divos.
 Et Turno, si prima domûs repetatur origo,
 Inachus Acrisiusque patres, mediaeque Mycenae.
 His ubi nequidquam dictis experta, Latinum
 Contra stare videt, penitusque in viscera labsum
 Serpentis furiale malum, totamque pererrat;
 Tum vero infelix, ingentibus excita monstribus,
 Immensam sine more furit lymphata per urbem:
 Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
 Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
 Intenti ludo exercent: ille actus habena
 Curvatis fertur spatiis: stupet infcia supra
 Inpubisque manus, mirata volubile buxum:
 Dant animos plagae. non cursu segnior illo
 Per medias urbis agitur populosque ferocis.
 Quin etiam in silvas, simulato numine Bacchi,
 Majus adorta nefas, majoremque orsa furorem,
 Evolat, et gnatam frondosis montibus abdit;
 Quo thalamum eripiat Teucris, taedaeque moretur:
 Euoe Bacche, fremens, solum te virgine dignum
 Vociferans. etenim mollis tibi sumere thyrsos,
 Te lustrare choro, sacrum tibi pascere crinem.
 Fama volat: Furiisque accensas pectore matres
 Idem omnis simul ardor agit, nova quaerere tecta.
 Deferuere domos: ventis dant colla comasque.
 Ast aliae tremulis ululatibus aethera complent,
 Pampineasque gerunt incinctae pellibus hastas.
 Ipsa inter medias flagrantem fervida pinum
 Sustinet, et gnatæ Turnique canit hymenaeos,
 Sanguineam torquens aciem; torvomque repente
 Clamat: Io matres, audite ubi quaeque, Latinae.
 Si qua piis animis manet infelicis Amatae
 Gratia, si juris materni cura remordet;
 Solvite crinalis vittas, capite orgia mecum.

Talem

Talem inter silvas, inter deserta ferarum,
 Reginam Aleſto ſtimulis agit undique Bacchi.
 Poſtquam viſa ſatis primos acuiſſe furores,
 Conſiliumque omnemque domum vertiſſe Latini;
 Protenus hinc fuſcis triſtis dea tollitur alis
 Audacis Rutuli ad muros: quam dicitur urbem
 Acrifioneis Danaë fundaſſe colonis,
 Praecipiti delata noto. locus Ardea quondam
 Diſtus avis: et nunc magnum manet Ardea nomen.
 Sed fortuna fuit; teſtis hic Turnus in altis
 Jam mediam nigra carpebat nocte quietem.
 Aleſto torvam faciem et furialia membra
 Exiit: in voltus ſeſe transformat anilis,
 Et frontem obſcaenam rugis arat. induit albos
 Cum vitæ crinis: tum ramum innectit olivæ.
 Fit Chalybe, Junonis anus templique ſacerdos;
 Et juveni ante oculos hiſ ſe cum vocibus offert:
 Turne, tot incaſſum fuſos patiere labores,
 Et tua Dardaniis tranſcribi ſceptra colonis?
 Rex tibi conjugium, et quaſitas ſanguine dotes
 Abnegat; externuſque in regnum quaeritur heres.
 I nunc, ingratis offer te, inriſe, periclis:
 Tyrrhenas, i, ſterne acies: tege pace Latinos.
 Haec adeo tibi me, placida cum nocte jaceres,
 Ipſa palam ſari omnipotens Saturnia juffit.
 Quare age, et armari pubem portique moveri
 Laetus in arma para, et Phrygios, qui ſumme pulchre
 Conſedere, duces, pictaſque exure carinas.
 Caeleſtium vis magna jubet. rex ipſe Latinus,
 Ni dare conjugium et diſto parere ſaetetur,
 Sentiat, et tandem Turnum experiatur in armis.
 Hic juvenis vatem inridens, ſic orſa viciffim
 Ore refert: Claffis inveſtas Thybridis alveo
 Non (ut rere) meas effugit nuntius auris.
 Ne tantos mihi ſinge metus: nec regia Juno
 Inmemor eſt noſtri.
 Sed te victa ſitu verique effoeta ſeneſtus,
 O mater, curis nequidquam exercet, et arma
 Regum inter falſa vatem formidine ludit.

Cura tibi, divom effigies et templa tueri:
 Bella viri pacemque gerent, quis bella gerenda.
 Talibus Aleſto dictis exarſit in iras.
 At juveni oranti ſubitus tremor occupat artus:
 Deriguere oculi: tot Erinnyſ ſibilat hydriſ,
 Tantaque ſe facies aperit: tum flammea torquens
 Lumina cunctantem et quaerentem dicere plura
 Repulit, et geminos orexit crinibus angues,
 Verberaque inſonuit, rabidoque haec addidit ore:
 En ego victa ſitu, quam veri effoeta ſeneſtus
 Arma inter regum falſa formidine ludit,
 (Reſpice ad haec) adſum dirarum ab ſede ſororum,
 Bella manu letumque gero.
 Sic effata facem juveni coniecit, et atro
 Lumine fumantis fixit ſub peſtore taedas.
 Olli ſomnum ingens rumpit pavor: offaque et artus
 Perſudit toto proruptus corpore ſudor.
 Arma amens fremit; arma toro tectiſque requirit,
 Saevit amor ferri, et ſclerata inſania belli:
 Ira ſuper, magno veluti cum flamma ſonore
 Virgea ſuggeritur coſtiſ undantiſ aheni,
 Exſultantque aeſtu laticeſ; furit intus aquae viſ,
 Fumiduſ atque alte ſpumis exuberat amniſ:
 Nec jam ſe capit unda; volat vapor ater ad auras.
 Ergo iter ad regem polluta pace Latinum
 Indicit primis juvenum, et jubet arma parari,
 Tutari Italiam, detrudere finibuſ hoſtem:
 Se ſatiſ ambobuſ Teucriſque venire Latiniſque.
 Haec ubi dicta dedit, divoſque in vota vocavit;
 Certatiſ ſeſe Rutuli exhortantur in arma.
 Hunc decuſ egregiuſ formae movet atque juventa;,
 Hunc atavi reges, hunc clariſ dextera factiſ.
 Dum Turnuſ Rutuloſ animiſ audacibuſ inplet,
 Aleſto in Teucroſ Stygiiſ ſe concitat aliſ;
 Arte nova ſpeculata locum, quo litore pulcher
 Inſidiis curſuque feras agitabat Iuluſ.
 Hic ſubitam canibuſ rabiem Cocytia virgo
 Objicit, et noto nariſ contingit odore,
 Ut cervom ardenteſ agerent: quae prima laborum

Cauſſa

Caussa fuit, belloque animos accendit agrestis.
 Cervus erat forma praestanti et cornibus ingens,
 Tyrrhidae pueri quem matris ab ubere raptum
 Nutribant, Tyrrhusque pater, cui regia parent
 Armenta, et lati custodia credita campi.
 Adfuetum imperiis soror omni Silvia cura
 Mollibus intexens ornabat cornua fertis,
 Pectebatque ferum, puroque in fonte lavabat.
 Ille, manum patiens, mensaeque adfuetus herili,
 Errabat silvis; rursusque ad limina nota
 Ipse domum fera quamvis se nocte ferebat.
 Hunc procul errantem rabidae venantis Iuli
 Commovere canes: fluvio cum forte secundo
 Deslueret, ripaque aestus viridante levaret.
 Ipse etiam, eximiae laudis succensus amore,
 Afcenius curvo direxit spicula cornu:
 Nec dextrae erranti deus afuit; actaque multo
 Perque uterum sonitu perque ilia venit arundo.
 Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit,
 Successitque gemens stabulis, questuque cruentus
 Atque inploranti similis tectum omne replebat.
 Silvia prima soror, palmis percussa lacertos,
 Auxilium vocat, et duos conclamat agrestis.
 Olli (pestis enim tacitis latet aspera silvis)
 Improvisi adsunt: hic torre armatus obusto,
 Stipitis hic gravidi nodis. quod cuique repertum
 Rimanti, telum ira facit. vocat agmina Tyrrhus,
 Quadrifidam quercum cuneis ut forte coactis
 Scindebat, rapta spirans inmane securi.
 At faeva e speculis tempus dea nacta nocendi
 Ardua tecta petit, stabuli et de culmine summo
 Pastorale canit signum, cornuque recurvo
 Tartaream intendit vocem: qua protenus omne
 Contremuit nemus, et silvae intonuere profundae.
 Audiit et Triviae longe lacus, audiit amnis
 Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini:
 Et trepidae matres pressere ad pectora gnatos.
 Tum vero ad vocem celeres, qua buccina signum
 Dira dedit, raptis concurrunt undique telis

Indomiti

Indomiti agricolae : necnon et Troïa pubes
 Alcanio auxilium castris effundit apertis.
 Direxere acies. non jam certamine agresti
 Stipitibus duris agitur sudibusve praeustis ;
 Sed ferro ancipiti decernunt, atraque late
 Horrescit strictis seges ensibus, aeraque fulgent
 Sole lacescita, et lucem sub nubila jactant :
 Fluctus uti primo coepit cum albescere vento,
 Paullatim sese tollit mare, et altius undas
 Erigit, inde imo confurgit ad aethera fundo.
 Hic juvenis primam ante aciem stridente sagitta,
 Gnatorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almo
 Sternitur. haesit enim sub gutture vulnus, et udae
 Vocis iter tenuemque includit sanguine vitam.
 Corpora multa virum circa, seniorque Galesus,
 Dum paci medium se offert : justissimus unus
 Qui fuit, Aufoniisque olim ditissimus agris :
 Quinque greges illi balantum, quina redibant
 Armenta, et terram centum vertebat aratris.
 Atque ea per campos aequo dum Marte geruntur,
 Promissi dea facta potens, ubi sanguine bellum
 Inbuit, et primae commisit funera pugnae,
 Deserit Hesperiam, et caeli convector per auras
 Junonem victrix adfatur voce superba :
 En perfecta tibi bello discordia tristi.
 Dic, in amicitiam coeant, et foedera jungant :
 Quandoquidem Aufonio resperfi sanguine Teucros.
 Hoc etiam his addam, tua si mihi certa voluntas,
 Finitimas in bella feram rumoribus urbis,
 Accendamque animos infani Martis amore :
 Undique ut auxilio veniant. spargam arma per agros.
 Tum contra Juno : Terrorum et fraudis abunde est.
 Stant belli caussae : pugnatur conminus armis.
 Quae fors prima dedit, sanguis novus inbuit arma.
 Talia conjugia et talis celebrent hymenaeos
 Egregium Veneris genus et rex ipse Latinus :
 Te super aetherias errare licentius auras,
 Haud pater ille velit summi regnator Olympi.
 Cede locis, ego, si qua super fortuna laborum est,

E c

Ipsa

Ipsa regam. talis dederat Saturnia voces.
 Illa autem adtollet stridentis anguibus alas,
 Cocytique petit sedem, supera ardua linquens.
 Est locus Italiae medio sub montibus altis
 Nobilis, et fama multis memoratus in oris,
 Amsancti valles. densis hunc frondibus atrum
 Urguet utrimque latus nemoris, medioque fragosus
 Dat sonitum saxi ac torto vortice torrens.
 Hic specus horrendum, saevi spiracula Ditis,
 Monstratur, ruptoque ingens Acheronte vorago
 Pestiferas aperit faucis: quis condita Erinnys
 Invisum numen, terras caelumque levabat.
 Nec minus interea extremam Saturnia bello
 Inponit regina manum. ruit omnis in urbem
 Pastorum ex acie numerus, caesosque reportant
 Almonem puerum foedatique ora Galei:
 Implorantque deos, obtestanturque Latinum.
 Turnus adest, medioque in crimine caedis et igni
 Terrorem ingeminat: Teucros in regna vocari,
 Stirpem admisceri Phrygiam; se limine pelli.
 Tum quorum adtonitae Baccho nemora avia matres
 Insultant thiasis, (neque enim leve nomen Amatae)
 Undique conlecti coeunt, Martemque fatigant.
 Ilicet infandum cuncti contra omina bellum,
 Contra fata deum perverso numine poscunt.
 Certatim regis circumstant tecta Latini.
 Ille, velut pelagi rupes inmota, resistit:
 Ut pelagi rupes, magno veniente fragore,
 Quae sese, multis circum latrantibus undis,
 Mole tenet: scopuli nequidquam et spumea circum
 Saxa fremunt, laterique inlisa refunditur alga.
 Verum ubi nulla datur caecum exsuperare potestas
 Consilium, et saevae nutu Junonis eunt res;
 Multa deos aurasque pater testatus inanis,
 Frangimur heu fatis, inquit, ferimurque procella.
 Ipsi has sacrilego pendetis sanguine poenas,
 O miseri. te, Turne, nefas, te triste manebit
 Supplicium; votisque deos venerabere seris.
 Nam mihi parta quies, omnisque in limine portus:

Funere

Funere felici spoliior. nec plura locutus
 Sepfit se tectis, rerumque reliquit habenas.
 Mos erat Hesperio in Latio, quem protenus urbes
 Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
 Roma colit, cum prima movent in praelia Martem,
 Sive Getis inferre manu lacrimabile bellum,
 Hyrcanisve Arabisque parant, seu tendere ad Indos,
 Auroramque sequi, Parthosque reposcere signa.
 Sunt geminae belli portae (sic nomine dicunt)
 Religione sacrae, et saevi formidine Martis:
 Centum aerei claudunt vestes aeternaque ferri
 Robora: nec custos absistit limine Janus.
 Has, ubi certa sedet patribus sententia pugnae,
 Ipse, Quirinali trabea cinctuque Gabino
 Insignis, referat stridentia limina Consul;
 Ipse vocat pugnas: sequitur tum cetera pubes:
 Aeraeque adsensu conspirant cornua rauco.
 Hoc et tum Aeneadis indicere bella Latinus
 More jubebatur, tristisque recludere portas.
 Abstinuit tactu pater, aversusque refugit
 Foeda ministeria, et caecis se condidit umbris.
 Tum regina deum caelo delapsa morantis
 Impulit ipsa manu portas, et cardine verso
 Belli ferratos rupit Saturnia postes.
 Ardet inexcita Ausonia, atque immobilis ante.
 Pars pedes ire parat campis; pars arduus altis
 Pulverulentus equis furit: omnes arma requirunt.
 Pars levis clipeos, et spicula lucida tergent
 Arvina pingui, subiguntque in cote securis:
 Signaque ferre juvat, sonitusque audire tubarum.
 Quinque adeo magnæ positæ incudibus urbes
 Tela novant, Atina potens, Tiburque superbum,
 Ardea, Crustumerique, et turrigeræ Antemnae.
 Tegmina tuta cavant capitum, flectuntque salignas
 Umbonum cratis: alii thoracas ahenos,
 Aut levis ocreas lentò ducunt argento.
 Vomeris huc et falcis honos, huc omnis aratri
 Cessit amor: recoquunt patrios fornacibus ensis.
 Classica jamque sonant: it bello testera signum.

Hic galeam testis trepidus rapit: ille frementis
 Ad iuga cogit equos; clipeumque, auroque trilicem
 Loricam induitur; fidoque accingitur ense.
 Pandite nunc Helicon, deae, cantusque movete,
 Qui bello exciti reges, quae quemque secutae
 Conplerint campos acies; quibus Itala jam tum
 Floruerit terra alma viris, quibus arserit armis.
 Et meministis enim, divae, et memorare potestis:
 Ad nos vix tenuis famae perlabitur aura.
 Primus init bellum Tyrrhenis asper ab oris
 Contemtor divom Mezentius, agminaque armat.
 Filius huic juxta Lausus, quo pulchrior alter
 Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
 Lausus equum domitor, debellatorque ferarum,
 Ducit Agyllina nequidquam ex urbe secutos
 Mille viros; dignus, patriis qui laetior esset
 Imperiis, et cui pater haud Mezentius esset.
 Post hos insignem palma per gramina curram
 Victoresque ostentat equos satus Hercule pulchro
 Pulcher Aventinus: clipeoque insigne patrum
 Centum angues, cinctamque gerit serpentibus Hydram:
 Collis Aventini silva quem Rhea sacerdos
 Furtivom partu sub luminis edidit oras,
 Mixta deo mulier, postquam Laurentia victor,
 Geryone extincto, Tirynthius adtigat arva,
 Tyrrhenoque boves in flumine lavit Hiberas.
 Pila manu, saevosque gerunt in bella dolones:
 Et tereti pugnant mucrone veruque Sabello.
 Ipse pedes tegumen torquens inmane leonis,
 Terribili inpexum seta cum dentibus albis
 Indutus capiti, sic regia testâ subibat
 Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.
 Tum gemini fratres Tiburtia moenia linquunt,
 Fratrâ Tiburti dictam cognomine gentem,
 Catillusque, acerque Coras, Argiva juvenus;
 Et primam ante aciem densa inter tela feruntur.
 Ceu duo nubigenae cum vertice montis ab alto
 Descendunt Centauri; Homolen Othrymque nivalem
 Linguentes cursu rapido: dat euntibus ingens

Silva locum, et magno cedunt virgulta fragore.
 Nec Praenestinae fundator defuit urbis,
 Volcano genitum pecora inter agrestia regem,
 Inventumque focis omnis quem credidit aetas,
 Caeculus. hunc legio late comitatur agrestis :
 Quique altum Praeneste viri, quique arva Gabinæ
 Junonis, gelidumque Anienem, et roscida rivis
 Hernica saxa colunt ; quos dives Anagnia pascis,
 Quos, Amasene pater. non illis omnibus arma,
 Nec clipei currusve sonant. pars maxima glandes
 Liventis plumbi spargit : pars spicula gestat
 Bina manu, fulvosque lupi de pelle galeros
 Tegmen habent capiti : vestigia nuda sinistri
 Instituire pedis ; crudus tegit altera pero.
 At Messapus equum domitor Neptunia proles,
 Quem neque fas igni cuiquam nec sternere ferro,
 Jam pridem refides populos desuetaque bello
 Agmina in arma vocat subito, ferrumque retractat.
 Hi Fescenninas acies, aequosque Faliscos,
 Hi Soraetis habent arces, Flaviniaque arva,
 Et Cimini cum monte lacum, lucosque Capenos.
 Ibant aequati numero, regemque canebant :
 Ceu quondam nivei liquida inter nubila cycni,
 Cum sese e pastu referunt, et longa canoros
 Dant per colla modos, sonat amnis et Asia longe
 Pulsa palus.
 Nec quisquam aeratas acies ex agmine tanto
 Miseri putet : aëriam sed gurgite ab alto
 Urgueri volucrum raucarum ad litora nubem.
 Ecce, Sabinorum prisco de sanguine magnum
 Agmen agens Clausus, magnique ipse agminis instar,
 Claudia nunc a quo diffunditur et tribus et gens
 Per Latium, postquam in partem data Roma Sabinis.
 Una ingens Amiterna cohors, prisceque Quirites,
 Ereti manus omnis, oliviferaeque Mutuscae :
 Qui Nomentum urbem, qui Rosæa rura Velini,
 Qui Tetricae horrentis rupes, montemque Severum,
 Cisperiamque colunt, Forulosque, et flumen Himellæ :
 Qui Tiberim Fabarimque bibunt, quos frigida mist
 Nursia,

Nursia, et Hortinae classes, populique Latini:
 Quosque secans infaustum interluit Allia nomen:
 Quam multi Libyco voluntur marmore fluctus,
 Saevus ubi Orïon hibernis conditur undis,
 Vel cum sole novo densae torrentur aristae
 Aut Hermi campo aut Lyciae flaventibus arvis;
 Scuta sonant, pulsuque pedum tremit excita tellus.
 Hinc Agamemnonius, Trojani nominis hostis,
 Curru jungit Halesus equos, Turnoque feroces
 Mille rapit populos: vertunt felicia Baccho
 Massica qui rastris, et quos de collibus altis
 Aurunci misere patres, Sidicinaque juxta
 Aequora, quique Cales linquunt, amnisque vadossi
 Adcola Volturmi, pariterque Saticulus asper,
 Ostorumque manus. teretes sunt aclydes illis
 Tela: sed haec lento mos est aptare flagello.
 Laevas cetra tegit; falcati conminus enses.
 Nec tu carminibus nostris indictus abibis,
 Oebale: quem generasse Telon Sebethide nympba
 Fertur, Teleboum Capreas cum regna teneret
 Jam senior: patriis sed non et filius arvis
 Contentus, late jam tum ditione premebat
 Sarrastris populos, et quae rigat aequora Sarnus,
 Quique Ruffras Batulumque tenent, atque arva Celennae,
 Et quos maliferae despectant moenia Abellae:
 Teutonico ritu soliti torquere cateias:
 Tegmina quos capitum raptus de subere cortex:
 Aerataeque micant peltae, micat aereus ensis.
 Et te montosae misere in proelia Nerfae,
 Ufens, insignem fama et felicibus armis:
 Horrida praecipue cui gens, adsuetaque multo
 Venatu nemorum, duris Aequicula glebis
 Armati terram exercent, semperque recentis
 Convestare juvat praedas, et vivere rapto.
 Quin et Marruvia venit de gente sacerdos,
 Fronde super galeam et felici comtus oliva,
 Archippi regis missu, fortissimus Umbro:
 Vipereo generi et graviter spirantibus hydris
 Spargere qui somnos cantuque manuque solebat,

Muice-

Mulcebatque iras, et morsus arte levabat.
Sed non Dardaniae medicari cuspidis ictum
Evaluit; neque eum juvere in volnera cantus
Sonniferi, et Marfis quaesitae montibus herbae.
Te nemus Anguitiae, vitrea te Fucinus unda,
Te liquidi flere lacus.
Ibat et Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius: insignem quem mater Aricia misit,
Eductum Egeriae lucis, humentia circum
Litora, pinguis ubi et placabilis ara Dianae.
Namque ferunt fama Hippolytum, postquam arte novercae
Occiderit, patriasque expleret sanguine poenas
Turbatis distractus equis, ad sidera rursus
Aetheria et superas caeli venisse sub auras,
Paeoniis revocatum herbis et amore Dianae.
Tum pater omnipotens, aliquem indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vitae,
Ipse repertorem medicinae talis et artis
Fulmine Phoebigenam Stygias detruxit in undas.
At Trivia Hippolytum secretis alma recondit
Sedibus, et nymphae Egeriae nemorique relegat:
Solutus ubi in silvis Italis ignobilis aevum
Exigeret, versoque ubi nomine Virbius esset.
Unde etiam templo Triviae lucisque sacratis
Cornipedes arcentur equi; quod litore currum
Et juvenem monstros pavidum effudere marinis.
Filius ardentis haud secius aequore campi
Exercebat equos, curruque in bella ruebat.
Ipse inter primos praestanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, et toto vertice supra est.
Quoi triplici crinita juba galea alta Chimaeram
Sustinet, Aetnaeos efflantem faucibus ignis.
Tam magis illa fremens, ac tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.
At levem clipeum sublati cornibus Io
Auro insignibat, jam setis obsita, jam bos,
Argumentum ingens, et custos virginis Argus,
Caelataque amnem fundens pater Inachus urna.
Insequitur nimbus peditum, clipeataque totis

Agmina

Agmina densentur campis, Argivaeque pubes,
 Auruncaequae manus, Rutuli, veteresque Sicani,
 Et Sacrae acies, et picti scuta Labici:
 Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
 Litus arant, Rutulosque exercent vomere collis,
 Circaeumque jugum; quis Juppiter Anxurus arvis
 Praesidet, et viridi gaudens Feronia luco:
 Qua Saturae jacet atra palus, gelidusque per imas
 Quaerit iter vallis, atque in mare conditur Ufens.
 Hos super advenit Volscæ de gente Camilla,
 Agmen agens equitum, et florentis aere catervas,
 Bellatrix. non illa colo calathiferae Minervae
 Femineas adsueta manus, sed proelia virgo
 Dura pati, cursuque pedum praevertere ventos:
 Illa vel intactae segetis per summa volaret
 Gramina, nec teneras cursu laessisset aristas;
 Vel mare per medium, fluctu suspensa tumentis,
 Ferret iter, celeris nec tingeret aequore plantas.
 Illam omnis tectis agrisque effusa juvenus,
 Turbaque miratur matrum, et prospectat euntem
 Adtonsis inhians animis: ut regius ostro
 Velet honos levis humeros, ut fibula crinem
 Auro internectat; Lyciam ut gerat ipsa pharetram,
 Et pastorem praefixa cuspidem myrtum.

AENEIDOS LIB. VIII.

UT belli signum Laurenti Turnus ab arce
 Extulit, et rauco strepuerunt cornua cantu,
 Utque acris concussit equos, utque inpulit arma;
 Extemplo turbati animi: simul omne tumultu
 Conjurat trepido Latium, saevitque juvenus
 Effera. ductores primi Messapus et Ufens,
 Contemtorque deum Mezentius, undique cogunt
 Auxilia, et latos vastant cultoribus agros.
 Mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
 Qui petat auxilium, et Latio consistere Teucros,
 Advectum Aenean classi, victosque Penatis
 Inferre, et fatis regem se dicere posci,

Edoceat,

Edoceat, multasque viro se adjungere gentis
 Dardanio, et late Latio increbrescere nomen.
 Quid fruatur his coeptis, quem, si fortuna sequatur,
 Eventum pugnae cupiat, manifestius ipsi,
 Quam Turno regi, aut regi adparere Latino.
 Talia per Latium: quae Laomedontius heros
 Cuncta videns magno curarum fluctuat aestu:
 Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
 In partisque rapit varias, perque omnia versat.
 Sicut aquae tremulum labris ubi lumen ahenis
 Sole percussum, aut radiantis imagine lunae,
 Omnia pervolat late loca, jamque sub auras
 Erigitur, summique ferit laquearia tecti.
 Nox erat; ac terras animalia fessa per omnis
 Alituum pecudumque genus sopor altus habebat;
 Cum pater in ripa gelidique sub aetheris axe
 Aeneas tristi turbatus pectora bello
 Procubuit, seramque dedit per membra quietem.
 Huic deus ipse loci fluvio Tiberinus amoeno
 Populeas inter senior se adtollere frondis
 Visus, eum tenuis glauco velabat amictu
 Carbasus, et crinis umbrosa tegebat arundo.
 Tum sic adfari, et curas his demere dictis:
 O fate gente deum, Trojanam ex hostibus urbem
 Qui revehis nobis, aeternaue Pergama servas,
 Expectate solo Laurenti arvisque Latinis;
 Hic tibi certa domus, certi (ne absiste) penates:
 Neu belli terrere minis. tumor omnis et irae
 Concessere deum.
 Jamque tibi, ne vana putes haec fingere Somnum,
 Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
 Triginta capitum foetus enixa, jacebit;
 Alba, solo recubans, albi circum ubera gnati.
 Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
 Ascanius clari condet cognominis Albam.
 Haud incerta cano. nunc qua ratione, quod instat,
 Expedias victor, paucis (adverte) docebo.
 Arcades his oris, genus a Pallante profectum,
 Qui regem Euandrum comites, qui signa secuti,

Delegere locum, et posuere in montibus urbem
 Pallantis proavi de nomine Pallanteum.
 Hi bellum adfidue ducunt cum gente Latina :
 Hos adhibe socios castris, et foedere junges.
 Ipse ego te ripis et recto flumine ducam,
 Adversum remis superes subvectus ut amnem.
 Surge age, nate dea ; primisque cadentibus astris
 Junoni ser rite preces, iramque minasque
 Supplicibus supera votis. mihi victor honorem
 Persolves. ego sum, pleno quem flumine cernis
 Stringentem ripas, et pingua culta secantem,
 Caeruleus Thybris, caelo gratissimus amnis.
 Hic mihi magna domus, celsis caput urbibus, exit.
 Dixit, deinde lacu fluvius se condidit alto,
 Ima petens. nox Aenean somnusque reliquit.
 Surgit, et, aetherii spectans orientia solis
 Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
 Sustinet, ac talis effundit ad aethera voces :
 Nymphae, Laurentes nymphae, genus amnibus unde est,
 Tuque ô Thybri, tu ô genitor cum flumine sancto,
 Accipite Aenean, et tandem arcete periclis.
 Quo te cumque lacus miserantem incommoda nostra
 Fonte tenet, quocumque solo pulcherrimus exis ;
 Semp̃er hõnore meo, semper celebrabere donis,
 Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.
 Adfis ô tantum, et propius tua numina firmes.
 Sic memorat, geminalque legit de classe biremis,
 Remigioque aptat ; socios simul instruit armis.
 Ecce autem subitum atque oculis mirabile monstrum,
 Candida per silvam cum foetu concolor albo
 Procubuit, viridique in litore conspicitur sus :
 Quam pius Aeneas tibi enim, tibi, maxima Juno,
 Mactat sacra ferens, et cum grege sistit ad aram.
 Thybris ea fluvium, quam longa est, nocte tumentem
 Leniit, ac tacita refluens ita substitit unda,
 Mitis ut in morem stagni placidaeque paludis
 Sterneret aequor aquis, remo ut luctamen abesset.
 Ergo iter inceptum celerant rumore secundo :
 Labitur uncta vadis abies : mirantur et undae,

Miratur nemus insuetum fulgentia longe
 Scuta virum fluvio pictasque innare carinas.
 Olli remigio noctemque diemque fatigant,
 Et longos superant flexus, variisque teguntur
 Arboribus, viridisque secant placido aequore silvas.
 Sol medium caeli conscenderat igneus orbem,
 Cum muros arcemque procul, ac rara domorum
 Testa vident; quae nunc Romana potentia caelo
 Aequavit: tum res inopes Euandrus habebat.
 Ocius advertunt proras, urbiq; propinquant.
 Forte die sollemnem illo rex Arcas honorem
 Amphitryoniadae magno divisque ferebat
 Ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
 Una omnes juvenum primi, pauperque senatus
 Tura dabant; tepidusque cruor fumabat ad aras.
 Ut celsas videre rates, atque inter opacum
 Adlabi nemus, et tacitis incumbere remis;
 Terrentur visu subito, cunctique relictis
 Confurgunt mensis. audax quos rumpere Pallas
 Sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipse;
 Et procul e tumulto, Juvenes, quae caussa subegit
 Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.
 Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an arma?
 Tum pater Aeneas puppi sic satur ab alta,
 Paciferaeque manu ramum praetendit olivae:
 Trojugenas ac tela vides inimica Latinis;
 Quos illi bello profugos egere superbo.
 Euandrum petimus. ferte haec, et dicite lectos
 Dardaniae venisse duces, socia arma rogantis.
 Obsupuit tanto percussus nomine Pallas:
 Egredere o, quicumque es, ait, coramque parentem
 Adloquere, ac nostris succede penetibus hospes.
 Excepitque manu, dextramque amplexus inhaesit.
 Progressi subeunt luco, fluviumque relinquunt.
 Tum regem Aeneas dictis adfatur amicis:
 Optume Grajugenum, cui me Fortuna precari,
 Et vitta comtos voluit praetendere ramos;
 Non equidem extimui, Danaum quod ductor et Arcas,
 Quodque ab stirpe fores geminis conjunctus Atridis:

Sed mea me virtus et sancta oracula divom,
 Cognatique patres, tua terris didita fama,
 Coniungere tibi, et fatis egere volentem.
 Dardanus Iliacae primus pater urbis et auctor,
 Electra (ut Graii perhibent) Atlantide cretus,
 Advehitur Teucros: Electram maximus Atlas
 Edidit, aetherios humero qui sustinet orbis.
 Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia
 Cyllenae gelido conceptum vertice fudit.
 At Maiam, auditis quidquam si credimus, Atlas,
 Idem Atlas generat, caeli qui sidera tollit.
 Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.
 His fretus non legatos, neque prima per artem
 Tentamenta tui pepigi: me me ipse, meumque
 Objeci caput, et supplex ad limina veni.
 Gens eadem, quae te, crudeli Daunia bello
 Insequitur; nos si pellant, nihil abfore credunt,
 Quin omnem Hesperiam penitus sua sub juga mittant:
 Et mare, quod supra, teneant, quodque adluit infra.
 Accipe daque fidem. sunt nobis fortia bello
 Pectora, sunt animi, et rebus spectata juventus.
 Dixerat Aeneas. ille os oculosque loquentis
 Jam dudum, ac totum lustrabat lumine corpus.
 Tum sic pauca refert: Ut te, fortissime Teucrum,
 Accipio agnoscoque libens! ut verba parentis
 Et vocem Anchisae magni voltumque recorder!
 Nam memini Hesionae visentem regna sororis
 Laomedontiaden Priamum, Salamina petentem,
 Protenus Arcadiae gelidos invisere finis.
 Tum mihi prima genas vestibat flore juvenas;
 Mirabarque duces Teucros, mirabar et ipsum
 Laomedontiaden: sed cunctis altior ibat
 Anchises. mihi mens juvenali ardebat amore
 Compellare virum, et dextrae conjungere dextram.
 Accessi, et cupidus Phenei sub moenia duxi.
 Ille mihi insignem pharetram Lyciasque sagittas
 Discedens, chlamydemque auro dedit intertextam,
 Frenaque bina, meus quae nunc habet, aurea, Pallas.
 Ergo et, quam petitis, juncta est mihi foedere dextra:

Et, lux cum primum terris se craftina reddet,
Auxilio laetos dimittam, opibusque juvabo.
Interea sacra haec, quando huc venistis amici,
Annua, quae differre nefas, celebrate faventes
Nobiscum, ac jam nunc sociorum adsuescite mensis.
Haec ubi dicta, dapes jubet et sublata reponi
Pocula, gramineoque viros locat ipse sedili:
Praecipuumque toro et villosi pelle leonis
Accipit Aenean, folioque invitat acerno.
Tum lecti juvenes certatim araeque sacerdos
Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris
Dona laboratae cereris, bacchumque ministrant.
Vescitur Aeneas simul et Trojana juvenus
Perpetui tergo bovis, et lustralibus extis.
Postquam exempta fames, et amor compressus edendi,
Rex Euandrus ait: Non haec sollemnia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana superstitione veterumque ignara deorum
Inposuit. saevis, hospes Trojane, periclis
Servati facimus, meritisque novamus honores.
Jam primum saxi suspensam hanc aspice rupem:
Disiectae procul ut moles, desertaque montis
Stat domus, et scopuli ingentem traxere ruinam.
Hic spelunca fuit vasto submota recessu
Semihominis Caci; facies quam dira tegebat
Solis inaccessible radiis: semperque recenti
Caede tepebat humus; foribusque adfixa superbis
Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
Huic monstro Volcanus erat pater: illius atros
Ore vomens ignis magna se mole ferebat.
Adtulit et nobis aliquando optantibus aetas
Auxilium adventumque dei. nam maximus ultor,
Tergemini nece Geryonae spoliisque superbus,
Alcides aderat, taurosque hac victor agebat
Ingentis: vallemque boves amnemque tenebant.
At furiis Caci mens effera, ne quid inausum
Aut intractatum scelerisve dolive fuisset,
Quatuor a stabulis praestanti corpore tauros

Avertit,

Avertit, totidem forma superante juvencas.
 Atque hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
 Cauda in speluncam tractos, versisque viarum
 Indiciis raptos saxo occultabat opaco.
 Quaerenti nulla ad speluncam signa ferebant.
 Interea, cum jam stabulis saturata moveret
 Amphitryoniades armenta, abitumque pararet,
 Discessu mugire boves, atque omne querelis
 Inpleri nemo, et colles clamore relinqui.
 Reddidit una boum vocem, vastoque sub antro
 Mugit, et Caci spem custodita fefellit.
 Hic vero Alcidae furiis exarserat atro
 Felle dolor: rapit arma manu, nodisque gravatum
 Robur; et aërii cursu petit ardua montis.
 Tam primum nostri Cacum videre timentem,
 Turbatumque oculis, fugit ilicet ocior Euro,
 Speluncamque petit: pedibus timor addidit alas.
 Ut sese inclusit, ruptisque inmane catenis
 Dejecit saxum, ferro quod et arte paterna
 Pendebat, sultosque emuniit objice postes;
 Ecce furens animis aderat Tirynthius, omnemque
 Accessum lustrans huc ora ferebat et illuc,
 Dentibus infrendens, totum ter fervidus ira
 Lustrat Aventini montem: ter saxea tentat
 Limina nequidquam: fessus ter valle resedit.
 Stabat acuta flix, praecisis undique saxis
 Speluncae dorso insurgens, altissima visu;
 Dirarum nidis domus opportuna volucrum.
 Hanc, ut prona jugo laevem incumbibat ad amnem,
 Dexter in adversum nitens concussit, et imis
 Avolsam solvit radicibus: inde repente
 Impulit. impulsu quo maximus intonat aether:
 Dissultant ripae, refluitque exterritus amnis.
 At specus, et Caci detecta adparuit ingens
 Regia, et umbrosae penitus patuere cavernae:
 Non secus, ac si qua penitus vi terra dehiscens
 Infernas referet sedes, ac regna recludat
 Pallida, diis invisa; superque inmane barathrum
 Cernatur, trepidentque inmisso lumine Manes.

Ergo insperata deprensus in luce repente,
 Incaesumque cavo saxo, atque insueta rudentem
 Desuper Alcides telis premit, omniaque arma
 Advocat, et ramis vastisque molaribus instat.
 Ille autem (neque enim fuga jam super ulla pericli)
 Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu!)
 Evomit, involvitque domum caligine caeca,
 Prospectum eripiens oculis; glomeratque sub antro
 Fumiferam noctem conmixtis igne tenebris.
 Non tulit Alcides animis, seque ipse per ignem
 Praecipiti injecit saltu, qua plurimus undam
 Fumus agit, nebulaque ingens specus aestuat atra.
 Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
 Conripit in nodum complexus, et angit inhaerens
 Elisos oculos et siccum sanguine guttur.
 Panditur extemplo foribus domus atra revolsis:
 Abstractaeque boves abjurataeque rapinae
 Caelo ostenduntur, pedibusque informe cadaver
 Protrahitur. nequeunt expleri corda tuendo
 Terribilis oculis; voltum, villosaque setis
 Pectora semiferi, atque extinctos faucibus ignis.
 Ex illo celebratus honos, laetique minores
 Servavere diem, primusque Potitius auctor,
 Et domus Herculei custos Pinaria sacri
 Hanc aram luco statuit. quae maxima semper
 Dicitur nobis, et erit quae maxima semper.
 Quare agite, o juvenes, tantarum in munere laudum
 Cingite fronde comas, et pocula porgite dextris,
 Communemque vocate deum, et date vina volentes.
 Dixerat: Herculea bicolor cum populus umbra
 Velavitque comas, foliisque innexa pependit:
 Et sacer inplevit dextram scyphus. ocus omnes
 In mensam laeti libant, divosque precantur.
 Devexo interea propior fit vesp̄ Olympo:
 Jamque sacerdotes primusque Potitius ibant
 Pellibus in morem cincti, flammisque ferebant.
 Instaurant epulas, et mensae grata secundae
 Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
 Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum,
Populeis

Populeis adsunt evincti tempora ramis ;
 Hic juvenum chorus, ille senum ; qui carmine laudes
 Herculeas et facta ferunt : ut prima novercae
 Monstra manu, geminosque premens eliserit anguis ;
 Ut bello egregias idem disjecerit urbis
 Trojamque Oechaliamque : ut duros mille labores
 Rege sub Eurystheo, fatis Junonis iniquae,
 Pertulerit. tu nubigenas, invicte, bimembris
 Hylaeumque Pholumque manu, tu Cresia mactas
 Prodigia, et vastum Nemea sub rupe leonem.
 Te Stygii tremuere lacus, te janitor Orçi
 Ossa super recubans antro semesa cruento :
 Nec te ullae facies, non terruit ipse Typhoeus
 Arduus, arma tenens : non te rationis egentem
 Lernaëus turba caput circumstetit anguis.
 Salve, vera Jovis proles, decus addite divis :
 Et nos et tua dexter adi pede sacra secundo.
 Talia carminibus celebrant : super omnia Caci
 Speluncam adjiciunt, spirantemque ignibus ipsum.
 Consonat omne nemus strepitu, collesque resultant.
 Exin se cuncti divinis rebus ad urbem
 Perfectis referunt. ibat rex obsitus aevo,
 Et comitem Aenean juxta gnatumque tenebat
 Ingrediens, varioque viam sermone levabat.
 Miratur, facilisque oculos fert omnia circum
 Aeneas, capiturque locis ; et singula laetus
 Exquiratque auditque virum monumenta priorum.
 Tum rex Euandrus Romanae conditor arcis :
 Haec nemora indigenae Fauni Nymphaeque tenebant,
 Gensque virum truncis et duro robore nata :
 Quis neque mos, neque cultus erat : nec jungere tauros,
 Aut componere opes norant, aut parcere parto :
 Sed rami, atque asper victu venatus alebat.
 Primus ab aethereo venit Saturnus Olympo
 Arma Jovis fugiens, et regnis exsul ademptis.
 Is genus indocile ac dispersum montibus altis
 Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
 Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
 Aurea quae perhibent, illo sub rege fuere

Saecula : sic placida populos in pace regebat.
 Deterior donec paullatim ac decolor aetas,
 Et belli rabies, et amor successit habendi.
 Tum manus Aufonia et gentes venere Sicanæ ;
 Saepius et nomen posuit Saturnia tellus.
 Tum reges, asperque inmani corpore Thybris ;
 A quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
 Diximus : amisit verum vetus Albula nomen.
 Me pulsam patria, pelagique extrema sequentem
 Fortuna omnipotens et ineluctabile fatum
 His posuere locis : matrisque egere tremenda
 Carmentis nymphae monita, et deus auctor Apollo.
 Vix ea dicta : dehinc progressus monstrat et aram,
 Et Carmentalem Romano nomine portam :
 Quam memorant nymphae priscum Carmentis honorem,
 Vatis fatidicae : cecinit quae prima futuros
 Aeneadas magnos, et nobile Pallanteum.
 Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
 Retulit, et gelida monstrat sub rupe Lupercal,
 Parrhasio dictum Panos de more Lycaei.
 Nec non et sacri monstrat nemus Argileti,
 Testaturque locum, et letum docet hospitis Argi.
 Hinc ad Tarpeiam sedem, et Capitolia ducit,
 Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
 Jam tum religio pavidos terrebat agrestis
 Dira loci : jam tum silvam saxumque tremebant.
 Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem
 (Quis deus, incertum est) habitat deus : Arcades ipsum
 Credunt se vidisse Jovem, cum saepe nigrantem
 Aegida concuteret dextra, nimbosque cieret.
 Haec duo praeterea disiectis oppida muris,
 Reliquias veterumque vides monumenta virorum.
 Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem :
 Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
 Talibus inter se dictis ad tecta subibant
 Pauperis Euandri, passimque armenta videbant
 Romanoque foro et lautis mugire Carinis.
 Ut ventum ad sedes, haec, inquit, limina victor
 Alcides subiit ; haec illum regia cepit.

Aude, hospes, contemnere opes : et te quoque dignum
 Finge deo ; rebusque veni non asper egenis.
 Dixit, et angusti subter fastigia tecti
 Ingentem Aenean duxit, stratisque locavit
 Effultum foliis et pelle Libystidis ursae.
 Nox ruit, et fuscis tellurem amplectitur alis.
 At Venus haud animo nequidquam exterrita mater,
 Laurentumque minis et duro mota tumultu,
 Vulcanum adloquitur, thalamoque haec conjugis aureo
 Incipit, et dictis divinum adspirat amorem :
 Dum bello Argolici vastabant Pergama reges
 Debita casurasque inimicis ignibus arces ;
 Non ullum auxilium miseris, non arma rogavi
 Artis opisque tuae : nec te, carissime conjunx,
 Incassumve tuos volui exercere labores :
 Quamvis et Priami deberem plurima gnatis,
 Et durum Aeneae flevissem saepe laborem.
 Nunc Jovis imperiis Rutulorum constitit oris.
 Ergo eadem supplex venio, et sanctum mihi numen
 Arma rogo genetrix gnato. te filia Neri,
 Te potuit lacrimis Tithonia flectere conjunx.
 Aspice, qui coeant populi, quae moenia clausis
 Ferrum acuant portis in me excidiumque meorum.
 Dixerat : et niveis hinc atque hinc diva lacertis
 Cunctantem amplexu molli fovet. ille repente
 Accepit solitam flammam : notusque medullas
 Intravit calor, et labefacta per ossa cucurrit.
 Non secus atque olim, tonitru cum rupta corusco
 Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
 Sensit laeta dolis et formae conscia conjunx.
 Tum pater aeterno fatur devinctus amore :
 Quid causas petis ex alto ? fiducia cessit
 Quo tibi, diva, mei ? similis si cura fuisset,
 Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset,
 Nec pater omnipotens Trojam, nec fata vetabant
 Stare, decemque alios Priamum superesse per annos.
 Et nunc si bellare paras, atque haec tibi mens est ;
 Quidquid in arte mea possum promittere curae,
 Quod fieri ferro, liquidove potest electro,

Quantum

Quantum ignes animaeque valent; absiste precandq
 Viribus indubitare tuis. ea verba locutus
 Optatos dedit amplexus, placidumque petivit
 Conjugis infusus gremio per membra soporem.
 Inde, ubi prima quies medio jam noctis abactae
 Curriculo expulerat fomnum, cum femina primum,
 Cui tolerare colo vitam tenuique Minerva,
 Inpositum cinerem et sopitos suscitât ignis,
 Noctem addens operi; famulasque ad lumina longo
 Exercet penso; castum ut servare cubile
 Conjugis, et parvos possit educere gnatos.
 Haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo
 Mollibus e fratis opera ad fabrilia surgit.
 Insula Sicanium juxta latus Aeoliamque
 Erigitur Liparen fumantibus ardua saxis:
 Quam subter specus et Cyclopum exesa caminis
 Antra Aetnaea tonant, validique incudibus ictus
 Auditi gemitum referunt, striduntque cavernis
 Stricturae Chalybum, et fornacibus ignis anhelat;
 Volcani domus, et Volcania nomine tellus.
 Hoc tunc ignipotens caelo descendit ab alto.
 Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
 Brontesque, Steropesque et nudus membra Pyracmon.
 His informatum manibus jam parte polita
 Fulmen erat; toto genitor quae plurima caelo
 Deicit in terras: pars imperfecta manebat.
 Tris imbris torti radios, tris nubis aquosae
 Addiderant; rutuli tris ignis et alitis austri.
 Fulgores nunc terrificos, sonitumque metumque
 Miscebant operi, flammisque sequacibus iras.
 Parte alia Marti currumque rotaeque volucris
 Instabant; quibus ille viros, quibus excitat urbis:
 Aegidaeque horrifera turbatae Palladis arma
 Certatim squamis serpentum auroque polibant,
 Connexosque anguis, ipsamque in pectore divae
 Gorgona defecto vertentem lumina collo.
 Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores,
 Aetnaei Cyclopes; et huc advertite mentem.
 Arma acri faciendâ viro. nunc viribus usus,

Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.
 Praecipitate moras. nec plura effatus : at illi
 Ocius incubuere omnes, pariterque laborem
 Sortiti. fluit aes rivis, aurique metallum ;
 Volnificusque chalybs vasta fornace liquefcit.
 Ingentem clipeum informant, unum omnia contra
 Tela Latinorum : septenosque orbibus orbis
 Impediunt. alii ventosis follibus auras
 Accipiunt redduntque : alii stridentia tinguunt
 Aera lacu. gemit inpositis incudibus antrum.
 Illi inter sese multa vi brachia tollunt
 In numerum, versantque tenaci forcipe massam.
 Haec pater Aeoliis properat dum Lemnius oris,
 Euandrum ex humili tecto lux fuscitat alma,
 Et matutini volucrum sub culmina cantus.
 Confurgit senior, tunicaque inducitur artus,
 Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.
 Tum lateri atque humeris Tegeaeum subligat enseni,
 Demissa ab laeva pantherae terga retorquens.
 Nec non et gemini custodes limine ab alto
 Procedunt, gressumque canes comitantur herilem.
 Hospitis Aeneae sedem et secreta petebat
 Sermonum memor et promissi muneris heros.
 Nec minus Aeneas se matutinus agebat.
 Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.
 Congressi jungunt dextras, mediisque residunt
 Aedibus, et licito tandem sermone fruuntur.
 Rex prior haec :
 Maxime Teucrorum ductor, quo sospite numquam
 Res equidem Trojae victas aut regna fatebor ;
 Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
 Exiguæ vires. hinc Tusco claudimur amni,
 Hinc Rutulus premit, et murum circumsonat armis.
 Sed tibi ego ingentis populos opulentaque regnis
 Jungere castra paro : quam fors inopina salutem
 Ostentat. fatis huc te poscentibus adfers.
 Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
 Urbis Agyllinae sedes : ubi Lydia quondam
 Gens, bello praeclara, jugis insedit Etruscis.

Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
 Imperio et saevis tenuit Mezentius armis.
 Quid memorem infandas caedes; quid facta tyranni
 Effera? di capiti ipsius generique reservent.
 Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
 Componens manibusque manus atque oribus ora,
 (Tormenti genus) et sanie taboque fluentis
 Complexu in misero longa sic morte necabat.
 At fessi tandem cives infanda furentem
 Armati circumstant ipsumque domumque:
 Obtruncant socios, ignem ad fastigia jactant.
 Ille inter caedes Rutulorum elapsus in agros
 Confugere, et Turni defendier hospitibus armis.
 Ergo omnis furiis surrexit Etruria iustis:
 Regem ad supplicium praesenti Marte repossunt.
 His ego te, Aenea, ductorem millibus addam.
 Toto namque fremunt condensae litore puppes,
 Signaque ferre jubent: retinet longaevis haruspex
 Fata canens, O Maeoniae delecta Juventus,
 Flos veterum virtusque virum, quos iustus in hostem
 Fert dolor, et merita accendit Mezentius ira;
 Nulli fas Italo tantam subungere gentem:
 Externos optate duces. tum Etrusca resedit
 Hoc acies campo monitis exterrita divum.
 Ipse oratores ad me regnique coronam
 Cum sceptro misit, mandatque insignia Tarcho,
 Succedam castris, Tyrrhenaque regna capeßam.
 Sed mihi tarda gelu saeculisque effoeta senectus
 Invidet imperium, seraeque ad fortia vires.
 Gnatum exhortarer, mixtus ni matre Sabella
 Hinc partem patriae traheret. tu, cujus et annis
 Et generi fata indulgent, quem numina poscunt,
 Ingredere, o Teucrum atque Italum fortissime ductor.
 Hunc tibi praeterea spes et solatia nostri
 Pallanta adjungam. sub te tolerare magistro
 Militiam et grave Martis opus, tua cernere facta
 Adfuescat, primis ac te miretur ab annis.
 Arcadas huic equites bis centum robora pubis
 Lecta dabo; totidemque suo tibi nomine Pallas.

Vir

Vix ea fatus erat: defixique ora tenebant
 Aeneas Anchisiades et fidus Achates,
 Multaque dura suo tristi cum corde putabant;
 Ni signum caelo Cytherea dedisset aperto.
 Namque inprovviso vibratus ab aethere fulgor
 Cum sonitu venit, et ruere omnia visa repente,
 Tyrrhenusque tubae mugire per aethera clangor.
 Suspiciunt: iterum atque iterum fragor increpat ingens.
 Arma inter nubem caeli in regione serena
 Per sudum rutilare vident, et pulsa tonare.
 Obstupere animis alii; sed Troius heros
 Adgnovit sonitum, et divae promissa parentis.
 Tum memorat: Ne vero, hospes, ne quaere profecto,
 Quem casum portenta ferant: ego poscor Olympo.
 Hoc signum cecinit missuram diva creatrix,
 Si bellum ingrueret; Volcaniaque arma per auras
 Laturam auxilio.

Heu, quanta miseri caedes Laurentibus instant!
 Quas poenas mihi, Turne, dabis! quam multa sub undas
 Scuta virum, galeasque, et fortia corpora volves,
 Thybri pater! poscant acies, et foedera rumpant.
 Haec ubi dicta dedit, folio se tollit ab alto;
 Et primum Herculeis sopitas ignibus aras
 Excitat, hesternumque Larem, parvosque Penatis
 Laetus adit, maestant lectas de more bidentis
 Euandrus pariter, pariter Trojana juvenus.
 Post hinc ad navis graditur, sociosque revisit:
 Quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
 Praestantis virtute legit: pars cetera prona
 Fertur aqua, segnisque secundo defluit amni,
 Nuntia ventura Ascanio rerumque patrisque.
 Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva:
 Ducunt exortem Aeneae; quem fulva leonis
 Pellis obit totum, praefulgens unguibus aureis.
 Fama volat parvam subito volgata per urbem,
 Ocius ire equites Tyrrheni ad litora regis.
 Vota metu duplicant matres, propiusque periclo
 It timor, et major Martis jam adparet imago.
 Tum pater Euandrus dextram complexus euntis

Haeret

Haeret inexpletum lacrimans, ac talia satur:
 O mihi praeteritos referat si Juppiter annos!
 Qualis eram, cum primam aciem Praeneste sub ipsa
 Stravi, scutorumque incendi victor acervos;
 Et regem hac Herylum dextra sub Tartara misi:
 Nascenti cui tris animas Feronia mater
 (Horrendum dictu) dederat, terna arma movenda;
 Ter leto sternendus erat: cui tunc tamen omnis
 Abstulit haec animas dextra, et totidem exuit armis.
 Non ego nunc dulci amplexu divellerer usquam,
 Gnate, tuo: neque finitimo Mezentius umquam
 Huic capiti insultans, tot ferro saeva dedisset
 Funera, tam multis viduasset civibus urbem.
 At vos, ô superi, et divom tu maxume rector
 Juppiter, Arcadii quaeso miserefcite regis,
 Et patrias audite preces. si numina vestra
 Incolumem Pallanta mihi, si fata reservant,
 Si visurus eum vivo, et venturus in unum;
 Vitam oro: patior quemvis durare laborem.
 Sin aliquem infandum casum, Fortuna, minare;
 Nunc, nunc ô liceat crudelem abrumperé vitam,
 Dum curae ambiguae, dum spes incerta futuri,
 Dum te, care puer, mea sera et sola voluptas,
 Complexu teneo: gravior neu nuntius auris
 Vølneret. haec genitor digressu dicta supremo
 Fundebat: famuli conlapsum in tecta ferebant.
 Jamque adeo exierat portis equitatus apertis:
 Aeneas inter primos et fidus Achates:
 Inde alii Trojae proceres. ipse agmine Pallas
 In medio chlamyde et pictis conspectus in armis.
 Qualis, ubi oceani perfusus Lucifer unda,
 Quem Venus ante alios astrorum diligit ignis,
 Extulit os sacrum caelo, tenebrasque resolvit.
 Stant pavae in muris matres, oculisque sequuntur
 Pulveream nubem, et fulgentis aere catervas.
 Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
 Armati tendunt. it clamor, et agmine facto
 Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.
 Est ingens gelidum lucus prope Caeritis amnem,

Religione

Religione patrum late facer : undique colles
 Inclusere cavi, et nigra nemus abiete cingunt.
 Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos,
 Arvorum pecorisque deo lucumque diemque,
 Qui primi finis aliquando habuere Latinos.
 Haud procul hinc Tarcho et Tyrrheni tuta tenebant
 Castra locis, celsoque omnis de colle videri
 Jam poterat legio, ut latis tendebat in arvis.
 Huc pater Aeneas, et bello lecta juvenus
 Succedunt, fessique et equos et corpora curant.
 At Venus aethérios inter dea candida nimbos
 Dona ferens aderat : gnatumque in valle reducta
 Ut procul egelido secretum flumine vidit,
 Talibus adfata est dictis, seque obtulit ultro :
 En perfecta mei promissa conjugis arte
 Munera : ne mox aut Laurentis, gnate, superbos,
 Aut acrem dubites in proelia poscere Turnum.
 Dixit, et amplexus gnati Cytherea petivit :
 Arma sub adversa posuit radiantia quercu.
 Ille deae donis ac tanto laetus honore
 Expleri nequit, atque oculos per singula volvit,
 Miraturque, interque manus et brachia versat
 Terribilem cristis galeam flammisque vomentem,
 Fatiferumque ensen, loricam ex aere rigentem,
 Sanguineam, ingentem : qualis, cum caerula nubes
 Solis inardescit radiis, longeque refulget.
 Tum levis ocreas electro auroque recocto,
 Hastamque et clipei non enarrabile textum.
 Illic res Italas, Romanorumque triumphos,
 Haud fatum ignarus venturique inscius aevi
 Fecerat ignipotens : illic genus omne futurae
 Stirpis ab Ascanio, pugnatique in ordine bella.
 Fecerat et viridi foetam Mavortis in antro
 Procubuisse lupam : geminos huic ubera circum
 Ludere pendentis pueros, et lambere matrem
 Inpavidos : illam tereti cervice reflexam
 Mulcere alternos, et corpora fingere lingua.
 Nec procul hinc Romam, et raptas sine more Sabinas
 Concessu caveae, magnis Circensibus actis,

Addiderat,

Addiderat, subitoque novum consurgere bellum
 Romulidis, Tatioque seni, Curibusque severis.
 Post idem inter se, posito certamine, reges
 Armati Jovis ante aram, paterasque tenentes
 Stabant, et caesa jungebant foedera porca.
 Haud procul inde, citae Mettium in diversa quadrigae
 Diffulerant, (at tu dictis, Albane, maneres)
 Raptabatque viri mendacis viscera Tullus
 Per silvam; et sparsi rorabant sanguine vepres.
 Nec non Tarquinius ejectum Porfenna jubebat
 Accipere, ingentique urbem obsidione premebat:
 Aeneadae in ferrum pro libertate ruebant.
 Illum indignanti similem, similemque minanti
 Aspiceres; pontem auderet quod vellere Cocles,
 Et fluvium vinclis innaret Cloelia ruptis.
 In summo custos Tarpeiae Manlius arcis
 Stabat pro templo, et Capitolia celsa tenebat,
 Romuleoque recens horrebat regia culmo.
 Atque hic auratis volitans argenteus anser
 Porticibus Gallos in limine adesse canebat:
 Galli per dumos aderant, arcemque tenebant
 Defensi tenebris et dono noctis opacae.
 Aurea caefaries ollis, atque aurea vestis.
 Virgatis fulgent fagulis: tum lactea colla
 Auro innectuntur. duo quisque Alpina coruscant
 Caesa manu, scutis protecti corpora longis.
 Hic exultantis Salios, nudosque Lupercos,
 Lanigerosque apices, et labia ancilia caelo
 Extuderat: castae ducebant sacra per urbem
 Pilentis matres in mollibus: hinc procul addit
 Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis;
 Et scelerum poenas, et te, Catilina, minaci
 Pendentem scopulo, Furiarumque ora trementem,
 Secretosque pios: his dantem jura Catonem.
 Haec inter tumidi late maris ibat imago
 Aurea; sed fluctu spumabant caerula cano:
 Et circum argento clari delphines in orbem
 Aequora verrebant caudis, aestumque secabant.
 In medio classis aeratas, Actia bella

H h

Cornere

Cernere erat : totumque instructo Marte videres
 Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.
 Hinc Augustus agens Italos in proelia Caesar
 Cum Patribus Populoque, Penatibus et magnis dīs,
 Stans celsa in puppi : geminas cui tempora flammās
 Laeta vomunt, patriumque aperitur a vertice sidus.
 Parte alia ventis et dīs Agrippa secundis
 Arduus agmen agens : cui belli insigne superbum
 Tempora navali fulgent rostrata corona.
 Hinc ope barbarica variisque Antonius armis
 Victor ab Aurorae populis et litore rubro
 Aegypton, viresque Orientis, et ultima secum
 Baëtra vehit ; sequiturque (nefas) Aegyptia conjunx.
 Una omnes ruere, ac totum spumare reductis
 Convolsum remis rostrisque tridentibus aequor.
 Alta petunt : pelago credas innare revolsas
 Cycladas, aut montis concurrere montibus altos.
 Tanta mole viri turritis puppibus instant.
 Stuppea flamma manu, telique volatile ferrum
 Spargitur. arva nova Neptunia caede rubescunt.
 Regina in mediis patrio vocat agmina sistro :
 Necdum etiam geminos a tergo respicit anguis.
 Omnigenumque deū monstrat et latrator Anubis,
 Contra Neptunum et Venerem, contraque Minervam
 Tela tenent. saevit medio in certamine Mavors
 Caelatus ferro, tristesque ex aethere Dirae ;
 Et scissa gaudens vadit Discordia palla :
 Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
 Actius haec cernens arcum intendebat Apollo
 Desuper : omnis eo terrore Aegyptos et Indi,
 Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaci.
 Ipsa videbatur ventis regina vocatis
 Vela dare, et laxos jam jamque inmittere funis.
 Illam inter caedes pallentem morte futura
 Fecerat ignipotens undis et Iapyge ferri :
 Contra autem magno maerentem corpore Nilum,
 Pandentemque sinus, et tota veste vocantem
 Caeruleum in gremium latebrosaue flumina victos.
 At Caesar, triplici invehctus Romana triumpho

Moenia.

Moenia, dñs. Italis, votum immortale, sacrabat
 Maxima tercentum totam delubra per urbem.
 Laetitia Iudisque viae plausuque fremebant :
 Omnibus in templis matrum chorus, omnibus arae :
 Ante aras terram caesi stravere juvenci.
 Ipse, sedens niveo candentis limine Phoebi,
 Dona recognoscit populorum, aptatque superbis
 Possibus : incedunt victae longo ordine gentes,
 Quam variae linguis, habitu tam vestis et armis.
 Hic Nomadum genus, et discinctos Mulciber Afros,
 Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos
 Finxerat. Euphrates ibat jam mollior undis,
 Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis ;
 Indomitusque Dahae, et pontem indignatus Araxes.
 Talia, per clipeum Volcani, dona parentis
 Miratur, rerumque ignarus imagine gaudet ;
 Adtollens humero famamque et fata nepotum.

AENEIDOS LIB. IX.

A Tque ea diversa penitus dum parte geruntur,
 Irim de caelo misit Saturnia Iuño
 Audacem ad Turnum. Iuco tum forte parentis
 Pileumni Turnus sacrata valle sedebat.
 Ad quem sic roseo Thaumantias ore locuta est :
 Turne, quod optanti divom promittere nemo
 Auderet, volvenda dies en adtulit ultro.
 Aeneas, urbe, et sociis, et classe relicta,
 Sceptra Palatini sedemque petist Enandri.
 Nec satis : extremas Corythi penetravit ad urbes :
 Lydorumque manum conlectos armat agrestis.
 Quid dubitas ? nunc tempus equos, nunc poscere currus,
 Rumpe moras omnis, et turbata adripe castra.
 Dixit, et in caelum paribus se sustulit alis ;
 Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
 Adgnovit juvenis, duplicisque ad sidera palmas
 Sustulit, ac tali fugientem est voce secutus :
 Iri, decus caeli, quis te mihi nubibus actam
 Detulit in terras ? unde haec tam clara repente

Tempesta s ? medium video discedere caelum,
 Palantisque polo stellas. sequor omina tanta,
 Quisquis in arma vocas. et sic effatus ad undam
 Processit, summoque hausit de gurgite lymphas,
 Multa deos orans ; oneravitque aethera votis,
 Jamque omnis campis exercitus ibat apertis,
 Dives equûm, dives pictâ vestis et auri.
 Messapus primas acies, postrema coërcent
 Tyrrhidae juvenes : medio dux agmine Turnus.
 Ceu septem surgens sedatis amnibus altus
 Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus,
 Cum refuit campis, et se jam condidit alveo.
 Hic subitam nigro glomerari pulvere nubem
 Prospiciunt Teucri, ac tenebras insurgere campis.
 Primus ab adversa conclamat mole Caius :
 Qui globus, ô cives, caligine volvitur atra ?
 Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros.
 Hostis adest, eia. ingenti clamore per omnis
 Conduunt se Teucri portas, et moenia complent.
 Namque ita discedens praeceperat optimus armis
 Aeneas : si qua interea fortuna fuisset,
 Neu struere auderent aciem, neu credere campo :
 Castra modo, ac tutos servarent aggere muros.
 Ergo, etsi conferre manum pudor iraque monstrat,
 Obijciunt portas tamen, et praecepta facessunt,
 Armatique cavis exspectant turribus hostem.
 Turnus, ut antevolans tardum praecefferat agmen,
 Viginti lectis equitum comitatus, et urbi
 Improvisus adest : maculis quem Thracicus albis
 Portat equus, cristaque tegit galea aurea rubra.
 Ecquis erit mecum, juvenes, qui primus in hostem ?
 En, ait, et jaculum adtorquens emittit in auras
 Principium pugnae, et campo sese arduus infert.
 Clamore excipiunt socii, fremituque sequuntur
 Horrisono : Teucrûm mirantur inertia corda ;
 Non aequo dare se campo, non obvia ferre
 Arma viros, sed castra fovere. huc turbidus atque huc
 Lustrat equo muros, aditumque per avia quaerit.
 Ac veluti pleno lupus insidiatus ovili,

Cum

Cum fremit ad caulas, ventos perpeſſus et imbris,
Noſte ſuper media ; tuti ſub matribus agni
Balatam exercent : ille aſper et improbus ira
Saevit in abſentis : conſecta fatigat edendi
Ex longo rabies, et ſicca ſanguine fauces.
Haud aliter Rutulo, muros et caſtra tuenti,
Igneſcunt irae : duris dolor oſſibus ardet ;
Qua tentet ratione aditus, et qua via clauſos
Excutiat Teucros vallo atque effundat in aequor.
Clasſem, quae lateri caſtrorum adjuncta latebat,
Aggeribus ſeptam circum et fluvialibus undis,
Invadit : ſociosque incendia poſcit ovantis :
Atque manum pinu flagranti fervidus inplet.
Tum vero incumbunt ; urguet praefentia Turni :
Atque omnis facibus pubes accingitur atris.
Diripere focos : piceum fert fumida lumen
Taeda, et conmixtam volcanus ad aſtra favillam.
Quis deus, ô Muſae, tam ſaeva incendia Teucris
Avertit ? tantos ratibus quis depulit ignes ?
Dicite, priſca fides facta eſt, et fama perennis.
Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
Aeneas clasſem, et pelagi petere alta parabat ;
Ipsa deûm fertur genetrix Berecynthia magnum
Vocibus his adfata Jovem : Da, gnate, petenti ;
Quod tua cara parens domito te poſcit Olympo.
Pinea ſilva mihi, multos dilecta per annos,
Lucus in arce fuit ſumma, quo ſacra ferebant,
Nigranti picea trabibusque obſcurus acernis :
Haſ ego Dardanio juveni, cum clasſis egeret,
Laeta dedi : nunc ſollicitam timor anxius angit.
Solve metus, atque hoc precibus ſine poſſe parentem ;
Neu curſu quaſſatae ullo, neu turbine venti
Vincantur. proſit noſtris in montibus ortas.
Filius huic contra, torquet qui ſidera mundi :
O genetrix, quo fata vocas ? aut quid petis iſtis ?
Mortaline manu factae immortale carinae
Faſ habeant ? certusque incerta pericula luſtret
Aeneas ? cui tanta deo permiſſa poteſtas ?
Immo, ubi deſunctae ſinem portusque tenebunt

Auſonios

Aufonios olim, quaecumque evaserit undis,
 Dardaniumque ducem Laurentia vexerit arva,
 Mortalem eripiam formam, magnique jubebo
 Aequoris esse deas: qualis Nereia Doto,
 Et Galatea secant spumantem pectore pontum.
 Dixerat: idque ratum Stygii per flumina fratris,
 Per pice torrentis atraque voragine ripas
 Adnuit, et totum nutu tremefecit Olympum.
 Ergo aderat promissa dies, et tempora Parcae
 Debita conplerant, cum Turni injuria matrem
 Admonuit ratibus sacris depellere taedas.
 Hic primum nova lux oculis offulsit, et ingens
 Visus ab Aurora caelum transcurrere nimbus,
 Idaeique chori tum vox horrenda per auras
 Excidit, et Troum Rutulorumque agmina complet:
 Ne trepidate meas, Teucris, defendere navis,
 Neve armate manus: maria ante exurere Turno,
 Quam sacras dabitur pinus. vos ite solutae,
 Ite, deae pelagi; genetrix jubet. et sua quaeque
 Continuo puppes abrumpunt vincula ripis,
 Delphinumque modo demersis aequora rostris
 Ima petunt. hinc virgineae (mirabile monstrum)
 Reddunt se totidem facies, pontoque feruntur.
 Obstupuere animi Rutulis: conterritus ipse
 Turbatus Messapus equis: cunctatur et amnis
 Rauca sonans, revocatque pedem Tiberinus ab alto.
 At non audaci cessit fiducia Turno:
 Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro:
 Trojanos haec monstra petunt: his Juppiter ipse
 Auxilium solitum eripuit: non tela, neque ignes
 Expectant Rutulos. ergo maria invia Teucris,
 Nec spes ulla fugae: rerum pars altera adempta est:
 Terra autem in nostris manibus: tot milia gentes
 Arma ferunt Italiae. nil me fatalia terrent,
 Si qua Phryges prae se jactant responsa deorum.
 Sat Fatis Venerique datum, tetigere quod arva
 Fertilis Aufoniae Troës. sunt et mea contra
 Fata mihi, ferro sceleratam excindere gentem
 Conjuge praerepta: nec solos tangit Atridas

Ille dolor, solisque licet capere arma Mycenis.
 Sed periisse semel satis est. peccare fuisset
 Ante fati; penitus modo non genus omne perosos
 Feminum: quibus haec medii fiducia valli,
 Fossarumque morae, leti discrimina parva,
 Dant animos. at non viderunt moenia Trojae
 Neptuni fabricata manu confidere in ignis?
 Sed vos, ô lecti, ferro qui scindere vallum
 Adparat, et mecum invadit trepidantia castra?
 Non armis mihi Volcani, non mille carinis
 Est opus in Teucros. addant se protenus omnes
 Etrusci socios: tenebras et inertia furta
 Palladii, caesis summae custodibus arcis,
 Ne timeant; nec equi caeca condemur in alvo.
 Luce palam certum est igni circumdare muros.
 Haud sibi cum Danais rem faxo et pube Pelasga
 Esse putent, decumum quos distulit Hector in annum.
 Nunc adeo, melior quoniam pars acta dici,
 Quod superest, laeti bene gestis corpora rebus
 Procurate, viri; ac pugnam sperate parari.
 Interea vigilum excubiis obsidere portas
 Cura datur Messapo, et moenia cingere flammis.
 Bis septem, Rutulo muros qui milite servant,
 Delecti; ast illos centeni quemque sequuntur
 Purpurei cristis juvenes auroque corusci:
 Discurrunt, variantque vices, fusique per herbam
 Indulgent vino, et vertunt crateras ahenos.
 Conlucent ignes: noctem custodia ducit
 Insomnem ludo.
 Haec super e vallo prospectant Troës, et armis
 Alta tenent: nec non trepidi formidine portas
 Explorant, pontisque et propugnacula jungunt:
 Tela gerunt. instant Mnestheus acerque Sereftus:
 Quos pater Aeneas, si quando adversa vocarent,
 Rectores juveni et rerum dedit esse magistros.
 Omnis per muros legio, sortita periculum,
 Excubat, exercetque vices, quod cuique tuendum est:
 Nisus erat portae custos, acerrimus armis,
 Hyrtacides; comitem Aeneae quem miserat Ida

Venatrix,

Venatrix, jaculo celerem levibusque sagittis :
Et juxta comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Aeneadam, Trojana neque induit arma ;
Ora puer prima signans intonsa juventa.
His amor unus erat, pariterque in bella ruebant :
Tum quoque communi portam statione tenebant.
Nisus ait, Dñe hunc ardorem mentibus addunt,
Euryale ? an sua cuique deus fit dira cupido ?
Aut pugnam, aut aliquid jam dudum invadere magnum
Mens agitat mihi ; nec placida contenta quiete est.
Cernis, quae Rutulos habeat fiducia rerum.
Lumina rara micant : somno vinoque soluti
Procubuerunt : silent late loca. percipe porro,
Quid dubitem, et quae nunc animo sententia surgat.
Aenean acciri omnes, populusque patresque,
Exposcunt ; mittique viros, qui certa reportent.
Si tibi, quae posco, promittunt, (nam mihi facti
Fama sat est) tumulto videor reperire sub illo
Posse viam ad muros et moenia Pallantea.
Obstupuit magno laudum percussus amore
Euryalus ; simul his ardentem adfatur amicum :
Mene igitur socium summis adjungere rebus,
Nise, fugis ? solum te in tanta pericula mittam ?
Non ita me genitor bellis adfuetus Opheltes
Argolicum terrorem inter Trojaeque labores
Sublatum erudiit : nec tecum talia gessi,
Magnanimum Aenean et fata extrema secutus.
Est hic, est animus lucis contemtor, et istum
Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.
Nisus ad haec : Equidem de te nil tale verebar :
Nec fas : non. ita me referat tibi magnus ovantem
Juppiter, aut quicumque oculis haec aspicit aequis.
Sed si quis, quae multa vides discrimine tali,
Si quis in adversum rapiat casusve deusve,
Te superesse velim : tua vita dignior aetas.
Sit, qui me raptum pugna, pretiove redemptum
Mandet humo solita : aut, si qua id fortuna vetabit,
Absentem ferat inferias, decoretque sepulcro :
Neu matri miserae tanti sis causa doloris :

Quae te sola, puer, multis e matribus ausa
 Persequitur, magni nec moenia curat Aestae.
 Ille autem : Causas nequidquam nectis inanis,
 Nec mea jam mutata loco sententia cedit.
 Adceleremus, ait. vigilēs simul excitat. illi
 Succedunt, servantque vices : statione relicta
 Ipse comes Niso graditur, regemque requirunt.
 Cetera per terras omnis animalia somno
 Laxabant curas, et corda oblita laborum.
 Ductores Teucrum primi, delecta juvenus,
 Concilium summis regni de rebus habebant,
 Quid facerent, quisve Aeneae jam nuntius esset :
 Stant longis adnixa hastis, et scuta tenentes,
 Castrorum et campi medio. tum Nisus et una
 Euryalus confestim alacres admittier orant :
 Rem magnam, pretiumque morae fore. primus Iulus
 Accepit trepidos, ac Nisum dicere iussit.
 Tum sic Hyrtacides : Audite o mentibus aequis,
 Aeneadae : neve haec nostris spectentur ab annis,
 Quae ferimus. Rutuli somno vinoque soluti
 Conticuere. locum infidiis conspeximus ipsi,
 Qui patet in bivio portae, quae proxuma ponto.
 Interrupti ignes, aterque ad sidera fumus
 Erigitur. si fortuna permittitis uti ;
 Quaesitum Aenean ad moenia Pallantea,
 Mox hic cum spoliis, ingenti caede peracta,
 Adfore cernetis : nec nos via fallat euntis.
 Vidimus obscuris primam sub vallibus urbem
 Venatu assiduo, ac totum cognovimus amnem.
 Hic annis gravis atque animi maturus Aletes :
 Di patrii, quorum semper sub numine Troja est,
 Non tamen omnino Teucros delere paratis,
 Cum talis animos juvenum, et tam certa tulistis
 Pectora. sic memorans, humeros dextrasque tenebat
 Amorum, et vultum lacrimis atque ora rigabat :
 Quae vobis, quae digna, viri, pro laudibus istis,
 Praemia posse rear solvi ? pulcherrima primum
 Di moreque dabunt vestri : tum cetera reddet
 Adutum pius Aeneas, atque integer aevi

Ascanius, meriti tanti non inmemor umquam.
 Immo ego vos, cui sola salus genitore reducto,
 Excipit Ascanius, per magnos, Nise, Penatis,
 Asfaracique Larem, et canae penetralia Vestae,
 Obtestor: quaecumque mihi fortuna fidesque est,
 In vestris pono gremiis, revocate parentem:
 Reddite conspectum. nihil illo triste recepto.
 Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
 Pocula; devicta genitor quae cepit Arisba:
 Ac tripodas geminos, auri duo magna talenta,
 Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
 Si vero capere Italiam, sceptrisque potiri
 Contigerit victori, et praedae ducere sortem:
 Vidisti, quo Turnus equo, quibus ibat in armis
 Aureus: ipsum illum clipeum cristasque rubentis
 Excipiam sorti, jam nunc tua praemia, Nise.
 Praeterea bis sex genitor lectissima matrum
 Corpora captivosque dabit: suaque omnibus arma:
 Insuper his, campi quod rex habet ipse Latinus.
 Te vero, mea quem spatiis propioribus aetas
 Insequitur, venerande puer, jam pectore toto
 Accipio, et comitem casus complector in omnis.
 Nulla meis sine te quaeretur gloria rebus:
 Seu pacem, seu bella geram; tibi maxima rerum
 Verborumque fides. Contra quem talia fatur
 Euryalus: Me nulla dies tam fortibus ausis
 Dissimilem arguerit: tantum fortuna secunda,
 Haud adversa cadat. sed te super omnia dona
 Unum oro: genetrix Priami de gente vetusta
 Est mihi, quam miseram tenuit non Ilia tellus
 Mecum excedentem, non moenia regis Aestae.
 Hanc ego nunc ignaram hujus quodcumque periculi est,
 Inque salutatam linquo; Nox, et tua testis
 Dexterâ, quod nequeam lacrimas perferre parentis.
 At tu, oro, solare inopem, et succurre relictâe.
 Hanc sine me spem ferre tui: audentior ibo
 In casus omnis: percussâ mente dedere
 Dardanidae lacrimas: ante omnis pulcher Iulus:
 Atque animum patriae strinxit pietatis imago.

Tam sic effatur :

Sponde digna tuis ingentibus omnia coeptis.
 Namque erit ista mihi genetrix, nomenque Creüsae
 Solum defuerit ; nec partum gratia talem
 Parva manet ; casus factum quicumque sequentur.
 Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat :
 Quae tibi polliceor reduci rebusque secundis,
 Haec eadem matricque tuae generique manebunt.
 Sic ait inlacrimans : humero simul exiit enssem
 Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
 Gnosius, atqueabilem vagina aptarat eburna.
 Dat Niso Mnestheus pellem horrentisque leonis
 Exuvias : galeam fidus permutat Aletes.
 Protenus armati incedunt : quos omnis euntis
 Primorum manus ad portas juvenumque senumque
 Prosequitur votis. nec non et pulcher Iulus,
 Ante annos animumque gerens curamque virilem,
 Multa patri portanda dabat mandata : sed auae
 Omnia discerpunt, et nubibus inrita donant.
 Egressi superant fossas, noctisque per umbram
 Castra inimica petunt, multis tamen ante futuri
 Exitio. passim somno vinoque per herbam
 Corpora fusa vident, adrectos litore currus,
 Inter lora rotasque viros ; simul arma jacere,
 Vina simul. prior Hyrtacides sic ore locutus :
 Euryale, audendum dextra. nunc ipsa vocat res.
 Hac iter est. tu, ne qua manus se adtollere nobis
 A tergo possit, custodi, et consule longe.
 Haec ego vasta dabo, et lato te limite ducam.
 Sic memorat, vocemque premit ; simul ense superbum
 Rhamnetem adgreditur : qui forte tapetibus altis
 Exstructus toto proflabat pectore somnum ;
 Rex idem, et regi Turno gratissimus augur :
 Sed non augurio potuit depellere pestem.
 Tris juxta famulos temere inter tela jacentis,
 Armigerumque Remi premit, aurigamque sub ipsis
 Nactus equis ; ferroque secat pendentia colla.
 Tum caput ipsi aufert domino, truncumque relinquit
 Sanguine singulantem : atro tepefacta cruore

Terra torique madent, nec non Lamyrumque Lamumque,
 Et juvenem Sarranum, illa qui plurima nocte
 Luferat, insignis facie, multoque jacebat
 Membra deo victus: felix, si protenus illum
 Aequâsset nocti ludum, in lucemque tulisset.
 Inpastus ceu plena leo per ovilia turbans
 (Suadet enim vesana fames) manditque trahitque
 Molle pecus, mutumque metu: fremit ore cruento.
 Nec minor Euryali caedes. incensus et ipse
 Perfurit, ac multam in medio sine nomine plebem
 Fadumque, Herbesumque subit, Rhoetumque, Abarimque
 Ignaros; Rhoetum vigilantem, et cuncta videntem:
 (Sed magnum metuens se post cratera tegebat)
 Pectore in adverso totum cui conminus ensem
 Condidit adsurgenti, et multa morte recepit.
 Purpuream vomit ille animam; et cum sanguine mixta
 Vina refert moriens. hic furto fervidus instat.
 Jamque ad Messapi socios tendebat, ibi ignem
 Deficere extremum, et religatos rite videbat
 Carpere gramen equos: breviter cum talia Nisus,
 (Sensit enim nimia caede atque cupidine ferri)
 Absistamus, ait: nam lux inimica propinquat.
 Poenarum exhaustum satis est: via facta per hostis.
 Multa virum solido argento perfecta relinquunt
 Armaque craterasque simul, pulchrosque tapetas.
 Euryalus phaleras Rhamnetis, et aurea bullis
 Cingula, Tiburti Remulo ditissimus olim
 Quae mittit dona, hospitio cum jungeret absens,
 Caedicus: ille suo moriens dat habere nepoti.
 Post mortem bello Rutuli praedaeque potiti.
 Haec rapit, atque humeris nequidquam fortibus aptat.
 Tum galeam Messapi habilem cristisque decoram
 Induit. excedunt castris, et tuta capeffunt.
 Interea praemissi equites ex urbe Latina,
 Cetera dum legio campis instructa moratur,
 Ibant, et Turno regi responsa ferebant,
 Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro.
 Jamque propinquabant castris, murosque subibant.
 Cum procul hos laevo fiescentis limite cernunt:

Et

Et galea Euryalum sublustri noctis in umbra
 Prodidit inmemorem, radiisque adversa refulsit.
 Haud temere est visum : conclamat ab agmine Volscens,
 State, viri. quae causa viae ? quive estis in armis ?
 Quove tenetis iter ? Nihil illi tendere contra :
 Sed celerare fugam in silvas, et fidere nocti.
 Obijciunt equites sese ad divortia nota
 Hinc atque hinc, omnemque abitum custode coronant.
 Silva fuit, late dumis atque ilice nigra
 Horrida, quam densi conplerant undique sentes :
 Rara per occultos lucebat semita callis.
 Euryalum tenebrae ramorum onerosaque praeda
 Inpediunt, fallique timor regione viarum.
 Nisus abit : jamque imprudens evaserat hostis,
 Atque lacus ; qui post Albae de nomine dicti
 Albani : tum rex stabula alta Latinus habebat.
 Ut stetit, et frustra absentem respexit amicum :
 Euryale, infelix qua te regione reliqui ?
 Quave sequar ? rursus perplexum iter omne revolvens
 Fallacis silvae, simul et vestigia retro
 Observata legit, dumisque silentibus errat :
 Audit equos, audit strepitus et signa sequentum.
 Nec longum in medio tempus ; cum clamor ad auris
 Pervenit, ac videt Euryalum : quem jam manus omnis
 Fraude loci et noctis, subito turbante tumultu,
 Oppressum rapit, et conantem plurima frustra.
 Quid faciat ? qua vi juvenem, quibus audeat armis
 Eripere ? an sese medios moriturus in enses
 Inferat, et pulchram properet per vulnera mortem ?
 Ocius adducto torquens hastile lacerto,
 Suspiciens altam Lunam et, sic voce precatur :
 Tu, dea, tu praesens nostro succurre labori,
 Altrorum decus et nemorum Latonia custos ;
 Si qua tuis umquam pro me pater Hyrtacus aris
 Dona tulit, si qua ipse meis venatibus auxi,
 Suspendive tholo, aut sacra ad fastigia fixi ;
 Hunc sine me turbare globum, et rege tela per auras.
 Dixerat : ac toto connixus corpore ferrum
 Conjicit, hasta volans noctis diverberat umbras,

Et

Et venit adversi in tergum Sulmonis, ibique
 Frangitur, ac fisso transit praecordia ligno.
 Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen
 Frigidus, et longis singultibus ilia pulsat.
 Diversi circumspiciunt. hoc acrior idem
 Ecce aliud summa telum librabat ab aure;
 Dum trepident. ît hasta Tago per tempus utrumque
 Stridens, traiectoque haesit tepefacta cerebro.
 Saevit atrox Volscens, nec teli conspicit usquam
 Auctorem, nec quo se ardens inmittere possit.
 Tu tamen interea calido mihi sanguine poenas
 Persolves amborum, inquit: simul ense recluso
 Ibat in Euryalum. tum vero exterritus amens
 Conclamat Nisus: nec se celare tenebris
 Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem:
 Me, me, (adsum qui feci) in me convertite ferrum,
 O Rutuli. mea fraus omnis: nil iste neque ausus,
 Nec potuit: caelum hoc et conscia sidera testor.
 Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
 Talia dicta dabat: sed viribus ensis adactus
 Transiit costas, et candida pectora rumpit.
 Volvitur Euryalus leto, pulchrosque per artus
 It cruor, inque humeros cervix conlapsa recumbit.
 Purpureus veluti cum flos succisus aratro
 Languescit moriens; lassove papavera collo
 Demisere caput, pluvia cum forte gravantur.
 At Nisus ruit in medios, solumque per omnis
 Volscentem petit: in solo Volscente moratur.
 Quem circum glomerati hostes hinc conminus atque hinc
 Proturbant. instat non secius, ac rotat enses
 Fulmineum; donec Rutuli clamantis in ore
 Condidit adverso, et moriens animam abstulit hosti.
 Tum super exanimem sese projecit amicum
 Confossus, placidaque ibi demum morte quievit.
 Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
 Nulla dies umquam memori vos eximet aeo:
 Dum domus Aeneae Capitolî immobile saxum
 Adcolet, imperiumque pater Romanus habebit.
 Victores praeda Rutuli spoliisque potiti

Volscen-

Volſcentem exanimum flentes in caſtra ferebant.
 Nec minor in caſtris luſtus, Rhamnētē reperto
 Exſanguī, et primis una tot caede peremtis,
 Sarranoque Numaque. ingens concurſus ad ipſa
 Corpora, ſemineceſque viros, tepidaque recentem
 Caede locum, et pleno ſpumantis ſanguine rivos.
 Adgnoſcunt ſpolia inter ſe galeamque nitentem
 Meſſapi, et multo phaleras ſudore receptas.
 Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
 Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
 Jam ſole inſuſo, rebus jam luce reſectis,
 Turnus in arma viros, armis circumdatus ipſe,
 Suſcitāt, aeratasque acies in proelia cogit
 Quiſque ſuos, variisſque acuunt rumoribus iras.
 Quin ipſa adreſtis (viſu miſerabile) in haſtis
 Praefigunt capita, et multo clamore ſequuntur,
 Euryali et Niſi.

Aeneadae duri murorum in parte ſiniſtra
 Oppoſuere aciem, (nam dextera cingitur amni)
 Ingentisſque tenent foſſas, ac turribus altis
 Stant maeſti: ſimul ora virūm praefixa movebant,
 Nota nimis miſeris, atroque ſtuentia tabo.
 Interea pavidam volitans pennata per urbem
 Nuntia Fama ruit, matrisſque adlabitur auris
 Euryali. at ſubitus miſerae calor oſſa reliquit.
 Exceſſi manibus radii, revolutaque penſa.
 Evolat infelix, et femineo ululatu,
 ſciſſa comam, muros amens atque agmina curſu
 Prima petit. non illa virūm, non illa pericli
 Telorumque memor: caelum dehinc queſtibus inplet:
 Hunc ego te, Euryale, aſpicio? tunc illa ſeneſtae
 Sera meae requies potuiſti linquere ſolam,
 Crudelis? nec te, ſub tanta pericula miſſum,
 Adſari extremum miſerae data copia matri?
 Heu, terra ignota canibus date praeda Latinis
 Alitibusque jaces! nec te tua funera mater
 Produxi, preſſive oculos, aut volnera lavi,
 Veſte tegens; tibi quam noctes feſtina dieſque
 Urguebam, ac tela curas ſolabar anilis.

Quo sequar? aut quae nunc artus avolsaque membra
 Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te,
 Gnate, refers? hoc sum terraque marique secuta?
 Figite me, si qua est pietas; in me omnia tela
 Conjicite, ô Rutuli. me primam absumite ferro,
 Aut tu, magne pater divom, miserere, tuoque
 Invisum hoc detrude caput sub Tartara telo:
 Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.
 Hoc fletu concussi animi, maestusque per omnis
 It gemitus: torpent infraetae ad proelia vires.
 Illam incendentem luctus Idaeus et Aëtor,
 Ilionei monitu et multum lacrimantis Iuli,
 Conripiunt, interque manus sub tecta reponunt.
 At tuba terribilem sonitum procul aere canoro
 Increpuit. sequitur clamor, caelumque remugit.
 Adcelerant acta pariter testudine Volsci,
 Et fossas inplere parant, ac vellere vallum.
 Quaerunt pars aditum, et scalis ascendere muros;
 Qua rara est acies, interlucetque corona
 Non tam spissa viris. telorum effundere contra
 Omne genus Teucris, ac duris detrudere contis,
 Adsueta longo muros defendere bello.
 Saxa quoque infestoolvebant pondere, si qua
 Possent tectam aciem perrumpere: cum tamen omnis
 Ferre juvat subter densa testudine casus.
 Nec jam sufficiunt. nam, qua globus imminet ingens,
 Inmanem Teucris molemvolvuntque ruuntque:
 Quae stravit Rutulos late, armorumque resolvit
 Tegmina. nec curant caeco contendere Marte
 Amplius audaces Rutuli, sed pellere vallo
 Missilibus certant:
 Parte alia horrendus visu quassabat Etruscum
 Pinum, et fumiferos infert Mezentius ignis.
 At Messapus equum domitor Neptunia proles
 Rescindit vallum, et scalas in moenia poscit.
 Vos, ô Calliope, precor adspirate canenti;
 Quas ibi tunc ferro strages, quae funera Turnus
 Ediderit; quem quisque virum demiserit Orco:
 Et mecum ingentis oras evolvite belli.

Et meministi enim, divae, et memorare potestis.
 Turris erat vasto suspectu et pontibus altis,
 Opportuna loco: summis quam viribus omnes
 Expugnare Itali, summaque evertere opum vi
 Certabant: Troës contra defendere saxis,
 Perque cavas densi tela intorquere fenestras.
 Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,
 Et flammam adfixit lateri; quae plurima vento
 Conripuit tabulas, et postibus haesit adesis.
 Turbati trepidare intus, frustra malorum
 Velle fugam. dum se glomerant, retroque residunt
 In partem, quae peste caret, tum pondere turris
 Procubuit subito, et caelum tonat omne fragore.
 Semineces ad terram, inmani mole secuta,
 Confixique suis telis, et pectora duro
 Transfossi ligno veniunt. vix unus Helenor,
 Et Lycus elabsi: quorum primaevus Helenor,
 Maenonio regi quem serva Licymnia furtim
 Sustulerat, vetitisque ad Trojam miserat armis,
 Ense levis nudo, parmaque inglorius alba.
 Ilque ubi se Turni media inter millia vidit;
 Hinc acies, atque hinc acies adstare Latinas.
 Ut fera, quae densa venantum septa corona
 Contra tela furit, seseque haud nescia morti
 Injicit, et saltu supra venabula fertur:
 Haud aliter juvenis medios moriturus in hostis
 Inruit; et, qua tela videt densissima, tendit.
 At pedibus longe melior Lycus inter et hostis,
 Inter et arma, fuga muros tenet, altaque certat
 Prendere tecta manu, sociumque adtingere dextras,
 Quem Turnus, pariter cursu teloque secutus,
 Increpat his victor: Nostrasne evadere, demens,
 Sperasti te posse manus? simul adripit ipsum
 Pendentem, et magna muri cum parte revellit:
 Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cycnum
 Sustulit alta petens pedibus Jovis armiger uncis:
 Quaesitum aut matri multis balatibus agnum
 Martius a stabulis rapuit lupo. undique clamor
 Tollitur, invadunt, et fossas aggere complent.

K k

Ardentia

Ardentis taedas alii ad fastigia jactant.
 Ilioneus saxo atque ingenti fragmine montis
 Lucetium, portae subeuntem, ignisque ferentem;
 Emathiona Liger, Corynaeum sternit Asylas:
 Hic jaculo bonus, h'c longe fallente sagitta.
 Ortygium Caeneus, victorem Caenea Turnus:
 Turnus Ityn, Cloniumque, Dioxippum, Promolumque,
 Et Sagarim, et summis stantem pro turribus Idan:
 Privernum Capys. hunc primo levis hasta Themillae
 Strinxerat: ille manum projecto tegmine demens
 Ad volnus tulit. ergo alis adlabſa sagitta,
 Et laevo infixæ est lateri manus, additaque intus
 Spiramenta animæ letali volnere rumpit.
 Stabat in egregiis Arcentis filius armis,
 Pictus acu chlamydem, et ferrugine clarus Hibera,
 Inſignis facie: genitor quem miſerat Arcens,
 Eductum Martis luco, Symaethia circum
 Flumina: pinguis ubi et placabilis ara Palici.
 Stridentem fundam, poſitis Mezentius haſtis,
 Ipſe ter adducta circum caput egit habena;
 Et media adverſi liquefacto tempora plumbo
 Diſſidit, ac multa porrectum extendit arena.
 Tum primum bello celerem intendiſſe ſagittam
 Dicitur, ante ſeras ſolitus terrere fugaces,
 Aſcanius, fortemque manu fuſiſſe Numanum;
 Quoi Remulo cognomen erat; Turnique minorem
 Germanam nuper thalamo ſociatus habebat.
 Is primam ante aciem digna atque indigna relatu
 Vociferans, tumiduſque novo præcordia regno
 Ibat, et ingentem ſeſe clamore ferebat:
 Non pudet obſidione iterum valloque teneri,
 Bis capti Phryges, et morti prætendere muros?
 En, qui noſtra ſibi bello connubia poſcunt!
 Quis deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
 Non hic Atridae, nec ſandi fictor Ulixes.
 Durum ab ſtirpe genus, gnatos ad flumina primum
 Deferimus, ſævoque gelu duramus et undis:
 Venatu invigilant pueri, ſilvaſque fatigant:
 Flectere ludus equos, et ſpicula tendere cornu.

At patiens operum parvoque adsueta Juventus
 Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
 Omne aevom ferro teritur, versaque juvencum
 Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
 Debilitat vires animi, mutatque vigorem.
 Canitiem galea premimus; semperque recentis
 Conportare juvat praedas, et vivere rapto.
 Vobis picta croco et fulgenti murice vestis,
 Desidiaē cordi; juvat indulgere choreis:
 Et tunicae manicas, et habent redimicula mitrae.
 O verē Phrygiae, neque enim Phryges, ite per alta
 Dindyma; ubi adsuētis biforem dat tibia cantum.
 Tympana vos buxusque vocat Berecynthia matris
 Idaeae. finite arma viris, et cedite ferro.
 Talia jactantem dictis, ac dira canentem
 Non tulit Ascanius; nervoque obversus equino
 Intendit telum, diversaue brachia ducens
 Constitit, ante Jovem supplex per vota precatus:
 Juppiter omnipotens, audacibus adnue coeptis.
 Ipse tibi ad tua templa seram sollemnia dona,
 Et statuam ante aras aurata fronte juvencum
 Candentem, pariterque caput cum matre ferentem;
 Jam cornu petat, et pedibus qui spargat arenam.
 Audiit, et caeli genitor de parte serena
 Intonuit laevom: sonat una fatifer arcus.
 Effugit horrendum stridens adducta sagitta:
 Perque caput Remuli venit, et cava tempora ferro
 Trajicit. I, verbis virtutem include superbis.
 Bis capti Phryges haec Rutulis responsa remittunt.
 Hoc tantum Ascanius. Teucri clamore sequuntur,
 Laetitiaque fremunt, animosque ad sidera tollunt.
 Aethera tum forte plaga crinitus Apollo
 Desuper Ausonias acies urbemque videbat
 Nube sedens; atque his victorem adfatur Iulum:
 Maeste nova virtute, puer. sic itur ad astra;
 Dis genite, et geniture deos. jure omnia bella
 Gente sub Astraraci fato ventura resident:
 Nec te Troja capit. simul haec effatus, ab alto
 Aethere se mittit, spirantis dimovet auras,

Ascaniumque petit. formam tum vertitur oris
 Antiquom in Buten. hic Dardanio Anchisae
 Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos.
 Tum comitem Ascanio pater addidit. ibat Apollo
 Omnia longaevo similis, vocemque, coloremque,
 Et crinis albos, et saeva sonoribus arma :
 Atque his ardentem dictis adfatur Iulum :
 Sit satis, Aeneida, telis inpune Numanum
 Oppetiisse tuis. primam hanc tibi magnus Apollo
 Concedit laudem, et paribus non invidet armis.
 Cetera parce, puer, bello. sic orsus Apollo
 Mortalis medio adspectus sermone reliquit,
 Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
 Adgnovêre deum procures divinaque tela
 Dardanidae, pharetramque fuga sensere sonantem.
 Ergo avidum pugnae, dictis ac numine Phoebi,
 Ascanium prohibent : ipsi in certamina rursus
 Succedunt, animasque in aperta pericula mittunt.
 It clamor totis per propugnacula muris :
 Intendunt acris arcus, amentaque torquent.
 Sternitur omne solum telis : tum scuta cavaeque
 Dant sonitum flîctu galeae : pugna aspera surgit.
 Quantus ab occasu veniens pluvialibus Haedis
 Verberat imber humum : quam multa grandine nimbi
 In vada praecipitant ; cum Juppiter horridus austris
 Torquet aquosam hiemem, et caelo cava nubila rumpit.
 Pandarus et Bitias Idaeo Alcanore creti,
 Quos Jovis eduxit luco silvestris Hiera
 Abietibus juvenes patriis et montibus aequos,
 Portam, quae ducis imperio commissâ, recludunt
 Freti armis, ultroque invitant moenibus hostem.
 Ipsi intus dextra ac laeva pro turribus adstant
 Armati ferro, et cristis capita alta corusci :
 Quales aëriæ liquentia flumina circum,
 Sive Padi ripis, Athesim seu propter amoenum,
 Confurgunt geminae quercus, intonsaeque caelo
 Adtollunt capita, et sublimi vertice nutant.
 Inrumpunt, aditus Rutuli ut videre patentis.
 Continuo Quercens, et pulcher Aquicolus armis,

Et praeceps animi Tmaros, et Mavortius Haemon,
Agminibus totis aut versi terga dedere,
Aut ipso portae posuere in limine vitam.
Tum magis increfcunt animis discordibus irae,
Et jam conlecti Troës glomerantur eodem,
Et conferre manum, et procurrere longius audent.
Ductori Turno, diverfa in parte furenti,
Turbantique viros, perfertur nuncius, hostem
Fervere caede nova, et portas praebere patentis.
Deferit inceptum, atque inmani concitus ira
Dardaniam ruit ad portam, fratresque superbos :
Et primum Antiphaten (is enim se primus agebat)
Thebana de matre nothum Sarpedonis alti,
Conjecto sternit jaculo. volat Itala cornus
Aëra per tenerum, stomachoque infixâ sub altum
Pectus abit : reddit specus atri vulneris undam
Spumantem, et fixo ferrum in pulmone tepescit. [dnũm :
Tum Meropem atque Erymantha manu, tum sternit Aphi-
Tum Bitian ardentem oculis, animisque frementem,
Non jaculo : neque enim jaculo vitam ille dedisset :
Sed magnum stridens contorta phalarica venit,
Fulminis acta modo : quam nec duo taurea terga,
Nec duplici squama lorica fidelis et auro
Sustinuit : conlapsa ruunt inmania membra.
Dat tellus gemitum, et clipeum superintonat ingens,
Qualis in Euboico Baiarum litore quondam
Saxea pila cadit ; magnis quam molibus ante
Constructam ponto jaciunt : sic illa ruinam
Prona trahit, penitusque vadis inlisa recumbit.
Miscet se maria, et nigrae adtolluntur arenae.
Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumque cubile
Inarime Jovis imperiis inposita Typhœo.
Hic Mars armipotens animum viresque Latinis
Addidit, et stimulos acris sub pectore vertit :
Inmisitque fugam Teucris, atrumque timorem.
Undique conveniunt ; quoniam data copia pugnae,
Bellatorque animos deus incidit.
Pandarus, ut fuso germanum corpore cernit,
Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res,

Portam

Portam vi multa converſo cardine torquet
 Obnixus latis humeris, multoſque ſuorum
 Moenibus excluſos duro in certamine linquit,
 Aſt alios ſecum includit recipitque ruentis :
 Demens, qui Rutulum in medio non agmine regem
 Viderit inrumpentem, ultroque incluſerit urbi :
 Inmanem veluti pecora inter inertia tigrin.
 Continuo nova lux oculis offulſit, et arma
 Horrendum ſonuerē : tremunt in vertice criſtae
 Sanguineae, clipeoque micantia fulgura mittunt.
 Adgnoſcunt faciem inviſam atque inmania membra
 Turbati ſubito Aeneadae. tum Pandarus ingens
 Emicat, et mortis fraternae fervidus ira
 Effatur : non haec dotalis regia Amatae,
 Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
 Caſtra inimica vides : nulla hinc exire poteſtas.
 Olli ſubridens ſedato pectore Turnus :
 Incipe, ſi qua animo virtus, et conſere dextram :
 Hic etiam inventum Priamo narrabis Achillen.
 Dixerat. ille rudem nodis et cortice crudo
 Intorquet ſummis adnixus viribus haſtam.
 Excepere aurae vulnus ; (Saturnia Juno
 Detorſit veniens) portaeque inſigitur haſta.
 At non hoc telum, mea quod vi dextera verſat,
 Effugies : neque enim is teli nec vulneris auctor.
 Sic ait, et ſublatus alte conſurgit in enſem,
 Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
 Dividit, inpubeſque inmani vulnere malas.
 Fit ſonus : ingenti concuſſa eſt pondere tellus.
 Conlaſſos artus atque arma cruenta cerebro
 Sternit humi moriens : atque illi partibus aequis
 Huc caput atque illuc humero ex utroque pependit.
 Diffugiunt verſi trepida formidine Troës.
 Et ſi continuo victorem ea cura ſubiſſet,
 Rumpere clauſtra manu ſociosque inmittere portis ;
 Ultimus ille dies bello gentique fuiſſet.
 Sed furor ardentem caediſque inſana cupido
 Egit in adverſos.
 Principio Phalerim, et ſuccifo poplite Gygen

Excipit :

Excipit : hinc raptas fugientibus ingerit hastas
 In terqus. Juno vires animumque ministrat.
 Addit Halyn comitem, et confixa Phegea parma ;
 Ignaros deinde in muris Martemque cientis
 Alcandrumque Haliumque Noëmonaque Prytaninque,
 Lyncea tendentem contra, sociosque vocantem,
 Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
 Occupat : huic uno dejectum conminus ictu
 Cum galea longe jacuit caput. inde ferarum
 Vastatorem Amycum, quo non felicior alter
 Unguere tela manu, ferrumque armare veneno :
 Et Clytium Aeoliden, et amicum Crethea Musis ;
 Crethea Musarum comitem, cui carmina semper
 Et citharae cordi, numerosque intendere nervis :
 Semper equos, atque arma virum, pugnasque canebat.
 Tandem ductores, audita caede fuorum,
 Conveniunt Teucri, Mnestheus acerque Sereftus ;
 Palantisque vident socios, hostemque receptum.
 Et Mnestheus : quo deinde fugam, quo tenditis ? inquit.
 Quos alios muros, quae jam ultra moenia habetis ?
 Unus homo, et vestris, ô cives, undique septus
 Aggeribus tantas strages impune per urbem
 Ediderit ? juvenum primos tot miserit Orco ?
 Non infelicis patriae, veterumque decorum,
 Et magni Aeneae, segnes miseretque pudetque ?
 Talibus accensi firmantur, et agmine denso
 Consistunt. Turnus paullatim excedere pugna,
 Et fluvium petere, ac partem, quae cingitur unda.
 Acris hoc Teucri clamore incumbere magno,
 Et glomerare manum : saevom ceu turba leonem
 Cum telis premit insensis : at territus ille
 Asper, acerba tuens, retro redit : et neque terga
 Ira dare aut virtus patitur : nec tendere contra
 Ille, quidem hoc cupiens, potis est per tela virosque.
 Haud aliter retro dubius vestigia Turnus
 Improperata refert, et mens exaestuât ira.
 Quin etiam bis tum medios invaserat hostis :
 Bis confusa fuga per muros agmina vertit.
 Sed manus e castris propere coit omnis in unum :

Nec

Nec contra vires audet Saturnia Juno
 Sufficere, aëriam caelo nam Juppiter Irin
 Demisit, germanae haud mollia iussa ferentem;
 Ni Turnus cedat Teucrorum moenibus altis.
 Ergo nec clipeo juvenis subsistere tantum,
 Nec dextra valet: injectis sic undique telis
 Obruitor. strepit adsiduo cava tempora circum
 Tinnitu galea, et saxis solida aera fatiscunt;
 Discussaeque jubae capiti: nec sufficit umbo
 Ictibus: ingeminant hastis et Troës et ipse
 Fulmineus Mnestheus. toto tum corpore sudor
 Liquitur, et piceum (nec respirare potestas)
 Flumen agit: fessos quatit acer anhelitus artus.
 Tum demum praeceps saltu sese omnibus armis
 In fluvium dedit. ille suo cum gurgite flavo
 Accepit venientem, ac mollibus extulit undis;
 Et laetum sociis abluta caede remisit.

AENEIDOS LIB. X.

PAnditur interea domus omnipotentis Olympi,
 Conciliumque vocat divom pater atque hominum rex
 Sideream in sedem: terras unde arduus omnis,
 Castraque Dardanidum adspectat, populosque Latinos.
 Confidunt tectis bipatentibus. incipit ipse:
 Caelicolae magni, quianam sententia vobis
 Versa retro, tantumque animis certatis iniquis?
 Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
 Quae contra vetitum discordia? quis metus aut hos
 Aut hos arma sequi, ferrumque laceßere suasit?
 Adveniet justum pugnae (ne arcessite) tempus,
 Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
 Exitium magnum atque Alpes inmisset apertas:
 Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit.
 Nunc finite; et placitum laeti componite foedus.
 Juppiter haec paucis: at non Venus aurea contra
 Pauca refert.
 O pater, o hominum rerumque aeterna potestas;
 (Namque aliud quid sit, quod jam inplorare queamus?)

Cernis

Cernis ut insultent Rutuli ; Turnusque feratur
 Per medios insignis equis, tumidusque secundo
 Marte ruat ? non clausa tegunt jam moenia Teucros ;
 Quin intra portas atque ipsis proelia miscent
 Aggeribus moerorum, et inundant sanguine fossae.
 Aeneas ignarus abest. numquamne levari
 Obsidione fines ? muris iterum imminet hostis
 Nascentis Trojae : nec non exercitus alter :
 Atque iterum in Teucros Aetolis surgit ab Arpis
 Tydides. equidem (credo) mea vulnera restant :
 Et tua progenies mortalia demoror arma.
 Si sine pace tua atque invito numine Troës
 Italiam petiere ; luant peccata : neque illos
 Juveris auxilio. fin tot responsa secuti,
 Quae Superi Manesque dabant ; cur nunc tua quisquam
 Vertere iussa potest ? aut cur nova condere fata ?
 Quid repetam exustas Erycino in litore classis ?
 Quid tempestatum regem, ventosque furentis
 Aeolia excitos ? aut actam nubibus Irin ?
 Nunc etiam Manis (haec intentata manebat
 Sors rerum) movet, et superis immissa repente
 Alesto, medias Italûm bacchata per urbis.
 Nil super imperio moveor : speravimus ista,
 Dum fortuna fuit : vincant, quos vincere mavis.
 Si nulla est regio, Teucris quam det tua conjunx
 Dura ; per everſae, genitor, fumantia Trojae
 Excidia obtestor : liceat dimittere ab armis
 Incolumem Ascanium, liceat superesse nepotem.
 Aeneas sane ignotis jaçtetur in undis ;
 Et, quamcumque viam dederit fortuna, sequatur.
 Hunc tegere, et dirae valeam subducere pugnae.
 Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atque Cythera,
 Idaliæque domus. positis inglorius armis
 Exigat hic aevom. magna ditione iubeto
 Carthago premat Ausoniam. nil urbibus inde
 Obstabit Tyriis. quid pestem evadere belli
 Juvit, et Argolicos medium fugisse per ignis ?
 Totque maris vastæque exhausta pericula terrae,
 Dum Latium Teucris recidivaque Pergama quaerunt ?

Non satius cineres patriae infedisse supremos,
 Atque solum, quo Troja fuit? Xanthum et Simoënta
 Redde oro miseris: iterumque revolvere casus
 Da, pater, Iliacos Teucris. Tum regia Juno
 Acta furore gravi: Quid me alta silentia cogis
 Rumpere, et obductum verbis volgare dolorem?
 Aenean hominum quisquam divomque subegit
 Bella sequi, aut hostem regi se inferre Latino?
 Italiam fatis petiit auctoribus: esto:
 Cassandrae impulsus furiis. num linquere castra
 Hortati sumus, aut vitam committere ventis?
 Num puero summam belli, num credere muros?
 Tyrrhenamque fidem, aut gentis agitare quietas?
 Quis deus in fraudem, quae dura potentia nostri
 Egit? ubi hic Juno, demissave nubibus Iris?
 Indignum est, Italos Trojam circumdare flammis
 Nascentem, et patria Turnum consistere terra:
 Cui Pilumnus avus, cui diva Venilia mater.
 Quid face Trojanos atra vim ferre Latinis?
 Arva aliena iugo premere, atque avertere praedas?
 Quid soceros legere, et gremiis abducere pactas?
 Pacem orare manu, praefigere puppibus arma?
 Tu potes Aenean manibus subducere Graiū,
 Proque viro nebulam et ventos obtendere inanis:
 Et potis in totidem classem convertere Nymphas:
 Nos aliquid Rutulos contra juvisse, nefandum est.
 Aeneas ignarus adest: ignarus et absit.
 Est Paphos Idaliūque tibi, sunt alta Cythera.
 Quid gravidam bellis urbem et corda aspera tentas?
 Nosne tibi fluxas Phrygiae res vertere fundo
 Conamur? nos? an miseros qui Troas Achivis
 Objecit? quae causa fuit consurgere in arma
 Europamque Asiamque, et foedera solvere furto?
 Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter?
 Aut ego tela dedi, fovive Cupidine bella?
 Tunc decuit metuisse tuis: nunc sera querelis
 Haud iustis adsurgis, et inrita jurgia iactas.
 Talibus orabat Juno, cunctique fremebant
 Caecicolae ad sensu vario. ceu flamina prima,

Cum deprensa fremunt silvis, et caeca volutant
 Murmura, venturos nautis prodentia ventos.
 Tum pater omnipotens, rerum cui prima potestas,
 Inſit. eo dicente deum domus alta ſileſcit,
 Et tremefacta ſolo tellus; ſilet arduus aether:
 Tum Zephyri poſuere: premit placida aequora pontus,
 Accipite ergo, animis atque haec mea figite dicta.
 Quandoquidem Auſonios conjungi foedere Teucris
 Haud licitum; nec veſtra capit diſcordia finem:
 Quae cuique eſt fortuna hodie, quam quiſque ſecat ſpem,
 Tros Rutulufve fuat, nullo diſcrimine habebō:
 Seu fatiſ Italum caſtra obſidione tenentur,
 Sive errore malo Trojae monitiſque ſiniſtris.
 Nec Rutulos ſolvo. ſua cuique exorſa laborem
 Fortunamque ferent. rex Juppiter omnibus idem.
 Fata viam invenient. Stygii per flumina fratris,
 Per pice torrentis atraque voragine ripas
 Adnuit, ac totum nutu tremefecit Olympum.
 Hic ſinis ſandi. ſolio tum Juppiter aureo
 Surgit, caelicolae medium quem ad limina ducunt.
 Interea Rutuli portis circum omnibus inſtant
 Sternere caede viros, et moenia cingere flammis.
 At legio Aeneadum vallis obſeſſa tenetur:
 Nec ſpes ulla fugae. miſeri ſtant turribus altis
 Nequidquam, et rara muros cinxere corona.
 Iafius Inbraſides, Hicetaoniuſque Thymoetes,
 Aſſaracique duo, et ſenior cum Caſtore Thybris,
 Prima acies. hos germani Sarpedonis ambo
 Et Clarus et Haemon Lycia comitantur ab alta.
 Fert ingens toto connixus corpore ſaxum,
 Haud partem exiguaſ montis, Lyrneſſius Acmon,
 Nec Clytio genitore minor, nec fratre Meneftheo.
 Hi jaculis, illi certant defendere ſaxis,
 Molirique ignem, nervoque aptare ſagittas.
 Ipſe inter medios, Veneris juſtiſſima cura,
 Dardanius caput ecce puer detectus honeſtum:
 Qualis gemma micat, fulvom quae dividit aurum,
 Aut collo decus aut capiti: vel quale per artem
 Incluſum buxo aut Oricia terebintho

Lucet ebur: fusos cervix cui lactea crinis
 Accipit, et molli subnectens circulus auro.
 Te quoque magnanimae viderunt, Iſmare, gentes
 Volnera dirigere, et calamos armare veneno,
 Maconia generose domo: ubi pingua culta
 Exercentque viri, Pactolosque inrigat auro.
 Adfuit et Mneſtheus, pulſi quem priſtina Turni
 Aggere moerorum ſublimem gloria tollit;
 Et Capys: hinc nomen Campanae ducitur urbi.
 Illi inter ſeſe duri certamina belli
 Contulerant: media Aeneas freta nocte ſecabat.
 Namque ut ab Euandro caſtris ingreſſus Etruſciſ
 Regem adit, et regi memorat nomenque genusque;
 Quidve petat, quidve ipſe ferat, Mezentius arma
 Quae ſibi conciliet, violentaque peſtora Turni,
 Edocet: humanis quae ſit fiducia rebus
 Admonet, inmiſcetque preces. haud ſit mora: Tarcho
 Jungit opes, foedusque ferit: tum libera fati
 Claſſem conſcendit juiſſis gens Lydia divom,
 Externo commiſſa duci. Aeneia puppis
 Prima tenet, roſtro Phrygios ſubjuncta leones:
 Inminet Ida ſuper, profugis gratiſſima Teucris.
 Hic magnus ſedet Aeneas, ſecumque volutat
 Eventus belli varios: Pallaſque ſiniſtro
 Adfixus lateri jam quaerit fidera, opacae
 Noctis iter, jam quae paſſus terraque marique.
 Pandite nunc Helicon, deae, cantusque moveſe;
 Quae manus interea Tuſciſ comitetur ab oris
 Aenean, armetque rates, pelagoque vehatur.
 Maſſicus aerata princeps ſecat aequora Tigri:
 Sub quo mille manus juvenum, qui moenia Cluſi,
 Quique urbem liquere Coſas: quĩs tela ſagittae,
 Corytique leves humeris, et letiſer arcus.
 Una torvus Abas. huic totum inſignibus armis
 Agmen, et aurato fulgebat Apolline puppis.
 Sexcentos illi dederat Populonia mater
 Expertos belli juvenes: aſt Ilva trecentos
 Inſula, inexhauſtis Chalybum generoſa metallis.
 Tertius, ille hominum divomque interpres Aſylas,

Cui

Cui pecudum fibrae, caeli cui sidera parent,
 Et linguae volucrum, et praefagi fulminis ignes,
 Mille rapit densos acie atque horrentibus hastis.
 Hos parere jubent Alphea ab origine Pisae,
 Urbs Etrusca solo. sequitur pulcherrimus Astur,
 Astur equo fidens, et versicoloribus armis.
 Tercentum adjiciunt, (mens omnibus una sequendi)
 Qui Caerete domo, qui sunt Minionis in arvis.
 Et Pyrgi veteres, intempestaque Graviscae.
 Non ego te, Ligurum ductor fortissime bello,
 Transierim, Cinyra, ac paucis comitate, Cupavo,
 Cujus olorinae surgunt de vertice pennae:
 Crimen amor vestrum, formaeque insigne paternae.
 Namque ferunt, luctu Cycnum Phaëthontis amati,
 Populeas inter frondis umbramque fororum
 Dum canit, et maestum musa solatur amorem,
 Canentem molli pluma duxisse senectam;
 Linquentem terras et sidera voce sequentem.
 Filius, aequalis comitatus classe catervas,
 Ingentem remis Centaurum promovet: ille
 Instat aquae, saxumque undis inmane minatur
 Arduus, et longa sulcat maria alta carina.
 Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris,
 Fatidicae Mantus et Tusci filius amnis:
 Qui muros matrisque dedit tibi, Mantua, nomen;
 Mantua dives avis, sed non genus omnibus unum.
 Gens illi triplex, populi sub gente quaterni:
 Ipsa caput populis: Tusco de sanguine vires.
 Hinc quoque quingentos in se Mezentius armat,
 Quos patre Benaco velatus arundine glauca
 Mincius infesta ducebat in aequora pinu.
 It gravis Aulestes, centenaque arbore fluctum
 Verberat adsurgens: spumant vada marmore verso.
 Hunc vehit inmanis Triton, et caerula concha
 Exterrens freta: cui laterum tenuis hispida nanti
 Frons hominem praefert, in pristin definit alvus;
 Spumea semifero sub pectore murmurat unda.
 Tot lecti procures ter denis navibus ibant
 Subsidio Trojae, et campos salis aere secabant.

Jamque dies caelo concefferat: armaque currus
 Noctivago Phoebe medium pulsabat Olympum:
 Aeneas (neque enim membris dat cura quietem)
 Ipse sedens clavomque regit velisque ministrat.
 Atque illi medio in spatio chorus ecce suarum
 Occurrit comitum: nymphae (quas alma Cybebe
 Numen habere maris, nymphaeque e navibus esse
 Jusserat) innabant pariter, fluctusque secabant,
 Quot prius aeratae steterant ad litora prorae.
 Adgnosunt longe regem, lustrantque choreis.
 Quarum quae fandi doctissima, Cymodocea
 Pone sequens dextra puppim tenet, ipsaque dorso
 Eminent, ac laeva tacitis subremigat undis.
 Tum sic ignarum adloquitur: Vigilasne, deum gens,
 Aenea? vigila, et velis inmitte rudentes.
 Nos sumus Idaeae sacro de vertice pinus,
 Nunc pelagi nymphae, classis tua. perfidus ut nos
 Praecipites ferro Rutulus flammaque premebat;
 Rupimus invitae tua vincula, teque per aequor
 Quaerimus. hanc genetrix faciem miserata refecit,
 Et dedit esse deas, aevomque agitare sub undis.
 At puer Ascanius muro fossisque tenetur
 Tela inter media atque horrentis Marte Latinos.
 Jam loca jussa tenent forti permixtus Etrusco
 Arcas eques. medias illis obponere turmas,
 Ne castris jungant, certa est sententia Turno.
 Surge age, et Aurora socios veniente vocari
 Primus in arma jube, et clipeum cape: quem dedit ipse
 Inviictum ignipotens, atque oras ambiit auro.
 Craetina lux, mea si non irrita dicta putaris,
 Ingentes Rutulae spectabit caedis acervos.
 Dixerat: et dextra discedens inpulit altam,
 Haud ignara modi, puppim. fugit illa per undas
 Ocior et jaculo et ventos aequante sagitta.
 Inde aliae celerant cursus. stupet inscius ipse
 Tros Anchisiades: animos tamen omine tollit.
 Tum breviter supera adspectans convexa precatur:
 Alma parens Idaea deum, cui Dindyma cordi,
 Turrigeraeque urbes, bijugique ad frena leones;

Tu mihi nunc pugnae princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibusque adsis pede, diva, secundo.
Tantum effatus: et interea revoluta ruebat
Matura jam luce dies, noctemque fugarat.
Principio fociis edicit, signa sequantur,
Atque animos aptent armis, pugnaeque parent se.
Jamque in conspectu Teucros habet, et sua castra,
Stans celsa in puppi: clipeum cum deinde sinistra
Extulit ardentem. clamorem ad sidera tollunt
Dardanidae e muris. spes addita fuscitat iras.
Tela manu jaciunt: quales sub nubibus atris
Strymoniae dant signa grues, atque aethera tranant
Cum sonitu, fugiuntque notos clamore secundo.
At Rutulo regi ducibusque ea mira videri
Ausoniis; donec verfas ad litora puppes
Respiciunt, totumque adlabi classibus aequor.
Ardet apex capiti, cristisque a vertice flamma
Funditur, et vastos umbo vomit aureus ignis:
Non secus, ac liquida si quando nocte cometae
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor:
Ille sitim morbosque ferens mortalibus aegris
Nascitur, et laevo contristat lumine caelum.
Haud tamen audaci cessit fiducia Turno
Litora praecipere, et venientis pellereterra.
Quod votis optastis, adest, perfringere dextra:
In manibus Mars ipse, viri. nunc conjugis esto
Quisque suae tectique memor: nunc magna referto
Facta, patrum laudes. ultro occurramus ad undam,
Dum trepidi, egressisque labant vestigia prima.
Audentis Fortuna juvat.
Haec ait, et secum versat, quos ducere contra,
Vel quibus obsessos possit concredere muros.
Interea Aeneas socios de puppibus aktis
Pontibus exponit: multi servare recursus
Languentis pelagi, et brevibus se credere saltu:
Per remos alii. speculatus litora Tarcho,
Qua vada non spirant, nec fracta remurmurat unda,
Sed mare inoffensum crescenti adlabitur aestu;
Advertit subito proras, sociosque precatur:

Nunc,

Nunc, ô læta manus, validis incumbite remis;
 Tollite, ferte rates; inimicam findite rostris
 Hanc terram, sulcumque sibi premat ipsa carina.
 Frangere nec tali puppim statione recuso;
 Adrepta tellure semel. quae talia postquam
 Effatus Tarcho, socii consurgere tonfis,
 Spumantisque rates arvis inferre Latinis:
 Donec rostra tenent siccum, et sedere carinae
 Omnes innocuae. sed non puppis tua, Tarcho.
 Namque inflata vadis dorso dum pendet iniquo,
 Anceps, sustentata diu, fluctusque fatigat,
 Solvitur, atque viros mediis exponit in undis:
 Fragmina remorum quos et fluitantia transtra
 Inpediunt, retrahitque pedem simul unda relabens.
 Nec Turnum segnis retinet mora: sed rapit acer
 Totam aciem in Teucros, et contra in litore sistit.
 Signa canunt. primus turmas invasit agrestis
 Aeneas, omen pugnae; stravitque Latinos,
 Occiso Therone, virum qui maximus ultro
 Aenean petit. huic gladio perque aerea suta,
 Per tunicam squalentem auro, latus haurit apertum.
 Inde Lichan ferit, exsectum jam matre peremta,
 Et tibi, Phoebe, sacrum; casus evadere ferri
 Quod licuit parvo. nec longe Cissea durum,
 Inmanemque Gyan, sternentes agmina clava,
 Dejecit leto: nil illos Herculis arma,
 Nil validae juvere manus, genitorque Melampus,
 Alcidae comes, usque gravis dum terra labores
 Praebuit. ecce Pharo, voces dum jactat inertis,
 Intorquens jaculum clamanti sistit in ore.
 Tu quoque, flaventem prima lanugine malas
 Dum sequeris Clytium infelix nova gaudia, Cydon;
 Dardania stratus dextra, securus amorum,
 Qui juvenum tibi semper erant, miserande, jaceres:
 Nî fratrum stipata cohors foret obvia Phorci
 Progenies numero septem, septenaque tela
 Conjiciunt. partim galea clipeoque resultant
 Inrita; deflexit partim stringentia corpus
 Alma Venus. fidum Aeneas adfatur Achaten:

Suggere

Suggere tela mihi, non ullum dextera frustra
 Torserit in Rutulos steterunt quae in corpore Graium
 Iliacis campis. magnam tum conripit hastam,
 Et jactit. illa volans clipei transverberat aera
 Maeonis, ac thoraca simul cum pectore rumpit.
 Huic frater subit Alcanor, fratremque ruentem
 Sustentat dextra: trajecto missa lacerto
 Protinus hasta fugit, servatque cruenta tenorem:
 Dexteraque ex humero nervis moribunda pependit,
 Tum Numitor, jaculo fratris de corpore raptō,
 Aenean petiit: sed non et figere contra
 Est licitum, magnique femur perstrinxit Achatae.
 Hic Curibus, fidens primaevo corpore, Clausus
 Advenit, et rigida Dryopen ferit eminus hasta,
 Sub mentum graviter pressa, pariterque loquentis
 Vocem animamque rapit trajecto gutture: at ille
 Fronte ferit terram, et crassum vomit ore cruorem.
 Tris quoque Threïcios Boreae de gente suprema,
 Et tris, quos Idas pater et patria Ilimara mittit,
 Per varios sternit casus. adcurrit Halaesus
 Auruncaeque manus: subit et Neptunia proles,
 Insignis Messapus equis: expellere tendunt
 Nunc hi, nunc illi: certatur limine in ipso
 Ausoniae. magno discordes aethere venti
 Proelia ceu tollunt, animis et viribus aequis.
 Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedunt:
 Anceps pugna diu: stant obnixa omnia contra.
 Haud aliter Trojanae acies aciesque Latinae
 Concurrunt: haeret pede pes, densusque viro vir.
 At parte ex alia, qua saxa rotantia late
 Impulerat torrens, arbuſtaque diruta ripis,
 Arcades, insuetos acies inferre pedestris,
 Ut vidit Pallas Latio dare terga sequaci,
 Aspera quis natura loci dimittere quando
 Suasit equos; unum rebus quod restat egenis,
 Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris:
 Quo fugitis, socii? per vos et fortia facta,
 Per ducis Euandri nomen, devictaque bella,
 Spemque meam, patriae quae nunc subit aemula laudi,

M m

Fidite

Fidite ne pedibus. ferro rumpenda per hostis
 Est via, qua globus ille virum densissimus urget:
 Hac vos et Pallanta ducem patria alta reposcit.
 Numina nulla premunt: mortali urguemur ab hoste
 Mortales: totidem nobis animaeque manusque.
 Ecce, maris magna claudit nos objice pontus:
 Deest jam terra fugae. pelagus Trojamne petemus?
 Haec ait, et medius densos prorumpit in hostis.
 Obvius huic primum, fatis adductus iniquis,
 Fit Lagos: hunc, vellit magno dum pondere saxum,
 Intorto figit telo, discrimina cœtis
 Per medium qua spina dabat: hastamque receptat
 Ossibus haerentem. quem non super occupat Hisbo,
 Ille quidem hoc sperans: nam Pallas ante ruentem,
 Dum furit incautum crudeli morte sodalis,
 Excipit, atque enses tumido in pulmone recondit.
 Hinc Sthenelum petit, et Rhoeti de gente vetusta
 Anchemolum, thalamos ausum incestare novercae.
 Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in arvis,
 Daucia Laride, Thymberque, simillima proles,
 Indiscreta suis, gratulusque parentibus error.
 At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas:
 Nam tibi, Thymbre, caput Euandrius abstulit ensis:
 Te decisa suum, Laride, dextera quaerit;
 Semanimesque micant digiti, ferrumque retractant.
 Arcadas accensos monitu, et praeclara tuentis
 Facta viri, mixtus dolor et pudor armat in hostis.
 Tum Pallas, bijugis fugientem Rhoetea praeter
 Trajicit. hoc spatium, tantumque morae fuit Ilo:
 Ilo namque procul validam direxerat hastam:
 Quam medius Rhoeteus intercepti, optime Teuthra,
 Te fugiens, fratremque Tyren: curruque volutus
 Caedit semanimis Rutulorum calcibus arva.
 Ac velut optato, ventis aestate coortis,
 Dispersa inmittit silvis incendia pastor:
 Conreptis subito mediis, extenditur una
 Horrida per latos acies Volcania campos:
 Ille sedens victor flammam despectat ovantis.
 Non aliter socium virtus coit omnis in unum:

Teque juvat, Palla. sed bellis acer Halaesus
 Tendit in adversos, seque in sua conligit arma.
 Hic mactat Ladona, Pheretaque, Demodocumque :
 Strymonio dextram fulgenti deripit ense
 Elatam in jugulum : saxo ferit ora Thoantis,
 Cissaque disperfit cerebro permixta cruento.
 Fata canens silvis genitor celârat Halaesum ;
 Ut senior leto canentia lumina solvit.
 Injecere manum Parcae, telisque sacrarunt
 Euandri. quem sic Pallas petit ante precatus :
 Da nunc, Thybri pater, ferro, quod missile libro,
 Fortunam atque viam duri per pectus Halaesi.
 Haec arma exuviasque viri tua quercus habebit.
 Audijt illa deus, dum texit Imaona Halaesus,
 Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
 At non caede viri tanta perterrita Lausus,
 Pars ingens belli, finit agmina : primus Abantem
 Oppositum interimit, pugnae nodumque moramque.
 Sternitur Arcadiae proles ; sternuntur Etrusci ;
 Et vos, ô Graeis inperdita corpora, Teucri.
 Agmina concurrunt ducibusque et viribus aequis.
 Extremi addensent acies : nec turba moveri
 Tela manusque finit. hinc Pallas instat et urguet,
 Hinc contra Lausus, (multum nec discrepat aetas)
 Egregii formae ; sed quis fortuna negârat
 In patriam reditus. ipsos concurrere passus
 Haud tamen inter se magni regnator Olympi :
 Mox illos sua fata manent majore sub hoste.
 Interea soror alma monet succedere Lauso
 Turnum ; qui volucris curru medium secat agmen.
 Ut vidit socios ; Tempus desistere pugnae.
 Solus ego in Pallanta feror ; soli mihi Pallas
 Debetur : cuperem ipse parens spectator adesset.
 Haec ait ; et socii cesserunt aequore jussu.
 At Rutulûm abcessu juvenis, tum jussa superba
 Miratus, stupet in Turno, corpusque per ingens
 Lumina volvit, obitque truci procul omnia visu.
 Talibus et dictis it contra dicta tyranni :
 Aut spoliis ego jam raptis laudabor opimis,

Aut leto insigni. sorti pater aequus utrique est.
 Tolle minas. fatus medium procedit in aequor.
 Frigidus Arcadibus coit in praecordia sanguis.
 Defiluit Turnus bijugis : pedes adparat ire
 Conminus. utque leo, specula cum vidit ab alta
 Stare procul campis meditantem in proelia taurum,
 Advolat. haud alia et Turni venientis imago.
 Hunc ubi contiguum missae fore credidit hastae,
 Ire prior Pallas, si qua fors adjuvet ausum
 Viribus imparibus ; magnumque ita ad aethera fatur:
 Per patris hospitium, et mensas, quas advena adisti,
 Te precor, Alcida, coeptis ingentibus adsis :
 Cernant semineci tibi me rapere arma cruenta,
 Victoremque ferant morientia lumina Turni.
 Audiit Alcides juvenem, magnumque sub imo
 Corde premit gemitum, lacrimasque effundit inanis,
 Tum genitor gnatum dictis adfatur amicis :
 Stat sua cuique dies. breve et inreparabile tempus
 Omnibus est vitae : sed famam extendere factis,
 Hoc virtutis opus. Trojae sub moenibus altis
 Tot gnati cecidere deum : quin occidit una
 Sarpedon mea progenies. et jam sua Turnum
 Fata vocant, metasque dati pervenit ad aevi.
 Sic ait, atque oculos Rutulorum rejicit arvis.
 At Pallas magnis emittit viribus hastam,
 Vaginaque cava fulgentem deripit ensen.
 Illa volans, humeri surgunt qua tegmina summa,
 Incidit, atque viam clipei est molita per oras,
 Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
 Hic Turnus ferro praefixum robur acuto
 In Pallanta diu librans jacit, atque ita fatur :
 Aspice, num mage sit nostrum penetrabile telum.
 Dixerat ; at clipeum, tot ferri terga tot aeris,
 Quem pellis toties obeat circumdata tauri,
 Vibranti cuspis medium transverberat ictu,
 Loricaeque moras et pectus perforat ingens.
 Ille rapit calidum frustra de vulnere telum :
 Una eademque via sanguisque animusque sequuntur.
 Conruit in vulnus : sonitum super arma dedere :

Et terram hostilem moriens petit ore cruento,
Quem Turnus super adfistens,
Arcades, haec, inquit, memores mea dicta referte
Euandro. qualem meruit, Pallanta remitto.
Quisquis honos tumuli, quidquid solamen humandi est,
Largior. haud illi stabunt Aeneia parvo
Hospitia. et laevo preffit pede, talia fatus,
Exanimum, rapiens inmania pondera baltei,
Inpressumque nefas: una sub nocte jugali
Caesa manus juvenum foede, thalamique cruenti:
Quae Clonus Eurytides multo caelaverat auro:
Quo nunc Turnus ovat spolio gaudetque potitus.
Nescia mens hominum fati sortisque futurae,
Et servare modum rebus sublata secundis.
Turno tempus erit, magno cum optaverit emptum
Intactum Pallanta, et cum spolia ista diemque
Oderit. at socii multo gemitu lacrimisque
Inpositum scuto referunt Pallanta frequentes.
O dolor atque decus magnum rediture parenti;
Haec te prima dies bello dedit, haec eadem aufert:
Cum tamen ingentis Rutulorum linquis acervos.
Nec jam fama mali tanti, sed certior auctor
Advolat Aeneae, tenui discrimine leti
Esse suos: tempus versis succurrere Teucris.
Proxima quaeque metit gladio, latumque per agmen
Ardens limitem agit ferro; te, Turne, superbum
Caede nova quaerens. Pallas, Euander, in ipsis
Omnia sunt oculis: mensae, quas advena primas
Tunc adiit, dextraeque datae. Sulmone creatos
Quatuor hic juvenes; totidem, quos educat Ufens,
Viventis rapit, inferias quos inmolet umbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flammis.
Inde Mago procul infensam contenderat hastam;
Ille astu subit: ac tremebunda supervolat hasta.
Et genua amplectens effatur talia supplex:
Per patrios manis, per spes surgentis Iuli,
Te precor hanc animam serves gnatoque patrique.
Est domus alta: jacent penitus defossa talenta
Caclati argenti; sunt auri pondera facti

Infectique mihi. non hic victoria Teucrum
 Vertitur; aut anima una dabit discrimina tanta.
 Dixerat. Aeneas contra cui talia reddit:
 Argenti atque auri memoras quae multa talenta,
 Gnatis parce tuis. belli commercia Turnus
 Sustulit ista prior, jam tum Pallante perempto.
 Hoc patris Anchisae manes, hoc sentit Iulus.
 Sic fatus galeam laeva tenet, atque reflexa
 Cervice orantis capulo tenus adplicat enssem.
 Nec procul Haemonides, Phoebi Triviaeque sacerdos,
 Infula cui sacra redimibat tempora vitta,
 Totus conlucens veste atque insignibus armis.
 Quem congressus agit campo, labsumque superstans
 Inmolat, ingentique umbra tegit. arma Sereftus
 Lecta refert humeris, tibi, rex Gradive, tropaeum.
 Instaurant acies, Volcani stirpe creatus
 Caeculus, et veniens Marforum montibus Umbro.
 Dardanides contra furit: Anxuris ense sinistram,
 Et totum clipei ferro dejecerat orbem.
 Dixerat ille aliquid magnum, vimque adfore verbo
 Crediderat, caeloque animum fortasse ferebat;
 Canitiemque sibi et longos promiserat annos.
 Tarquitus exsultans contra fulgentibus armis,
 Silvicolae Fauno Dryope quem nymphea crearat,
 Obvius ardenti sese obtulit. ille reducta
 Loricam clipeique ingens onus inpedit hasta.
 Tum caput orantis nequidquam et multa parantis
 Dicere deturbat terrae; truncumque tepentem
 Provolvens, super haec inimico pectore fatur:
 Istic nunc, metuende, jace. non te optima mater
 Condet humi, patriove onerabit membra sepulcro:
 Alitibus linquere feris: aut gurgite mersum
 Unda feret, piscesque inpassi volnera lambent.
 Protenus Antaeum et Lucan, prima agmina Turni,
 Persequitur, fortemque Numam, fulvomque Camertem,
 Magnanimo Volscente satum: ditissimus agri
 Qui fuit Aufonidum, ac tacitis regnavit Amyclis.
 Aegeon qualis, centum cui brachia dicunt
 Centenasque manus, quinquaginta oribus ignem

Pectori-

Pectoribusque arsisse, Jovis cum fulmina contra
 Tot paribus streperet clipeis, tot stringeret ensis.
 Sic toto Aeneas desaevit in aequore victor,
 Ut semel intepuit mucro. quin ecce Niphaei
 Quadrijuges in equos adversaque pectora tendit:
 Atque illi longe gradientem ac dira frementem
 Ut videre, metu versi retroque ruentes
 Effunduntque ducem rapiuntque ad litora currus.
 Interea bijugis infert se Lucagus albis
 In medios, fraterque Liger: sed frater habenis
 Flectit equos: strictum rotat acer Lucagus enses.
 Haud tulit Aeneas tanto fervore furentes:
 Inruit, adversaque ingens adparuit hasta.
 Cui Liger:
 Non Diomedis equos, nec currum cernis Achilli,
 Aut Phrygiae campos: nunc belli finis et aevi
 His dabitur terris. vefano talia late
 Dicta volant Ligeri: sed non et Troius heros
 Dicta parat contra: jaculum nam torquet in hostes,
 Lucagus ut pronus pendens in verbera telo
 Admonuit bijugos: projecto dum pede laevo
 Aptat se pugnae, subit oras hasta per imas
 Fulgentis clipei: tum laevom perforat inguen.
 Excussus curru moribundus volvitur arvis.
 Quem pius Aeneas dictis adfatur amaris:
 Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equorum
 Prodidit, aut vanae vertere ex hostibus umbrae.
 Ipse rotis saliens juga deseris. haec ita fatus
 Adripuit bijugos. frater tendebat inermes
 Infelix palmas, curru delapsus eodem.
 Per te, per qui te talem genuere parentes,
 Vir Trojane, sine hanc animam, et miserere precantis.
 Pluribus oranti Aeneas; Haud talia dudum
 Dicta dabas. morere, et fratrem ne desere frater.
 Tum latebras animae pectus mucrone recludit.
 Talia per campos edebat funera ductor
 Dardanius, torrentis aquae vel turbinis atri
 More furens. tandem erumpunt, et castra relinquunt
 Ascanius puer, et nequidquam obsessa juvenus.

Juno-

Junonem interea conpellat Juppiter ultro :
 O germana mihi atque eadem gratissima conjunx,
 Ut rebare, Venus (nec te sententia fallit)
 Trojanas sustentat opes: non vivida bello
 Dextra viris, animusque ferox, patiensque pericli,
 Cui Juno submissa: Quid, ô pulcherrime conjunx,
 Sollicitas aegram, ac tua tristia dicta timentem?
 Si mihi, quae quondam fuerat, quamque esse decebat,
 Vis in amore foret; non hoc mihi namque negares,
 Omnipotens; quin et Turnum subducere pugnae,
 Et Dauno possem incolumem servare parenti.
 Nunc pereat, Teucrisque pio det sanguine poenas,
 Ille tamen nostra deducit origine nomen.
 Pilumnusque illi quartus pater: et tua larga
 Saepe manu multisque oneravit limina donis.
 Cui rex aetherii breviter sic fatur Olympi:
 Si mora praesentis leti tempusque caduco
 Oratur juveni, meque hoc ita ponere sentis;
 Tolle fuga Turnum, atque instantibus eripe fati.
 Haecenus indulgisse vacat. sin altior istis
 Sub precibus venia ulla latet, totumque moveri
 Mutarive putas bellum; spes pascis inanis.
 Et Juno adlacrumans: Quid si, quod voce gravaris,
 Mente dares? atque haec Turno rata vita maneret?
 Nunc manet infontem gravis exitus: aut ego veri
 Vana feror, quod ut ô potius formidine falsa
 Ludar, et in melius tua, qui potes, orsa reflectas!
 Haec ubi dicta dedit, caelo se protenus alto
 Misit, agens hiemem nimbo succincta per auras:
 Iliacamque aciem, et Laurentia castra petivit.
 Tum dea nube cava tenuem sine viribus umbram
 In faciem Aeneae (visu mirabile monstrum)
 Dardaniis ornat telis; clipeumque jubaque
 Divini adsimulat capitis: dat inania verba;
 Dat sine mente sonum, gressusque effingit euntis.
 Morte obita qualis fama est volitare figuras,
 Aut quae sopitos deludunt somnia sensus.
 At primas laeta ante acies exultat imago,
 Irritatque virum telis, ac voce laceffit.

Instat cui Turnus, stridentemque eminus hastam
 Conjicit: illa dato vertit vestigia tergo.
 Tum vero Aenean aversum ut cedere Turnus
 Credidit, atque animo spem turbidus hausit inanem:
 Quo fugis, Aenea? thalamos ne desere pactos:
 Hic dabitur dextra tellus quaesita per undas.
 Talia vociferans sequitur, strictumque coruscant
 Mucronem: nec ferre videt sua gaudia ventos.
 Forte ratis celsi conjuncta crepidine saxi
 Expositis stabat scalis, et ponte parato;
 Qua rex Clusinis advectus Ofinius oris.
 Huc sese trepida Aeneae fugientis imago
 Conjicit in latebras: nec Turnus segnior instat:
 Exsuperatque moras, et pontis transilit altos.
 Vix proram attigerat; rumpit Saturnia funem,
 Avolsamque rapit revoluta per aequora navim.
 Illum autem Aeneas absentem in proelia poscit:
 Obvia multa virum demittit corpora morti.
 Tum levis haud ultra latebras jam quaerit imago,
 Sed sublime volans nubi se immiscuit atrae:
 Cum Turnum medio interea fert aequore turbo.
 Respicit ignarus rerum, ingratusque salutis,
 Et duplicis cum voce manus ad sidera tendit:
 Omnipotens genitor, tanton' me crimine dignum
 Duxisti, ac talis voluisti expendere poenas?
 Quo feror? unde abii? quae me fuga, quemve reducit?
 Laurentisne iterum muros aut castra videbo?
 Quid manus illa virum, qui me meaque arma secuti;
 Quosne (nefas) omnis infanda in morte reliqui?
 Et nunc palantis video, gemitumque cadentum
 Accipio. quid ago? aut quae jam satis ima dehiscat
 Terra mihi? vos o potius miserescite, Venti.
 In rupes, in saxa (volens vos Turnus adoro)
 Ferte ratem, saevisque vadis inmittite Syrtes:
 Quo neque me Rutuli nec conscia fama sequatur.
 Haec memorans, animo nunc huc nunc fluctuat illuc;
 An sese mucrone ob tantum dedecus amens
 Induat, et crudum per costas exigat enssem:
 Fluctibus an jaciat mediis, et litora nando

Curva petat, Teucrûmque iterum se reddat in arma.
 Ter conatus utramque viam : ter maxima Juno
 Continuit ; juvenemque animi miserata repressit.
 Labitur alta secans fluctuque aestuque secundo :
 Et patris antiquam Dauni defertur ad urbem.
 At Jovis interea monitis Mezentius ardens
 Succedit pugnae, Teucrosque invadit ovantes.
 Concurrent Tyrrenae acies, atque omnibus uni,
 Uni odiisque viro, telisque frequentibus instant.
 Ille (velut rupes, vastum quae prodit in aequor,
 Obvia ventorum furiis expositaque ponto,
 Vim cunctam atque minas perfert caelique marisque ;
 Ipsa inmota manens) prolem Dolicaonis Hebrum
 Sternit humi, cum quo Latagum Palmumque fugacem :
 Sed Latagum saxo ; atque ingenti fragmine montis
 Occupat os faciemque adversam : poplite Palmum
 Succiso volvi segnem finit ; armaque Lauso
 Donat habere humeris, et vertice figere cristas.
 Nec non Euanthen Phrygium, Paridisque Mimanta
 Aequalem comitemque : una quem nocte Theano
 In lucem genitori Amyco dedit, et face praegnans
 Cisseis regina Parin creât : urbe paterna
 Hic cubat : ignarum Laurens habet ora Mimanta.
 Ac velut ille canum morfu de montibus altis
 Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
 Defendit, multosque palus Laurentia, silva
 Pastum in arundinea, postquam inter retia ventum est,
 Substitit, infremuitque ferox, et inhorruit armos.
 Nec cuiquam irasci propiusve accedere virtus :
 Sed jaculis tutisque procul clamoribus instant.
 Ille autem inpavidus partes cunctatur in omnis,
 Dentibus infrendens, et tergo decutit hastas.
 Haud aliter, justae quibus est Mezentius irae,
 Non ulli est animus stricto concurrere ferro :
 Missilibus longe, et vasto clamore lacessunt.
 Venerat antiquis Corythi de sinibus Acron,
 Graius homo ; infectos linquens profugus hymenaeos :
 Hunc ubi miscentem longe media agmina vidit,
 Purpureum pennis et pactae conjugis ostro :

Inpastos

Inpastus stabula alta leo ceu saepe peragrans,
 Suadet enim vesana fames, si forte fugacem
 Conspexit capream, aut surgentem in cornua cervom;
 Gaudet hians inmane, comasque adrexit, et haeret
 Visceribus super incumbens: lavit improba teter
 Ora cruor:
 Sic ruit in densos alacer Mezentius hostis.
 Sternitur infelix Acron, et calcibus atram
 Tundit humum exspirans, infraetaque tela cruentat.
 Atque idem fugientem haud est dignatus Oroden
 Sternere, nec iacta caecum dare cuspidem vulnus:
 Obvius adversoque occurrit, seseque viro
 Contulit, haud furto melior, sed fortibus armis.
 Tum super abjectum posito pede nixus et hasta:
 Pars belli haud temnenda, viri, jacet altus Oroles.
 Conclamant socii laetum Paeana secuti:
 Ille autem exspirans: Non me, quicumque es, inulto,
 Victor, nec longum laetabere: te quoque fata
 Prospectant paria, atque eadem mox arva tenebis.
 Ad quem subridens mixta Mezentius ira;
 Nunc morere. ast de me divom pater atque hominum rex
 Viderit. hoc dicens eduxit corpore telum.
 Olli dura quies oculos et ferreus urguet
 Somnus; in aeternam clauduntur lumina noctem.
 Caedicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaspen.
 Partheniumque Rapo, et praedurum viribus Orsen:
 Messapus Cloniumque Lycaoniumque Ericeten;
 Illum infrenis equi lapsu tellure jacentem,
 Hunc peditem pedes. et Lycius processerat Agis:
 Quem tamen haud expers Valerus virtutis avitae
 Deiecit: Authronium Salius, Saliumque Nealces
 Insignis jaculo et longe fallente sagitta.
 Jam gravis aequabat luctus et mutua Mavors
 Funera: caedebant pariter pariterque ruebant
 Victores victique: neque his fuga nota, neque illis.
 Di Jovis in tectis iram miserantur inanem
 Amborum, ac tantos mortalibus esse labores.
 Hinc Venus, hinc contra spectant Saturnia Juno:
 Pallida Tisiphone media inter millia saevit.

At vero ingentem quatiens Mezentius hastam
 Turbidus ingreditur campo : quam magnus Orion,
 Cum pedes incedit medii per maxima Neri
 Stagna viam scindens, humero supereminet undas ;
 Aut summis referens annosam montibus ornum,
 Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit :
 Talis se vastis infert Mezentius armis.
 Huic contra Aeneas, speculatus in agmine longo,
 Obvius ire parat. manet inperterritus ille,
 Hostem magnanimum opperiens, et mole sua stat :
 Atque oculis spatium emensus, quantum satis hastae :
 Dextra mihi deus, et telum quod missile libro,
 Nunc adsint : voveo praedonis corpore raptis
 Indutum spoliis ipsum te, Lause, tropaeum
 Aeneae. dixit. stridentemque eminus hastam
 Injicit : illa volans clipeo est excussa, proculque
 Egregium Antoren latus inter et ilia figit :
 Herculis Antoren comitem, qui missus ab Argis
 Haeserat Euandro, atque Itala confederat urbe.
 Sternitur infelix alieno volnere, caelumque
 Aspicit, et dulcis moriens reminiscitur Argos.
 Tum pius Aeneas hastam jacet : illa per orbem
 Aere cavom triplici, per linea terga, tribusque
 Transiit intextum tauris opus, imaque sedit
 Inguine, sed vires haud pertulit. ocius enssem
 Aeneas, viso Tyrrheni sanguine laetus,
 Eripit a femine, et trepidanti fervidus instat.
 Ingemuit cari graviter genitoris amore,
 Ut vidit, Lausus ; lacrimaeque per ora volutae.
 Hic mortis durae casum, tuaque optime facta,
 (Si qua fidem tanto est operi latura vetustas)
 Non equidem nec te, juvenis memorande, fitebo.
 Ille pedem referens, et inutilis, inque ligatus
 Cedebat, clipeoque inimicum hastile trahebat.
 Prorumpit juvenis, seseque immiscuit armis :
 Jamque adfurgentis dextra plagamque ferentis
 Aeneae subiit mucronem, ipsumque morando
 Sustinuit. socii magno clamore sequuntur ;
 Dum genitor gnati parma protectus abiret :

Telaque conjiciunt, proturbantque eminus hostem
Missilibus. furit Aeneas, tectusque tenet se.
Ac velut, effusa si quando grandine nimbi
Praecipitant, omnis campis diffugit arator,
Omnis et agricola : tuta latet arce viator
Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi,
Dum pluit in terris ; ut possint, sole reducto,
Exercere diem : sic obrutus undique telis
Aeneas nubem belli, dum detonet, omnem
Sustinet, et Lausum increpitat, Lausoque minatur :
Quo moriture ruis, majoraque viribus audes ?
Fallit te incautum pietas tua. Nec minus ille
Exultat demens. saevae jamque altius irae
Dardanio surgunt ductori, extremaque Lauso
Parcae fila legunt : validum namque exigit enssem
Per medium Aeneas juvenem, totumque recondit.
Transiit et parmam mucro levia arma minaci,
Et tunicam, molli mater quam neverat auro :
Implevitque sinus sanguis : tum vita per auras
Concessit maesta ad manis, corpusque reliquit.
At vero ut voltum vidit morientis et ora,
Ora modis Anchisiades pallentia miris,
Ingemuit graviter miserans, dextramque tetendit :
Et mentem patriae strinxit pietatis imago.
Quid tibi nunc, miserande puer, pro laudibus istis,
Quid pius Aeneas tanta dabit indole dignum ?
Arma, quibus laetatus, habe tua : teque parentum
Manibus et cineri, si qua est ea cura, remitto.
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem ;
Aeneae magni dextra cadis. increpat ultro
Cunctantis socios, et terra sublevat ipsum,
Sanguine turpantem comptos de more capillos.
Interea genitor Tiberini ad fluminis undam
Vulnera siccabat lymphis, corpusque levabat
Arboris adclinus trunco. procul aerea ramis
Dependet galea, et prato gravia arma quiescunt.
Stant lecti circum juvenes : ipse aeger, anhelans
Colla fovet, fusus propexam in pectore barbam :
Multa super Lauso rogitat, multumque remittit,

Qui

Qui revocent, maestique ferant mandata parentis.
 At Lausum socii exanimem super arma ferebant
 Flentes, ingentem, atque ingenti volnere victum.
 Adgnovit longe gemitum praefaga mali mens.
 Canitiem multo deformat pulvere, et ambas
 Ad caelum tendit palmas, et corpore inhaeret.
 Tantane me tenuit vivendi, gnate, voluptas,
 Ut pro me hostili paterer succedere dextrae,
 Quem genui? tuane haec genitor per volnera fervor,
 Morte tua vivens? heu, nunc misero mihi demum
 Exilium infelix! nunc alte volnus adaetum!
 Idem ego, gnate, tuum maculavi crimine nomen,
 Pulsus ob invidiam folio sceptrisque paternis.
 Debueram patriae poenas, odiisque meorum:
 Omnis per mortis animam fontem ipse dedissem.
 Nunc vivo: neque adhuc homines lucemque relinquo:
 Sed linquam. simul hoc dicens adtollit in aegrum
 Se femur; et quamquam vis alto volnere tardat,
 Haud dejectus, equum duci jubet. hoc decus illi,
 Hoc solamen erat: bellis hoc victor abibat
 Omnibus. adloquitur maerentem, ac talibus infit:
 Rheobe, diu (res si qua diu mortalibus ulla est)
 Viximus. aut hodie victor spolia illa cruenta
 Et caput Aeneae referes, Lausique dolorum
 Ultor eris mecum: aut, aperit si nulla viam vis,
 Occumbes pariter. neque enim, fortissimè, credo
 Iussa aliena pati, et dominos dignabere Teucros.
 Dixit, et exceptus tergo consueta locavit
 Membra, manusque ambas jaculis oneravit acutis;
 Aere caput fulgens, cristaque hirsutus equina.
 Sic cursum in medios rapidus dedit. aestuat ingens
 Uno in corde pudor, mixtoque insania luctu:
 Atque hic Aenean magna ter voce vocavit.
 Aeneas adgnovit enim, laetusque precatur:
 Sic pater ille deum faciat, sic altus Apollo,
 Incipias conferre manum.
 Tantum effatus, et infesta subit obvius hasta.
 Ille autem: Quid me erepto, saevissime, gnato
 Terres? haec via sola fuit, qua perdere posses.

Nec mortem horremus, nec divom parcimus ulli.
 Define, nam venio moriturus, et haec tibi porto
 Dona prius. dixit, telumque intorsit in hostem:
 Inde aliud super atque aliud figitque volutatque
 Ingenti gyro: sed sustinet aureus umbo.
 Ter circum adstantem laevos equitavit in orbis,
 Tela manu jaciens: secum ter Troïus heros
 Inmanem aerato circumfert tegmine silvam.
 Inde ubi tot traxisse moras, tot spicula taedet
 Vellere, et arguetur pugna congressus iniqua;
 Multa movens animo jam tandem erumpit, et inter
 Bellatoris equi cava tempora conjicit hastam.
 Tollit se adrectum quadrupes, et calcibus auras
 Verberat, effusumque equitem super ipse secutus
 Implicat, ejectoque incumbit cernuus armo.
 Clamore incendunt caelum Troësque Latinique.
 Advolat Aeneas, vaginaque eripit ensē,
 Et super haec: Ubi nunc Mezentius acer, et illa
 Effera vis animi? contra Tyrrhenus, ut auras
 Suspiciens hausit caelum, mentemque recepit:
 Hostis amare, quid increpitas, mortemque minaris?
 Nullum in caede nefas. nec sic ad proelia veni,
 Nec tecum meus haec pepigit mihi foedera Lausus.
 Unum hoc, per, si qua est victis venia hostibus, oro;
 Corpus humo patiari tegi. scio acerba meorum
 Circumstare odia: hunc (oro) defende furorem:
 Et me consortem gnati concede sepulcro.
 Haec loquitur, juguloque haud inscius accipit ensē,
 Undantique animam diffundit in arma cruore.

AENEIDOS LIB. XI.

OCeanum interea surgens Aurora reliquit.
 Aeneas, quamquam et fociis dare tempus humanis
 Praecipitant curae, turbataque funere mens est,
 Vota deum primo victor solvebat Eoo.
 Ingentem quercum decisis undique ramis
 Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
 Mezenti ducis exuvias; tibi, magne, tropaeum,

Bell-

Bellipotens : aptat rorantis sanguine cristas,
 Telaque trunca viri, et bis sex thoraca petitem
 Perfossūque locis : clipeumque ex aere sinistrae
 Subligat, atque ensē collo suspendit eburnum.
 Tum socios, namque omnis eum stipata tegebat
 Turba ducum, sic incipiens hortatur ostantis :
 Maxima res effecta, viri : timor omnis abesto,
 Quod superest. haec sunt spolia, et de rege superbo
 Primitiae : manibusque meis Mezentius hic est.
 Nunc iter ad regem nobis murosque Latinos.
 Arma parate animis, et spe praesumite bellum :
 Ne qua mora ignaros (ubi primum vellere signa
 Adnuerint superi, pubemque educere castris)
 Impediat ; segnissime metu sententia tardet.
 Interea socios inhumataque corpora terrae
 Mandemus : qui solus honos Acheronte sub imo est.
 Ite, ait, egregias animas, quae sanguine nobis
 Hanc patriam peperere suo, decorate supremis
 Muneribus : maestamque Euandri primus ad urbem
 Mittatur Pallas, quem non virtutis egentem
 Abstulit atra dies, ac funere meruit acerbo.
 Sic ait inlacrimans, recipitque ad limina gressum :
 Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acoetes
 Servabat senior : qui Parrhasio Euandro
 Armiger ante fuit ; sed non felicibus aequē
 Tum comes auspiciis caro datus ibat alumno.
 Circum omnis famulūque manus Trojanaque turba,
 Et maestum Iliades crinem de more solutae.
 Ut vero Aeneas foribus sese intulit altis,
 Ingentem gemitum tunsis ad sidera tollunt
 Pectoribus, maestoque inmugit regia luctu.
 Ipse caput nivei fultum Pallantis et ora
 Ut vidit, levique patens in pectore volnus
 Cuspide Ausoniae, lacrimis ita fatur obortis :
 Tene, inquit, miserande puer, cum laeta veniret,
 Invidit Fortuna mihi, ne regna videres
 Nostra, neque ad sedes victor veherere paternas ?
 Non haec Euandro de te promissa parenti
 Discedens dederam : cum me complexus euntem

Mitteret

Mitteret in magnum imperium, metuensque moneret
Acris esse viros, cum dura proelia gente.
Et nunc ille quidem multum spe captus inani
Fors et vota facit, cumulatque altaria donis.
Nos juvenem exanimum, et nil jam coelestibus ullis
Debentem, vano maesti comitamur honore.
Infelix gnati funus crudele videbis.
Hi nostri reditus, exspectatique triumphi ?
Haec mea magna fides ? at non, Euandre, pudendae
Volneribus pulsum aspicias : nec sospite dirum
Optabis gnato funus pater. hei mihi, quantum
Praefidium Aufonia, et quantum tu perdis, Iule !
Haec ubi deflevit, tolli miserabile corpus
Imperat, ac toto lectos ex agmine mittit
Mille viros, qui supremum comitentur honorem,
Interfintque patris lacrimis ; solatia luctûs
Exigua ingentis, misero sed debita patri.
Haud segnes alii cratis et molle feretrum
Arbutis texunt virgis, et vimine querno,
Exstructosque toros obtentu frondis inumbrant.
Hic juvenem agresti sublimem stramine ponunt :
Qualem virgineo demessum pollice florem
Seu mollis violae, seu languentis hyacinthi :
Cui neque fulgor adhuc, nec dum sua forma recessit :
Non jam mater alit tellus, viresque ministrat.
Tunc geminas vestis auroque ostroque rigentis
Extulit Aeneas : quas illi laeta laborum
Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, ac tenui telas discreverat auro.
Harum unam juveni supremum maestus honorem
Induit, arsurasque comas obnubit amictu :
Multaque praeterea Laurentis praemia pugnae
Aggerat, et longo praedam jubet ordine duci.
Addit equos ac tela, quibus spoliaverat hostem.
Vinxerat et post terga manus, quos mitteret umbris
Inferias, caeso sparsuros sanguine flammam :
Indutosque jubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaque nomina figi.
Ducitur infelix aevo confectus Acoetes,

Pectora nunc foedans pugnīs, nunc unguibus ora :
 Sternitur et toto projectus corpore terrae.
 Ducunt et Rutulo perfusos sanguine currus.
 Post bellator equus positus insignibus Aethon
 It lacrimans, guttisque humectat grandibus ora.
 Hastam alii galeamque ferunt : nam cetera Turnus
 Victor habet. tum maesta phalanx Teucrique sequuntur
 Tyrrhenique duces, et versis Arcades armis.
 Postquam omnis longe comitum processerat ordo ;
 Substitit Aeneas, gemituque haec addidit alto :
 Nos alias hinc ad lacrimas eadem horrida belli
 Fata vocant. salve aeternum mihi, maxime Palla,
 Aeternumque vale. nec plura effatus ad altos
 Tendeat muros, gressumque in castra ferebat.
 Jamque oratores aderant ex urbe Latina,
 Velati ramis oleae, veniamque rogantes :
 Corpora, per campos ferro quae fusa jacebant,
 Redderet, ac tumulo fineret succedere terrae :
 Nullum cum victis certamen et aethere cassis :
 Parceret hospitibus quondam focerisque vocatis.
 Quos bonus Aeneas, haud aspernanda precantis,
 Prosequitur venia, et verbis haec insuper addit :
 Quenam vos tanto fortuna indigna, Latini,
 Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos ?
 Pacem me exanimis et Martis sorte peremtis
 Oratis ? equidem et vivis concedere vellem.
 Nec veni, ni fata locum sedemque dedissent ;
 Nec bellum cum gente gero : rex nostra reliquit
 Hospitia, ac Turni potius se credidit armis.
 Aequius huic Turnum fuerat se opponere morti.
 Si bellum finire manu, si pellere Teucros
 Adparat ; his mecum decuit concurrere telis :
 Vixēt, cui vitam deus aut sua dextra dedisset.
 Nunc ite, et miseris subponite civibus ignem.
 Dixerat Aeneas. olli obstupere silentes ;
 Conversique oculos inter se atque ora tenebant.
 Tum senior semperque odiis et crimine Drances
 Infensus juveni Turno sic ore vicissim
 Orsa refert : O fama ingens, ingentior armis,

Vir Trojane, quibus caelo te laudibus aequem ?
 Iustitiaene prius mirer belline laborum ?
 Nos vero haec patriam grati referemus ad urbem :
 Et te, si qua viam dederit Fortuna, Latino
 Jungemus regi. quaerat sibi foedera Turnus.
 Quin et fatalis murorum adtollere moles,
 Saxaque subvectare humeris Trojana juvabit.
 Dixerat haec, unoque omnes eadem ore fremebant.
 Bis senos pepigere dies, et pace sequestra
 Per silvas Teucris, mixtique inpune Latini,
 Erravere jugis. ferro sonat ista bipenni
 Fraxinus : evertunt actas ad sidera pinus :
 Robora nec cuneis, et olentem scindere cedrum,
 Nec plaustris cessant vectare gementibus ornos.
 Et jam Fama volans, tanti praenuntia luctus,
 Euandrum Euandrique domos et moenia replet,
 Quae modo victorem Latio Pallanta ferebat.
 Arcades ad portas ruere, et de more vetusto
 Funereas rapuere faces. lucet via longo
 Ordine flammaram, et late discriminat agros.
 Contra turba Phrygum veniens plangentia jungunt
 Agmina. quae postquam matres succedere tectis
 Viderunt, maestam incendunt clamoribus urbem.
 At non Euandrum potis est vis ulla tenere :
 Sed venit in medios. feretro Pallanta reposito
 Procubuit super, atque haeret lacrimansque gemenisque,
 Et via vix tandem voci laxata dolore est :
 Non haec, ô Palla, dederas promissa parenti,
 Cautius ut saevo velles te credere Marti.
 Haud ignarus eram, quantum nova gloria in armis,
 Et praedulce decus primo certamine posset.
 Primitiae juvenis miserae, bellique propinqui
 Dura rudimenta, et nulli exaudita deorum
 Vota precesque meae ! tuque, ô sanctissima conjunx,
 Felix morte tua, neque in hunc servata dolorem !
 Contra ego vivendo vici mea fata, superstes
 Restarem ut genitor. Troum socia arma secutum
 Obruerent Rutuli telis : animam ipse dedissem,
 Atque haec pompa domum me, non Pallanta, referret.

Nec vos arguerim Teucris, nec foedera, nec, quas
 Junximus hospitio, dextas: fors ista senectae
 Debita erat nostrae. quod si inmaturo manebat
 Mors gnatum, caesis Volscorum millibus ante,
 Ducentem in Latium Teucros cecidisse juvârit.
 Quin ego non alio digner te funere, Palla,
 Quam pius Aeneas, et quam magni Phryges, et quam
 Tyrrhenique duces, Tyrrhenûm exercitus omnis.
 Magna tropaea ferunt, quos dat tua dextera leto.
 Tu quoque nunc stares inmanis truncus in arvis,
 Eisset par aetas, et idem si robur ab annis,
 Turne. sed infelix Teucros quid demoror armis?
 Vadite, et haec memores regi mandata referte:
 Quod vitam moror invisam, Pallante peremto,
 Dextera caussa tua est; Turnum gnatoque patrique
 Quam debere vides. meritis vacat hic tibi solus
 Fortunaeque locus. vitae non gaudia quaero,
 Nec fas: sed gnato manis perferre sub imos.
 Aurora interea miseris mortalibus almam
 Extulerat lucem, referens opera atque labores.
 Jam pater Aeneas, jam curvo in litore Tarcho
 Constituere pyras. huc corpora quisque suorum
 More tulere patrum: subjectisque ignibus atris
 Conditur in tenebras altum caligine caelum.
 Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis,
 Decurrere rogos: ter maestum funeris ignem
 Lustrare in equis, ululatusque ore dedere.
 Spargitur et tellus lacrumis, sparguntur et arma.
 It caelo clamorque virûm clangorque tubarum.
 Hinc alii spolia occisis derepta Latinis
 Conjiciunt igni; galeas, ensisque decoros,
 Frœnaque, ferventisque rotas; pars munera nota,
 Ipsorum clipeos, et non felicia tela.
 Multa bouum circa maectantur corpora Morti;
 Setigerosque sues, raptasque ex omnibus agris
 In flammam jugulant pecudes: tum litore toto
 Ardentis spectant socios, semiustaque servant
 Busta; neque avelli possunt; nox humida donec
 Invertit caelum stellis fulgentibus aptum.

Nec minus et miseri diversa in parte Latini
 Innumeras struxere pyras, et corpora partim
 Multa virum terrae infodiunt, aëctaque partim
 Finitimos tollunt in agros, urbique remittunt.
 Cetera, confusaeque ingentem caedis acervom,
 Nec numero neque honore cremant; tunc undique vasti
 Certatim crebris conlucent ignibus agri.
 Tertia lux gelidam caelo dimoverat umbram:
 Maerentes altum cinerem et confusa ruebant
 Ossa focis, tepidoque onerabant aggere terrae.
 Jam vero in tectis praedivitis urbe Latini
 Praecipuus fragor, et longi pars maxima luctus.
 Hic matres, miseraeque nurus, hic cara sororum
 Pectora maerentum, puerique parentibus orbi,
 Dirum execrantur bellum, Turnique hymenaeos:
 Ipsum armis, ipsumque jubent decernere ferro;
 Qui regnum Italiae, et primos sibi poscat honores.
 Ingravat haec saevus Drances, solumque vocari
 Testatur, solum posci in certamina Turnum.
 Multa simul contra variis sententia dictis
 Pro Turno, et magnum reginae nomen obumbrat:
 Multa virum meritis sustentat fama tropaeis.
 Hos inter motus, medio in flagrante tumultu,
 Ecce super maestis magna Diomedis ab urbe
 Legati responsa ferunt: nil omnibus actum
 Tantorum impensis operum: nil dona, neque aurum,
 Nil magnas valuisse preces: alia arma Latinis
 Quaerenda, aut pacem Trojano ab rege petendum.
 Deficit ingenti luctu rex ipse Latinus.
 Fatalem Aenean manifesto numine ferri,
 Admonet ira deum, tumulique ante ora recentes.
 Ergo concilium magnum, primosque suorum
 Imperio accitos, alta intra limina cogit.
 Olli convenere, ruuntque ad regia plenis
 Tecta viis. sedet in mediis et maxumus aëvo
 Et primus sceptris, haud laeta fronte, Latinus.
 Atque hic legatos Aetola ex urbe remissos,
 Quae referant, fari jubet, et responsa reposcit
 Ordine cuncta suo, tum facta silentia linguis,

Nec

Et

Et Venulus dicto parens ita farier inſit :
 Vidimus, ô cives, Diomede Argivæque caſtra ;
 Atque iter emenſi caſus ſuperavimus omnis ;
 Contigimusque manum, qua concidit Ilia tellus.
 Ille urbem Argyripam, patriæ cognomine gentis,
 Viſtor Gargani condebat Iapygis agris.
 Poſtquam introgreſſi, et coram data copia ſandi ;
 Munera præferimus, nomen patriamque docemus :
 Qui bellum intulerint, quæ cauſa adtraxerit Arpos.
 Auditis ille hæc placido ſic reddidit ore :
 O fortunatæ gentes, Saturnia regna,
 Antiqui Auſonii, quæ vos fortuna quietos
 Sollicitat, ſuadetque ignota laceſſere bella ?
 Quicumque Iliacos ferro violavimus agros,
 (Mitto ea, quæ muris bellando exhausta ſub altis,
 Quos Simois premat ille viros) infanda per orbem
 Supplicia, et ſclerum poenas expendimus omnis,
 Vel Priamo miſeranda manus. ſcit triſte Minervæ
 Sidus, et Euboïcæ cautes, ultorque Caphereus.
 Militia ex illa diverſum ad litus adaſti,
 Atrides Proti Menelaüs aduſque columnas
 Exſulat ; Aetnaeos vidit Cyclopas Ulixes.
 Regna Neoptolemi referam, verſosque Penatis
 Idomeni ? Libycone habitantis litore Locros ?
 Ipſe Mycæneus magnorum ductor Achivôm
 Conjugis infandæ prima inter limina dextra
 Oppetiit : deviſtam Aſiam ſubſedit adulter.
 Invidiſſe deos, patriis ut redditus aris
 Conjugium optatum et pulchram Calydonæ viderem ?
 Nunc etiam horribili viſu portenta ſequuntur :
 Et ſocii admiſſis petierunt æthera pennis :
 Fluminibusque vagantur aves, (heu dira meorum
 Supplicia !) et ſcopulos lacrimoſis vocibus implent.
 Hæc adeo ex illo mihi jam ſperanda fuerunt
 Tempore, cum ferro cæleſtia corpora demens
 Adpetii, et Veneris violavi volnere dextram.
 Ne vero, ne me ad talis inſpellite pugnas.
 Nec mihi cum Teucris ullum poſt eruta bellum
 Pergamæ : nec veterum memini lactore malorum.

Munera,

Munera, quæ patriis ad me portatis ab oris,
 Vertite ad Aenean. stetimus tela aspera contra,
 Contulimusque manus. experto credite, quantus
 In clipeum adsurgat, quo turbine torqueat hastam.
 Si duo praeterea talis Idaea tulisset
 Terra viros; ultro Inachias venisset ad urbis
 Dardanus, et versis lugeret Graecia fatis.
 Quidquid apud duræ cessatum est moenia Trojae,
 Hectoris Aeneaeque manu victoria Graiûm
 Haesit, et in decumum vestigia retulit annum.
 Ambo apimis, ambo insignes praestantibus armis;
 Hic pietate prior. coeant in foedera dextrae,
 Qua datur: ast, armis concurrant arma, cavete.
 Et responsa simul quae sint, rex optume, regis
 Audisti, et quae sit magno sententia bello.
 Vix ea legati: variusque per ora cucurrit
 Ausonidûm turbata fremor. ceu, saxa morantur
 Cum rapidos amnis, clauso fit gurgite murmur,
 Vicinaeque fremunt ripae crepitantibus undis
 Ut primum placati animi, ac trepida ora quierunt;
 Praefatus divos solio rex insit ab alto:
 Ante equidem summa de re statuiffe, Latini,
 Et vellem, et fuerat melius; non tempore tali
 Cogere consilium, cum muros adsidet hostis.
 Bellum inportunum, cives, cum gente deorum
 Invisisque viris gerimus; quos nulla fatigant
 Proelia, nec victi possunt abstinere ferro.
 Spem, si quam adscitis Aetolûm habuistis in armis,
 Ponite; spes sibi quisque. sed haec, quam angusta, videtis.
 Cetera qua rerum jaceant pereulsa ruina,
 Ante oculos interque manus sunt omnia vestras.
 Nec quemquam incuso. potuit quae plurima virtus
 Esse, fuit. toto certatum est corpore regni.
 Nunc adeo, quae sit dubiae sententia menti,
 Expediam, et paucis (animos adhibete) docebo.
 Est antiquus ager Tusco mihi proximus amni,
 Longus in occasum, finis super usque Sicanos,
 Aurunci Rutulique serunt, et vomere duos
 Exercent collis, atque horum asperrima pascunt.

Haec

Haec omnis regio et celsi plaga pinea montis
 Cedat amicitiae Teucrorum : et foederis aequas
 Dicamus leges, sociosque in regna vocemus :
 Confidant, si tantus amor, et moenia condant.
 Sin alios finis aliamque capeffere gentem
 Est animus, possuntque solo decedere nostro :
 Bis denas Italo texamus robore navis,
 Seu pluris complere valent : jacet omnis ad undam
 Materies : ipsi numerumque modumque carinis
 Praecipiant : nos aera, manus, navalia demus.
 Praeterea, qui dicta ferant, et foedera firment,
 Centum oratores prima de gente Latinos
 Ire placet, pacisque manu praetendere ramos ;
 Munera portantis aurique eborisque talentaque
 Et sellam, regni, trabeamque insignia nostri.
 Consulite in medium, et rebus succurrite fessis.
 Tum Drances idem infensus, quem gloria Turni
 Obliqua invidia stimulisque agitabat amaris,
 Largus opum, et lingua melior, sed frigida bello
 Dextera, consiliis habitus non futilis auctor,
 Seditione potens (genus huic materna superbum
 Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat)
 Surgit, et his onerat dictis, atque aggerat iras :
 Rem nulli obscuram, nostrae nec vocis egentem,
 Consulis, ô bone rex. cuncti se scire fatentur,
 Quid fortuna ferat populi ; sed dicere mustant.
 Det libertatem fandi, statusque remittat,
 Cujus ob auspiciu infauftum moresque sinistros
 (Dicam equidem, licet arma mihi mortemque minetur)
 Lumina tot cecidisse ducum, totamque videmus
 Consedisse urbem luctu : dum Troia tentat
 Castra fugae fidens, et coelum territat armis.
 Unum etiam donis istis, quae plurima mitti
 Dardanidis dicique jubes, unum, optime regum,
 Adjicias ; nec te ullius violentia vincat,
 Quin gnatam egregio genero dignisque hymenaeis
 Des pater, et pacem hanc aeterno foedere jungas.
 Quod si tantus habet mentis et pectora terror ;
 Ipsum obtestemur, veniamque oremus ab ipso :

Cedat

Cedat jus proprium regi, patriaeque remittat.
 Quid miseros toties in aperta pericula civis
 Projicis, ô Latio caput horum et caussa malorum ?
 Nulla salus bello : pacem te poscimus omnes,
 Turne ; simul pacis solum inviolabile pignus.
 Primus ego (invisum quem tu tibi fingis, et esse
 Nil moror) en supplex venio. miserere tuorum ;
 Pone animos, et pulsus abi. sat funera fusi
 Vidimus, ingentis et desolavimus agros.
 Aut, si fama movet, tantum si pectore robur
 Concipis, et si adeo dotalis regia cordi est ;
 Aude, atque adversum fidens fer pectus in hostem.
 Scilicet, ut Turno contingat regia conjunx,
 Nos animae viles, inhumata infletaque turba,
 Sternamur campis. et jam tu, si qua tibi vis,
 Si patrii quid Martis habes, illum aspice contra,
 Qui vocat.

Talibus exarsit dictis violentia Turni :
 Dat gemitum, rumpitque has imo pectore voces :
 Larga quidem, Drance, semper, tibi copia fandi,
 Tum cum bella manus poscunt, patribusque vocatis
 Primus ades : sed non replenda est curia verbis,
 Quae tuto tibi magna volant, dum distinet hostem
 Agger moerorum, neque inundant sanguine fossae.
 Proinde tona eloquio, solitum tibi : meque timoris
 Argue tu, Drance ; quando tot stragis acervos
 Teacrorum tua dextra dedit, passimque tropaeis
 Insignis agros. possit quid vivida virtus,
 Experiare licet : nec longe scilicet hostes
 Quaerendi nobis : circumstant undique muros.
 Imus in adversos. quid cessas ? an tibi Mavens
 Ventosa in lingua, pedibusque fugacibus istis
 Semper erit ?
 Pulsus ego ? aut quisquam merito, foedissime, pulsum
 Arguet, Iliaco tumidum qui crescere Thybrim
 Sanguine, et Euandri totam cum stirpe videbit
 Procubuisse domum, atque exutos Arcadas armis ?
 Haud ita me experti Bitias et Pandarus ingens,
 Et quos mille die victor sub Tartara misi,

P p

Inclusus

Inclusus muris, hostilique aggere septus.
 Nulla salus bello. capiti cane talia demens
 Dardanio, rebusque tuis. proinde omnia magno
 Ne cessa turbare metu, atque extollere vires
 Gentis bis victae: contra premere arma Latini.
 Nunc et Myrmidonum proceres Phrygia arma tremiscunt,
 Nunc et Tydides, et Larissaeus Achilles:
 Amnis et Hadriacas retro fugit Ausidus undas.
 Vel cum se pavidum contra mea iurgia fingit,
 Artificis scelus, et formidine crimen acerbatur.
 Numquam animam talem dextra hac (absiste moveri)
 Amittes: habitet tecum, et sit pectore in isto.
 Nunc ad te, et tua magna, pater, consulta revertor.
 Si nullam nostris ultra spem ponis in armis;
 Si tam deserti fumus, et semel agmine verso
 Funditus occidimus, neque habet Fortuna regressum:
 Oremus pacem, et dexteras tendamus inertis.
 Quamquam ô, si solitae quidquam vitutis adesset,
 Ille mihi ante alios fortunatusque laborum
 Egregiusque animi, qui, ne quid tale videret,
 Procubuit moriens, et humum semel ore momordit.
 Sin et opes nobis, et adhuc intacta juvenus,
 Auxilioque urbes Italiae populi que super sunt;
 Sin et Trojanis cum multo gloria venit
 Sanguine; suntque illis sua funera, parque per omnis
 Tempestas; cur indecores in limine primo
 Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
 Multa dies varii que labor mutabilis aevi
 Retulit in melius: multos alterna revisens
 Lufit, et in solido rursus Fortuna locavit.
 Non erit auxilio nobis Aetolus et Arpi.
 At Messapus erit, felixque Tolumnius, et quos
 Tot populi misere duces, nec tarda sequetur
 Gloria delectos Latio et Laurentibus agris.
 Est et Volscorum egregia de gente Camilla,
 Agmen agens equitum, et florentis aere catervas.
 Quod si me Teucris solum in certamina poscunt,
 Idque placet, tantumque bonis communibus obito:
 Non adeo has exosa manus Victoria fugit,

Ut tanta quidquam pro spe tentare recusem.
 Ibo animis contra : vel magnum praestet Achillen,
 Factaque Volcani manibus paria induat arma
 Ille licet. vobis animam hanc soceroque Latino
 Turnus ego, haud ulli veterum virtute secundus,
 Devovi. solum Aeneas vocat ? et, vocet oro.
 Nec Drances potius, five est haec ira deorum,
 Morte luat : five est virtus et gloria, tollat.
 Illi haec inter se dubiis de rebus agebant
 Certantes : castra Aeneas aciemque movebat.
 Nuntius ingenti per regia tecta tumultu
 Ecce ruit, magnisque urbem terroribus inplet :
 Instructos acie Tiberino a flumine Teucros
 Tyrrhenamque manum totis descendere campis.
 Extemplo turbati animi, concussaue volgi
 Pectora, et adrectae stimulis haud mollibus irae.
 Arma manu trepidi poscunt : fremit arma juventus.
 Flent maesti mussantque patres. hic undique clamor
 Dissensu magnus vario se tollit in auras.
 Haud secus, atque alto in luco cum forte catervae
 Confedere avium, piscofove amne Padusae
 Dant sonitum rauci per stagna loquacia cycni.
 Immo, ait, ô cives, adrepto tempore, Turnus,
 Cogite concilium, et pacem laudate sedentes :
 Illi armis in regna ruant. nec plura locutus
 Conripuit sese, et tectis citus extulit altis.
 Tu, Voluse, armari Volscorum edice manipulis :
 Duc, ait, et Rutulos. equitem Messapus in armis,
 Et cum fratre Coras latis diffundite campis.
 Pars aditus urbis firment, turrisque capeffant :
 Cetera, qua iussô, mecum manus inferat arma.
 Illicet in muros tota discurritur urbe.
 Concilium ipse pater et magna incepta Latinus
 Deferit, ac tristi turbatus tempore differt :
 Multaque se incusat, qui non acceperit ultro
 Dardanium Aenean, generumque adsciverit urbi.
 Praefodiunt alii portas, aut saxa sudesque
 Subvectant : bello dat signum rauca cruentum
 Buccina. tum muros varia cinxere corona

Matronae puerique : labor vocat ultimus omnis.
 Nec non ad templum summasque ad Palladis arces
 Subvehitur magna matrum regina caterva,
 Dona ferens : juxtaque comes Lavinia virgo,
 Causa mali tanti, oculos dejecta decoros.
 Succedunt matres, ac templum ture vaporant ;
 Et maestas alto fundunt de limine voces :
 Armipotens belli praefes, Tritonia virgo,
 Frange manu telum Phrygii praedonis, et ipsum
 Pronum sterne solo, portisque effunde sub altis.
 Cingitur ipse furens certatim in proelia Turnus.
 Jamque adeo Rutulum thoraca indutus ahenis
 Horrebat squamis, furasque incluserat auro,
 Tempora nudus adhuc ; laterique adcinxerat enssem,
 Fulgebatque alta decurrens aureus arce :
 Exsultatque animis, et spe jam praecipit hostem.
 Qualis, ubi abruptis fugit praefepia vinclis,
 Tandem liber equus, campoque potitus aperto,
 Aut ille in pastus armentaque tendit equarum,
 Aut adfuetus aquae perfundi flumine noto
 Emicat, adrectisque fremit cervicibus alte
 Luxurians : luduntque jubae per colla, per armos.
 Obvia cui, Volscorum acie comitante, Camilla
 Occurrit, portisque ab equo regina sub ipsis
 Desiluit. quam tota cohors imitata relictis
 Ad terram defluxit equis. tum talia fatur :
 Turne, sui si qua est merito fiducia forti,
 Audeo, et Aeneadum promitto occurrere turmae,
 Solaque Tyrrhenos equites ire obvia contra.
 Me sine prima manu tentare pericula belli :
 Tu pedes ad muros subsiste, et moenia serva.
 Turnus ad haec, oculos horrenda in virgine fixus :
 O decus Italiae, virgo, quas dicere gratis,
 Quasve referre parem ? sed nunc, est omnia quando
 Iste animus supra, mecum partire laborem.
 Aeneas, ut fama fidem missique reportant
 Exploratores, equitum levia improbus arma
 Praemisit, quaterent campos : ipse ardua montis
 Per deserta jugo superans adventat ad urbem.

Furta paro belli convexo in tramite silvae,
 Ut bivias armato obsidam milite fauces.
 Tu Tyrrhenum equitem conlatis excipe signis :
 Tecum acer Messapus erit, turmaeque Latinae,
 Tiburnique manus : ducis et tu concipe curam.
 Sic ait, et paribus Messapum in proelia dictis
 Hortatur, sociosque duces ; et pergit in hostem.
 Est curvo anfractu vallis, adcommoda fraudi
 Armorumque dolis : densis quam frondibus atrum
 Urguet utrimque latus ; tenuis quo semita ducit,
 Angustaeque ferunt fauces aditusque maligni.
 Hanc super in speculis summoque in vertice montis
 Planities ignota jacet, tutique receptus :
 Seu dextra laevaue velis occurrere pugnae,
 Sive instare jugis, et grandia volvere saxa.
 Huc juvenis nota fertur regione viarum ;
 Adripuitque locum, et filvis infedit iniquis.
 Velocem interea superis in sedibus Opim,
 Unam ex virginibus sociis sacraque caterva
 Compellabat, et has tristi Latonia voces
 Ore dabat : Graditur bellum ad crudele Camilla,
 O virgo, et nostris nequidquam cingitur armis,
 Cara mihi ante alias. neque enim novus iste Dianae
 Venit amor, subitaque animum dulcedine movit.
 Pulsus ob invidiam regno viresque superbas
 Priverno antiqua Metabus cum excederet urbe,
 Infantem, fugiens media inter proelia belli,
 Sustulit exilio comitem, matrisque vocavit
 Nomine Casmillae, mutata parte, Camillam.
 Ipse, sinu prae se portans, juga longa petebat
 Solorum nemorum : tela undique saeva premebant,
 Et circumfuso volitabant milite Volsci.
 Ecce fugae medio summis Amasenus abundans
 Spumabat ripis ; tantus se nubibus imber
 Ruperat. ille, innare parans, infantis amore
 Tardatur, caroque oneri timet. omnia secum
 Versanti subito vix haec sententia sedit.
 Telum inmane, manu valida quod forte gerebat
 Bellator, solidum nodis et robore cocto ;

Huic

Huic gnatam, libro et silvestri subere clausam,
 Implicat, atque habilem mediae circumligat hastae:
 Quam dextra ingenti librans ita ad aethera fatur:
 Alma, tibi hanc, nemorum cultrix Latonia virgo,
 Ipse pater famulam voveo: tua prima per auras
 Tela tenens supplex hostem fugit. accipe, testor,
 Diva tuam, quae nunc dubiis committitur auris.
 Dixit, et adducto contortum hastile lacerto
 Inmittit: sonuere undae. rapidum super amnem
 Infelix fugit in jaculo stridente Camilla.
 At Metabus, magna propius jam urgente caterva,
 Dat sese fluvio, atque hastam cum virgine victor
 Gramineo donum Triviae de cespite vellit.
 Non illum testis ullae, non moenibus urbes
 Accepere, neque ipse manus feritate dedisset:
 Pastorum et solis exegit montibus aevom.
 Hic gnatam, in dumis interque horrentia lustra,
 Armentalis equae mammis et lacte ferino
 Nutribat, teneris inmulgens ubera labris.
 Utque pedum primis infans vestigia plantis
 Institerat, jaculo palmas oneravit acuto:
 Spiculaque ex humero parvae suspendit et arcum.
 Pro crinali auro, longae pro tegmine pallae,
 Tigridis exuviae per dorsum a vertice pendent.
 Tela manu jam tum tenera puerilia torfit,
 Et fundam tereti circum caput egit habena:
 Strymoniamque gruem, aut album dejecit olorem.
 Multae illam frustra Tyrrhena per oppida matres
 Optavere nurum. sola contenta Diana
 Aeternum telorum et virginitatis amorem
 Intemerata colit. vellem haud conrepta fuisset
 Militia tali, conata laceessere Teucros:
 Cara mihi comitumque foret nunc una. mearum.
 Verum age, quandoquidem fati urgetur acerbis,
 Labere, Nympha, polo, finisque invise Latinos,
 Tristis ubi infausto committitur omine pugna.
 Haec cape, et ultricem pharetra deprome sagittam:
 Hac quicumque sacrum violârit volnere corpus,
 Tros Italusve, mihi pariter det sanguine poenas,

Post ego nube cava miserandae corpus et arma
 Inspoliata feram tumulo, patriaeque reponam.
 Dixit: at illa levis caeli demissa per auras
 Insonuit, nigro circumdata turbine corpus.
 At manus interea muris Trojana propinquat,
 Etruscique duces, equitumque exercitus omnis;
 Conpositi in turmas numero. fremit aequore toto
 Insultans sonipes, et pressis pugnat habenis
 Huc obversus et huc: tum late ferreus hastis
 Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
 Nec non Messapus contra, celeresque Latini,
 Et cum fratre Coras, et virginis ala Camillae,
 Adversi campo adparent: hastasque reductis
 Protendunt longe dextris, et spicula vibrant:
 Adventusque virum fremitusque ardescit equorum.
 Jamque intra jactum teli progressus uterque
 Substiterat: subito erumpunt clamore, frementisque
 Exhortantur equos: fundunt simul undique tela
 Crebra nivis ritu, caelumque obtexitur umbra.
 Continuo adversis Tyrrhenus et acer Aconteus
 Connixi incurrunt hastis, primique ruina
 Dant sonitu ingenti, perfractaque quadrupedantum
 Pectora pectoribus rumpunt. excussus Aconteus,
 Fulminis in morem aut tormento ponderis acti,
 Praecipitat longe, et vitam dispergit in auras.
 Extemplo turbatae acies, versique Latini
 Rejiciunt parmas, et equos ad moenia vertunt.
 Troës agunt: princeps turmas inducit Asylas.
 Jamque propinquabant portis, rursusque Latini
 Clamorem tollunt, et mollia colla reflectunt:
 Hi fugiunt, penitusque datis referuntur habenis.
 Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
 Nunc ruit ad terras, scopulosque superjacet undam
 Spumeus, extremamque sinu perfundit arenam:
 Nunc rapidus retro, atque aestu revoluta resorbens
 Saxa fugit, litusque vado labente relinquit.
 Bis Tusci Rutulos egere ad moenia versos:
 Bis reiecti armis respectant terga tegentes.
 Tertia sed postquam congressi in proelia totasque

Inpli-

Implicuere inter se acies, legitque virum vir;
 Tum vero et gemitus morientum, et sanguine in alta
 Armaque, corporaque, et permixti caede virorum
 Semanimes volvuntur equi: pugna aspera surgit.
 Orsilocho Remuli, quando ipsum horrebat adire,
 Hastam intorsit equo, ferrumque sub aure reliquit.
 Quo sonipes ictu furit arduus, altaque jactat
 Volneris inpatiens adrecto pectore crura.
 Volvitur ille excussus humi. Catillus Iolan,
 Ingentemque animis, ingentem corpore et armis
 Dejecit Herminium: nudo cui vertice fulva
 Caesaries, nudique humeri, nec volnera terrent:
 Tantis in arma patet, latos huic hasta per armos
 Acta tremit, duplicatque, virum transfixa, dolorem.
 Funditur ater ubique cruor: dant funera ferro
 Certantes, pulchramque petunt per volnera mortem.
 At medias inter caedes exsultat Amazon,
 Unum exserta latus pugnae, pharetrata Camilla:
 Et nunc lenta manu spargens hastilia denset:
 Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem.
 Aureus ex humero sonat arcus, et arma Dianae.
 Illa etiam, si quando in tergum pulsa recessit,
 Spicula converso fugientia dirigit arcu.
 At circum lectae comites, Larinaque virgo,
 Tullaque, et aeratam quatiens Tarpeia securim,
 Italides; quas ipsa decus sibi dia Camilla
 Delegit, pacisque bonas bellicae ministras.
 Quales Threïcia cum flumina Thermodontis
 Pulsant, et pictis bellantur Amazones armis:
 Seu circum Hippolyten, seu cum se martia curru
 Penthesilea refert, magnoque ululante tumultu
 Feminea exsultant lunatis agmina peltis.
 Quem telo primum, quem postremum aspera virgo
 Dejecit? aut quot humi morientia corpora fundis?
 Eunaeum Clytio primum patre: cujus apertum
 Adversum longa transverberat abiete pectus.
 Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
 Mandit humum, moriensque suo se in volnere versat.
 Tum Lirin Pagasumque super: quorum alter habenas

Suffosso

Suffosso revolutus equo dum conligit, alter
 Dum subit, ac dextram labenti tendit inermem,
 Praecipites pariterque ruunt. his addit Amastrum
 Hipпотaden: sequiturque incumbens eminus hasta
 Tereaque Harpalycumque, et Demophoonta Chromin-
 Quotque emissâ manu contorsit spicula virgo, [que:
 Tot Phrygii cecidere viri. procul Ornytus armis
 Ignotis, et equo venator Iapyge fertur:
 Cui pellis latos humeros erepta juvenco
 Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus,
 Et malae texere lupi cum dentibus albis,
 Agrestisque manus armat sparus. ipse catervis
 Vertitur in mediis, ac toto vertice supra est.
 Hunc illa exceptum (neque enim labor agmine verso)
 Trajicit, et super haec inimico pectore fatur:
 Silvis te, Tyrrhene, feras agitare putasti?
 Advenit qui vestra dies muliebribus armis
 Verba redarguerit. nomen tamen haud leve patrum
 Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillae.
 Protenus Orsilochem et Buten, duo maxima Teucrôm
 Corpora: sed Buten aversum cuspidē fixit
 Loricam galeamque inter, qua colla sedentis
 Lucent, et laevo dependet parma lacerto:
 Orsilochem fugiens, magnumque agitata per orbem
 Eludit gyro interior, sequiturque sequentem.
 Tum validam perque arma viro perque ossa securim,
 Altior exsurgens, oranti et multa precanti
 Congeminat: volnus calido rigat ora cerebro.
 Incidit huic, subitoque aspectu territus haesit
 Apenninicolae bellator filius Auni,
 Haud Ligurum extremus, dum fallere fata sinebant,
 Isque ubi se nullo jam cursu evadere pugnae
 Posse, neque instantem reginam avertere cernit;
 Consilio versare dolos ingressus et astu,
 Incipit haec. Quid tam egregium, si femina forti
 Fidis equo? dimitte fugam, et te conminus aequo
 Mecum crede solo, pugnaeque accinge pedestri:
 Jam nosces, ventosa ferat cui gloria laudem.
 Dixit: at illa furens, acrique accensa dolore,

Q 9

Tradit

Tradit equum comiti, paribusque resistit in armis,
 Ense pedes nudo, puraque interrita parma.
 At juvenis, vicisse dolo ratus, avolat ipse,
 (Haud mora) conversisque fugax aufertur habenis,
 Quadrupedemque citum ferrata calce fatigat.
 Vane Ligus, frustra que animis elate superbis,
 Nequidquam patrias tentasti lubricus artis :
 Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.
 Haec fatur virgo, et pernicipibus ignea plantis
 Transít equum cursu, frenisque adversa prehensis
 Congreditur, poenasque inimico ex sanguine sumit.
 Quam facile accipiter saxo, sacer ales, ab alto
 Consequitur pennis sublimem in nube columbam,
 Comprénsamque tenet, pedibusque eviscerat uncis :
 Tum cruor, et volvae labuntur ab aethere plumae.
 At non haec nullis hominum sator atque deorum
 Observans oculis summo sedet altus Olympo.
 Tyrrhenum genitor Tarchonem in proelia saeva
 Suscitát, et stimulis haud mollibus injicit iras.
 Ergo inter caedes cedentiaque agmina Tarcho
 Fertur equo, variisque instigat vocibus alas,
 Nomine quemque vocans : reficitque in proelia pulsos.
 Quis metus, ó numquam dolituri, ó semper inertes
 Tyrrheni, quae tanta animis ignavia venit ?
 Femina palantis agit, atque haec agmina vertit ?
 Quo ferrum, quidve haec gerimus tela inrita dextris ?
 At non in venerem segnes nocturnaue bella ;
 Aut, ubi curva choros indixit tibia Bacchi.
 Exspectate dapés et plenae pocula mensae ;
 Hic amor, hoc studium ; dum sacra secundus haruspex
 Nuntiet, ac lucos vocet hostia pinguis in altos.
 Haec effatus, equum in medios moriturus et ipse
 Concitat, et Venulo adversum se turbidus infert,
 Dereptumque ab equo dextra complectitur hostem,
 Et gremium ante suum multa vi concitus aufert.
 Tollitur in caelum clamor : cunctique Latini
 Convertere oculos. volat igneus aequore Tarcho,
 Arma virumque ferens : tum summa ipsius ab hasta
 Defringit ferrum ; et partis rimatur apertas,

Qua volnus letale ferat : contra ille repugnans
 Sustinet a jugulo dextram, et vim viribus exit.
 Utque volans alte raptum cum fulva draconem
 Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus haesit :
 Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
 Adrectisque horret squamis, et sibilat ore,
 Arduus insurgens : illa haud minus urguet obunco
 Luctantem rostro ; simul aethera verberat alis.
 Haud aliter praedam Tiburtum ex agmine Tarcho
 Portat ovans. ducis exemplum eventumque secuti
 Maeonidae incurrunt. fatis tum debitus Arruns
 Velocem jaculo et multa prior arte Camillam
 Circuit, et, quae sit fortuna facillima, tentat.
 Qua se cumque furens medio tulit agmine virgo,
 Hac Arruns subit, ac tacitus vestigia lustrat :
 Qua victrix redit illa, pedemque ex hoste reportat,
 Hac juvenis furtim celeris detorquet habenas.
 Hos aditus, jamque hos aditus, omnemque pererrat
 Undique circuitum ; et certam quatit improbus hastam.
 Forte satus Cybello Chloereus, olimque sacerdos,
 Insignis longe Phrygiis fulgebat in armis,
 Spumantemque agitabat equum : quem pellis ahenis
 In plumam squamis auro conferta tegebat.
 Ipse, peregrina ferrugine clarus et ostro,
 Spicula torquebat Lycio Gortynia cornu.
 Aureus ex humeris sonat arcus, et aurea vati
 Cassida : tum croceam chlamidemque sinusque crepantis
 Carbaseos fulvo in nodum conlegerat auro,
 Pictus acu tunicas et barbara tegmina crurum.
 Hunc virgo, sive ut templis praefigeret arma
 Troia, captivo sive ut se ferret in auro,
 Venatrix unum ex omni certamine pugnae
 Caeca sequebatur ; totumque incauta per agmen
 Femineo praedae et spoliorum ardebat amore :
 Telum ex insidiis tandem cum tempore capto
 Concitat, et superos Arruns sic voce precatur :
 Summe deum, sancti custos Soraetis Apollo,
 Quem primi colimus, cui pineus ardor acervo
 Pascitur ; et medium freti pietate per ignem

Cultores multa premimus vestigia pruna ;
 Da, pater, hoc nostris aboleri dedecus armis,
 Omnipotens. non exuvias pulsaeve tropaeum
 Virginis, aut spolia ulla peto. mihi cetera laudem
 Facta ferent. haec dira meo dum vulnere pestis
 Pulsa cadat, patrias remeabo inglorius urbis.
 Audiit, et voti Phoebus succedere partem
 Mente dedit : partem volucris disperfit in auras.
 Sterneret ut subita turbatam morte Camillam,
 Adnuat oranti : reducem ut patria alta videret,
 Non dedit ; inque notos vocem vertere procellae.
 Ergo, ut missa manu sonitum dedit hasta per auras,
 Convertere animos acris, oculosque tulere
 Cuncti ad reginam Volsci. nihil ipsa neque auras,
 Nec sonitus memor, aut venientis ab aethere teli ;
 Hasta sub exsertam donec perlata papillam
 Haesit, virgineumque alte bibit acta cruorem.
 Concurrent trepidae comites, dominamque ruentem
 Suscipiunt. fugit ante omnis exterritus Arruns
 Laetitia mixtoque metu : nec jam amplius hastae
 Credere, nec telis occurrere virginis audet.
 Ac velut ille, prius quam tela inimica sequantur,
 Continuo in montis sese avius abdidit altos,
 Occiso pastore lupus magnove juvenco,
 Conscius audacis facti, caudamque remulcens
 Subjecit pavitantem utero, silvasque petivit.
 Haud secus ex oculis se turbidus abstulit Arruns ;
 Contentusque fuga mediis se inmiscuit armis.
 Illa manu moriens telum trahit : ossa sed inter
 Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro.
 Labitur exsanguis : labuntur frigida leto
 Lumina. purpureus quondam color ora reliquit.
 Tum sic expirans Accam ex aequalibus unam
 Adloquitur ; fida ante alias quae sola Camillae,
 Quicum partiri curas ; atque haec ita fatur :
 Haecenus, Acca soror, potui : nunc volnus acerbum
 Conficit, ac tenebris nigrescunt omnia circum.
 Effuge, et haec Turno mandata novissima perfer :
 Succedat pugnae, Trojanosque arceat urbe.

Jamque vale. simul his dictis linquebat habenas,
 Ad terram non sponte fluens. tum frigida toto
 Paullatim exsolvit se corpore, lentaque colla
 Et captum leto posuit caput, arma relinquens:
 Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.
 Tum vero inmensus surgens ferit aurea clamor
 Sidera: dejecta crudescit pugna Camilla.
 Incurrunt densi simul omnis copia Teucrûm,
 Tyrrhenûmque duces, Euandrique Arcades alae.
 At Triviae custos jam dudum in montibus Opis
 Alta sedet summis, spectatque interrita pugnas:
 Utque procul juvenum medio in clamore furentum
 Prospexit tristi mulcatam morte Camillam;
 Ingemuitque, deditque has imo pectore voces:
 Heu nimium, virgo, nimium crudele luisse
 Supplicium, Teucros conata lacerare bello!
 Nec tibi desertae in dumis coluisse Dianam
 Profuit, aut nostras humero gestasse pharetras:
 Non tamen indecorem tua te regina reliquit
 Extrema jam in morte: neque hoc sine nomine letum
 Per gentis erit; aut famam patieris inultae.
 Nam quicumque tuum violavit vulnere corpus,
 Morte luet merita. Fuit ingens monte sub alto
 Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
 Antiqui Laurentis, opacae ilice tectum:
 Hic Dea se primum rapido pulcherrima nisu
 Sistit, et Arruntem tumulo speculatur ab alto.
 Ut vidit fulgentem armis, ac vana tumentem;
 Cur, inquit, diversus abis? huc dirige gressum,
 Huc periture veni: capias ut digna Camillae
 Praemia. tune etiam telis moriere Dianae?
 Dixit, et aurata volucrem Threïssa sagittam
 Depromsit pharetra, cornuque insensa tetendit,
 Et duxit longe; donec curvata cõrent
 Inter se capita, ac manibus jam tangeret aequis,
 Laeva aciem ferri, dextra nervoque papillam.
 Extemplo teli stridorem aurasque sonantis
 Audiit una Arruns, haesitque in corpore ferrum.
 Illum expirantem socii atque extrema gementem

Obliti

Obliti ignoto camporum in pulvere linquunt :
 Opis ad aetherium pennis aufertur Olympum.
 Prima fugit, domina amissa, levis ala Camillae :
 Turbati fugiunt Rutuli : fugit acer Atinas :
 Disiectique duces desolatique manipuli
 Tuta petunt, et equis averfi ad moenia tendunt.
 Nec quisquam instantis Teucros letumque ferentis
 Sustentare valet telis, aut sistere contra :
 Sed laxos referunt humeris languentibus arcus :
 Quadrupedumque putrem cursu quatit ungula campum,
 Volvitur ad muros caligine turbidus atra
 Pulvis, et e speculis percussae pectora matres
 Femineum clamorem ad caeli fidera tollunt.
 Qui cursu portas primi inrupere patentis,
 Hos inimica super mixto premit agmine turba :
 Nec miseram effugiunt mortem, sed limine in ipso,
 Moenibus in patriis, atque inter tuta domorum,
 Confixi expirant animas. pars claudere portas ;
 Nec fociis aperire viam, nec moenibus audent
 Accipere orantis : oriturque miserrima caedes
 Defendentum armis aditus, inque arma ruentum.
 Exclusi ante oculos lacrimantumque ora parentum
 Pars in praecipitis fossas, urgente ruina,
 Volvitur : inmissis pars caeca et concita frenis
 Arietat in portas, et duros objice postes.
 Ipsae de muris summo certamine matres
 (Monstrat amor verus patriae) ut videre Camillam,
 Tela manu trepidae jaciunt ; ac robore duro
 Stipitibus ferrum sudibusque imitantur obustis
 Praecipites, primaeque mori pro moenibus ardent.
 Interea Turnum in silvis saevissimus inplet
 Nuntius, et juveni ingentem fert Acca tumultum :
 Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam :
 Ingruere insensos hostis, et Marte secundo
 Omnia contripuisse : metum jam ad moenia ferri.
 Ille furens (et saeva Jovis sic numina poscunt)
 Deserit obsessos collis, nemora aspera linquit.
 Vix e conspectu exierat, campumque tenebat,
 Cum pater Aeneas, saltus ingressus apertos,

Exsupe-

Exsuperatque jugum, silvaque evadit opaca.
 Sic ambo ad muros rapidi totoque feruntur
 Agmine, nec longis inter se passibus absunt,
 Ac simul Aeneas fumantis pulvere campos
 Prospexit longe, Laurentiaque agmina vidit;
 Et saevum Aenean adgnovit Turnus in armis,
 Adventumque pedum flatusque audivit equorum:
 Continuo pugnas ineant, ac proelia tentent;
 Ni roseus fessos jam gurgite Phoebus Hifero
 Tinguat equos, noctemque die labente reducat.
 Confidunt castris ante urbem, ac moenia vallant.

AENEIDOS LIB. XII.

Turnus ut infractos adverso Marte Latinos
 Defecisse videt, sua nunc promissa reposci,
 Se signari oculis; ultro inplacabilis ardet:
 Adtollitque animos. Poenorum qualis in arvis,
 Saucius ille gravi venantum vulnere pectus,
 Tum demum movet arma leo, gaudetque comantis
 Excitans cervice toros, fixumque latronis
 Inpavidus frangit telum, et fremit ore cruento.
 Haud secus accenso gliscit violentia Turno.
 Tum sic adfatur regem, atque ita turbidus inquit:
 Nulla mora in Turno: nihil est quod dicta retractent
 Ignavi Aeneadae; nec, quae pepigere, recusent.
 Congredior. fer sacra, pater, et concipe foedus.
 Aut hac Dardanium dextra sub Tartara mittam
 Desertorem Asiae, (sedeant spectentque Latini)
 Et solus crimen ferro commune refellam:
 Aut habeat victos; cedat Lavinia conjunx.
 Olli sedato respondit corde Latinus:
 O praestans animi juvenis, quantum ipse feroci
 Virtute exsuperas, tanto me impensius aequum est
 Consulere, atque omnis metuentem expendere casus.
 Sunt tibi regna patris Dauni, sunt oppida capta
 Multa manu; nec non aurumque animusque Latino est.
 Sunt aliae innubtae Latio et Laurentibus agris;
 Nec genus indecores. sine me haec haud mollia fatu.

Sublatis

Sublatis aperire dolis : simul hoc animo hauri.
 Me gnatam veterum nulli sociare procorum
 Fas erat, idque omnes divique hominesque caneant.
 Victus amore tui, cognato sanguine victus,
 Conjugis et maestae lacrimis, vincla omnia rupi ;
 Promissam eripui genero ; arma inopia fumfi.
 Ex illo qui me casus, quae, Turne, sequantur
 Bella, vides ; quantos primus patiare labores.
 Bis magna victi pugna vix urbe tuemur
 Spes Italas : recalent nostro Tiberina fluenta
 Sanguine adhuc, campique ingentes offibus alant.
 Quo referor toties ? quae mentem insania mutat ?
 Si Turno extincto socios sum adscire paratus ;
 Cur non incolumi potius certamina tollo ?
 Quid consanguinei Rutuli, quid cetera dicet
 Italia ; ad mortem te si (Fors dicta refutet)
 Prodiderim, gnatam et connubia nostra petentem ?
 Respice res bello varias : misere parentis
 Longaevi, quem nunc moestum patria Ardea longe
 Dividit. Haudquaquam dictis violentia Turni
 Flebitur : exsuperat magis, aegrescitque medendo.
 Ut primum fari potuit, sic institit ore :
 Quam pro me curam geris, hanc precor, optime, pro me
 Deponas, letumque sinas pro laude pacisci.
 Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra
 Spargimus, et nostro sequitur de vulnere sanguis.
 Longe illi dea mater erit, quae nube fugacem
 Feminea tegat, et vanis sese occultat umbris.
 At regina, nova pugnae conterrita sorte,
 Flebat ; et ardentem generum moritura tenebat :
 Turne, per has ego te lacrimas, per si quis Amatae
 Tangit honos animum : (spes tu nunc una, senectae
 Tu requies miserae : decus imperiumque Latini
 Te penes : in te omnis domus inclinata recumbit)
 Unum oro : desiste manum committere Teucris.
 Qui te cumque manent isto certamine casus,
 Et me, Turne, manent. simul haec invisa relinquam
 Lumina, nec generum Aenean captiva videbo.
 Accepit vocem lacrimis Lavinia matris,

Flagrantis

Flagrantis perfusa genas : cui plurimus ignem
 Subjecit rubor, et calefacta per ora cucurrit.
 Indum sanguineo veluti violaverit ostro
 Si quis ebur, aut mixta rubent ubi lilia multa
 Alba rosa : talis virgo dabat ore colores.
 Illum turbat amor, figitque in virgine voltus :
 Ardet in arma magis, paucisque adfatur Amatam :
 Ne, quaeso, ne me lacrimis, neve omine tanto
 Prosequere in duri certamina Martis euntem,
 O mater : neque enim Turno mora libera mortis.
 Nuntius haec Idmon Phrygio mea dicta tyranno
 Haud placitura refer. cum primum crastina caelo
 Puniceis inuenta rotis Aurora rubebit,
 Non Teucros agat in Rutulos : Teucrum arma quiescant,
 Et Rutulum. nostro dirimamus sanguine bellum.
 Illo quaeratur conjunx Lavinia campo.
 Haec ubi dicta dedit, rapidusque in tecta recessit,
 Pescit equos, gaudetque tuens ante ora frementis :
 Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia :
 Qui candore nives anteirent, cursibus auras.
 Circumstant properi aurigae, manibusque lacessunt
 Pectora plausa cavis, et colla comantia pectunt.
 Ipse dehinc auro squalentem alboque orichalco
 Circumdat loricam humeris : simul aptat habendo
 Ensemque clipeumque, et rubrae cornua cristae :
 Ensem quem Dauno ignipotens deus ipse parenti
 Fecerat, et Stygia candentem tinxerat unda.
 Exin, quae mediis ingenti adnixa columnae
 Aedibus adstabat, validam vi conripit hastam,
 Aetoris Aurunci spoliū : quassatque trementem,
 Vociferans : Nunc, o numquam frustrata vocatus
 Hasta meos, nunc tempus adest : te maximus Aetor,
 Te Turni nunc dextra gerit. da sternere corpus,
 Loricamque manu valida lacerare revolsam
 Semiviri Phrygis, et foedare in pulvere crinis
 Vibratos calido ferro murrhaque madentis.
 His agitur furiis. totoque ardentis ab ore
 Scintillae abfistunt : oculis micat acribus ignis.
 Mugitus veluti cum prima in proelia taurus

R r

Terrificos

Terrificos ciet, atque irasci in cornua tentat,
 Arboris obnixus trunco; ventosque laceffit
 Ictibus, aut sparsa ad pugnam proludit arena.
 Nec minus interea maternis saevus in armis
 Aeneas acuit martem, et se suscitât ira,
 Oblato gaudens conponi foedere bellum.
 Tum socios moestique metum solatur Iuli,
 Fata docens: regique jubet responsa Latino
 Certa referre viros, et pacis dicere leges.
 Postera vix summos spargebat lumine montis
 Orta dies; cum primum alto se gurgite tollunt
 Solis equi, lucemque elatis naribus efflant;
 Campum ad certamen magnae sub moenibus urbis
 Dimensi Rutulique viri Teucrique parabant;
 In medioque focos, et dis communibus aras
 Gramineas. alii fontemque ignemque ferebant
 Velati limo, et verbena tempora vincti.
 Proccedit legio Aufonidum, pilataque plenis
 Agmina se fundunt portis. hinc Troïus omnis,
 Tyrrhenusque ruit variis exercitus armis;
 Haud secus instructi bello, quam si aspera Martis
 Pugna vocet. nec non mediis in millibus ipsi
 Ductores auro volitant ostroque superbi,
 Et genus Assaraci Mnestheus, et fortis Asylas,
 Et Messapus equom domitor, Neptunia proles.
 Utque dato signo spatia in sua quisque recessit,
 Desigunt tellure hastas, ac scuta reclinant.
 Tum studio effusae matres, et volgus inermum,
 Invalidique senes, turris ac tecta domorum
 Obsedere: alii portis sublimibus adstant.
 At Iuno e summo, qui nunc Albanus habetur,
 (Tum neque nomen erat, neque honos, aut gloria monti)
 Prospiciens tumulto campum adspectabat, et ambas
 Laurentum Troumque acies, urbemque Latini.
 Extemplo Turni sic est adfata sororem
 Diva deam, stagnis quae fluminibusque sonoris
 Praefidet: hunc illi rex aetheris altus honorem
 Iuppiter erepta pro virginitate sacravit:
 Nympha decus fluviorum, animo gratissima nostro,

Scis,

Scis, ut te cunctis unam, quaecumque Latinae
 Magnanimi Jovis ingratum adscendere cubile,
 Praetulerim, caelique lubens in parte locârim:
 Disce tuum, ne me incuses, Juturna, dolorem.
 Qua visa est fortuna pati, Parcaeque sinebant
 Cedere res Latio, Turnum ac tua moenia texi:
 Nunc juvenem imparibus video concurrere fati:
 Parcarumque dies et vis inimica propinquat.
 Non pugnam aspicere hanc oculis, non foedera possum.
 Tu pro germano si quid praesentius audes,
 Perge: decet. forsan miseros meliora sequentur.
 Vix ea, cum lacrimas oculis Juturna profundit,
 Terque quaterque manu pectus percussit honestum.
 Non lacrumis hoc tempus, ait Saturnia Juno:
 Adcelera, et fratrem (si quis modus) eripe morti:
 Aut tu bella cie, conceptumque excute foedus.
 Auctor ego audendi. sic exhortata reliquit
 Incertam, ac tristi turbatam vulnere mentis.
 Interea reges (ingenti mole Latinus
 Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
 Aurati bis sex radii fulgentia cingunt,
 Solis avi specimen: bigis it Turnus in albis,
 Bina manu lato crispans hastilia ferro.
 Hinc pater Aeneas Romanae stirpis origo,
 Sidereo flagrans clipeo, et caelestibus armis,
 Et juxta Ascanius magnae spes altera Romae)
 Procedunt castris, puraque in veste sacerdos
 Setigeri foetum suis, intonsamque bidentem
 Adtulit, admovitque pecus flagrantibus aris.
 Illi ad surgentem conversi lumina solem
 Dant fruges manibus sahas, ac tempora ferro
 Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.
 Tum pius Aeneas stricto sic ense precatur:
 Esto nunc Sol testis et haec mihi terra vocanti,
 Quam propter potui tantos perferre labores,
 Et pater omnipotens, et tu Saturnia conjunx;
 Jam melior, jam, diva, precor: tuque inclute Mavors,
 Cuncta tuo qui bella, pater, sub numine torques:
 Fontisque, fluviosque voco, quaeque aetheris alti

R r a

Religio,

Religio, et quae caeruleo sunt numina ponto :
 Cesserit Ausonio si fors victoria Turno ;
 Convenit Euandri victos discedere ad urbem.
 Cedet Iulus agris : nec post arma ulla rebelles
 Aeneadae referent, ferrove haec regna laceissent.
 Sin nostrum adnuerit nobis victoria Martem,
 (Ut potius reor, ut potius di numine firment)
 Non ego nec Teucris Italos parere jubebo,
 Nec mihi regna peto. paribus se legibus ambae
 Invictae gentes aeterna in foedera mittant.
 Sacra deosque dabo : socer arma Latinus habeto ;
 Imperium sollemne socer : mihi moenia Teucris
 Constituent, urbiq; dabit Lavinia nomen.
 Sic prior Aeneas : sequitur sic deinde Latinus
 Suspiciens caelum, tenditque ad sidera dextram :
 Haec eadem, Aenea, terram, mare, sidera, juro,
 Latonaeque genus duplex, Janumque bifrontem,
 Vimque deum infernam, et duri sacrae Ditis :
 Audiat haec genitor, qui foedera fulmine sancit :
 Tango aras ; medios ignis et numina testor ;
 Nulla dies pacem hanc Italis nec foedera rumpet,
 Quo res cumque cadent : nec me vis ulla volentem
 Avertet ; non si tellurem effundat in undas
 Diluvio miscens, caelumque in Tartara solvat :
 Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
 Numquam fronde levi fundet virgulta neque umbras,
 Cum semel in silvis imo de stirpe recisum
 Matre caret, posuitque comas et brachia ferro ;
 Olim arbes, nunc artificis manus aere decoro
 Includit, patribusque dedit gestare Latinis.
 Talibus inter se firmabant foedera dictis
 Conspectu in medio procerum, tum rite sacratas
 In flammam jugulant pecudes, et viscera vivis
 Eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
 At vero Rutulis inpar ea pugna videri
 Jamdudum et vario misceri pectora motu :
 Tum magis, ut propius cernunt non viribus aequis.
 Adjuvat incessu tacito progressus, et aram
 Suppliciter venerans demisso lumine Turnus,

Tabentesque genae, et juvenali in corpore pallor.
 Quem simul ac Juturna soror crebescere vidit
 Sermonem, et volgi variare labantia corda :
 In medias acies, formam adsimulata Camerti,
 Cui genus a proavis ingens, clarumque paternae
 Nomen erat virtutis, et ipse acerrimus armis,
 In medias dat sese acies, haud nescia rerum,
 Rumoresque ferit varios, ac talia fatur :
 Non pudet, ô Rutuli, cunctis pro talibus unam
 Objectare animam ? numerone an viribus aequi
 Non sumus ? en omnes et Troës et Arcades hi sunt,
 Fatalisque manus infensa Etruria Turno.
 Vix hostem, alterni si congregiamur, habemus.
 Ille quidem ad superos, quorum se devovet aris,
 Succedet fama, vivusque per ora feretur :
 Nos, patria amissa, dominis parere superbis
 Cogemur, qui nunc lentis consedimus armis.
 Talibus incensa est juvenum sententia dictis,
 Jam magis atque magis ; serpitque per agmina murmur.
 Ipsi Laurentes mutati, ipsique Latini.
 Qui sibi jam requiem pugnae rebusque salutem
 Sperabant, nunc arma volunt, foedusque precantur
 Infectum, ac Turni sortem miserantur iniquam.
 His aliud majus Juturna adjungit, et alto
 Dat signum caelo ; quo non praesentius ullum
 Turbavit mentis Italas, monstroque sefellit.
 Namque volans rubra fulvos Jovis ales in aethra
 Litoreas agitabat avis, turbamque sonantem
 Agminis aligeri ; subito cum lapsus ad undas
 Cycnum excellentem pedibus rapit improbus uncis.
 Adrexere animos Itali, cunctaeque volucres
 Convertunt clamore fugam, mirabile visu ;
 Aetheraque obscurant pennis, hostemque per auras
 Facta nubè premunt : donèc vi victus et ipso
 Pondere defecit, praedamque ex unguibus ales
 Projecit fluvio, penitusque in nubila fugit.
 Tum vero augurium Rutuli clamore salutant,
 Expediuntque manus : primusque Tolumnius augur,
 Hoc erat, hoc votis, inquit, quod saepe petivi.

Accipio

Accipio adgnoscoque deos : me, me duce ferrum
 Conripite, ô miseri, quos improbus advena bello
 Territat, invalidas ut avis ; et litora vestra
 Vi populat. petet ille fugam, penitusque profundo
 Vela dabit. vos unanimis densete catervas,
 Et regem vobis pugna defendite raptum.
 Dixit, et adversos telum contorsit in hostis
 Procurrens : sonitum dat stridula cornus, et auras
 Certa secat. simul hoc, simul ingens clamor et omnes
 Turbati cunei, calefactaque corda tumultu.
 Hasta volans, ut forte novem pulcherrima fratrum
 Corpora constiterant contra, quos fida creârat
 Una tot Arcadio conjunx Tyrrhena Gilippo ;
 Horum unum ad medium, teritur qua sutilis alvo
 Balteus, et laterum juncturas fibula mordet,
 Egregium forma juvenem et fulgentibus armis,
 Transadigit costas, fulvaeque effundit arena.
 At fratres, animosa phalanx accensaque luctu,
 Pars gladios stringunt manibus, pars missile ferrum
 Conripiunt, caecique ruunt. quos agmina contra
 Procurrunt Laurentum. hinc densi rursus inundant
 Troës, Agyllinique, et pictis Arcades armis.
 Sic omnis amor unus habet discernere ferro.
 Diripere aras : it toto turbida caelo
 Tempestas telorum, ac ferreus ingruit imber :
 Craterasque focosque ferunt. fugit ipse Latinus,
 Pulsatos referens infecto foedere divos.
 Infrenant alii currus, aut corpora saltu
 Subjiciunt in equos, et strictis ensibus adsunt.
 Messapus regem, regisque insigne gerentem
 Tyrrhenum Aulesten, avidus confundere foedus,
 Adverso proterret equo : ruit ille recedens,
 Et miser obpositis a tergo involvitur aris
 In caput, inque humeros. at fervidus advolat hasta
 Messapus, teloque orantem multa trabali
 Desuper altus equo graviter ferit, atque ita fatur :
 Hoc habet : haec melior magnis data victima divis.
 Concurrunt Itali, spolianteque calentia membra.
 Obvius ambustum torrem Corynaeus ab ara

Conripit

Conripit, et venienti Ebuso plagamque ferenti
 Occupat os flammis. olli ingens barba reluxit,
 Nidoremque ambusta dedit. super ipse secutus
 Caesariem laeva turbati conripit hostis,
 Inpressoque genu nitens terrae adplicat ipsum:
 Sic rigido latus ense ferit. Podalirius Alsum
 Pastorem, primaque acie per tela ruentem,
 Ense sequens nudo superinminet: ille securi
 Adversi frontem mediam mentumque reducta
 Difficit, et sparsio late rigat arma cerebro.
 Olli dura quies oculos ac ferreus urguet
 Somnus; in aeternam clauduntur lumina noctem.
 At pius Aeneas dextram tendebat inermem
 Nudato capite, atque suos clamore vocabat.
 Quo ruitis? quaeve ista repens discordia surgit?
 O cohibete iras! ictum jam foedus, et omnes
 Conpositae leges: mihi jus concurrere soli:
 Me finite, atque auferte metus. ego foedera saxo
 Firma manu: Turnum debent haec jam mihi sacra.
 Has inter voces, media inter talia verba,
 Ecce viro stridens alis adlapsa sagitta est,
 Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta;
 Quis tantam Rutulis laudem, casusne, deusne
 Adtulerit. pressa est insignis gloria facti:
 Nec sese Aeneae iactavit vulnere quisquam.
 Turnus, ut Aenean cedentem ex agmine vidit,
 Turbatosque duces, subita spe servidus ardet:
 Poscit equos, atque arma simul, saltuque superbus
 Emicat in currum, et manibus molitur habenas.
 Multa virum volitans dat fortia corpora leto:
 Semineces volvit multos, aut agmina curru
 Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
 Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
 Sanguineus Mavors clipeo increpat, atque furentis
 Bella movens inmittit equos: illi aequore aperto
 Ante notos zephyrumque volant. gemit ultima pulsa
 Thraca pedum, circumque atrae Formidinis ora,
 Iraeque, Infidiaque, dei comitatus, aguntur.
 Talis equos alacer media inter proelia Turnus

Fumantis

Fumantis sudore quatit, miserabile caesis
 Hostibus insultans: spargit rapida ungula rores
 Sanguineos, mixtaque cruor calcatur arena. [lumque,
 Jamque neci Sthenelumque dedit, Thamirumque, Pho-
 Hunc congressus et hunc; illum eminus: eminus ambo
 Inbrasidas Glaucum atque Laden, quos Inbrasmus ipse
 Nutrierat Lycia, paribusque ornaverat armis;
 Vel conferre manum, vel equo praevertere ventos.
 Parte alia media Eumedes in proelia fertur,
 Antiqui proles bello praeclara Dolonis;
 Nomine avom referens, animo manibusque parentem:
 Qui quondam, castra ut Danaûm speculator adiret,
 Ausus Pelidae pretium sibi poscere currus:
 Illum Tydides alio pro talibus ausis
 Adfecit pretio: neque equis adspirat Achillis.
 Hunc procul ut campo Turnus prospexit aperto,
 Ante levi jaculo longum per inane secutus;
 Sistit equos bijugis, et curru desilit, atque
 Semanimi labsoque supervenit, et, pede collo
 Inpresso, dextrae mucronem extorquet, et alto
 Fulgentem tinguat jugulo; atque haec insuper addit:
 En agros, et, quam bello, Trojane, petisti,
 Hesperiam metire jacens: haec praemia, qui me
 Ferro ausi tentare, ferunt: sic moenia condunt.
 Huic comitem Asbyten coniecta cuspide mittit:
 Chloreaque, Sybarinque, Daretaque, Therfilochumque,
 Et sternatis equi labsum cervice Thymoeten.
 Ac velut Edoni Boreae cum spiritus alto
 Insonat Aegaeo, sequiturque ad litora fluctus,
 Qua venti incubuere; fugam dant nubila caelo:
 Sic Turno, quacumque viam secat, agmina cedunt,
 Conversaeque ruunt acies: fert impetus ipsum,
 Et cristam adverso curru quatit aura volentem.
 Non tulit instantem Phegeus, animisque frementem:
 Objecit sese ad currum, et spumantia frenis
 Ora citatorum dextra detorsit equorum.
 Dum trahitur, pendetque jugis, hunc lata resectum
 Lancea consequitur, rumpitque infixâ bilicem
 Loricam, et summum degustat vulnere corpus.

Ille tamen clipeo objecto conversus in hostem
Ibat, et auxilium ducto mucrone petebat.
Cum rota praecipitem, et procursum concitus axis
Impulit, effuditque solo: Turnusque secutus,
Imam inter galeam summi thoracis et oras,
Abstulit ense caput, truncumque reliquit arenae.
Atque ea dum campis victor dat funera Turnus,
Interea Aenean Mnestheus et fidus Achates,
Ascaniusque comes, castris statuere cruentum,
Alternos longa nitentem cuspide gressus.
Saevit, et infracta luctatur arundine telum
Eripere, auxilioque viam, quae proxima, poscit:
Ense secant lato vulnus, telique latebram
Rescindant penitus, seseque in bella remittant.
Jamque aderat Phoebus ante alios dilectus Iapyx
Iasides: acri quondam cui captus amore
Ipse suas artis, sua munera, laetus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celerisque sagittas.
Ille, ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum usumque medendi
Maluit, et mutas agitare inglorius artis.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam
Aeneas, magno juvenum et maerentis Iuli
Concursum, lacrimis immobilis. ille retorto
Paeonium in morem senior succinctus amictu,
Multa manu medica Phoebeque potentibus herbis
Nequidquam trepidat, nequidquam spicula dextra
Sollicitat, prensatque tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam Fortuna regit: nil auctor Apollo
Subvenit: et saevus campis magis ac magis horror
Crebrescit, propiusque malum est. jam pulvere caelum
Stare vident: subeunt equites, et spicula castris
Densa cadunt mediis. it tristis ad aethera clamor
Bellantium juvenum, et duro sub Marte cadentum.
Hic Venus, indigno gnati concussa dolore,
Dictamnum genetrix Cretaea carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis et flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres haesere sagittae.

Hoc Venus, obscuro faciem circumdata nimbo,
 Detulit: hoc fufum labris splendentibus amnem
 Inficit, occulte medicans: fpargitque falubris
 Ambrosiae succos, et odoriferam panaceam.
 Fovit ea volnus lymphæ longævus Iapex
 Ignorans; subitoque omnis de corpore fugit
 Quippe dolor: imo stetit omnis volnere sanguis.
 Jamque secuta manum, nullo cogente, sagitta
 Excidit, atque novae rediere in pristina vires.
 Arma citi properate viro. quid statis? Iapex
 Conclamat, primusque animos accendit in hostem.
 Non hæc humanis opibus, non arte magistra
 Proveniunt. neque te, Aenea, me dextera servat:
 Major agit deus, atque opera ad majora remittit.
 Ille avidus pugnae furas incluserat auro
 Hinc atque hinc, oditque moras, hastamque coruscant.
 Postquam habilis lateri clipeus loricaque tergo est,
 Ascanium fufis circum complectitur armis,
 Summaque per galeam delibans oscula fatur:
 Disce, puer, virtutem ex me verumque laborem;
 Fortunam ex aliis. nunc te mea dextera bello
 Defensum dabit, et magna inter præmia ducet.
 Tu facito, mox cum matura adoleverit ætas,
 Sis memor, et te animo repetentem exempla tuorum
 Et pater Aeneas et avunculus excitet Hector.
 Hæc ubi dicta dedit, portis sese extulit ingens,
 Telum inmane manu quatiens: simul agmine denso
 Antheusque Mnestheusque ruunt; omnisque relictis
 Turba fluit castris. caeco tum pulvere campus
 Miscetur, pulsuque pedum tremit excita tellus.
 Vidit ab adverso venientis aggere Turnus,
 Videre Ausonii, gelidusque per ima cucurrit
 Ossa tremor. prima ante omnis Juturna Latinos
 Audiit, agnovitque sonum, et tremefacta refugit.
 Ille volat, campoque atrum rapit agmen aperto.
 Qualis ubi ad terras abrupto fidere nimbus
 It mare per medium: miseris, heu, præscia longe
 Horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas
 Arboribus, stragemque satis; ruet omnia late:

Ante volant, sonitumque ferunt ad litora venti.
Talis in adversos ductor Rhoetæius hostis
Agmen agit: densi cuneis se quisque coactis
Adglomerant. ferit ense gravem Thymbraeus Ofirin,
Archetium Mnestheus, Epulonem obtruncat Achates,
Ufentemque Gyas. cadit ipse Tolumnius augur,
Primus in adversos telum qui torserat hostis.
Tollitur in caelum clamor, versique vicissim
Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
Ipse neque averfos dignatur sternere morti,
Nec pede congressos aequo, nec tela ferentis
Insequitur: solum densa in caligine Turnum
Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.
Hoc concussa metu mentem Juturna virago
Aurigam Turni media inter lora Metiscum
Excutit, ac longe labsum temone relinquit.
Ipsa subit, manibusque undantis flectit habenas,
Cuncta gerens, vocemque, et corpus, et arma, Metisci.
Nigra velut magnas domini cum divitis aedes
Pervolat, ac pennis alta atria lustrat hirundo,
Pabula parva legens, nidisque loquacibus escas;
Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
Stagna sonat: similis medios Juturna per hostis
Fertur equis, rapidoque volans obit omnia curru:
Jamque hic, germanum, jamque hic, ostendat ovantem:
Nec conferre manum patitur: volat avia longe.
Haud minus Aeneas tortos legit obviis orbis,
Vestigatque virum, et disiecta per agmina longa
Voce vocat. quoties oculos conjecit in hostem,
Alipedumque fugam cursu tentavit equorum;
Averfos toties currus Juturna retorfit.
Heu, quid agat? vario nequidquam fluctuat aestu:
Diversaeque vocant animum in contraria curae.
Huic Messapus, uti laeva duo forte gerebat
Lenta, levis cursu, praefixa hastilia ferro,
Horum unum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Aeneas, et se conlegit in arma
Poplite subsidens: apicem tamen incita summum
Hasta tulit, summasque excussit vertice cristas.

Turn

Tum vero adfurgunt irae, insidiisque subactus,
 Diversos ubi sentit equos, currumque referri.
 Multa Jovem et laesi testatus foederis aras,
 Jam tandem invadit medios, et Marte secundo
 Terribilis, saevam nullo discrimine caedem
 Suscitât; irarumque omnis effundit habenas.
 Quis mihi nunc tot acerba deus, quis carmine caedos
 Diversas, obitumque ducum, quos aequore toto
 Inque vicem nunc Turnus agit, nunc Troïus heros,
 Expediat? tanton' placuit concurrere motu,
 Juppiter, aeterna gentis in pace futuras?
 Aeneas Rutulum Sucronem, (ea prima ruentis
 Pugna loco statuit Teucros) haud multa moratus,
 Excipit in latus, et, qua fata celerrima, crudum
 Transadigit costas et crates pectoris ensen.
 Turnus equo dejectum Amycum, fratremque Diorem
 Congressus pedes: hunc venientem cuspide longa,
 Hunc mucrone ferit; curruque abscissa duorum
 Suspendit capita, et rorantia sanguine portat.
 Ille Talon, Tanaïneque neci, fortemque Cethegum,
 Tris uno congressu, et maestum mittit Oniten,
 Nomen Echionium, matrisque genus Peridiaë,
 Hic fratres Lycia missos et Apollinis agris,
 Et juvenem exosum nequidquam bella Menoeten
 Arcada: piscosae cui Lernae flumina circum
 Ars fuerat, pauperque domus; nec nota potentum
 Limina: conductaque pater tellure ferebat.
 Ac velut inmissi diversis partibus ignes
 Arentem in silvam, ac virgulta sonantia lauro;
 Aut ubi decursu rapido de montibus altis
 Dant sonitum spumosi amnes, et in aequora currunt,
 Quisque suum populatus iter: non segnius ambo
 Aeneas Turnusque ruunt per proelia: nunc, nunc
 Fluctuat ira intus: rumpuntur nescia vinci
 Pectora: nunc totis in volnera viribus itur.
 Murrhanum hic, atavos et avorum antiqua sonantem
 Nomina, per regesque actum genus omne Latinos,
 Precipitem scopulo, atque ingentis turbine saxi
 Excutit, effunditque solo. hunc lora et juga subter
Provel-

Provolvere rotæ: crebro super ungula pulsa
 Incita nec domini memorum proculcat equorum.
 Ille ruenti Hyllo animisque inmane frementi
 Occurrit, telumque aurata ad tempora torquet:
 Olli per galeam fixa stetit hasta cerebro.
 Dextera nec tua te, Graiùm fortissime Creteu,
 Eripuit Turno: nec dî texere Cupencum,
 Aenea veniente, sui. dedit obvia ferro
 Pectora: nec misero clipei mora profuit aerei.
 Te quoque Laurentes viderunt, Aeole, campi
 Obpetere, et late terram consternere tergo.
 Occidis, Argivæ quem non potuere phalanges
 Sternere, nec Priami regnorum everfor Achilles.
 Hic tibi mortis erant metae: domus alta sub Ida;
 Lyrnessi domus alta, solo Laurente sepulcrum.
 Totae adeo conversae acies, omnesque Latini,
 Omnes Dardanidae: Mnestheus, acerque Sereſtus,
 Et Messapus equum domitor, et fortis Asylas,
 Tuscorumque phalanx, Euandrique Arcades alae,
 Pro se quisque viri summa nituntur opum vi.
 Nec mora, nec requies: vasto certamine tendunt.
 Hic mentem Aeneae genetrix pulcherrima misit,
 Iret ut ad muros, urbiq̃ue adverteret agmen
 Ocius, et subita turbaret clade Latinos.
 Ille, ut vestigans diversa per agmina Turnum,
 Huc atque huc acies circumtulit; aspicit urbem
 Inmunem tanti belli atque inpune quietam.
 Continuo pugnae accendit majoris imago:
 Mnesthea Sergeſtumque vocat fortemque Sereſtum
 Ductores, tumulumque capit: quo cetera Teucrùm
 Concurrit legio: nec scuta aut spicula densi
 Deponunt. celso medius stans aggere fatur:
 Ne qua meis esto dictis mora. Juppiter hac stat.
 Neu quis ob inceptum subitum mihi segnior ito.
 Urbem hodie caussam belli, regna ipsa Latini
 (Ni frenum accipere, et victi parere fatentur)
 Eruam, et aequa solo fumantia culmina ponam.
 Scilicet expectem, libeat dum proelia Turno
 Nostra pati; rursumque velit concurrere victus?

Hoc

Hoc caput, & cives, haec belli summa nefandi.
 Ferte faces propere, foedusque reposcite flammis.
 Dixerat : atque animis pariter certantibus omnes
 Dant cuneum ; densaque ad muros mole feruntur.
 Scalae inprovviso, subitusque adparuit ignis.
 Discurrunt alii ad portas, primosque trucidant :
 Ferrum alii torquent, et obumbrant aethera telis.
 Ipse inter primos dextram sub moenia tendit
 Aeneas, magnaque incusat voce Latinum ;
 Testaturque deos iterum se ad proelia cogi :
 Bis jam Italos hostis, haec altera foedera rumpi.
 Exoritur trepidos inter discordia civis :
 Urbem alii referare jubent, et pandere portas
 Dardanidis ; ipsumque trahunt in moenia regem.
 Arma ferunt alii, et pergunt defendere muros.
 Inclusas ut cum latebroso in pumice pastor
 Vestigavit apes, fumoque inplevit amaro ;
 Illae intus trepidae rerum per cerea castra
 Discurrunt, magnisque acuunt stridoribus iras.
 Volvitur ater odor tectis : tum murmure caeco
 Intus saxa sonant : vacuas it fumus ad auras.
 Accidit haec fessis etiam fortuna Latinis,
 Quae totam luctu concussit funditus urbem.
 Regina ut tectis venientem prospicit hostem,
 Incessu muros, ignis ad tecta volare ;
 Nusquam acies contra Rutulas, nulla agmina Turni :
 Infelix pugnae juvenem in certamine credit
 Exstinctum ; et, subito mentem turbata dolore,
 Se causam, clamat, crimenque, caputque malorum :
 Multaque per maestum demens effata furorem,
 Purpureos moritura manu discindit amictus,
 Et nodum informis leti trabe nectit ab alta.
 Quam cladem miserae postquam accepere Latinae,
 Filia prima manu floreat Lavinia crinis,
 Et roseas laniata genas ; tum cetera circum
 Turba furit : resonant latae plangoribus aedes.
 Hinc totam infelix volgatur fama per urbem :
 Demittunt mentis : it scissa veste Latinus,
 Conjugis adtonitus fatis urbisque ruina,

Canitiem immundo perfusam pulvere turpans :
 Interea extremo bellator in aequore Turnus
 Palantis sequitur paucos, jam segnior, atque
 Jam minus atque minus successu laetus equorum.
 Adtulit hunc illi caecis terroribus aura
 Conmixtum clamorem, adrectasque inpulit auris
 Confusae sonus urbis et inlaetabile murmur.
 Hei mihi ! quid tanto turbantur moenia luctu ?
 Quisve ruit tantus diversa clamor ab urbe ?
 Sic ait, adductisque amens subsistit habenis.
 Atque huic, in faciem, soror, ut conversa Metisci
 Aurigae, currumque et equos et lora regebat,
 Talibus occurrit dictis : Hac, Turne, sequamur
 Trojugenas, qua prima viam victoria pandit :
 Sunt alii, qui tecta manu defendere possint.
 Ingruit Aeneas Italis, ac proelia miscet :
 Et nos faeva manu mittamus funera Teucris.
 Nec numero inferior, pugnae neque honore recedes.
 Turnus ad haec :
 O soror, et dudum agnovi, cum prima per artem
 Foedera turbasti, teque haec in bella dedisti :
 Et nunc nequidquam fallis dea. sed quis Olympo
 Demissam voluit tantos te ferre labores ?
 An fratris miseri letum ut crudele videres ?
 Nam quid ago ? spondet quae jam Fortuna salutem ?
 Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem
 Murrhanum, quo non superat mihi carior alter,
 Obpetere ingentem, atque ingenti volnere victum.
 Occidit infelix, nostrum ne dedecus, Ufens,
 Aspiceret. Teucris potiuntur corpore et armis.
 Exscindine domos (id rebus defuit unum)
 Perpetiar ? dextra nec Drancis dicta refellam ?
 Terga dabo ? ac Turnum fugientem haec terra videbit ?
 Usque adeone mori miserum est ? vos o mihi Manes
 Este boni : quoniam Superis aversa voluntas.
 Sancta ad vos anima atque istius inscia culpae
 Descendam, magnorum haud umquam indignus avorum.
 Vix ea fatus erat ; medios volat ecce per hostis
 Vectus equo spumante Saces, adversa sagitta

Saucius

Saucius ora, ruitque inplorans nomine Turnum:
 Turne, in te suprema salus: miserere tuorum.
 Fulminat Aeneas armis, summasque minatur
 Dejecturum arcis Italum, excidioque daturum:
 Jamque faces ad tecta volant. in te ora Latini,
 In te oculos referunt: mussat rex ipse Latinus,
 Quos generos vocet, aut quae sese ad foedera flectat.
 Praeterea Regina, tui fidissima, dextra
 Occidit ipsa sua, lucemque exterrita fugit.
 Soli pro portis Messapus et acer Atinas
 Sustentant aciem. circum hos utrimque phalanges
 Stant densae, strictisque seges mucronibus horret
 Ferrea: tu currum deserto in gramine versas.
 Obstupuit varia confusus imagine rerum
 Turnus, et obtutu tacito stetit. aestuat ingens
 Uno in corde pudor, mixtoque insania luctu,
 Et furius agitatus amor, et conscia virtus.
 Ut primum discussae umbrae, et lux reddita menti,
 Ardentis oculorum orbis ad moenia torset
 Turbidus, eque rotis magnam respexit ad urbem.
 Ecce autem flammis inter tabulata volutus
 Ad caelum undabat vortex, turrimque tenebat.
 Turrim, compactis trabibus quam eduxerat ipse,
 Subdideratque rotas, pontisque instraverat altos.
 Jam jam fata, soror, superant; absiste morari:
 Quo deus, et quo dura vocat Fortuna, sequamur.
 Stat conferre manum Aeneae: stat, quidquid acerbi est,
 Morte pati: neque me indecorem, germana, videbis
 Amplius. hunc, oro, sine me furere ante furorem.
 Dixit, et e curru saltum dedit ocus arvis:
 Perque hostis, per tela ruit: moestamque sororem
 Deserit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
 Ac veluti montis saxum de vertice praeceps
 Cum ruit avolsu vento, seu turbidus imber
 Proluit, aut annis solvit sublabia vetustas,
 Fertur in abruptum magno mons improbus actu,
 Exsultatque solo; silvas, armenta, virosque
 Involvens secum. disiecta per agmina Turnus
 Sic urbis ruit ad muros; ubi plurima fuso

Sanguine

Sanguine terra madet, striduntque hastilibus auræ :
Significatque manu, et magno simul incipit ore :
Parcite jam, Rutuli ; et vos tela inhibete, Latini :
Quaecumque est fortuna, mea est : me verius unum
Pro vobis foedus luere, et decernere ferro.
Discessere omnes medii, spatiumque dedere.
At pater Aeneas, audito nomine Turni,
Deferit et muros, et summas deserit arcis ;
Praecipitatque moras omnis : opera omnia rumpit :
Laetitia exsultans, horrendumque intonat armis :
Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipse coruscis
Cum fremit illicibus quantus, gaudetque nivali
Vertice se adtollens pater Apenninus ad auras.
Jam vero et Rutuli certatim, et Troës, et omnes
Convertère oculos Itali ; quique alta tenebant
Mœnia, quique imos pulsabant ariete muros :
Armaque deposuere humeris. stupet ipse Latinus,
Ingentis, genitos diversis partibus orbis,
Inter se cōisse viros, et cernere ferro.
Atque illi, ut vacuo patuerunt aequore campi,
Procurfu rapido, coniectis eminus hastis,
Invadunt Martem clipeis atque aere sonoro.
Dat gemitum tellus : tum crebros ensibus ictus
Congeminant. Fors et virtus miscentur in unum.
Ac veluti, ingenti Sila summove Taburno
Cum duo conversis inimica in proelia tauri
Frontibus incurrunt, pavidi cessere magistri :
Stat pecus omne metu mutum, mussantque juvencae,
Quis nemori imperitet, quem tota armenta sequantur :
Illi inter sese multa vi volnera miscent,
Cornuaque obnixa infigunt, et sanguine largo
Colla armosque lavant : gemitu nemus omne remugit.
Haud aliter Tros Aeneas et Daunius heros
Concurrunt clipeis. ingens fragor aethera complet.
Juppiter ipse duas aequato examine lances
Sustinet, et fata inponit diversa duorum ;
Quem damnet labor, aut quo vergat pondere letum,
Emicat hic, inpune putans, et corpore toto
Alte sublatum consurgit Turnus in ensē,

T t

Et

Et ferit. exclamant Troës trepidique Latini,
 Adrectaeque amborum acies. at perfidus ensis
 Frangitur, in medioque ardentem deferit ictu :
 Ni fuga subsidio subeat. fugit ocior Euro,
 Ut capulum ignotum dextramque aspexit inermem.
 Fama est, praecipitem, cum prima in proelia junctos
 Conscendebat equos, patrio mucrone relicto,
 Dum trepidat, ferrum aurigae rapuisse Metisci :
 Idque diu, dum terga dabant palantia Teucri,
 Suffecit. postquam arma dei ad Volcania ventum est,
 Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
 Dissiluit : fulva resplendent fragmina arena.
 Ergo amens diversa fuga petit aequora Turnus :
 Et nunc huc, inde huc incertos implicat orbis.
 Undique enim densa Teucri includere corona :
 Atque hinc vasta palus, hinc ardua moenia cingunt.
 Nec minus Aeneas, quamquam tardata sagitta
 Interdum genua inpediunt, cursumque recusant,
 Insequitur, trepidique pedem pede fervidus urget.
 Inclusum veluti si quando flumine nactus
 Cervom, aut puniceae septum formidine pennae,
 Venator cursu canis et latratibus instat :
 Ille autem, insidiis et ripa territus alta,
 Mille fugit refugitque vias : at vividus Umber
 Haeret hians, jam jamque tenet, similisque tenenti
 Increpuit malis, morstuque elusus inani est.
 Tum vero exoritur clamor : ripaeque lacusque
 Responsum circa, et caelum tonat omne tumultu.
 Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omnis,
 Nomine quemque vocans, notumque efflagitat enssem.
 Aeneas mortem contra praesensque minatur
 Exitium, si quisquam adeat : terretque tremantis,
 Excisurum urbem minitans, et saucius instat.
 Quinque orbis explent cursu, totidemque retexunt
 Huc illuc. neque enim levia aut ludicra petuntur
 Praemia : sed Turni de vita et sanguine certant.
 Forte sacer Fauno foliis oleaster amaris
 Hic steterat, nautis olim venerabile lignum :
 Servati ex undis ubi figere dona solebant

Laurenti divo, et votas suspendere vestis.
 Sed stirpem Teucris nullo discrimine sacrum
 Sustulerant, puro ut possent concurrere campo.
 Hic hasta Aeneae stabat: huc inpetus illam
 Detulerat, fixam et lenta radice tenebat.
 Incubuit, voluitque manu convellere ferrum
 Dardanides: teloque sequi, quem prendere cursu
 Non poterat. tum vero amens formidine Turnus,
 Faune, precor, miserere, inquit: tuque optima ferrum
 Terra tene; vestros colui si semper honores;
 Quos contra Aeneadae bello fecere profanos.
 Dixit, opemque dei non cassa in vota vocavit.
 Namque diu luctans, lentoque in stirpe moratus,
 Viribus haud ullis valuit discludere morsus
 Roboris Aeneas. dum nititur acer et instat,
 Rursus in aurigae faciem mutata Metisci
 Procurrit, fratrique enssem dea Daunia reddit.
 Quod Venus audaci nymphae indignata licere,
 Accessit, telumque alta ab radice revellit.
 Olli sublimes armis, animisque resecti,
 Hic gladio fidens, hic acer et arduus hasta,
 Adstant contra certamina Martis anhel.
 Junonem interea rex omnipotentis Olympi
 Adloquitur, fulva pugnans de nube tuentem:
 Quae jam finis erit, conjunx? quid denique restat?
 Indigetem Aenean scis ipsa, et scire fateris,
 Deberi caelo, fatisque ad sidera tolli.
 Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus haeres?
 Mortalin' decuit violari vulnere divom?
 Aut enssem (quid enim sine te Juturna valeret?)
 Ereptum reddi Turno, et vim crescere victis?
 Define jam tandem, precibusque inflectere nostris:
 Nec te tantus edat tacitam dolor: et mihi curae
 Saepe tuo dulci tristes ex ore recurrent.
 Ventum ad supremum est. terris agitare vel undis
 Trojanos potuisti: infandum accendere bellum,
 Deformare domum, et luctu miscere hymenaeos.
 Ulterius tentare veto. Sic Juppiter orsus,
 Sic dea submisso contra Saturnia vultu:

Ista quidem quia nota mihi tua, magne, voluntas,
 Juppiter ; et Turnum et terras invita reliqui.
 Nec tu me aëria solam nunc sede videres
 Digna indigna pati ; sed flammis cincta sub ipsam
 Starem aciem, traheremque inimica in proelia Teucros.
 Juturnam misero, fateor, succurrere fratri
 Scasi, et pro vita majora audere probavi ;
 Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum :
 Adjuro Stygii caput inplacabile fontis :
 Una superstitio superis quae reddita divis.
 Et nunc cedo equidem, pugnasque exosa relinquo.
 Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
 Pro Latio obtestor, pro majestate tuorum :
 Cum jam connubiis pacem felicibus (esto)
 Component, cum jam leges et foedera jungent ;
 Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
 Neu Troas fieri jubeas, Teucrosque vocari ;
 Aut vocem mutare viros, aut vertere vestis.
 Sit Latium : sint Albani per saecula reges :
 Sit Romana potens Itala virtute propago :
 Occidit, occideritque finas cum nomine Troja.
 Olli subridens hominum rerumque repertor :
 Et germana Jovis, Saturnique altera proles,
 Irarum tantos volvis sub pectore fluctus ?
 Verum age, et inceptum frustra submitte furorem.
 Do, quod vis ; et me victusque volensque remitto.
 Sermonem Ausonii patrium moresque tenebunt.
 Utque est, nomen erit : conmixti corpore tanto
 Subfident Teucri. morem ritusque sacrorum
 Adjiciam, faciamque omnis uno ore Latinos.
 Hinc genus, Ausonio mixtum quod sanguine surget,
 Supra homines, supra ire deos pietate videbis :
 Nec gens ulla tuos aequae celebrabit honores.
 Adruit his Juno, et mentem laetata retorfit.
 Interea excedit caelo, nubemque reliquit.
 His actis aliud genitor secum ipse volutat :
 Juturnamque parat fratris demittere ab armis.
 Dicuntur geminae pestes, cognomine Dirae ;
 Quas et Tartaream Nox intempesta Megaeram

Uno eodemque tulit partu, paribusque revinxit
Serpentum spiris, ventosaeque addidit alas.
Hae Jovis ad solium saevique in limine regis
Adparent, acuuntque metum mortalibus aegris,
Si quando letum horrificum morbosque deum rex
Molitur, meritas aut bello territat urbis.
Harum unam celerem demisit ab aethere summo
Juppiter, inque omen Juturnae occurrere jussit.
Illa volat, celerique ad terram turbine fertur :
Non secus, ac nervo per nubem impulsa sagitta ;
Armatam saevi Parthus quam felle veneni,
Parthus sive Cydon, telum inmedicabile torfit ;
Stridens et celeris incognita transfilit umbras.
Talis se fata Nocte tulit, terrasque petivit.
Postquam acies videt Iliacas atque agmina Turni ;
Alitis in pravae subitam conlecta figuram,
Quae quondam in bustis aut culminibus desertis
Nocte sedens, serum canit inportuna per umbras,
Hanc versa in faciem, Turni se pestis ob ora
Fertque refertque sonans, clipeumque everberat alis.
Illi membra novus solvit formidine torpor :
Adrectaeque horrore comae, et vox faucibus haesit.
At, procul ut Dirae stridorem agnovit et alas,
Infelix crinis scindit Juturna solutos,
Unguibus ora soror foedans, et pectora pugnis :
Quid nunc te tua, Turne, potest germana juvare ?
Aut quid jam durae superat mihi ? qua tibi lucem
Arte morer ? talin' possum me obponere monstro ?
Jam jam linquo acies. ne me terrete timentem
Obscoenae volucres : alarum verbera nosco,
Letalemque sonum. nec fallunt iussa superba
Magnanimi Jovis. haec pro virginitate reponit ?
Quo vitam dedit aeternam ? cur mortis adempta est
Conditio ? possem tantos finire labores
Nunc certe, et misero fratri comes ire per umbras.
Immortalis ego ? aut quidquam mihi dulce meorum
Te sine, frater, erit ? o quae fatis alta dehiscat
Terra mihi, Manisque deam demittat ad imos ?
Tanquam effata, caput glauco contextit amictu

Multa

Multa gemens, et se fluvio dea condidit alto.
 Aeneas instat contra, telumque coruscat
 Ingens arboreum, et saevo sic pectore fatur : [tractas ?
 Quae nunc deinde mora est ? aut quid jam, Turne, re-
 Non cursu, saevis certandum est conminus armis.
 Verte omnis tete in facies ; et contrahe, quidquid
 Sive animis, sive arte vales : opta ardua pennis
 Astra sequi, clausumque cava te condere terra.
 Ille caput quassans, Non me tua fervida terrent
 Dicta, ferox. di me terrent, et Juppiter hostis.
 Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens ;
 Saxum antiquum, ingens, campo quod forte jacebat
 Limes agro positus, litem ut discerneret arvis.
 Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
 Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
 Ille manu raptum trepida torquebat in hostem,
 Altior insurgens, et cursu concitus heros.
 Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem,
 Tollentemve manu, saxumque inmane moventem.
 Genua labant : gelidus concrevit frigore sanguis.
 Tum lapis ipse viri, vacuum per inane volutus,
 Nec spatium evasit totum, nec pertulit ictum.
 Ac velut in somnis, oculos ubi languida preffit
 Nocte quies, nequidquam avidos extendere cursus
 Velle videmur, et in mediis conatibus aegri
 Succidimus ; non lingua valet, non corpore notae
 Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur :
 Sic Turno, quacumque viam virtute petivit,
 Successum dea dira negat. tum pectore sensus
 Vertuntur varii. Rutulos adspectat et urbem,
 Cunctaturque metu, telumque instare tremiscit.
 Nec quo se eripiat, nec qua vi tendat in hostem,
 Nec currus usquam videt aurigamve sororem.
 Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat,
 Sortitus fortunam oculis ; et corpore toto
 Eminus intorquet. murali concita numquam
 Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
 Dissultant crepitus. volat atri turbinis instar
 Exitium dirum hasta ferens, oraesque recludit

Loricæ,

Loricæ, et clipei extremos septemplicis orbis :
Per medium stridens transit femur. incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Confurgunt gemitu Rutuli, totusque remugit
Mons circum, et vocem late nemora alta remittunt.
Ille humilis supplexque oculos dextramque precantem
Protendens, equidem merui, nec deprecor, inquit :
Utere sorte tua. miseri te si qua parentis
Tangere cura potest ; oro, (fuit et tibi talis
Anchises genitor) Dauni miserere senectæ.
Et me, seu corpus spoliatum lumine mavis,
Redde meis. vicisti, et victum tendere palmas
Ausonii videre. tua est Lavinia conjunx :
Ulterius ne tende odiis. Stetit acer in armis
Aeneas, volvens oculos, dextramque repressit.
Et jam jamque magis cunctantem flectere sermo
Cooperat ; infelix humero cum adparuit alto
Balteus, ac notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri : victum quem volnere Turnus
Straverat, atque humeris inimicum insigne gerebat.
Ille, oculis postquam faevi monumenta doloris
Exuviasque hausit, furiis accensus, et ira
Terribilis : Tune hinc spoliis indute meorum
Eripiare mihi ? Pallas te hoc volnere, Pallas
Inmolat, et poenam scelerato ex sanguine sumit.
Hoc dicens, ferrum adverso sub pectore condit
Fervidus. ast illi solvantur frigore membra,
Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

FINIS AENEIDOS.

ALEXANDRI CUNINGAMII
EMENDATIONES
I N
P. VIRGILIIUM MARONEM.

In BUCOLICA.

Pag. Ver.

- 1 14 **I**NTER densas corulos) Lege corulos inter
densas.
ib. 18 Saepe sinistra, &c.) Abest hic vers. ab opt.
MSS. et ed. 1474. Irrepsit ex Eclog. IX. 15.
ante sinistra cava.
2 36 palumbes) Forte palumbi. Quidam codd. Pierii
rauci.
3 11 Barbarus ?) Vid. Syllog. Epist. Burman.
Tom. III. p. 861.
6 34 Si ad vitulam spectas) Sic cod. Med. Pierii,
Ed. 1474. spectas al. spectes et al. laudas. Forte
delendum si et legendum spectes.
8 10 His certe) Non male Henr. Steph.
Hi certe (neque amor causa est) vix offibus haerent.
Vid. Gulielmii Verisimilia, Lib. I. cap. 12.
10 21 viridi) Forte viridis.
11 1 inducere Bacchi) Sic opt. codd. Pier. et MS.
Hulfian. Repone indicere Bacchi. Aen. XI. 737.
choros indixit tibia Bacchi.
ib. 27 insuetum) Forte insueti.
12 12 votis) Henr. Steph. voti.

U u

quo

Pag. Ver.

- 13 30 *quo fonte*) Forte legendum *quī fonte*. Serv. enim
exponit per *quomodo*.
14 22 *ut Scillam Nisi, aut quam.*) Ita cod. Rom. Pier.
Gronov. *ut quam* Observ. I. 22.
16 13 *sua quaeque*) *Lege quaque*.
17 2 *liceat mihi cum*) Hōc ordine ed. princeps.
ib. 33 *acceperat annus*) Ita MS. Paris. [et cod. Medic.]
18 23 *Daphnin*) Sic ed. 1476. ut infra *Moerin*.
19 pen. *vetercs---fagos*) Sic cod. Med. vid. N. Heins.
ad Claudian. de bello Gild. v. 136. Vid.
Buc. II. 3. et III. 12.
23 8 *biemis---aquosae*) Barth. ex MS. *biemi---aquosa*.
Advers. XVIII. 16.
ib. 10 *verjemus*) Flor. Christian. *servemus*. Et ita Barth.
I. c. et Rutgerf. var. lect. VI. 15. Buc. V. 12.
servabit Tityrus baedos.
ib. 15 *quojus*) Ita codd. Mark. et Hulsian.
ib. 17. *cunstantibus*) Ita Barth. I. c. ex lectione MS.
contantibus. et Titius Loc. controvers. Lib. I.
cap. 1.

Pag. Ver.

In GEORGICA.

- 25 22 *AC prius*) MS. Paris. et ed. 1474. [et cod.
Medic.]
27 20 *ne signare*) Cod. Roman. Pier. [et Medic.]
28 15 *quae sint duris*) *Lege duris quae sint*.
29 7 *luxurie*) Ita MS. Hulsian. cod. Rom. P. *luxuriae*
vitiose pro luxurie.
30 3 *avenis*) Sic cod. Med. Pier. et edd. Lavagn. et
H. Steph.
ib. 25 *densentur*) Ita codd. optimi Pier. Vid. N. Heins.
ad Ovid. Fast. III. 820.
31 1 *inpressat*) Ita Bersman.
ib. 4 *Rubia*) Sic MS. Bersman. atque ita Scaliger, et
Torrent. ad Horat. Sat. I. 5. 94.
ib. 7 *diducere*) Ita MS. Colot. apud Ursin. [et cod.
Medic.]

melius

Pag. Ver.

- 31 25 *melius gelida*) Sic MSS. Paris. et Hulf. et ed.
1474.
- 33 33 *inprudentibus imber Obsuit*) Binkershoek. Observ.
jur. Rom. II. 10. legit *adfuit*. [Cod. Med.
prudentibus----*obsuit* a prima manu. Omnino
recte.]
- 35 1 *Denset*) Ita Fabric. ex Prisciano, et ita ed.
1476. [et cod. Med. a prima manu.]
- 36 28 *alte*) *Lege alta*. Horat. Sat. I. 6. 43. *magna so-*
nabit. Cod. Paris. et Serv. *altae* [et cod. Medic.]
- 37 17 *in spatia*) Ita codd Medic Pier. et Paris. et edd.
princ. 1474 et 1476. [Cod. Med. *spatio* sed
in et *a* supra scriptis.]
- 38 4 *sunt alii quos ipse via*) Scaliger in prolegom. ad
Manil. *aliae quas ipse vias*. [Adludit cod.
Medic. *alie* quos bis supra scripto *a*.]
- ib. 14. *castaneas fagus*) Ita Scaliger. Vid. Taubman.
hic.
- 41 16 *leones semina*) Per appositionem cod. Medic.
Vid. Heins. ad Claud. de bello Gildon. v. 136.
[Ita est a prima manu.]
- ib. 33 *verutos*) Lipsius *veruto*. Vid. Cerdanum.
- 43 6 *semper viridi*) Ordo cod. Rom. Pier. ut conjeci.
[et cod. Medic.]
- 44 8 *excoquere, magnos*) Sic lege sine copula.
[ib. 13 *at si*) Cod. Medic. *ac si* Recte.]
- [ib. 33 *animum prospectus*---*inanem*) sensus poscit *inanis*.
ut Aen. I. 464. *animum pictura pascit inani*.
At quae causa peccandi? Legendum forte *in-*
ane i. e. inaniter, in nullum usum.]
- 46 2 *germina*) Vid. Philargyr. et Fabric.
- ib. 11 *Terrea*) Sic Philargyr. et Bersman. ex Lactantio.
Vid. Bentl. ad Horat. Epod. 11. 18. [Sic cod.
Med. sed non a prima manu.]
- ib. 21 *ingentis*) Sic cod. Paris. [et Med. sed a manu
correctoris.]
- 47 8 *aestus*) Vid. Pier. al. *aestas*.
- ib. 13 *ingeniis*) Vid. Philargyr. et Pier.

Pag. Ver.

- 49 25 *exiguusque*) Ita cod. Rom. Pier. al. *parvoque*,
Forte *paucosque*. [Cod. Medic. *exiguosque*]
- ib.* 38 *campi*) Huet. et Waddel. *Tempe*. Sic citat
Torrent. ad Horat. Carm. I. 1. 30. [Glossa τῆ
Tempe campi Thessaliae.]
- [50 2 *in vallibus*) Cod. Med. *convallibus*. Recte]
- ib.* 28 *penates*) Ita Cerdan. et Markland. ad Stat. [et
cod. Med.]
- 51 20 *carmine*) Sic Philargyr. et ed. Henr. Petri. vid.
Pier.
- ib.* 23 *Quoi*) Ita MS. Mark. et Pier. ad Buc. IV.
62. unde observari licet Pierium raro ortho-
graphiam adnotasse proprio loco. vid. eum ad
Aen. VI. 813. ed. princ. saepe *quoi* et *quojus*.
- 52 19 *Ixionis orbes*) Ita cod. Rom. Pier. quem vide.
- ib.* 23 *nil altum*) Forte *nil alti*.
- 53 18 *altius*) Lege *altior*.
- ib.* 24 *albis et gilvo*) *Albus e gilvo*. Menag. orig. I-
tal. p. 290. vid. Serv.
- 55 10 *Sileri*) Ita cod. Med. teste Vossio ad Melam. II.
4. [Ita est a prima manu, sed a superadditur.]
- ib.* 12 *Oestron*) Sic quidam codd Pierii et ed. Aldi 1501.
- [56 3 *consumunt*) *Consumant* Cod. Medic. recte.]
- ib.* 7 *equi*) Cod. Med. melius *equis*.]
- ib.* 15 *acceperit aestas*) Ita cod. Rom. Pier. vid.
Buc. VIII. 39.
- ib.* 19 *provocet*) Sic edd. princeps et 1476.
- [57 9 *magnus olympus*) *Longus olympus* cod. Med.]
- ib.* 27 *vorticibus*) Sic edd. princ. et vetusta sine loco
et anno [et cod. Med.]
- ib.* 36 *pertentet*) Lege *pertentat*.
- 58 1 *flumina conreptos unda*) Philargyr. sic sine copula.
- ib.* 4 *bumerosque*) Ita opt. MSS. Pier. et Paris. et
edd. Egnatii vetustaque sine loco et anno.
- 59 13 *Haec---tuendae*) Ita codd. opt. Pier. neque est
enallage numeri ut Serv. sed *haec* antiquae pro
bae.
- ib.* 31 *mittet*) Ita MS. Colot. ap. Ursin. [et cod. Med.
a prima manu.] *magis*

Pag. Ver.

- 60 26 *magis ac magis*) Ita cod. Hulfian. recentior.
 62 25 *extorridus aestu*) Ita omnino legendum. MS.
 Colot. *exercitus*. [et cod. Med. a manu cor-
 rectrice.] Lectio vulgata *exterritus* derivatum
 e vers. 417. *caelumque exterrita fugit*.
 [65 34 *nec tondere*) Cod. Medic. *ne tondere*. Recte.]
 66 8 *petenda*) Sic codd. Paris. et Mark. et edd. 1472
 et 1474. et Henr. Steph. [et cod. Medic.]
 69 12 *niger*) Melius *piger*. vid. Erythr. ind. in Galae-
 sus. Sic Scoppa. vid. Emmenest. scribe *Galejus*.
ib. 16 *bic*) al. *binc*. forte *buic*.
ib. 23 *jam tum tondebat acanthi*) Vid. Cerdanum qui
 notat. Ach. Statium legisse in vetustis MSS.
 jam tondebat Hyacinthi. [et ita cod. Med. In
 margine *acanthi*.]
 70 11 *distendant*) Forte *distant*. Vid. Pierium ad
 Buc. IX. 31.
ib. 16 *feruit*) Ita Philargyr.
ib. 20 *antrum*) Sic cod. Med. Pier. et probat Broek-
 hufius.
 71 15 *excipiat*) Ed. 1472. *accipiat*. vid. not. ad p. 56.
 15.
 74 2 *carpunt*) Cod. Med. Pier. *captant*. [Forte *car-*
 ptant.]
ib. 15 *quo tibi*) Al. *aut quo*. al. *an quo*.
ib. 18 *pecudum*) Al. *pecorum*. Forte *pecuum*.
ib. 36 *enumerabat*) Sic Serv. ad Buc. VII. 13. et ed.
 H. Petri. vid. Pier.
 75 22 *saxosusque*) Vid. praeter Pier. Gifan. ind. in Lu-
 cret. in Epitheton. [Ita cod. Medic.]
 76 12 *vinces*) Sic codd. opt. Pier. et Paris. Vulgata
 lectio *flestes* est glossa. Vid. Scholiast. Cruq.
 ad Horat. Carm. IV. 6. 21.
 78 19 *Ixionii vento*) Lege *in vento*. Vid. Philargyr.
 79 12 *nulli animum*) Vid. Fabric. et Bersman.
 80 2 et 10 *Orpbi*) Ita MS. Hulf. et ed. 1476. vid.
 Pier. ad Buc. IV. 57. [Cod. Med. *Orpbei*
 sum nota delendi supra e.]

Lavinia)

IN AENEIDEM.

- Pag. Ver.
- 81 2 *Lavinia*) Ita cod. Med. teste Heinſio ad Claudian. de bello Gild. v. 136. et MS. Berſman. [et ita ed. Pariſ. Colinaei ſine anno.]
- 82 18 19 *adoret--inponat*) Ita ed. Henr. Petri. vid. Pier.
- 84 14 *vincit*) Ita cod. Argentoratens. Boecleri.
- 85 3 *jam ſaxa*) Sic MS. Berſman.
- ib. 34 *ſi qua*) Ita ed. Henr. Steph. vid. Pier. et Fabric.
- 87 33 *Urbem, promiſſa*) Sine copula Serv. et Fabric.
- ib. 37 *evolvens*) Sic ed. 1472.
- 88 8 *Hinc*) Sic Serv. et MS. Berſman.
- 89 13 *Spartanae*) Forte *Sarranae*. Infra reſpondet Venus, *virginibus Tyriis mos eſt*, etc.
- ib. 14 *Eurum*) Ita dudum Flor. Chriſtian. Vid. Aen. VII. 807. et Rutgerſ. ad Horat. p. 264. et Tanaq. Fabr. et Tit. loc. contr. XI. 1.
- ib. 30 *vaſtis et*) Codd. Rom. Pier. et Pariſ. [et Med. a manu correctoris.] et ſic MS. Waddel. et edd. princ. et 1476. et ed. Henr. Petri.
- 90 27 *adveniſtis*) Ita meliores codd. Pier. et Argentorat. Boecler. et MS. Hulſian. [Cod. Med. ambigue a prima manu *audveniſtis*.]
- 92 13 *diſſendunt*) Forte *diſſentant*. Vid. ad. pag. 7. 11.
- ib. 25 *facilem victu*) Forte *victus* in genitivo.
- ib. pen. *Attriden*) Ita Senec. Epist. 104. et ſic ed. Farnabii.
- ib. ult. *qui*) Sic cod. Mark.
- 93 29 *agnoscit*) Vid. Pier. et Fabric.
- 94 26 *ventis maria omnia veſti*) Forte *ventis delendum* et ſubſtituendum *circum* vel *huc per*. Vid. Aen. VII. 228.
- 95 11 *officio ne te*) Vid. Turneb. Adverſar. X. 11. et XXV. 23.
- ib. 37 *agetur*) Guyetus *babetur*, Aen. X. 108. *babebo.*
cum

Pag. Ver.

- 96 10 *cum circumfusa*) Lege *circum cum fusa*.
 ib. 29 *tulerunt*) Forte *tulere*.
 98 14 *jaētur*) Codd. Pier. [et Med.] *jaēturque*.
 Forte *jaētatus*.
 99 8 *manibus famuli*) Hoc ordine codd. Pier. et MS.
 Bersman. et edd. princ. et 1476. atque ita
 Serv. [et cod. Med.]
 ib. 10 *ordine longo*) A. Gell. N. A. IV. 1 legit *longam*
 et mox *instruere*.
 100 5 *libatos*) Vid. Valesiana et N. Heins. Syllog.
 epist. T. III. p. 498.
 ib. 24 *et terris*) Ita MS. Bersman. et quidam Pierii.
 ib. 31 *Ulixi*) Ita codd. Paris. Mark. et Hulf. et ed.
 1476. [et cod. Med.]
 102 18 *quae me tellus*) Sic citat Quinctil. Instit. IX. 2.
 ib. 25 *Ille baec, etc.*) Versus hic abest ab opt. MSS.
 translatus ex Aen. III. 611.
 103 7 *Hinc adscita mihi labes*) Sic Serv. Vid. Tan.
 Fabr.
 105 17 *Hanc adeo*) Sic cod. Med. Pier. Vid. Fabric.
 106 19 *Tritonidos*) Ita ed. Fabric.
 ib. 31 *circum pueri*) Sic MSS. Bersman. et Hulf.
 ib. 34 *Ilion, incluta*) Sic Priscian. Putsch. col. 733.
 107 29 *Achilli*) Ita ed. Bersman. [et cod. Med.]
 108 4 *teque*) lege *tete*. Copulam respuit rapida oratio.
 109 16 *per lunam*) Waddel. legit *per lucem*. Infra v. 569.
dant clara incendia lucem. Et ex vv. 397 et
 420. videtur lunam non apparuisse.
 111 28 *neque Apollinis*) Sic cod. Paris. Infra v. 30. *nec*
ullas et p. 112. 26. *nec ullum* melius quam
neque in re puta celeri.
 113 pen. *juvenalibus*) Ita MS. Paris. praeter multos
 Pierii.
 114 1 *aut quo*) Forte legendum *quo quo* et infra p. 117.
aut quae delendum *aut*. Vid. animadvers. in
 Benti. Cap. XI. p. 129.
 115 6 *quae sit circum me*) Vulgo *quae sit me circum*.
 Forte *quae me circum sit*.

fcele-

Pag. Ver.

115 18 *sceleratas* et 24 *sudarit*) *sceleratae* et *undarit*
Valefiana, p. 191.

118 22 *longo tum*) Ita MS. Mark. a prima manu.

119 2 *e diverso*) Sic codd. Mark. et Hulfian.

ib. 25 *seu lassa*) Forte *an ceu lassa*.

120 23 *labori*) MS. Huls. et edd. Berfman. et Henr.
Petri.

ib. 25 *te comitem hinc*) Ita MS. Paris. et ed. Berfm.
et Nasimben. praeter optimos Pierii codd.
[et cod. Medic.]

121 2 *somnio*) Ita recte Tan. Fab. al. *vento* al. *fumo*
vulgo *somno*. vid. Pier. ad Aen. V. 269.
ubi pro *taeniis*, quidam *taenis* al. *vittis*.

122 25 *magno---quondam*) Huic ordini favet cod. Hulf.

123 7 *lene*) Vid. Pier. et Animadver. in Bentl.
Cap. XIX. p. 360.

ib. 11 *Aegeo*) Titius loc. contr. XV. 16. *Ennogi-*
gaeo. Juvenal. Sat. X. 180.

ib. 12 *Quam pius*) Al. *prius*. Forte delend. *quam* et
legend. *Actius*. Aen. VIII. 704.

124 9 *Cybeli*) Praeter Pier. Vid. Davis ad Minut.
Felic.

ib. 23 et 24 *Donusam. Oliaron.*) Vid. Pier. et Voss.
ad Melam. II. 7. Guell. p. 597 Et Erythr.
ind. in *Oliaron*.

126 20 *et caecis*) al. *caecisque*. Dele copulam incertam.

128 14 *Effugimus Iibacae*) Sic codd. Pier. et Hulf. et
ed. Daniel.

[*ib.* 34 *portuque---Cbaonio*) Cod. Med. *portusque---*
Cbaonios. Recte.]

129 1 *incensum*) Forte *incensus*.

130 3 *auras*) Vid. Pier. Tibul. II. 5. 63. Phaedr.
Fab. I. 31. 11.

ib. 24 *laurus*) Vid. Pier. sic MSS. Berfm. et Hulf.
[et cod. Med.]

ib. 36 *suspensum*) Waddel. *suspensus*.

131 11 *Circae*) Male Pier. contra MSS. [et Medic.]

ib. ult. *quondam vasta*) sine copula,

adspar-

Pag. Ver.

- 135 3 *adspargine*) Vid. Pier. et Non. p. 405. et not.
Mercer. p. 191. [Ita cod. Med.]
- ib. 5 *ab littore*) Vid. Pier. sic cod. Paris. et edd.
princ. et 1476. [et cod. Med.]
- ib. 10 *currum*) Vid. Nic. Heins. ad Ovid. Meta-
morph. XIII. 611.
- ib. 13 *Pallados*) Sic ed. princeps.
- ib. 34 *desidimus*) Vide Nic. Heins. ad Valer. Flac.
VIII. 329.
- 138 18 *Nos trepidi*) Ordo cod. Argentor. celeritati ad-
commodatior. Boecler.
- 139 30 *renarrabat*) Al. *fataque narrabat*. Forte *enar-
rabat*. [vid. Boecler. hic et Ovid. Meta-
morph. V. 635. ubi nulla iteratio, et sic saepe
in aliis verbis.]
- 140 6 *quam forti*) Valefiana, p. 183. *quem forti*.
- [141 21 *vatum*) Forte *fatūm*. Vide not. ad pag. 240,
30.]
- 142 4 *exercent*) Sic MS. Hulf. a prima manu.
- ib. 6 *aequataque*) Repone *aequandaque*.
- ib. 15 *certamine tanto*) Markland. ad Stat. *certamina
tanta*.
- ib. 26 *factum fortuna sequatur*) Forte legendum *fa-
cta* vel *fortunam facta sequantur*.
- 143 22 *Delon*) Ita cod. Mark. et ed. princeps.
- 145 17 *subnexus*) Vid. Gevart. Elect. et Salmas. Exerc.
Plin. cap. XXXIII. p. 392. Ita Ruacius.
- 146 15 *circum quae*) Sic cod. Mark.
- ib. 17 *Littus arenosum*) Versum delet Tan. Fab. Tol-
latur prava distinctio.
- 147 12 *rebus sit*) Sic ed. 1476.
- 148 31 *demeret*) Vide Serv. et Gronov. Observ. IV. 9.
- 149 12 *diffimulem----reservem*) Vulgo----lo---vo. De
mutatione temporum et modorum vide Pier.
infra v. 536 et saepius alibi.
- 150 4 *ramos*) Ita Cerdanus vide N. Heins. ad Valer.
Flacc. VII. 287.

Pag. Ver.

- 152 15 *inmittere*) Forte *innectere* cum praecedat *sol-
vere*.
- 153 28 *ratibusne*) Sic codd. Mark. et Hulf. vide Taub-
man. hic.
- 156 18 *bos quaesitum*) Tan. Fab. *bosce relictum*. Forte
oblitum [Nil muta. *quaesitum* valet *adquisi-
tum*. Ovid. A. Amand. II. 13. Liv. II.
49. 2.]
- 157 24 *repertam*) Ita quidam codd. Pier. vide Donat.
et Serv. [in cod. Medic. ultima litera abrafa.]
- 159 16 *Mycenes*) Ita lege ex Servio. vide N. Heinf. ad
Valer. Flacc. V. 646. Cod. Roman. Pier.
Mycenis.
- 161 22 *intentaque*) Al. *nudataque*. Repone *intextaque*.
- 164 13 *e more*) Sic MS. Berfman.
- ib. 34 *Demoleos*) Ita edd. princ. et 1476. et H. Petri.
et MS. Hulf.
- 166 3 *circum amplectitur*) Sic ed. Berfman. et cod.
Hulf. et quidam Pier.
- [168 pen. *innexuit*) Cod. Med. a prima manu *intexuit*.]
- 169 4 *motu melior*) Sic ed. Hortensii.
- ib. 31 *deinde*) Sic cod. Colot. apud Urfin. Aen. XII.
889. *quae nunc deinde mora*. [et sic cod.
Medic.]
- 170 4 *quassantemque*) Sic MS. Berfman. vide Erythr.
ind. in *quassantem* vide Macrobi. IV. 1. et
Valer. Flacc. V. 527.
- ib. 24 *ferrum tendant*) Ita cod. Mark.
- 171 30 *exsortem---bonores*) Forte *exsortes*. vide Valer.
Flacc. V. 540.
- ib. 38 *dejecit*) Tan. Faber. *dejexet* pro *dejexisset*. vide
Aen. XI. 82. *vixet*.
- 173 22 *Hic*) Ita cod. Paris. vide Pier. [et ita cod.
Medic.]
- ib. 26 *exsaturata*) Sic MS. Berfman.
- [174 10 *Quid prohibet*) Al. *quis* Cod. Med. a prima
manu *qui bene*.]
- [ib. 28 *et gressus*) Al. *vel* ut sustentetur syllaba. Lege
qui gressus.] *aquam*)

Pag. Ver.

- 175 36 *aquam*) Ita cod. Paris. *ruit* active ut alibi.
 176 17 *invalidi*) Ita MSS. Mark. et Hulf.
 177 4 *qui te*) Sic MS. Bersm. al. *quis, quid*.
ib. 18 *Trojam*) Sic antiquiores codd. Pier. [et cod.
 Medic.]
 181 17 *poscit*) Cod. Roman. Pier. *poscunt*. [et cod.
 Medic.]
 182 25 *terra*) Vide Serv. et Pier.
 183 12 *et mille*) Forte *per mille*.
ib. 34 *Cocytosque*) al---*tusque*. [Cod. Medic. *Cocy-*
tosque.]
ib. *ib.* *circumvenit*) Ita Serv. et Codd. Pier. [et Med.]
 vide N. Heinsf. ad Valer. Flacc. III. 118.
 Forte *circumgemit*.
 184 1 *dictus*) Waddel. legit *dictae*.
ib. 4 *qui*) Ita MSS. Colot. et Bersm. [et cod. Med.]
ib. 22 *figit---curis*) Ita Codd. Mark. et Hulf.
ib. 31 *victor---vita*) Ita cod. Hulf. et ed. Bersman.
 185 10 *forte*) Vide Serv. et Pier. [sic cod. Medic.]
 i. e. fortiter.
ib. 23 *gemina*) Expone ex Digest. L. 10. arbor. fur-
 tim caesarum.
ib. 33 *crepitabat*) Vide Pier. [sic cod. Medic.]
 187 34 *horrendum*) Forte *Horrenda*.
 188 7 *flammea*) Vide Pier. Aen. VII. 448. *flam-*
mea torquens lumina.
 189 16 *Ancbisiada*) Vide supra p. 183. v. 28. [ubi
 cod. Med.--*de*. sed *a* supra scriptum] vide
 Serv. ad Aen. III 475. et N. Heinsf. ad Sil.
 It. XIII. 72 et 796.
 191 4 *futilis*) Guellius *futilis*. Paralipom. p. 610.
ib. 35 *Procrinque*) Sic edd. H. Petri et Gruter. (quae
 ult. *Eriphylen*) vide Pier.
 192 1 *Inter quas*) lege *Quas inter*.
 193 7 *vidit lacerum*) Beriman. sine copula. [et cod.
 Med. a manu correctoris.]
ib. 21 *ad quae*) Sic Roman. Pier. [et cod. Med. a
 prima manu.]

Pag. Ver.

- 194 5 *adtulerit*) Ita cod. Hulf. [et cod. Med. a prima manu.]
- 195 5 *tortosque*) Ita Nic. Heins. ad Claudian. ex libris vetustis. v. Pier.
- ib.* 12 *tantum.*) Forte *tantus*.
- 196 4 *aut fraus*) Ita cod. Mark. et Hulf. et ita Servius.
- ib.* 12 *districti*) Ita cod. Paris.
- ib.* 35 *et lumine*) Cod. Paris. *de lumine*.
- 197 3 *eadem*) Forte *fidem* vel *cbelyn*. Catalect. Scallig. Panegy. ad Pison. *sive cbelyn digitis et eburno verberare pulsas*.
- ib.* 14 *superne*) Forte *superna*.
- 198 4 *tuaeque spectata*) Vide Tan. Faber. ad Lucret. V. 973. *Valesiana tua quae*.
- ib.* 19 *somnio*) Ita Tan. Fab. vide not. ad pag. 121. v. 2.
- ib.* 21 *silvis*) al. *silvae*. Pier. [et sic cod. Med. a prima manu, recte.]
- 199 21 Tres versiculi hic transpositi.
- 200 14 *Laude*, &c. Deest hic versus in opt. MSS. [et in Medic.]
- ib.* 27 *nunc flecte*) Fabricius *huc flecte*.
- 202 26 *ipso est*) Vide Pier. sic cod. Paris. et edd. Fab. Egnat. et H. Steph.
- 203 1 *quisquam se*) Ita ed. Bersman.
- 204 26 *fuert*) al. *fuert*. Gifan. ind. in Lucret. *fuert* antiq. pro *esset*.
- 205 29 *monstris*) Donatus *monstrorum* non male.
- ib.* 31 *mephitin*) Sic cod. Hulf. et ed. princ. et quamplures accusativi Graeci.
- 206 11 *praecepta*) Vide Pier. vulgata lectio *responsa* est glossema.
- 207 11 *caeloter*) Sic edd. princeps et 1476. vide Georg. I. 409.
- 212 14 *Disjice*) Omnes Codd. Pier. *disjice* vide Gevart. elect. p. 57. [et cod. Med.]
- 213 27 *choro*) Vide Pier. et Fabric. [Ita cod. Med. a prima manu.] ubi

Pag. Ver.

- 213 36 *ubi quaeque*) al. *ubicunque*. Forte *ubiquaque*.
 215 22 *aquae vis*) Vide Pier. et Fabric. et Erythr.
 ind. voce *πίκται*.
 217 17 *agris*) Ita unus Pier. recte. [Docent *greges et*
 armenta.]
 ib. 23 *convecta per auras*) Vide Serv. et Pier. Cante-
 rus legit *convexa peragrans*. [Cod. Medic. a
 prima manu *conversa*. Recte. Vide Aen. XI.
 595.]
 ib. 30 *infani*) Forte *insano*.
 218 2 *anguibus*) Forte *unguibus*.
 ib. ult. *omnisque*) al. *del. que*. Waddel. *annisque*.
 Forte *omnique*.
 219 28 *tergent*) Ita plures Pier. et MS. Paris. et sic
 Serv.
 221 19 *aequosque Faliscos*) Forte *Aequosque Faliscos-*
 que. infra v. 747.
 222 5 *vel cum*) Tan. Faber. *vel quam*. Forte *quam*
 cum.
 223 9 *bumentia*) Sic Roman. cod. Pier. [et Medic.]
 226 13 *exit*) Tan. Fab. legit *ecsit* vel *esit* antique pro
 erit. vid. Gifan. ind. in Lucret. in *escit*.
 [De mutatione. *sin x* vide Pier. infra v. 72.
 vid. Dan. Heins. ad Horat. Carm. I. 7. 12.
 et Passerat. ad Catul. p. 469. col. 2.]
 ib. 20 *tu d*) Vide Fabric. [Ita cod. Medic.]
 ib. 38 *rumore*) Vide Gronov. observ. II. 16. [Cod.
 Med. a prima manu *rumone*.]
 228 22 *os*) Forte *osque*.
 229 26 *tegebat*) Ita codd. Rom. Pier. et Hulf. [et
 cod. Med. a prima manu.]
 ib. 30 *monstro Volcanus erat*) Forte *Volcanus erat*
 monstro.
 230 32 *intonat*) Vide Pier. et Erythr. [Ita cod.
 Medic.]
 232 3 *ferunt*) Sic Serv. et pleraeque edd. ante Heins.
 [et cod. Med. a prima manu.]
 234 20 *Neri*) Sic cod. Paris. vide Pier.

Tum

Pag. Ver.

- 234 34 *Tum quoque, &c.*) Hic versus male notatur ab
Heinsio ut spurius. Abest a nonnullis MSS.
propter similem finem cum praecedente *fu-*
isset.
- 235 1 *ignes*) Forte *ignesque.*
- [238 1 *defixique*) Forte *defixi* cū hiatu.]
- ib. 36 *litora*) Vide Pier. sic ed. Henr. Petri [et cod.
Medic.]
- 239 21 *nunc, nunc o*) Vide Pier. [sic cod. Medic.]
- ib. 24 *neu nuntius*) Ita lege, vel *nec.* vulgo *ne.* [Cod.
Medic. *neu.*]
- 240 8 *ut latis*) Ita Tan. Fab. ad Phaedr. II. 8. 4.
Vide infra. v. 610. et ibi Pier. *ut al. et.*
- ib. 30 *fatām*) Sic ed. Bersm. et Melancthon. in marg.
Ita coniecit Waddel.
- 242 6 *a vertice*) Sic MS. Hulf. [et Medic.]
- ib. 37 *tota*) Valefiana p. 176. *torta* et sic Gifan.
Vide Bersm.
- 243 30 *et turbata arripe*) al. *turbataque.* forte *tu tur-*
bata arripe. vel *turbataque corripe.*
- 244 9 *vertitur, &c.*) Abest ab omnibus fere MSS.
[et Med.] translatus ex Aen. VII. 784.
- ib. 17 *tela, scandite*) Abest copula ab edd. 1472.
1474. Henr. Petri et Steph.
- 245 21 *facto est et*) Ita Waddel. recte. [adludit cod.
Med. *factos et vitiose.*]
- ib. 26 *domito---Olympo*) Waddel. *domitor---Olympi.*
- 246 2. *ducem Laurentia*) Lege *ducem in.* et ita Wad-
del.
- ib. 24 *Quot prius, &c.*) Abest ab opt. MSS. [et
Medic.] translatus ex Aen. X. 223.
- ib. 30 *non tela*) Tan. Fab. *nunc telaque et ignes.*
[Male Fab. et Serv. *naves* subauditur.]
- ib. ib. *neque*) Sic codd. Paris. Mark. Hulf. et Serv.
[et cod. Medic.]
- ib. 39 *nec solos*) Macrobian. p. 424. *an solos.* alibi *nec.*
forte solos an,

Pag. Ver.

- 247 3 *non genus*) Markland. ad Stat. p. 284. *nunc genus*. [vide Broekhus. ad Tibul. II. 47.]
- ib. 28 *ducit*) *Lege ducunt*.
- ib. 35 *juveni*) Ita ed. Henr. Steph. vide Serv. et Fabric.
- 248 28 *Est hic, est*) Forte. *Est, est hic*.
- 252 15 *multa morte*) Waddel. *inulta morte*.
- ib. 29 *moriens*) Tit. L. Controv. XXI. 23. conjungit *post mortem* verbis *moriens*, &c. ut significet, mortis causa donare. [Malim *mortem Euryali* intelligere. infra v. 450. *victores praeda Rutuli spoliisque potiti*. Unde lectio cod. Roman. Pier. *praedaeque* hic praefenda.]
- 253 2 *radiisque*) Bene Waddel *radiis quae*.
- 255 6 *pleno---spumantis*) Sic Donat. et Serv. licet utriusque nota corrupta sit. ed. 1472 *spumantes*. Vide Fabric. [sic cod. Medic.]
- ib. 13 *cogit*) Repone omnino *cogunt*. ut mox *acunt*. vide Aen. VI. 743. V. 500. VIII. 661. XII. 552.
- 256 25 *juvat*) Vide Pier. [Cod. Med. *lubat* a prima manu, solita corruptione pro *juvat*]
- 259 13 *vocat*) Ita codd. Pier. et Serv. [et cod. Med.]
- 260 8 *Aeneida*) Vide Aen. VI. 126 et notam ib. p. 189. 16.
- 261 16 *atri*) *alti* Pricaeus ad Apul. Metamorph. p. 374.
- 263 28 *unda*) Ita quidam Pier. [et cod. Med.] *amni* glossa.
- 265 32 *Paphos*) Sic ed. princ. et Fabric. et cod. Hulf. et mox p. 266. 28.
- ib. 35 *nil*) Ita cod. Mark.
- 266 25 *potis*) Sic cod. Hulf. [et Medic.]
- 268 7 *pulsi quem*) Sic cod. Mark.
- [ib. 26 *noctis iter*) Cod. Med. a prima manu, *jam quaerit sidera opacae noctis, idem jam quae passus*.]

formacque)

Pag. Ver.

- 269 13 *formaeque*) Waddel. leg. *formae quae*. Non male.
- 271 17 *cristisque*) al. del. *que*. Forte *tristisque*.
ib. 25 *ultro*, &c.) Vers. translatus ex Aen. IX. 127. hic male inseritur.
- [272 10 *innocuae*) Cod. Med. a prima manu *innocur*. Forte *innocuum*.]
- 273 28 *cbnixa*) Vide Serv. et Pier. [Ita cod. Medic.]
- 274 11 *vellit magno*) Sic MS. Berlm.
- ib.* 13 *dabat*) Sic MS. Colot. apud Urfin. [et cod. Medic.]
- 276 34 *Quem pellis*) Ita recte Markland. ad Stat. p. 8. [Sic cod. Med.]
- 277 8 *exanimum*) Ita Codd. Pier. et Hulf. et ed. Henr. Petri.
- 278 20 *dixerat ille aliquid magnum*) Waddel. *dictum erat illi aliquid*.
- [280 35 *gressusque*) Cod. Medic. *gressumque*. Recte]
- 281 26 *reducit*) Vide Pier. [Ita cod. Medic.]
- [*ib.* 30 *palantis*) Cod. Med. a prima manu *pallentes*. Recte.]
- [*ib.* 31 *aut quae*) Cod. Med. a prima manu *et quae*. Lege *aequae*.]
- 282 22 *Parin*) Ita codd. Paris. et Berlm. et ed. 1476.
- ib.* 23 *Hic cubat*) Sic lege. Vulgo *occubat*. Vide Pier. de erasione MSS.
- ib.* 27 *Pastum in*) Ita omnino legendum. vulgo *pastus arundinea*.
- ib.* 31 *Ille autem*) De transpositione versuum vide Scalig. ad Manil.
- 283 14 *et bastam*) Repone *in bastam*. Vide Aen. XII. 398.
- [*ib.* 29 *Agis*) Cod. Med. *Argis*.]
- 284 17 *Antoren*) Ita ed. princ. a recto *Antores* Prob. Putsch. col. 1452.
- ib.* 30 *optime*) Vide Fabric. [Cod. Med. *optimae delecto a.*]

agricola

Pag. Ver.

- 285 5 *agricola: tuta*) Donat. et MS. del. copulam.
vide Fabric.
- ib. 7 *pluit in terris*) Vide Erythr. ind. in *pluit*.
Lucret. VI. 630.
- ib. 17 *minaci*) Ita Rom. Pier. supra v. 323. *claman-
tanti sistit*. ubi al. *clamantis*.
- ib. 35 *adclinus*) Sic cod. Paris. vide ad Horat. Sat. II.
2. 6.
- 286 32 *Et furiis, &c.*) Hic versus abest a Roman.
Pier. [et Medic.] translatus nimirum ex
Aen. XII. 668.
- 296 6 *possuntque*) Waddel. legit *poscuntque*. Recte.
- ib. 19 *melior lingua*) Serv. videtur legisse *linguae*.
Sil. Ital. V. 333. *fati melior*.
- [ib. 26 *ferat*) Cod. Paris. et Medic. *petat*.]
- 298 8 *Ammis et*) Forte *omnis et*. Tan. Fab. pro *Au-
fidus* lege *Appulus*.
- 299 19 *magnus vario*) Ita MS. Bersman.
- 300 1 *labor vocat*) Ita cod. Mark.
- ib. 5 *Causa mali tanti*) Lege *Tanti causa mali*.
- ib. 8 *belli praeses*) Sic cod. Mark. et ed. Bersm.
- ib. 21 *alte*) Forte *altum*.
- 301 8 *vallis*) Ita MS. Bersm. et ed. Aldi. Syllaba
vi caesurae sustentatur.
- ib. 29 *mutata*) Pier. probat *mutilata*. et sic ed.
Plantin. 1595.
- 303 8 *pugnat*) Tan. Faber legit *spumat*.
- 304 14 *dolorem*) Ita recte Henr. Steph. vide Pier.
- ib. 31 *magnoque*) Forte *magnumque*.
- ib. 39 *Lirin*) Sic ed. princ. et mox *Chrominque* [et
cod. Med.] et edd. Bersm. et Henr. Petri.
- 307 20 *Satus Cybelo*) Vide Pier. Donat. et Serv. Cy-
belo. [et cod. Medic.]
- [309 28 *fulgentem armis*) Cod. Med. a prima manu
laetantem animis.]
- [310 5 *disiectique duces*) Cod. Med. a prima manu
defectique. Bene.]

Y y

continuo

Pag. Ver.

- 311 8 *continuo pugnat ineant*) Ita MS. Fabric. quem vide.
- ib. 30 *crimen ferro*) Ita codd. Mark. et Hulf.
- 312 2 *veterum nulli*) Sic MS. Berfman.
- [ib. 21 *aegrescitque medendo*) Cod. Medic. *ardescitque tuendo* ut Aen. I. 713. in margine *aegrescit*. ed. 1472. *aegrescitque videndo*. Duplex glossa.]
- 313 12 *cum primum*) Forte *primum cum*.
- [ib. 17 *rapidusque*) Forte delenda copula, quae sustentandae syllabae inutilis.]
- 314 17 *limo*) Vide Serv. et Goef. in auct. de re agraria et Vofs. Etym. in *limus*.
- ib. 21 *bello*) Ita cod. Colot. [et Med.] et mox [uterque] *superbi*.
- ib. 32 *neque bonos*) Ita codd. Paris. et Mark. et edd. Berfman. et Henr. Petri.
- 315 4 *ne*) al. *nec*. vide Pier. Forte *non*.
- ib. 12 *profundit*) Waddel. legit *profundens*.
- ib. 36 *Saturnia conjunx*) Sic Donat. et cod. Mark. et ed. 1472. *Juno* glossa [cod. Medic. *Juno cum notis delendi*.]
- 316 7 *ut potius di*) Ita cod. Hulf. [et Med.].
- 317 9 *cunctis pro*) Sic edd. Berfman. et Basil. 1551.
- 318 5 *unanimis*) Sic cod. Mark. [et Medic.].
- [ib. 29 *adsunt*) Cod. Med. a manu correctoris *adsunt*.]
- 319 10 *difficit*) Ita Berfman. [et cod. Medic.].
- ib. ib. *cerebro*) Ita cod. Argentor. Boecler. et ed. 1472. et Fabric. Aen. V. 413. et IX. 753.
- ib. 19 *debent haec jam*) Sic codd. Mark. et Hulf. et edd. princ. et 1476. [et cod. Medic.].
- 320 15 *neque*) Sic MS. Berfman.
- ib. 25 *Asbyren*) Vide Nic. Heins. ad Sil. Ital. II. 58. [Ita cod. Medic.].
- [321 25 *Paeonium*) Cod. Medic. *Paeonidum*. Recte.]

Pag. Ver.

- 321 36 *Diſtamnum*) Forte *Diſtamnon*. Vide Pier. et
Fabric. Donat. legit, *Ipfā manu genetriz*
diſtaea carpiſit ab Ida. ut videantur et *Dic-*
tamnum et *Cretaea* ex margine irrepiſſe.
- 323 10 *averſos*) Vide Pier. et Fabric.
- 324 20 *Tanainque*) Sic ed. 1476.
- ib. 31 *limina*) Ita cod. Colot. vide Urſin. [et cod.
Medic.]
- 325 5 *fixa*) Ita cod. Medic. Pier. Vanus ſyllabae
metus mutavit.
- ib. 19 *Arcades*) Vide Pier. [Ita cod. Medic.]
- 326 10 *iterum ſe*) Donat. *ſe invitum*. Vide Fabric.
- ib. 34 *ſoreos*) Ita Servius.
- 327 2. *Multaque ſe, &c.*) Duo verſ. translati ex
Aen. XI. non ſunt hic in cod. Roman.
Pier. [neque in Medic.]
- ib. 18 *neque bonore*) Ita MS. Berſm.
- 328 28 *neque*) Sic codd. Berſm. et Mark. [et Med.]
- 329 37 *aut quo*) Sic cod. Hulſ. et Nonius, p. 277.
vid. Caſtal. Decad. III. 9.
- 331 5 *lenta radice*) Vide Serv. ita quidam codd.
Pier. [et Medic. ſed *ab* inter lineas.]
- 333 16 *pravae*) i. e. infauſtae. Ita cod. Mark.
- ib. 34 *labores*) Ita cod. Argentor. Boecler. *dolores*
vulgaris gloſſa.
- [ib. 36 *aut quidquam*) Forte *aut delendum*.]

F I N I S.

1. The first of these is the fact that the
2. second is the fact that the
3. third is the fact that the
4. fourth is the fact that the
5. fifth is the fact that the
6. sixth is the fact that the
7. seventh is the fact that the
8. eighth is the fact that the
9. ninth is the fact that the
10. tenth is the fact that the

